

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»**

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ
ПРИВАТНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»**

ВИПУСК 1

Рівне, 2024

УДК 37.015.3: 931: 004: 070: 796
DOI 10.5281/zenodo.12743370
3-41

Редакційна колегія:

Мединська Н. М. – доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової роботи;

Груба Т. Л. – доктор педагогічних наук, професор, декан історико-філологічного факультету;

Деревянко Н. З. – доктор філософії з галузі права, доцент, завідувач кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін;

Климюк В. В. – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, декан факультету журналістики

Лішук Н. В. - кандидат наук з державного управління, доцент кафедри економіки та фінансів, завідувач кафедри економіки та фінансів;

Лопацька Н. М. – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії держави і права та філософії;

Марчук О. О. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти;

Саркісова І. А. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури;

Сотник Ж. Г. – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри фізичної культури і спорту;

Шпортько О. В. – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних систем та обчислювальних методів;

Яроменко О. В. – кандидат географічних наук, доцент, начальник відділу з наукової діяльності та аспірантури.

Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти та молодих учених Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Вип. 1. Рівне: О. Зень, 2024. 342 с.

ISBN 978-617-601-484-3

У збірнику наукових праць здобувачів вищої освіти та молодих учених Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» опубліковано наукові статті, що містять нові теоретичні та практичні результати дослідження відповідно до напрямів.

УДК 37.015.3: 931: 004: 070: 796

ISBN 978-617-601-484-3

© Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, автори статей, 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ.....7

- БЛОВА О. Є.** ПРОФІЛАКТИКА ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ МЕТОДОМ АВТОРСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ГРИ «КЛЕВЕР УДАЧІ» 7
- БЛЯШИН І. Я.** ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ 12
- БУРСА Т. Л.** ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 16
- ГОЧ О. А.** РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ 21
- ГРИЦУН Р. С., КРАВЕЦЬ І. Р., КРАВЕЦЬ Р. А.** ПЕДАГОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТА ІНКЛЮЗИВНІ СТРАТЕГІЇ В ОСВІТІ..... 25
- КОВАЛЕЦЬ М. В., ЛЕВЧЕНКО І. С.** МІНІ-МУЗЕЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В ЗДО..... 33
- КОЛЯДИЧ І. П.** УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СТОМАТОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ 38
- КРАСНОВСЬКИЙ А. В.** ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ СПОРТИВНИХ МЕНЕДЖЕРІВ..... 43
- НАУМЧУК П. М.** ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕНСИВНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ..... 47
- ОГІЄВИЧ О. І.** ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНО-ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СЕРЕДОВИЩІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ 52
- ОЛЕВСЬКИЙ Т. Р.** ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ 57
- РОГАЧ М. Ю.** КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ НУШ..... 61
- СЕРЕДА Н. М., КИРУШОК Д. А.** ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗДО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ..66

РОЗДІЛ 2 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ТА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ..... 71

- ДЕШКО П. П.** РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА НАСЛІДКИ 71

<i>Дністрянський Т. М.</i> ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПАРТІЙНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	76
<i>Іванов С. С.</i> ГЕНЕЗА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ.....	82
<i>Кінащук О. С.</i> АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	93

РОЗДІЛ 3 ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ.....100

<i>Ананченко В. В.</i> СПЕЦІАЛІЗОВАНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПОБУДОВИ КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ СПІЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ	100
<i>Кхатер Ф. Е.</i> ВИКОРИСТАННЯ MESSAGE BROKER У WEBRTC ДЛЯ МАСШТАБУВАННЯ	104
<i>Кхатер Ф. Е.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СЕРВЕРІВ НА ОСНОВІ AWS: ПРИВАТНІ ТА ПУБЛІЧНІ МЕРЕЖІ.....	110
<i>Лясковська Є. Ю.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС	114
<i>Парфенюк Т. М.</i> ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ПРОТОКОЛІВ У МЕРЕЖАХ ІОТ	120
<i>Комар А. В., Богут О. М., Шеремета О. В.</i> ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ	125

РОЗДІЛ 4 ЖУРНАЛІСТИКА І РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....133

<i>Двигун А. В., Коляда Л. Р.</i> УЛАС САМЧУК І ГАЗЕТА «ВОЛИНЬ» ЯК УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС (1941-1944 РР.)	133
<i>Кирильчук І. Ю.</i> ВІЗУАЛІЗАЦІЯ В ПОБУДОВІ БРЕНДУ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНУ.....	139
<i>Костюк В. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАЧА КОНТЕНТУ	145
<i>Мудра А. О.</i> ТРЕНДИ І МЕМИ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ	150
<i>Шажко О. А.</i> МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ВЕРСІЇ ВИДАННЯ «ЛЬВІВСЬКА ПОШТА»: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	156
<i>Шажко О. А.</i> YOUTUBE БЛОГІНГ - ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОПАГАНДИ (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ БЛОГЕРІВ).....	161

РОЗДІЛ 5 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ.....167

ВЕТРОВА І. В. СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: АНАЛІЗ СЛОВНИКОВИХ ДЕФІНІЦІЙ НА ПРИКЛАДІ СЛОВНИКІВ ХІХ ТА ХХІ СТОЛІТЬ .	167
КАЛЮШ В. Е. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМУ ДРАМАТИЗАЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	171
КОЖАРКО О. Л. ПРОЄКТНА РОБОТА НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	176
КРИВОРУЧКО М. М. ІНТЕРМЕДІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «ЦАРІВНА» ТА ОДНОЙМЕННОГО ТЕЛЕСЕРІАЛУ РЕЖИСЕРА СЕРГІЯ ТУРЯНИЦІ)	181
МИХАЙЛІВ О. Ю. СУЧАСНІ ОНЛАЙН-РЕСУРСИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ.....	186
САГАЙДАК Н. М. ПЕРСПЕКТИВА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	191
СЕРЕДА Д. О. ОСОБЛИВОСТІ СЛЕНГУ ЯК ФЕНОМЕНУ МОЛОДІЖНОЇ КУЛЬТУРИ	199
ТКАЧ А. В. МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ ПАРАДИГМІ....	203
ШЕВЧУК І. О. СТОРИТЕЛІНГ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	209

РОЗДІЛ 6 РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ 214

ВАСИЛЕЧКО О. М. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ.....	214
ГАВРИЛЮК О. В. СПОРТ І ДИПЛОМАТІЯ У ПОШУКАХ СПІЛЬНОГО	219
ГУСЕВА І. Б. ОПТИМІЗАЦІЯ ТЕХНІКИ ВИКОНАННЯ ВПРАВ В СИЛОВОМУ ФІТНЕСІ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ.....	224
ДАВИДОВА І. І. ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ДИТЯЧИМ ФІТНЕСОМ НА ФІЗИЧНУ ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	229
МИТРИК І. М. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРАПЕВТИЧНИХ ВПРАВ ПРИ ХРОНІЧНОМУ БРОНХІТІ	234
ОТРИЗНА Є. М. ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЖІНОК ВІЙСЬКОСЛУЖБОВЦІВ	237
СИРОТА Т. Ю. УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	242
ТИХОМИРОВА Л. Ю. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ СТЕП-АЕРОБІКИ НА РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	247

РОЗДІЛ 7 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ 255

АНТЮНЮК В. В. ІННОВАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	255
Бойко Р. В. ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА, ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	260
БОРАК В. П. ПРОГНОЗУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ	266
ВЕЛИЧКО О. П. СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ	270
Войтко І. В. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ КОМУНАЛЬНОГО НЕКОМЕРЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА НЕТШИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ «СПЕЦІАЛІЗОВАНА МЕДИКО-САНІТАРНА ЧАСТИНА МІСТА НЕТШИН»	277
ГРУШЕВСЬКИЙ М. М., КУШНІРУК О. Ю. РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СТРАТЕГІЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ	289
ЄФІМЧУК В. П. ІМІДЖ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ	294
КАМІНСЬКА Д. О. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	299
МАЗУР О. Г. ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	307
МУШИЯХ О. Г., СЕРБАЙ Т. М., СЕНЮК В. М. ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ	313
ПАНЧУК О. В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СОЦІО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ	320
ПЕЛЕХ А. О. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	325
ПОНОМАРЕНКО М. В. ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОДНА ІЗ ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	331
ЯНУШ Н. М. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ	335

РОЗДІЛ 1

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 159.222

ПРОФІЛАКТИКА ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ МЕТОДОМ АВТОРСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ГРИ «КЛЕВЕР УДАЧІ»

Білова О. Є.,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Михальчук Ю. О.,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. Проаналізовано зарубіжні дослідження щодо впливу військових конфліктів на психічне здоров'я людини. Використано опитувальники для діагностики стану у різних вікових групах. Отримані результати вказали на необхідність удосконалення діагностичних підходів в напрямку психосоматики. Розроблена та апробована авторська психологічна трансформаційна гра «Клевер Удачі» як метод психологічної діагностики. Робота служить основою для подальших досліджень у сфері психологічних діагностичних практик.

Ключові слова: психологічна діагностика, наслідки війни в Україні, психічне здоров'я людини, психосоматика, метафоричні асоціативні карти, психологічні трансформаційні ігри.

Abstract. Analyzed the impact of military conflicts on human mental health. Utilized a questionnaires to determine of the condition in different age groups. The obtained results indicated indicated the need to improve diagnostic approaches in the direction of psychosomatics. Developed and tested author's psychological transformational game "Clover of Luck" as a method of psychological diagnosis. The work serves as a basis for further research in the field of psychological diagnostic practices.

Keywords: *psychological diagnosis, consequences of the war in Ukraine, human mental health, psychosomatics, metaphorical associative maps, psychological transformational games.*

В умовах російської повномасштабної війни роль психолога у закладах освіти є надзвичайно важливою. Адже, психологічно-педагогічний супровід освітнього процесу покликаний не тільки забезпечити простір для розвитку кожної особистості, а й впроваджувати інноваційні методи з метою вчасної корекційної роботи, а також профілактики розвитку психосоматичних розладів.

У психологічній науці експериментальна база вивчення впливу військової агресії громадян різних держав була закладена вченими: Г. Вагнер, П. Глік, У. Хаммаш (Палестина); доктор Рут Пат Хоренчик (Ізраїль); Х. Контесс, С. Пауелл, А. Сольдо (Боснія) та іншими.

У психологічній літературі поки що мало даних про вплив військових конфліктів на психічне здоров'я людини, а також достатньої кількості різноманітних методів психологічної корекції розладів особистості, які забезпечать якісний індивідуальний підхід.

Важливою методикою у вітчизняній практичній психології, яка призводить до розширення свідомості респондента та усунення ригідних якостей, які дисфункціонально впливають на життя клієнта і породжуються минулим травматичним досвідом, є робота з використанням психологічних трансформаційних ігор (т-ігор).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально дослідити психологічні наслідки російської агресії щодо українського народу; розробити, апробувати та впровадити метод психологічної діагностики – т-гру.

Завдання дослідження:

1. На основі теоретично-методологічного аналізу з'ясувати вплив військових конфліктів на психічне здоров'я людини.
2. Діагностувати наслідки впливу війни на учнів, батьків, педагогів, керівників.
3. Розробити та експериментально перевірити метод психологічної діагностики – авторську трансформаційну гру «Клевер Удачі».

Статистика Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) свідчить, що через збройні конфлікти в світі близько 10 % людей, які пережили означені події, матимуть у подальшому серйозні проблеми із психічним здоров'ям, ще у 10% людей спостерігатимуться поведінкові зміни, які заважатимуть раціональному й ефективному функціонуванню у соціумі. Встановлено, що найпоширенішими негативними психічними проявами є тривога, депресія, та психосоматичні проблеми – безсоння, різноманітні болі в області живота та спини. Результати досліджень наслідків громадянської війни у Камбоджі в 1960-х роках у біженців,

проведені через десять років після подій, свідчать про наявність у них високого рівня психіатричної симптоматики. Встановлено, що, не зважаючи на належний доступ до отримання якісних медичних послуг, понад 80 % опитаних відчували депресію та мали низку психосоматичних проявів [6].

В рамках річного робочого плану практичного психолога у Рівненській гімназії було проведено низку діагностик для учнів молодшої ланки – діагностика розвитку довільної сфери «Будиночок Гуткіна», діагностичний зріз «15 квадратів», визначення розумового розвитку Е. Ф. Замбацявічене, коректурна проба Тулуз-П'єрона; для учнів середньої ланки – оцінка рівня тривожності Філіпса, рівень шкільної мотивації (Н. Г. Лусканова), ДВОР (З. Карпенко); для учнів старшої ланки – самооцінка психічних станів (Г. Айзенк), для батьків, педагогів та керівництва – акцентуації характеру Шмішека. Жодна діагностика не дала вичерпної характеристики з питань психосоматичних захворювань, тому для дітей був адаптований та апробований авторський метод, – трансформаційна гра «Клевер удачі», – який показав свою високу ефективність у попередньому багаторічному практичному досвіді із дорослими.

Трансформаційна гра «Клевер удачі» (автор Білова О. Є.) складається з поля гри, бланку гри та авторських метафоричних карт «Фільмотерапія» (50 карт із чоловічими персонажами та 50 карт із жіночими персонажами):

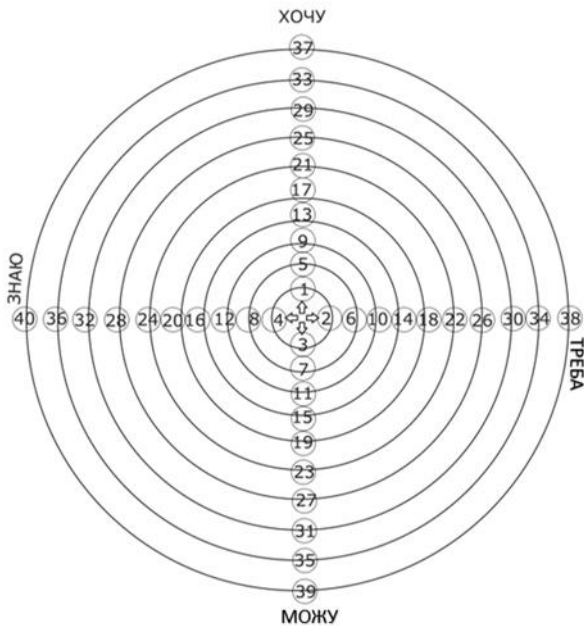

Мал. 1. Обкладинка МАК "Фільмотерапія"

Мал.2. Набір МАК "Фільмотерапія"

Рух по полю лабіринту відбувається за допомогою кубиків з різною кількістю граней (3, 6, 9) та карток-підказок.

Мал. 3. Поле т-гри «КЛЕВЕР УДАЧИ»

Т-гра розпочинається з формулювання актуального запиту, вибору учасником метафоричних карт (актуального стану та шляху взаємодії з іншими людьми), а також точки відліку. Відповідно до осі значення сходинок будуть мати точку зору ЗНАЮ, ХОЧУ, МОЖУ або ТРЕБА.

Є специфіка в проведенні т-гри для дорослих та для дітей.

Для дорослих поле гри ділиться на чотири участки:

1-й участок (12 сходинок): «Опора на позитивні чи негативні емоції?» Значення сходинок зі списками особистісних якостей, з яких треба обрати 1-3 якості відповідно до точки зору у своєму бланку: ЗНАЮ, ХОЧУ, МОЖУ чи ТРЕБА.

2-й участок (12 сходинок): «Шляхи для самореалізації?» Значення сходинок з основними етапами на шляху розвитку особистості, з акцентом на фінансові аспекти.

3-й участок (12 сходинок): «Відчуття задоволеності?» Значення сходинок з атмосферами, які виникають під час взаємодії між людьми (13 типів відносин).

4-й участок (4 сходинки): «Мотивація?» Значення сходинки з чотирма можливими способами проявлення (вогнь, вода, земля, повітря) та їх комбінації.

Підказки гри можуть висвітлювати страхи, ілюзії, лінь, необхідність прийняття рішення – для опрацювання яких використовуються додаткові метафоричні карти та психологічні техніки.

Для дітей 40 значень сходинки мають бути довільними, обраними зі списку. На даний момент список особистісних якостей в роботі практичного психолога складається з 725 якостей.

Різноманітне наповнення значень сходинки **забезпечує цілісний підхід**, а визначення учасником (на початку гри) точки відліку – **забезпечує індивідуальний підхід**.

Хід гри записується у спеціальному бланку.

По завершенні т-гри учасник обирає із набору МАК свою «Можливість із майбутнього» та опрацьовуються результати.

Відповідно до системно-феноменологічного підходу, круги значень сходинки відповідають системі в організмі людини. Задіяність сходинки говорить про роботу відповідних органів, багаторазове повторення одних і тих же сходинки говорить про перенапруженість відповідних органів, а незадіяність сходинки говорить про виражену психосоматику.

ОБРОБКА РЕЗУЛЬТАТІВ

Круги				Система	Психосоматика
1				Опорно-рухова	Побоювання руху вперед, відсутність мети, небажання йти без підтримки, в якомусь напрямку і діяти.
2				Сечостатева	Перекручені ідеї про тіло та життя – брудні, грішні, вина сексуальності.
3				Шлунково-кишкова	«Не перетравлення» людини чи ситуації, невміння взаємодіяти конструктивно та відпускати непотрібні зв'язки.
4				Дихальна	Небажання, страх жити повним життям.
5				Серцево-судинна	Замороженість почуттів, недостаток любові та радості.
6				Ендокринна	Негнучкість, жорсткість у підході до проблем.
7				Нервова	Гнів, коли не маєш права виплеснути.
8				Імунна	Образи, розчарування у житті.
9				Переварювання та засвоєння їжі (Швидкість обробки інформації)	Неготовність до новизни, змін. Важливо: НЕ СКАРЖИТИСЯ! НЕ КРИТИКУВАТИ! НЕ ОБРАЖАТИСЯ!
10				Шкіра	Занижена самооцінка.

БАЛАНС

Мал.4. Бланк т-гри "КЛЕВЕР УДАЧІ"

Також дорослий учасник підраховує кількість сходинки по осі ЗНАЮ, ХОЧУ, МОЖУ ТРЕБА та підраховує чи є у його системі «Баланс». Наприклад, рівна кількість Знаю(3)+Хочу(2) і Треба(1)+Можу(4); 5=5,

Баланс є. Дисбаланс, тобто значна різниця по кожній осі (наприклад, Хочу 9 сходинок, а Знаю 1 сходинок, Можу і Треба – 0) підтверджується учасником.

Психологічна трансформаційна гра «Клевер Удачі» є ефективним інструментом в роботі практичного психолога в напрямках психологічної діагностики стану дітей, батьків, педагогів, керівників: допомагає не тільки виявити причини психосоматичних розладів (за умови, що запит найактуальніший – те, що дійсно хвилює людину), а й розвиває особистісні якості особистості, тренує вміння їх розпізнавати, цінувати різні точки опори (не тільки ті, які сприймаються позитивно, а й негативні) та вибудовувати адекватну самооцінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
2. Боришполь С. В. Посібник практичного психолога: психодіагностика, тестування, розробка уроків психічного розвитку. Херсон: Основа, 2009. 267 с.
3. Ерік Берн. Ігри, у які грають люди. Харків: КСД, 2021.
4. Т. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
5. Грицюк І. М. Основи психосоматики: методичні матеріали для студентів спеціальності «Практична психологія. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 27 с.
6. Massad S.G., Shaheen M., Karam, R. et al. Substance use among Palestinian youth in the West Bank, Palestine: a qualitative investigation. BMC Public Health. 2016. 800 p.

УДК 378:331.108.2-057.212

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Бляшин І. Я.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

(м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Красовська О. О.,

доктор педагогічних наук, професор

завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

(м. Рівне, Україна)

Анотація. Статтю присвячено розв'язанню актуальної педагогічної проблеми формування фахової компетентності майбутніх менеджерів засобами технологій контекстної освіти. Ефективність педагогічного процесу автор вбачає у впровадженні інноваційних освітніх технологій контекстної освіти: операційно-рольових, навчально-ділових, проблемно-орієнтованих, навчально-рольових та навчально-педагогічних ігор; імітаційного моделювання; аналізу ситуацій професійної діяльності, що спрямовані на формування професійних компетентностей майбутніх менеджерів.

Ключові слова: фахова компетентність майбутніх менеджерів, технології контекстної освіти, інноваційні освітні технології.

Abstract. The article is devoted to solving the current pedagogical problem of forming the professional competence of future managers by means of contextual education technologies. The author sees the effectiveness of the pedagogical process in the implementation of innovative educational technologies of contextual education: operational-role, educational-business, problem-oriented, educational-role and educational-pedagogical games; simulation modeling; analysis of situations of professional activity aimed at forming professional competencies of future managers.

Keywords: professional competence of future managers, contextual education technologies, innovative educational technologies.

Вступ. Стратегічним завданням вищої школи є формування професійної компетентності майбутнього менеджера, здатного до ефективної діяльності у фаховому полі, творчої самореалізації, спроможного розв'язувати типові й проблемні завдання у власній управлінській діяльності. Під час переходу до компетентнісної моделі навчання особливої актуальності набуває розробка технологій формування фахівців у вищій школі, максимально наближених до умов майбутньої професійної діяльності. До таких технологій належать стратегії контекстного навчання, яке моделює предметний і соціальний зміст майбутньої професії як системи широкого спектру дидактичних форм, методів, і засобів. Характерною рисою освітнього процесу контекстного типу, що впроваджується за допомогою системи інноваційних і традиційних форм, методів і засобів навчання, є особистісна активність фахівця, яка формується шляхом виховання предметно-професійних та суспільно-значущих якостей майбутнього менеджера.

Аналіз останніх досліджень. Компетентно-контекстне навчання лежить в основі процесу формування майбутнього менеджера. Теоретичні й практичні засади реалізації контекстного підходу до підготовки майбутніх педагогів розкриваються в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених В. Бондаря, А. Вербицького, А. Кузьмінського, Н. Миськової, О. Нагасва, С. Скворцової, D. Mc. Clelland, V. Mansfield, D. Raven, T. Hoffman, M. Linard.

Визначення мети та завдань дослідження. Мета статті – розв'язання актуальної педагогічної проблеми формування фахової компетентності майбутніх менеджерів засобами технологій контекстної освіти. Досягнення мети передбачає розв'язання завдань дослідження:

– систематизувати шляхи залучення студентів спеціальності «Менеджмент» до професійного розвитку засобами технологій контекстної освіти, що сприяє розвитку широкого кола фахових управлінських компетентностей;

- визначити оптимальні дидактичні підходи до упровадження інноваційних технологій контекстної освіти майбутніх менеджерів;
- класифікувати інноваційні технології контекстної освіти майбутніх менеджерів у професійній підготовці.

Результати досліджень. Під контекстним навчанням ми розуміємо модель освітнього процесу, яка формує предметний та соціальний зміст професійної діяльності, забезпечуючи умови трансформації навчальної діяльності студента до професійної діяльності. Головними засадами контекстного навчання, як стверджує його фундатор – А. Вербицький, є наступні положення:

- перенесення акцентів з викладацької діяльності педагога вищої школи на пізнавальну діяльність студента, його творчість, активність;
- діалогова взаємодія в системі «викладач – студент» на засадах взаєморозуміння, відкритості, довіри, стимулювання і підтримки пізнавальної активності та процесу формування професійних особистісних рис і якостей;
- забезпечення психолого-педагогічних умов, форм і методів навчальної діяльності, які сприяють формуванню професійних компетентностей, загальних і професійних здібностей, соціальних якостей особистості, набуття досвіду фахової діяльності [2, с. 74].

Контекстне навчання, вважає С. Скворцова, є формою реалізації динамічної моделі руху діяльності студентів: від власної навчальної діяльності через квазіпрофесійну і навчально-професійну до власне професійної діяльності. Основною характеристикою освітнього процесу контекстного типу є моделювання предметного і соціального змісту майбутньої фахової діяльності через відтворення реальних професійних ситуацій [6, с. 67].

У практиці застосування контекстного навчання у професійній підготовці майбутніх менеджерів доречними можуть бути наступні педагогічні технології: проблемна лекція (власне навчальна діяльність), за допомогою якої формується предметний контекст діяльності; практичне заняття з елементами дискусії, ролевих та імітаційних ігор, моделювання майбутньої професійної діяльності, що сприяє формуванню не лише предметного, а соціального контексту майбутньої професійної діяльності; науково-дослідна робота студентів, проєктна діяльність, педагогічна практика, курсові, кваліфікаційні роботи [1].

До *імітаційних технологій* контекстного навчання належать імітаційні вправи, аналіз виробничих ситуацій, тренінги. Імітаційні колективні методи включають розподіл ролей, ігрове проєктування, ділові ігри. Імітаційні методи, на думку В. Нагасва, сприяють формуванню професійних, організаційних і управлінських умінь. Залежно від поставлених цілей і завдань, місяця й умов проведення навчального процесу імітаційні технології можна класифікувати на операційно-рольові і навчальні. Вчений виділяє різновиди імітаційних технологій: операційно-рольові, навчально-ділові, проблемно-орієнтовані, навчально-рольові та навчально-педагогічні ігри [5, с. 114].

Операційно-рольова гра – форма створення предметного і соціального середовища професійної діяльності, моделювання системи відносин, характеристик для визначеного виду практичної роботи. *Навчальна ділова гра* дає змогу змодельовати відповідні умови для придбання навичок фахівця. *Проблемно орієнтовані ігри* визначають складні проблеми і шляхи їх розв'язання в різних

галузях. *Навчально-рольові ігри* розвивають аналітичні здібності, сприяють прийняттю правильних рішень у різних соціально-психологічних і виробничих ситуаціях.

Технології контекстного навчання набувають практичного втілення через наступні форми організації навчальної діяльності:

- проблемна лекція (власне навчальна діяльність), за допомогою якої формується предметний контекст діяльності;

- практичне та лабораторне заняття з елементами дискусії, рольових та імітаційних ігор, моделювання майбутньої професійної діяльності (квазіпрофесійна діяльність);

- самостійна та індивідуальна робота студентів;

- науково-дослідна робота студентів, проектна діяльність, педагогічна практика, курсові, кваліфікаційні роботи (навчально-професійна діяльність).

Серед аудиторних занять, на нашу думку, продуктивними є лекції та семінарські заняття з елементами проблемного навчання: дискусії, евристичної бесіди з висуненням науково-дослідницьких гіпотез, «мозкового штурму», колективного обговорення [4, с.12]. Вони формують у майбутнього фахівця креативні професійні вміння: самостійно бачити та виокремити професійну проблему; висунути гіпотезу та знайти шляхи її перевірки та методика розв'язання; побачити можливі шляхи практичного застосування результатів. Зарубіжні вчені свідчать, що проблемне навчання викликає внутрішню зацікавленість студента, стає чинником активізації навчального процесу [7-11].

Найяскравіша форма квазіпрофесійної діяльності – *імітаційна, рольова гра*. Під час її проведення вдало моделюється предметний і соціальний зміст майбутньої праці, задається його контекст. *Рольові ігри* – це неначе репетиції професійної діяльності майбутніх менеджерів. Засобом таких ігор створюється можливість «програти ситуацію» управлінського характеру з різних позицій. Це дає можливість зрозуміти психологію її учасників і набути певного досвіду професійної діяльності. Основні етапи організації імітаційних технологій: постановка проблеми, мети і завдань; розподіл ролей і визначення функцій різних посадових осіб; розмежування інтересів учасників; обговорення проблеми; визначення переможців, стимулювання і підведення підсумків.

Висновки. Впровадження технологій контекстного навчання, як концептуальної основи контекстного підходу, дає змогу реалізувати завдання формування професійної готовності майбутнього менеджера. Контекстні технології вищої освіти: операційно-рольові, навчально-ділові, проблемно-орієнтовані, навчально-рольові та навчально-педагогічні ігри; імітаційне моделювання; аналіз ситуацій професійної діяльності, спрямовані на формування професійних навичок майбутніх менеджерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. Київ: «Вересень», 1996. 129 с. 2. Вербицький А. А. Активне навчання у вищій школі: контекстний підхід. Київ, 2001. 200 с. 3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2005. 486 с. 4. Міськова Н.М. Інноваційні технології управлінської діяльності в системі функціонування закладів загальної

середньої освіти України. *Технології організаційно-управлінської та освітньої діяльності в початкових класах Нової української школи в умовах інтеграції України до Європейського Союзу*: монографія / за заг. ред. О. О. Красовська. Рівне: видавець О. Зень. 2023. С. 11-47. **5.** Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 232 с. **6.** Скворцова С. І. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя на засадах контекстного навчання. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 35. 2010. С. 66–71. **7.** D. Raven T. Hoffman M. Linard Education, values and society: the objectives of education end the nature and development of competence. London, New York: The psychological corporation. 2017. 30 p. **8.** Robert E. Slavin. Research On Cooperative Learning: an international perspective. *Scandinavian Journal of Educationale Research*, №4, 2019. 484 p. **9.** Roggers E. M. Diffussin of Innovations. London: Free Press, 2013. 453 p. **10.** Ron Miller. What Are Schools For? *Holistic Education In American Culture*. Vermont, USA, 2012. 253 p. **11.** Silver H. Innovations in Teaching and Learning in Higher Education. URL : [http:// www.edu.plymouth.ac.uk/itlhe/itlhe/conf2](http://www.edu.plymouth.ac.uk/itlhe/itlhe/conf2).

УДК 378:331.108.2-057.212

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бурса Т. Л.,

*здобувачка першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Хом'як О. А.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

***Анотація.** У роботі розкриваються теоретико-методичні аспекти впровадження технологій формування національно-патріотичної свідомості молодших школярів в умовах воєнного стану на уроках в початкових класах, їх роль у модернізації громадянського виховання та розвитку дітей молодшого шкільного віку в освітньому середовищі Нової української школи. Автором теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови впровадження технологій формування національно-*

патріотичної свідомості молодших школярів на уроках різних освітніх галузей в початкових класах.

Ключові слова: патріотична свідомість, молодші школярі, Нова українська школа, урок.

Abstract. The paper reveals the theoretical and methodological aspects of the implementation of technologies for the formation of national-patriotic consciousness of younger schoolchildren in the conditions of martial law in lessons in primary grades, their role in the modernization of civic education and the development of children of younger school age in the educational environment of the New Ukrainian School. The author theoretically substantiated the organizational and pedagogical conditions for the implementation of technologies for the formation of national-patriotic consciousness of younger schoolchildren in the lessons of various educational fields in primary grades.

Keywords: patriotic consciousness, junior schoolchildren, New Ukrainian School, lesson.

Вступ. Сьогодні в умовах жорстокої російської агресії проти української державності і незалежності набуває особливої актуальності духовна єдність суспільства, формування національно-патріотичної свідомості у прийдешнього покоління. Пріоритетність виховання національно свідомого патріота-громадянина зумовлюється водночас процесом утвердження нації. Для України, яка є політичною державою, виховання свідомого патріота-громадянина відіграє важливу роль тому, що покликане сприяти її соборної міцності, єдності, які є серцевиною української національної ідеї. Це можливо за умови впровадження в освітнє середовище Нової української школи технологій формування національно-патріотичної свідомості.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення процесу формування національно-патріотичної свідомості охоплює широке коло літературних джерел: філософії, історії, етнографії, соціології, психології, педагогіки. Ряд важливих аспектів формування національно-патріотичної свідомості розкрили у процесі аналізу наукових праць видатних педагогів-українців сучасності Р Арцішевського, О. Вишневецького, Г. Ващенко, В. Сухомлинського.

Упродовж останніх десятиліть українська національна система освіти і виховання нагромадила цінний матеріал, виробила систему формування патріота-громадянина, в якій усі складові перебувають у тісному взаємозв'язку. Свідченням тому є ряд важливих наукових праць українських педагогів (К. Дмитренко, М. Коновалової, О. Савченко, О. Сухомлинської, М. Боришевського, І. Тараненко, С. Рябової, К. Чорної, Р. Шияна Творча реалізація їх педагогічного доробку особливо актуальна в наш час в умовах виконання завдань сучасної Нової української школи.

Визначення мети та завдань дослідження. Мета статті – розв’язання актуальної педагогічної проблеми реалізації технологій формування національно-патріотичної свідомості молодших школярів в умовах воєнного стану на уроках в початкових класах Нової української школи. Досягнення мети передбачає *розв’язання завдань*:

– систематизувати шляхи реалізації технологій формування національно-патріотичної свідомості молодших школярів в умовах воєнного стану, що сприяє розвитку метакогнітивних навичок і широкого кола компетентностей учнів початкових класів;

– визначити оптимальні дидактичні підходи до впровадження технологій формування національно-патріотичної свідомості молодших школярів в умовах воєнного стану з метою формування громадянської компетентності учнів;

– класифікувати інноваційні технології формування національно-патріотичної свідомості молодших школярів в умовах воєнного стану в початкових класах Нової української школи.

Результати досліджень. Національно-патріотична свідомість громадянина-патріота належать до ключових компетентностей необхідних для формування особистості школяра в сучасних умовах. Під нею розуміють усі форми поведінки, необхідні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, у родині, на роботі: уміння працювати з іншими на результат, попереджувати й розв’язувати конфлікти, досягати компромісів; повага до закону, соціокультурного різноманіття, дотримання прав людини.

З огляду на наявну загрозу життю і здоров’ю учасників освітнього процесу внаслідок збройної агресії російської федерації та оголошення в Україні воєнного стану, Міністерством освіти і науки України розроблено методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу у 2022/2024 навчальних роках у початковій школі в умовах воєнного часу. Відповідний *лист-роз’яснення* направлено керівникам департаментів освіти і науки обласних, Київської міської державних (військово-цивільних) адміністрацій. Здобувачам освіти, які в умовах воєнного стану були вимушені змінити місце проживання, місце навчання, незалежно від місця їхнього проживання на час особливого періоду гарантується організація освітнього процесу в дистанційній формі, що є найбільш безпечною з використанням сучасних технологій.

Перелік компетентностей Нової української школи ґрунтується на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей ціложиттєвої освіти» (18.12.2006 р.) [2, с.12].

Зважаючи на інтегровану структуру *національно-патріотичної свідомості* як інтегрованого утворення особистості, що ґрунтується на знаннях, уміннях, досвіді та цінностях, ми визначили складові національно-

патріотичної свідомості молодших школярів: *історичні та громадянські знання*, на основі яких формуються уявлення про форми і способи життя та реалізацію потреб і інтересів особистості в політичному, правовому, економічному, соціальному та культурному просторі демократичної держави взагалі, та української зокрема; *громадянські вміння та досвід участі* в національно-культурному, соціально-політичному житті суспільства; *національно-патріотичні та громадянські чесноти* – норми, установки, цінності й якості, притаманні національно свідомому громадянині демократичного суспільства [1, с.24].

Виховати в учня *національно-патріотичну свідомість* означає сформувати в нього *комплекс особистісних якостей і рис характеру*, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки: патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність і мужність, готовність трудитися для розвитку держави, захищати її, підносити міжнародний авторитет; повага до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї незалежності як його представника, спадкоємця й наступника; дисциплінованість, працьовитість, завзятість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію. Ці та інші якості й риси формуються в процесі засвоєння учнями духовних надбань рідного народу, цілеспрямованого національного виховання як системи ідей, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної політики українського народу, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх в душі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації [2, с.14]. Реалізувати вищесказане в умовах НУШ покликані *інноваційні педагогічні технології навчання*.

Інноваційне навчання – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, ґрунтована на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [14]. Вважаємо, що для формування національно-патріотичної свідомості молодших школярів доцільно застосовувати педагогічні технології:

технології: сукупність форм і методів навчання, базованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня: (учень-учитель, учень-автор, учитель-автор); до них відносять: проблемно-пошукові діалоги, семінари-дискусії, навчальні дискусії, евристичні бесіди, аналіз конкретних ситуацій: «Шкала думок», «Мозковий штурм», «Займи позицію», «Незакінчені речення», «Коло ідей», «Чотири кути», «Інтерактивна дискусія», «Ажурна пилка», «Прес»;

– *ігрові технології*: дидактичні системи використання різноманітних ігор. Під час виконання таких ігор як «Відгадай, хто я?», «Мудрі сови», «Інфокарусель» та інші у молодших школярів формуються уміння

виконувати завдання на основі компромісного вибору, що в свою чергу сприяє розвитку соціальної компетентності;

– *структурно-логічні технології*: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність формування та розв'язання дидактичних задач на основі відбору їх змісту, форм, методів і засобів навчання на кожному етапі з урахуванням поетапної діагностики результатів з метою візуалізації в НУШ, використовуються такі форми та методи:

– традиційні діаграми і структурно-логічні схеми: діаграма Венна, ієрархічна структура («Дерево»), фішбоун (причинно-наслідкова діаграма Ісікави); таблиці: «Об'єкт – властивості» (описова таблиця), «Об'єкт – об'єкт», «Об'єкт – об'єкт – кілька», «Об'єкти – властивості – об'єкти, «Т-схема»;

– інтелект-карти (mind map), стратегічні карти (roadmaps), казуальні ланцюги (causal chains), інфографіка, навчальні презентації та ін.

– *інформаційно-комп'ютерні технології*: це технології, що реалізують у дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина-машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних);

– *тренінгові технології*: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів виконання типових практичних завдань, формування соціальної та громадянської компетентностей доцільно використати методи означеної технології: метод проєктів, рольова гра (Моделювання), «Мозаїка», «Втрачена інформація», «Броунівський рух»;

– *інтеграційні технології*: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, уроків, навчальних днів [3].

Висновки. Усі запропоновані педагогічні технології, при оптимальному застосуванні та поєднанні, здатні значно підсилити ефективність освітнього процесу в початковій ланці й отримати гідний результат у вигляді комплексу не лише знань, умінь та навичок, а компетентностей, необхідних для життя та подальшого навчання молодших школярів. Різноманітність інноваційних педагогічних технологій вимагає від учителів пильної уваги та відповідної підготовки до їх вибору та впровадження в освітній процес початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 Урядовий кур'єр. 2018. № 38. 43 с. 2. Концепція Нової української школи. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWtPYU9IWXM/view/27.10.2016> р. 40 с. 3. Пометун О. І., Комар О. А. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології і ВНЗ. Умань : РВЦ «Софія», 2007. 65 с. 4. Пометун О. І., Пироженко Л. В.

УДК 378:331.108.2-057.212

РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Гоч О. А.,

здобувач першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Красовська О. О.,

доктор педагогічних наук, професор

завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. *В роботі розкриваються теоретико-методичні аспекти застосування діяльнісного підходу до формування дослідницької компетентності учнів початкових класів Нової української школи на уроках «Я досліджую світ», їх роль у модернізації процесу інтелектуального розвитку дітей в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. Автором теоретично окреслено організаційно-педагогічні умови та модель методики формування дослідницької компетентності учнів Нової української школи на уроках «Я досліджую світ» у початкових класах засобами інтегративних освітніх технологій.*

Ключові слова: *урок, початкова освіта, інтегроване навчання, Нова українська школа.*

Abstract. *The paper reveals the theoretical and methodological aspects of the application of the activity approach to the formation of the research competence of primary school students of the New Ukrainian School in the lessons "I explore the world", their role in the modernization of the process of intellectual development of children in the educational environment of a general secondary education institution. The author theoretically outlined the organizational and pedagogical conditions and the model of the method of forming the research competence of students of the New Ukrainian School in the*

lessons "I explore the world" in primary grades by means of integrative educational technologies.

Keywords: *lesson, primary education, integrated learning, New Ukrainian School.*

Вступ. В освітньому середовищі Нової української школи домінує діяльнісний підхід до навчання, виховання і розвитку молодших школярів. Аналіз наукових джерел свідчить, що під поняттям «підхід» вчені розуміють орієнтацію особистості в пізнавальній чи постійно перетворювальній діяльності [1]. Значення діяльнісного підходу визначається тим, що діяльність сприяє становленню людини як особистості, з її культурою, традиціями, поглядами на життєдіяльність. Зважаючи на те, що Державний стандарт початкової освіти зорієнтований на «всесторонній розвиток молодших учнів та повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності», навчання ми розглядаємо як провідний вид діяльності молодших школярів [2]. Науковці стверджують, що діяльнісний підхід в освіті дітей молодшого шкільного віку сприяє мовленнєвому, логічно-математичному, емоційно-естетичному, фізичному розвитку під час застосування інтегрованих технологій, одночасно стимулює розвиток соціальних, емоційних, фізичних і творчих вмінь і навичок.

Аналіз останніх досліджень. Фундаментальним теоретико-методичним підґрунтям проблеми реалізації діяльнісного підходу в освіті і науці є наукові праці вітчизняних і зарубіжних педагогів й учених І. Бега, І. Зязюна, Л. Крамущенко, І. Кривоноса, В. Рибалки. Різні аспекти діяльнісного підходу розглядали сучасні вчені: діяльнісний підхід до трансляції знань (Т. Андрющенко, Є. Полат), прояв активності в діяльності (М. Ярошевський); спонукання до мислення (С. Рубінштейн); принцип навчання (Н. Бернштейн); педагогічні умови ефективного освітнього процесу (Г. Атанов).

Визначення мети та завдань дослідження. *Мета статті* – розв’язання актуальної педагогічної проблеми реалізації діяльнісного підходу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початкових класах Нової української школи. Досягнення мети передбачає *розв’язання завдань дослідження:*

– систематизувати шляхи реалізації діяльнісного підходу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», що сприяє розвитку метакогнітивних навичок і широкого кола компетентностей учнів початкових класів;

– визначити оптимальні дидактичні підходи до впровадження діяльнісного підходу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початкових класах з метою формування дослідницької компетентності учнів;

– класифікувати інноваційні інтегративні технології навчання на уроках «Я досліджую світ» в початкових класах Нової української школи.

Результати досліджень. Поняття «*інтегровані технології*» використовується з метою позначення подібності між *діяльнісним підходом, навчанням через гру. Інтегровані підходи* – це підходи, у яких поєднується спрямоване дитиною навчання, кероване вчителем навчання, і навчання, яке лише спрямовується вчителем. Як освітня технологія, *навчання через гру* характеризується поєднанням активної ігрової діяльності, що спрямовується самою дитиною з підтримуванням або керуванням вчителем і включає, невимушену гру, керовану гру, конструктивну гру, колаборативну гру, навчання через змагальні ігри, фізичну гру і гру на основі цифрових технологій. *Навчання через гру* – обов’язковий компонент доктрини освіти у ранньому віці в Австралії, Канаді, Данії, Новій Зеландії, Шотландії [3, с.13].

Інтегрований підхід, навчання через гру допомагає дітям розвивати емоційні, фізичні, соціальні і творчі вміння. Засноване на грі навчання і такі підходи, як проблемно-орієнтоване навчання, активне та емпіричне навчання, ґрунтуються на тих самих теоріях навчання, що представлені в роботах Дьюї (Dewey), Піаже (Piaget), Монтессорі і Виготського. Головна ідея цих теорій полягає у тому, що вчителі та учні працюють спільно для формування знань. Умови освітнього середовища спеціально плануються для максимального використання можливостей розвитку творчості, соціальної взаємодії, експериментування і любові до навчання.

Активне навчання – це підхід, відповідно до якого учні активно залучені або зацікавлені в процесі навчання. Активна участь характеризується наявністю вибору в дитини, її автономії, як у виконанні завдання, так і щодо того, коли та в який спосіб реагувати чи відповідати. У разі активного навчання особисті інтереси учнів використовуються для їхньої зацікавленості в процесі навчання. Використовується практична, реальна, пов’язана з життям діяльність, а вчителі виконують швидше роль фасилітатора, ніж керівника [3, с.23].

Кооперативне навчання є різновидом навчальної стратегії, яка розроблена для максимально корисного використання позитивної соціальної взаємодії однолітків, коли учні об’єднуються для виконання певного завдання. Характерними особливостями підходу є те, що він передбачають змістовні завдання, активну участь, спільну роботу учнів і допомогу один одному. Ефективні групи можуть включати учасників із різними або однаковими здібностями, різного або однакового віку залежно від вимог завдання або освітнього середовища [3, с.33].

Емпіричне (дослідницьке) навчання – це узагальнюючий термін, що охоплює низку освітніх теорій та практик, які поділяють думку щодо корисності досвіду, як у класі, так і поза його межами заради значущого

навчання. Автором терміну вважається Джон Дьюї (John Dewey), який згадує його у своїй книзі «Досвід та освіта» (1938). Джон Дьюї вважав, що якість емпіричного навчання передбачає значущий досвід (практику), важливі або інтригуючі дослідницькі теми, взаємодію між однолітками, а також між вчителями та учнями. Крім емпіричного навчання в класі, до програм і видів діяльності, належать пригодноцьке навчання під відкритим небом, практичне навчання з елементами громадської діяльності, екскурсії та візити запрошених гостей із навчальною метою, природоохоронна освіта, програми садово-городнього навчання, місцеві й міжнародні ініціативи громадського розвитку і творчі мистецькі програми [3, с.34].

Навчання через відкриття. Цю педагогіку пов'язують з Джеромом Брунером (Jerome Bruner) (1961), який припустив, що через процес відкриття в учнів з'являється відчуття контролю над власним навчанням. Він вважав, що наявні знання у певній сфері є основою для подальшого відкриття, воно не з'являється нізвідки, і це підтверджує основну роль наставництва у навчанні через відкриття. Скероване вчителем навчання через відкриття демонструє кращу ефективність задля досягнення навчального ефекту: спершу відкриття, яке спрямовується вчителем, потім навчання за допомогою очевидних підказок, а наприкінці відкриття без сторонньої допомоги [3, с.35].

Навчання на основі запитів дітей – це зосереджений на учневі підхід, коли певна частина навчальної роботи організовується навколо релевантних, оригінальних, відкритих питань. Таке навчання характеризується акцентом на процесі, постановкою питань, висловленні думок учнями, з огляду на вже наявні знання, а також включає активну залученість як учнів, так і внутрішніх і зовнішніх шкільних та громадських ресурсів, ітеративне або рекурсивне навчання, рефлексію та глибоке мислення, наявну систему оцінювання і навчальні стимули, які ініціюють активність [3, с.36].

Проблемне навчання передбачає навчальну діяльність, що вибудовується навколо певних проблем та розмірковування над ними у невеликих групах, діяльність яких фасилітується вчителем. У цьому підході навчальний контекст визначається через реальну проблему, що представлена у багатьох вимірах. Наставництво вчителя має нібито більший простір для використання. Структуру та необхідні елементи, ефективного проблемного навчання можна описати, враховуючи основні результати, що були досягнуті під час розв'язання проблем, такі, як факти, гіпотези, питання, проблеми і плани дій [3, с.37].

Проектне навчання – це один з видів навчання на основі запитів дитини, де основний результат – проєкт – центральна ідея, навколо якої планується та організовується навчання. До основних характерних рис методики викладання належить діяльнісне навчання – виконання складних

завдань і забезпечення реальних результатів у вигляді певних подій або презентацій для аудиторії.

Педагогіка Монтессорі була розроблена доктором Марією Монтессорі в Італії на початку 1900-х років на основі її спостережень та експериментів, що відповідали навчанню дітей молодшого віку з особливими потребами. У педагогіці за системою Монтессорі визнається взаємодія між вчителем, дитиною і середовищем, вирішальна роль кожного з цих елементів у сприянні навчанню. Навчальні матеріали та підготовка середовища для навчання дуже важливі у педагогіці Монтессорі. До характерних рис цього підходу належать практичне навчання, групова робота, у парах, особистісно орієнтоване навчання, відсутність конкуренції, заохочень, покарань [3, с.38].

Висновки. Інтегровані підходи до викладання й навчання – це підходи, які поєднують різні рівні активності дитини, і в яких приділяється увага всебічному розвитку. Одним з таких прикладів є *діяльнісний підхід та навчання через гру*. Інтегровані технології, як-от активне навчання, кооперативне навчання, емпіричне навчання, навчання через відкриття, навчання на основі запитів дітей, проблемне навчання, проєктне навчання та педагогіка Монтессорі, здатні позитивно впливати на навчання учнів у соціальному, емоційному, фізичному, креативному і когнітивному вимірах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атанов Г. Обґрунтування та сутність діяльнісного підходу до навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 3. С. 85-90. 2. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 *Урядовий кур'єр*. 2018. № 38. 43 с. 3. Рейчел Паркер (Rachel Parker) і Бо Ст'єрне Томсен (Bo Stjerne Thomsen) Діяльнісний підхід у школі. Дослідження інтегрованих педагогік, що ґрунтуються на ігровому діяльнісному підході та сприяють всебічному розвитку дітей початкової школи. Видавництво The LEGO Foundation. 2019. 75 с.

УДК 37.015.3 : 376 : 613.2

ПЕДАГОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТА ІНКЛЮЗИВНІ СТРАТЕГІЇ В ОСВІТІ

Грицун Р. С., Кравець І. Р., Кравець Р. А.

здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: **Мельничук Л. Б.**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: **Овдійчук Л. М.**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри української мови та літератури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. У науковій статті визначено сутність основних здоров'язберігаючих та інклюзивних стратегій в освітньому середовищі. Окреслено категорії здоров'язберігаючих технологій. Охарактеризовано функції та принципи інклюзивного освітнього середовища. Окреслено перспективи оптимізації навчальних планів та методик, що сприятимуть всебічному розвитку учнів з різними освітніми потребами.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, інклюзія, освітнє середовище, особливі освітні потреби, здоровий спосіб життя, професійна готовність.

Abstract. The essence of the basic concepts of health-preserving and inclusive strategies in the educational environment is defined in the scientific article. The categories of health-saving technologies are outlined. The functions and principles of an inclusive educational environment are described. Strategies for optimising curricula and methods that will promote the comprehensive development of students with different educational needs are identified.

Keywords: health-saving technologies, inclusion, educational environment, special educational needs, healthy lifestyle, professional readiness.

Вступ. Сучасна освітня система постійно зазнає викликів, які вимагають від педагогічної спільноти не лише глибоких знань у своїх предметних областях, але й вмінь адаптувати освітні процеси до потреб усіх учнів. Здоров'язберігаючі та інклюзивні стратегії стають важливими компонентами педагогічної підготовки, спрямовані на створення безпечного, підтримуючого та ефективного навчального середовища. Інклюзія є актуальною потребою сучасності. Втілення інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами стало ключовою інновацією

українського суспільства XXI століття, особливо в рамках євроінтеграційних процесів. Важливо пам'ятати, що кожна особа, кожна дитина, незалежно від стану здоров'я чи наявності будь-яких обмежень, має невід'ємне право на освіту, комфортне існування та можливість самореалізації у суспільстві, яке визнає і підтримує інклюзію.

Аналіз останніх досліджень. Вітчизняні та закордонні науковці вивчали проблему інклюзії з різних аспектів, зокрема: теорії та практики інклюзивної освіти (М. Балабаш, Л. Білецька, В. Бойко, В. Бондар, О. Будник, А. Вербенець, Г. Давиденко, Елен Р. Данієла, Кей Стаффорд, Ервін Е., В. Засенко, А. Колупаєва, Н. Климентюк, Т. Ларман та ін.); філософський компонент (І. Білошицька, К. М. Павленко, В. Свириденко, Н. Семаго, О. Снісаренко, Н. Попова); психологічний супровід у системі інклюзивного навчання (А. Варга, Л. Кирилецька, М. Рожков, Д. Романовська, В. Столін, А. Фурман). Проблема використання здоров'язберігаючих технологій в освіті, теж не залишилася поза увагою вчених. Чимало представників педагогічної науки розглядали проблему навчання і виховання здорової людини, створення здорових умов навчання. Відповідні аспекти можна знайти в працях К. Гельвеція, Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо та інших. Серед класиків вітчизняної педагогіки, які приділяли увагу проблемі здоров'я, можна відзначити К. Ушинського, Л. Виготського, В. Сухомлинського.

Мета нашої наукової розвідки полягає в аналізі педагогічної готовності майбутніх вчителів до сучасних викликів, зокрема у контексті впровадження здоров'язберігаючих та інклюзивних технологій в освітньому процесі. Для досягнення мети маємо реалізувати низку завдань, зокрема, визначити сутність основних понять, аспекти та навчальні потреби, які мають бути задоволені для ефективної підготовки вчителів, здатних адекватно реагувати на сучасні освітні та соціальні вимоги.

Результати. Значення освіти та виховання в контексті здоров'я учнівської молоді стає все більш важливим. Ефективне вирішення питань збереження та підтримки здоров'я молодого покоління можливе лише за умови координованих зусиль батьків, вчителів та інших спеціалістів. Сучасні шкільні умови часто ставлять перед освітянами завдання зберегти і зміцнити здоров'я учнів, що спонукає до впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій.

Учені визначають «здоров'язберігаючі технології» як системний підхід до оптимізації умов освітнього та виховного процесів, які допомагають учням придбати здорові життєві навички. Здоров'язберігаючі технології в освіті включають створення оптимальних умов для навчання, організацію освітнього процесу та забезпечення раціонально організованого режиму фізичної активності [4].

Основна мета здоров'язберігаючих технологій полягає в тому, щоб надати учням знання та навички для здорового способу життя, а також вміння застосовувати ці знання в щоденному житті. Важливо, щоб діти усвідомлювали, що здоров'я є ключовим елементом життя і навчилися самостійно дбати про нього. Здоров'я служить фундаментом для життєвої активності та творчого потенціалу людини, і приблизно 70% стану здоров'я та творчих можливостей залежить від особистого способу життя, впливу зовнішніх факторів середовища. [2, с. 46-50]

Аналіз існуючих класифікацій здоров'язберігаючих технологій дозволяє виділити наступні категорії:

- здоров'язберігаючі технології – це ті, що забезпечують безпеку перебування, навчання та роботи у школах, а також сприяють раціональній організації виховного процесу, враховуючи вікові, статеві, індивідуальні особливості учнів та гігієнічні норми, а також забезпечують відповідність навчальних та фізичних навантажень можливостям дитини;

- оздоровчі технології – спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я учнів і підвищення їхніх здоров'язберігаючих ресурсів, включаючи фізичну підготовку, фізіотерапію, ароматерапію, загартовування, гімнастику, масаж та фітотерапію, музичну терапію [8].

- технології навчання здоров'ю – включають гігієнічне навчання, формування життєвих навичок, таких як керування емоціями та вирішення конфліктів, профілактику травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання. Ці технології реалізуються через інтеграцію відповідних тем у загальноосвітні предмети, додавання нових предметів до варіативної частини навчального плану, організацію факультативного навчання та додаткової освіти;

- виховання культури здоров'я – спрямоване на формування в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, розвитку уявлень про здоров'я як цінності, посиленню мотивації до здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте та сімейне здоров'я [7, с. 340-341].

Ще одним викликом сучасності для майбутніх педагогів стає інклюзивне освітнє середовище. Насамперед, з'ясуємо сутність поняття «інклюзія» (англ. inclusion – включення; франц. inclusif – той, хто включає в себе; лат. include – заключаю, включаю) – означає процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей [14].

Концепція інклюзії зародилася з розуміння значення різноманітності та унікальності кожної людини, відкидаючи будь-які форми дискримінації. Це відображає ключовий принцип демократичного суспільства: кожна

дитина є важливим членом спільноти і має однакові права, включаючи право на освіту, незалежно від її психофізичних особливостей.

На жаль у розумінні багатьох людей інклюзія пов'язана лише з особами, які мають «інвалідність – міру втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи» [12]. Сказати, що думка таких людей помилкова, складно, оскільки, люди з інвалідністю – це особи, які мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні порушення, що можуть перешкоджати повній та ефективній участі таких осіб у житті суспільства на рівні з іншими [12], і вони справді мають потребу в інклюзивному суспільстві.

Однак, ми не можемо цілком погодитися з думкою, що інклюзія призначена лише для осіб з інвалідністю, оскільки діти, які потребують освіти, можуть і не мати інвалідності, але вони мають особливі освітні потреби (ООП). Згідно з Законом України «Про освіту», дитина з ООП – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [11].

Інклюзивна освіта виникла на основі ідей інтеграції, що розвивалися у контексті перегляду підходів до навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Аналізуючи ключові відмінності між цими концепціями, можна виділити фундаментальні аспекти. Інтеграція передбачала включення елементів спеціалізованої освіти у стандартну освітню систему, що дозволяло лише обмеженій кількості дітей з ООП адаптуватися та повноцінно функціонувати в рамках звичайних навчальних закладів. Цей перехід від інтеграції до інклюзивної освіти підкреслює зміну фокусу з формального включення до повноцінного прийняття та адаптації системи освіти до потреб кожної дитини, забезпечуючи рівні можливості для всіх учнів.

Основним обмеженням інтеграції стало те, що за таких умов не відбуваються зміни в організації освітнього процесу, тобто у програмах, методиках і стратегіях навчання. Відсутність таких організаційних змін під час інтеграції, стала основним бар'єром для реалізації політики і впровадження практик включення дітей з ООП у загальноосвітнє середовище. Переосмислення цього процесу призвело до появи нового терміну – «інклюзивна освіта» [5]. Зокрема, інклюзивна освіта передбачає, що труднощі у навчанні, з якими зустрічаються учні з ООП у школах, відбуваються через існуючу практику освітнього процесу, а також через негнучкі методи навчання. За умов інклюзивної освіти, необхідно не адаптувати учнів до існуючих вимог школи, а реформувати заклади освіти, шукати інші педагогічні підходи та методики до навчання, таким чином, щоб врахувати особливі освітні потреби учнів.

Уперше термін «інклюзивна освіта» був введений в науковий обіг у Саламанській декларації, прийнятій на Всесвітній конференції у 1994 році за підтримки ЮНЕСКО, згідно з якою інклюзивна освіта ґрунтується на певній системі принципів – базових вимог, виконання яких забезпечить її ефективність, а саме:

- кожна дитина має унікальні особливості, зацікавленості, здібності й освітні потреби;

- усі діти мають навчатися разом у будь-яких випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;

- заклади освіти мають визнати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види і темпи навчання;

- заклади освіти повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні навчальні плани, стратегії викладання, вживаючи організаційних заходів;

- діти мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм в освітньому процесі.

Інклюзивна освіта – найефективніший засіб, що гарантує солідарність, співучасть, взаємодопомогу, розуміння між дітьми [15].

Однак, інклюзивна освіта не ставить за мету зробити всіх однаковими. Інклюзивна освіта в широкому розумінні передбачає створення рівних можливостей для всіх дітей з ООП і забезпечення їх успіху в освітньому процесі та подальшому житті.

Інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти шляхом організації навчання дітей у закладах освіти на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей у навчально-пізнавальній діяльності [6].

За визначенням ЮНЕСКО «інклюзивне навчання» – це процес звернення і відповіді на різноманітні освітні потреби дітей через забезпечення їхньої участі у навчанні, культурних заходах і житті громади та зменшення виключення в освіті [1].

Особливу увагу, варто зацентувати на функціях, які виконує інклюзивна освіта. Функції інклюзивної освіти – основні напрямки, за якими відбувається реалізація інклюзивної освіти. У розрізі впровадження інклюзивної освіти у світі можна виокремити такі функції: правова, соціалізація, виховна, освітня, економічна. Характеристику функцій подано у табл.1.

Створення інклюзивної культури передбачає формування такої ціннісної системи, що забезпечує виникнення у закладі освіти атмосфери доброзичливості, безпеки та прийняття, яка б стимулювала учнів до

співпраці та взаємодопомоги. Така інклюзивна культура сприяє створенню єдиної системи цінностей, що приймається і поділяється усіма.

Таблиця 1

Функції інклюзивної освіти

Сутність	Характеристика
Правова	<ul style="list-style-type: none"> – Забезпечення права дітей з ООП на здобуття освіти в умовах звичайних закладів освіти за місцем проживання дитини; – Попередження і боротьба з виключенням в освіті; – Виявлення й усунення чинників, що перешкоджають реалізації права дитини з ООП на освіту на умовах рівності і доступності.
Соціалізації	<ul style="list-style-type: none"> – Засвоєння дітьми з ООП широкого кола цінностей, соціальних ролей і очікувань, які є фундаментом повсякденного життя людей, а також цінностей, що пропагуються закладом освіти; – Формування людської особистості на основі знань, навичок, цінностей культурної спадщини, які засвоїли діти з ООП; – Включення дітей з ООП у соціокультурний простір класу, школи, громади, держави.
Виховна	<ul style="list-style-type: none"> – Формування позитивного і толерантного ставлення суспільства до осіб з ООП як до рівних, створення соціокультурного середовища; – Формування у дітей з ООП почуття поваги і власної гідності, усвідомлення, що вони є повноцінними членами суспільства.
Освітня	<ul style="list-style-type: none"> – Засвоєння дітьми з ООП системи знань, умінь та навичок, необхідних для розвитку потенціалу та подальшої успішної інтеграції у суспільство.
Економічна	<ul style="list-style-type: none"> – Підготовка осіб з ООП до трудової діяльності, розвиток і використання їхнього потенціалу на ринку праці; – Зменшення кількості громадян, що перебувають на соціальному забезпеченні у держави.

Складено за даними [3; 10; 13]

Розроблення інклюзивної політики відбувається через побудову чіткої структури цілей та принципів керування освітнім процесом. Стратегія роботи закладу освіти спрямована на формування інклюзивного освітнього середовища для всіх учнів. Вона заохочує заклад охоплювати всіх дітей, які проживають у певній місцевості, і докладати зусиль для мінімізації чинників, що призводять до їх виключення. Політика щодо надання підтримки регулює всі заходи, які посилюють спроможність закладу освіти враховувати у своїй діяльності різноманітні ООП, виходячи з принципу цінності кожної дитини.

Розвиток інклюзивної практики окреслює шляхи того, чому і як навчають, і навчаються на основі інклюзивних цінностей та політики, а також як інклюзивні цінності впливають на структурування і зміст освітнього процесу. Освітній процес формується таким чином, що в навчанні від початку враховуються ООП. Передбачається, що діти, допомагаючи одне одному, самі стають ресурсом для навчання. Дорослі співпрацюють між собою і всі разом несуть спільну відповідальність за навчання дітей [9].

Отже, інклюзивна освіта вимагає радикальних змін від закладів освіти. Вона передбачає істотні зміни в культурі, політиці і практичній діяльності закладів освіти, а також створення інклюзивного освітнього середовища – сукупності умов, способів і засобів їхньої реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку дітей з урахуванням їхніх потреб та можливостей із застосування здоров'язберігаючих технологій.

Висновок. Підсумовуючи вище окреслене, зазначимо, що педагогічна підготовка майбутніх вчителів займає центральне місце у формуванні їхньої здатності адаптуватися до сучасних викликів освітньої сфери, зокрема, у впровадженні здоров'язберігаючих та інклюзивних стратегій. Актуальність такої підготовки зростає у контексті необхідності забезпечення якісної освіти для всіх учнів, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб чи фізичних можливостей. Перспективи розвитку педагогічної освіти в цьому напрямі передбачають збільшення акценту на гнучкість навчальних підходів, включення в навчальні плани курсів, що сприяють глибшому розумінню інклюзії та здоров'язбереження, а також розвиток в учнів навичок самостійного підтримання фізичного та психічного здоров'я. Майбутнім педагогам необхідно вміти не лише застосовувати отримані знання на практиці, але й постійно вдосконалювати їх, враховуючи новітні дослідження та практики у сфері освіти та охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. UNESCO. Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>. 2. Байбара Т. Компетентнісний підхід у початковій ланці освіти. *Початкова школа*. 2010. № 8. С.

46-50. **3.** Бойко В. О. Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її запровадження. *Психолого-педагогічні науки*. 2012. №4. С. 1-4. **4.** Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим. *Здоров'я та фізична культура*. 2005. №2. С. 1–4. **5.** Бондар Т. Теоретичні засади реалізації концепції інклюзивної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2013. № 37. С. 31–33. **6.** Будник О. Інклюзивна освіта. Івано-Франківськ: ПП Бойчук А. Б., 2015. 152 с. **7.** Ващенко О. М. Виховання у школярів здорового способу життя. *Психолого-педагогічні основи гуманізації виховання і навчання: збірник наукових праць*. Рівне: Тетіс, 2000. С. 340–341. **8.** Ващенко О.М. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2004. **9.** Гладий М. Сучасна нормативно-правова база інклюзивної освіти. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи*. Запоріжжя, 2020. С. 154-155. **10.** Давиденко Г. В. Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського союзу: дис. на здобуття наук. ступеня д.пед.н. К., 2015. 467 с. **11.** Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 01.04.2024). **12.** Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні. URL: http://kodeksy.com.ua/pro_reabilitatsiyu_invalidiv_v_ukraini/statija-1.htm. **13.** Інклюзивне навчання: досвід упровадження. упоряд. А. Колупаєва. К.: «Вид. група «Шкільний світ», 2015. 200 с. **14.** Колупаєва А. А. Зasadничі понятійно-термінологічні визначення інклюзивної освіти. *Дефектологія*. 2009. № 2. С. 3-8. **15.** Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94 (дата звернення 21.04.2024).

УДК 371

МІНИ-МУЗЕЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В ЗДО

Ковалець М. В., Левченко І. С.,

*здобувачки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
(м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Марчук О. О.,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті проаналізовано використання ресурсів міні-музею в ЗДО для формування патріотичного світогляду старших дошкільників. Пояснено, що міні-музеї сприяють розвитку патріотичних почуттів, поглиблюють знання про історію рідного краю, побут українців в минулому, одяг наших пращурів тощо. В останні роки в міні-музеях представлено матеріали про героїчну боротьбу українського народу в часи російсько-українського протистояння 2014-2024 р. Музейне середовище використовують під час проведення музейних занять, зустрічей із відомими крисянами, виховних заходів.

Ключові слова: міні-музей, музейне середовище, патріотизм, формування.

Annotation. The author of the article analyzes the using of the resources of the mini-museum for the formation of the patriotic outlook of older preschoolers. It is explained that mini-museums contribute to the development of patriotic feelings, deepen knowledge about the history of the native land, the life of Ukrainians in the past, the clothes of our ancestors. In recent years the mini-museum has presented materials about the heroic struggle of the Ukrainian people during the Russian-Ukrainian conflict of 2014-2024. The museum environment is used for museum classes, meetings with famous locals and different educational events.

Key words: mini-museum, museum environment, patriotism, formation.

Вступ. Проголошення незалежності України в 1991 р. зумовило значні зміни в політичному, економічному та культурно-освітньому розвитку країни. Процес інтеграції, події революції Гідності зумовили вибір нових методів, форм та прийомів навчання, зміну духовних та ціннісних орієнтацій українського народу. Події на Сході України в 2014–2022 рр. в зоні бойових дій спричинили сплеск національно-патріотичних емоцій, які знайшли своє відображення у патріотичному вихованні підростаючого покоління, в тому числі, і здобувачів дошкільної освіти в ЗДО. У «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді» пояснено, що «в основу системи національно-патріотичного виховання має бути покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму у дітей та молоді» [1].

За допомогою засобів музейної педагогіки можна розвивати в старших дошкільників почуття патріотизму, морально-етичні цінності, толерантність та демократизм. Відвідування сучасних музеїв допомагає осмислити важливість збереження миру, оскільки в багатьох музеях функціонують тематичні виставки, присвячені борцям за незалежність України в 2022-2024 рр. сьогодні в закладах дошкільної освіти широкого розповсюдження набули міні-музеї, які сприяють покращенню освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні засади національно-патріотичного виховання закладено у дослідженнях українських вчених, істориків, педагогів, психологів М. Боришевського, Г. Ваценка, Д. Віконської, Д. Донцова, О. Кульчицького, Ю. Липи, В. Москальця, Г. Філіпчука, Д. Чижевського, М. Шлемкевича, Я. Яреми та інших. В їхніх працях визначено концепцію, згідно якої серцевиною національного виховання є патріотичне виховання. Дослідження проблеми знайшло своє відображення у наукових працях сучасних дослідників (А. Алексюк, І. Бех, А. Богущ, О. Вишневський, К. Журба, О. Захаренко, П. Ігнатенко, В. Киричок, Ю. Руденко, О. Сухомлинська, М. Стельмахович, Т. Усагенко, К. Чорна та ін.). Проаналізуємо розуміння сутності патріотизму в сучасних зарубіжних дослідженнях. У розумінні зарубіжних дослідників, патріотичне виховання «вчить дітей, як може виражатися національна свідомість у мультикультурному суспільстві. Патріотизм – це також збереження та вираження своєї культури, краси рідної мови» [2, с. 142]. Погоджуємося із думкою дослідників про те, що у свідомості дошкільника національні цінності мають перетворитися на національні переконання [3].

Метою статті є аналіз використання ресурсів міні-музею в ЗДО для формування патріотичного світогляду старших дошкільників.

Для її досягнення необхідно вирішити такі *завдання*:

- проаналізувати специфіку патріотизму як феномену прояву самоусвідомлення особистості себе в соціумі;
- дослідити особливості використання міні-музею для формування патріотичних почуттів старших дошкільників;
- розробити рекомендації щодо використання ресурсів міні-музею в ЗДО.

Результати досліджень. Патріотизм – це громадянське почуття, змістом якого є любов до Батьківщини і готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури, особливе емоційне переживання своєї приналежності до країни, мови, історії, традицій, готовність діяти в інтересах вітчизни та постати на її захист у разі необхідності. Створення музейного середовища в ЗДО дозволяє розширити уявлення учнів про історію рідного краю, побут українців у давнину.

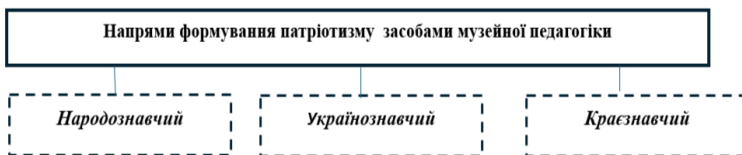
Міні-музеї в ЗДО – це осередки, оформлені відповідно до певної теми, що можуть містити, окрім «музейних експонатів», дитячі роботи, створені дошкільниками до і після відвідування класичних музеїв. Як зазначила дослідниця Беленка Г., «реформування дошкільної справи в контексті гуманістичної парадигми освіти спонукало педагогів до активного використання музейної педагогіки в роботі з усіма суб'єктами освітнього процесу (дітьми, родинними вихованцями, вихователями)» [4].

Основними напрямками формування патріотичного світогляду дітей дошкільного віку в ЗДО засобами міні-музею є: формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід; краєзнавство; ознайомлення з явищами суспільного життя; формування знань про історію держави, державні символи; ознайомлення з традиціями і культурою свого народу; формування знань про людство; ознайомлення із героїчною боротьбою ЗСУ в 2022-2024 рр.

Важливим аспектами формування патріотичного світогляду засобами міні-музею є прилучення дітей дошкільного віку до народознавства, що сприяє вивченню народних звичаїв, культури та побуту. Варто ознайомити дошкільників із культурними і матеріальними цінностями народу та своєї родини, доступно пояснити зв'язок людини з минулими та майбутніми поколіннями, виховувати інтерес до народних традицій. Цьому сприяють тематичні виставки в міні-музеї «Мої родинні свята», «Родина – у нас єдина!», «Улюблені страви в моїй сім'ї».

Суттєву роль у формуванні патріотичного світогляду дітей старшого дошкільного віку відіграють народні традиції – це звичаї, обряди та норми поведінки, які заклалися історично та передаються з покоління в покоління. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки тощо), розширюючи уявлення про народні промисли (вишивка, петриківський розпис, яворівська іграшка), вони поступово отримують більш-менш цілісне уявлення про втілену в художній і предметній творчості своєрідність українського народу. Водночас у дітей розширюються знання про характерні для рідного краю професії людей, про конкретних їх представників, відтак у міні-музеях доцільно проводити народознавчі свята.

Ми виокремили основні напрями виховання патріотичного світогляду дітей старшого дошкільного віку засобами музейної педагогіки, а саме: *народознавчий напрям* – суб'єктивне ставлення до батьків (любов, турбота, повага тощо), сім'ї, родини, роду, народу, який має спільну батьківщину (чуття єдиної родини); *українознавчий напрям* – ціннісне ставлення до духовного світу своєї нації: історії, культури, мови, народних традицій, звичаїв, національних символів; здатність до національного самовизначення; *краєзнавчий напрям* – суб'єктивне ставлення до місця народження, проживання та поховання членів роду; знання про вулицю, місто (село), край, природу та географію своєї держави. Схематично їх представлено на рис. 1.

Рис. 1. Напрями формування патріотизму старших дошкільників в ЗДО засобами музейної педагогіки

Специфіка музею дошкільного навчального закладу полягає в тому, що він входить до структури закладу, відповідає його потребам, матеріали музею систематично використовуються в освітньому процесі. Експонати, які знаходяться в міні-музеї ЗДО, як правило, представлені і зібрані вихованцями та вихователями. Традиційними є такі експонати: народний одяг кінця ХІХ – початку ХХ століття; предмети старовинного побуту (посуд, картини, ліжка, колиски, іграшки, книги).

У мінімузеях можна проводити музейні заняття, народні ігри, зустрічі із відомими країнами. Музейне середовище має особливий вплив на відвідувача. Міні-музей в ЗДО переносить дитину в атмосферу минулого, допомагає зрозуміти специфіку життя наших предків. За спостереженнями Палійчук О., «музейний простір, музейні експонати мають унікальну здатність впливати на інтелектуальні, вольові та емоційні сторони особистості дитини водночас. Кожна виставка, кожна експозиція є, власне, програмою передачі через експонати знань, навичок, суджень, оцінок, почуттів» [5].

Особлива сторона роботи музею дошкільного навчального закладу – налагодження і розвиток співпраці з різними (краєзнавчими, художніми, літературними та ін.) музеями. У міні музеях сьогодні демонструються фотографії загиблих воїнів ЗСУ в 2014-2022 р. Іноді серед них є родичі здобувачів дошкільної освіти. Такі тематичні експозиції сприяють вихованню пошани до українського народу та гордості за її кращих дочок і синів.

Висновки: Реалізація програми національно-патріотичного виховання у закладах дошкільної освіти за допомогою засобів музейної педагогіки вимагає врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку. Нами вироблено рекомендації для вихователів ЗДО щодо використання музейних освітніх ресурсів: а) систематично залучати вихованців ЗДО до відвідування мінімузеїв та спеціальних музейних установ; б) створити в ЗДО розвиваюче музейне середовище (міні-музей, куточок пам'яті, почесну дошку героїв); в) використовувати різноманітних форм, методів та засобів навчання з використанням ресурсів мінімузеїв; г) залучати батьків та

родичів здобувачів дошкільної освіти до відвідування музеїв, поповнення фондів міні-музеїв в ЗДО. Використання оригінальних артефактів, предметів різних історичних епох сприяє підвищенню рівня історичної обізнаності, естетичної культури дітей, вихованню свідомого патріота рідного краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення: 23.03.2024). 2. Jakubowska, E., & Olek-Redlarska, Z. (2017). Civic and Social Competences and the Patriotic Education of Small Children. *Rocznik Teologii Katolickiej*, 16, 141-159. 3. Cojocariu, V. M. (2013). Petre Țuțea or some axiological anchors for a necessary patriotic education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 76, 204-208. 4. Беленька Г. Місце музейної педагогіки в освітньому процесі сучасного дошкільного навчального закладу. *Методика початкового навчання і дошкільного виховання*. 2015. Випуск 18. С. 396-400. 5. Палійчук О. Патріотичне виховання засобами музейної педагогіки на гурткових заняттях в дошкільному закладі URL: https://imidg.ucoz.ua/elgurnal/vyp21/5/palijchuk_tezi.pdf (дата звернення: 25.03.2024).

УДК 378:331.108.2-057.212

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СТОМАТОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Колядич І. П.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) ступеня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Красовська О. О.,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. Статтю присвячено розв'язанню актуальної педагогічної проблеми формування фахової компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами інтенсивних технологій навчання. Ефективність педагогічного процесу автор вбачає у впровадженні інтенсивних освітніх технологій вищої медичної освіти: проблемних

навчальних лекцій, семінарів, аудиторних занять у формі дискусій, ігрового проєктування, майстер-класів, що спрямовані на формування професійних компетентностей майбутніх лікарів-стоматологів у професійній підготовці.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні стоматологи, технології навчання, інформатизація, інфраструктура навчального процесу

Abstract. The article is devoted to solving the current pedagogical problem of forming the professional competence of future dentists by means of intensive learning technologies. The author sees the effectiveness of the pedagogical process in the implementation of intensive educational technologies of higher medical education: problem-based educational lectures, seminars, classroom classes in the form of discussions, game design, master classes aimed at forming the professional competencies of future dentists in professional training.

Keywords: professional training, future dentists, teaching technologies, informatization, infrastructure of the educational process.

Вступ. Одним із напрямків перебудови і вдосконалення професійної підготовки фахівців медичного профілю є процес широкого запровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Інформатизація – один із головних напрямів сучасної науково-технічної революції. Як зазначає В. Кремень, в умовах інформатизації освіти змінюється парадигма педагогічної науки, коригується структура і зміст освіти. Інформатизація закладів вищої освіти України – важлива складова освітнього процесу, яка охоплює створення і розвиток комп'ютерно орієнтованого навчального середовища [2].

У сучасних умовах розвитку суспільства інформатизація професійно-педагогічної підготовки майбутнього лікаря стоматолога має забезпечити належний рівень його інформаційної культури; підвищити ефективність освітнього процесу на основі впровадження нових інформаційних технологій навчання та удосконалити управління підготовкою майбутніх фахівців. Інформаційні технології в підготовці майбутніх лікарів стоматологів можна застосовувати як засоби навчання і викладання, інструмент пізнання навколишньої дійсності, засоби комунікації, засоби автоматизації процесу контролю і обробки результатів навчальної діяльності студентів, тестування і діагностики, засоби організації науково-дослідницької роботи [5].

Аналіз останніх досліджень. Коло питань, охоплених проблематикою використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання у професійній підготовці фахівців різного профілю представляють сучасні науковці В. Беспалько, В. Бублик, Б. Гершунський, М. Жалдак,

І. Захарова, В. Кремень, Ю. Машбиць, С. Полат. Роль та функції комп'ютерних та інтернет-технологій у медичній освіті вивчають Н. Белявіна, М. Дергач, О. Хомік, О. Чайковська.

Визначення мети та завдань дослідження. Мета статті – розв'язання актуальної наукової проблеми формування фахової компетентності майбутніх стоматологів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Досягнення мети передбачає *розв'язання завдань дослідження*:

- систематизувати шляхи залучення студентів спеціальності «Стоматологія» до професійного розвитку засобами інформаційно-комунікаційних технологій;

- визначити оптимальні дидактичні підходи до упровадження інформаційно-комунікаційних технологій вищої медичної освіти;

- класифікувати інформаційно-комунікаційні технології.

Результати. З появою персональних комп'ютерів з'явився термін «нові інформаційні технології», під яким розуміють впровадження нових підходів до освітнього процесу, що орієнтований на розвиток інтелектуально-творчого потенціалу людини з метою підвищення його ефективності, завдяки застосуванню сучасних технічних засобів. Сучасні інформаційні технології характеризуються наявністю всесвітньої мережі Інтернет, такими її сервісами, як електронна пошта, телекомунікації, що надають широкі можливості. Жива комунікація невід'ємна від інформаційних технологій, тому на сучасному етапі розвитку технічних і програмних засобів інформаційні технології називають інформаційно-комунікаційними.

У педагогічній та методичній літературі вирізняються терміни і поняття «комп'ютерні технології навчання», «нові інформаційні технології», «сучасні інформаційні і комунікаційні технології», «інформаційно-телекомунікаційні технології», «мультимедійні технології». Як зазначає Г. Селевко, інформаційні технології (ІТ, від англ. Information technology) – це галузь діяльності, що належить до технологій управління і характеризується обробкою величезного потоку інформації із застосуванням обчислювальної техніки [3, с. 167].

Сучасні науковці визначають поняття «інформаційна технологія» такими двома ознаками: педагогічна технологія; застосування електронних засобів навчання. Найчастіше вживаним є поняття «інформаційно-комунікаційні технології навчання» (ІКТН), яке об'єднує ознаки педагогічної технології, застосування комп'ютера та телекомунікаційних мереж, передбачає взаємодію викладачів і студентів, використання спеціальних форм, методів, засобів навчання [1].

До засобів навчання нового покоління належать електронні засоби навчання, інформація в яких зберігається на цифрових або аналогових

носіях даних і відтворюється на електронному обладнанні. Дана група засобів навчання поділяється на такі різновиди: педагогічні програмні засоби, бібліотека електронної наочності, електронні підручники та посібники, мультимедійні курси, програмно-методичні комплекси, навчальне програмне забезпечення для викладання та вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Систематизувавши і опанувавши дослідження зазначених науковців можна класифікувати різновиди програмного забезпечення навчального процесу у професійній підготовці [3, с. 197].

Навчальні програмні засоби скеровують навчання з огляду на наявні знання та індивідуальні здібності студентів, а також сприяють засвоєнню нового матеріалу; забезпечують подачу інформації з окремої дисципліни, ознайомлюють з методами навчальної діяльності. *Тренувальні програмні засоби* забезпечують формування у студентів певних навичок і вмінь фахової діяльності, розраховані на повторення і закріплення виучуваного матеріалу професійно орієнтованих дисциплін. *Контролюючі та діагностичні програмні засоби* дають змогу викладачеві та студентам здійснювати контроль та самоконтроль, виявляти рівень засвоєного змісту матеріалу та оцінити знання, уміння, навички. *Імітаційні програмні засоби* дають змогу вивчати певні явища та об'єкти майбутньої професійної діяльності, особливості їхнього функціонування, ознаки та характеристики. *Демонстраційні програмні засоби* використовуються для візуалізації навчального матеріалу, ілюстрування його змісту, пояснення та доповнення. *Інформаційно-пошукові програмні засоби*, бази даних забезпечують запит і пошук певної інформації, її виведення та отримання для подальшого використання у навчальній діяльності. *Навчально-ігрові програмні засоби* презентують певну необхідну інформацію у формі гри, мають інтерактивний характер. *Мікросвіти* – спеціально створені віртуальні середовища, які дозволяють студентам засвоювати певну інформацію та способи діяльності. *Інструментальні програмні засоби* забезпечують виконання певних операцій, обробку текстів, складання таблиць, редагування графічної інформації; програмні оболонки, які заповнюють змістом навчальних дисциплін. *Інформаційно-комунікативні засоби* навчання можливо застосовувати під час професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти.

Упровадження названих технологій передбачає розробку навчально-методичних комплексів до даних учбових дисциплін: дидактичних та наочних засобів, науково-методичного та навчально-методичного забезпечення, застосування комплексу електронних засобів навчання, що забезпечують власне наукову і образно-наочну, емоційно насичену інформацію.

Шляхи удосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів стоматологів засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання вбачаємо в наступних заходах:

- розробка інтерактивних комплексів навчально-методичного забезпечення дисциплін «Інформаційні системи і технології в стоматології», «Психологія особистості професійного саморозвитку», «Технологія професійного спілкування», «Самоосвітня діяльність лікаря-стоматолога» (навчальні плани, навчальні програми, навчально-методичні посібники, інструктивно-методичні матеріали, електронні засоби навчання);

- опрацювання візуального супроводження (презентацій) до опорних конспектів лекційних занять навчальних дисциплін фахового спрямування;

- використання навчальних тестів, ділових ігор, імітаційного моделювання та проєктування у комп'ютерному варіанті на практичних та лабораторних заняттях;

- розробка електронних підручників та посібників, де текстовий матеріал поєднується з графічними елементами, довідково-інформаційних матеріалів для організації самостійної та індивідуальної роботи студентів;

- використання ліцензованих програмних засобів, відеофільмів, записів візуального супроводу;

- створення та використання тестуючих систем з метою діагностики фахових знань та умінь майбутніх лікарів стоматологів;

- розробка і впровадження дистанційних курсів навчання.

Висновки. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання до професійної підготовки майбутніх лікарів стоматологів осучаснює методичне забезпечення, розвиває інфраструктуру навчального процесу, запроваджує нові підходи до організації і контролю самостійної роботи студентів, вносить зміни до системи комплексної діагностики їх професійних компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жалдак М. І. Проблеми інформатизації навчального процесу в школі та у ВУЗі. *Сучасна інформаційна технологія в навчальному процесі: Зб. наук. праць*. Київ. 2001. С. 24–28. 2. Кремень В. Г. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2006. № 6. С. 5–9. 3. Селевко Г. К. Енциклопедія освітніх технологій. Київ : Вища освіта. 2006. 816 с. 4. Кульбашна Я. Концептуальні основи формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі стоматології. *Освітологічний дискурс*. № 2 (6). 2014. С. 86–96. 5. Кульбашна Я. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі стоматології: міжнародний аспект. *Вища освіта України*. 2014. № 2. С. 67–73.

**ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ СПОРТИВНИХ МЕНЕДЖЕРІВ**

Красновський А. В.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Красовська О. О.,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

***Анотація.** Статтю присвячено розв'язанню актуальної педагогічної проблеми формування управлінської культури спортивних менеджерів у професійній підготовці засобами інноваційних технологій. Ефективність педагогічного процесу автор вбачає у впровадженні інноваційних освітніх технологій: проєктних, інтерактивних, контекстних, кейс-методу, коучингових, фасилітації, зворотного зв'язку. Такий підхід залучає студентів до вирішення управлінських проблем у галузі спорту, сприяє розвитку метакогнітивних навичок і широкого кола компетентностей.*

***Ключові слова:** педагогічні технології, управлінська культура, спортивні менеджери, педагогічний процес.*

***Abstract.** The article is devoted to the solution of the current pedagogical problem of the formation of the management culture of sports managers in professional training by means of innovative technologies. The author sees the effectiveness of the pedagogical process in the implementation of innovative educational technologies: project, interactive, contextual, case method, coaching, facilitation, feedback. This approach involves students in solving managerial problems in the field of sports, promotes the development of metacognitive skills and a wide range of competencies.*

***Keywords:** pedagogical technologies, managerial culture, sports managers, pedagogical process.*

Вступ. Дослідження проблеми формування управлінської культури майбутніх спортивних менеджерів у професійній підготовці із застосуванням інноваційних технологій навчання в закладі вищої освіти спричинено тими динамічними перетвореннями, що відбуваються в економічній, політичній, соціальній сферах нашої країни загалом й у сфері управлінської освіти зокрема. Ці зміни висувають підвищені вимоги до професійних якостей майбутнього спортивного менеджера, серед яких найважливіше місце посідають навички використання набутих знань, адаптації до нових потреб управлінської галузі, відповідальної, активної дії та швидкого прийняття рішення, командної співпраці, лідерських якостей, прийняття вважених управлінських рішень, відкритості до інноваційних знань та критичного мислення, уміння володіти дієвими інструментами стимулювання працівників установи, організації та регулювання міжособистісних взаємин, здійснення ефективних комунікацій у різних сферах діяльності організації тощо.

За своїм змістом управлінська культура фахівця зі спортивного менеджменту характеризується його успішністю в організації та реалізації управлінського процесу, реалізації управлінської праці, застосуванні управлінської техніки, а також низкою вимог, що висуваються до управлінських систем і працівників та відповідають нормам, а також принципам суспільної моралі, права, етики, естетики. Відтак, управлінську культуру спортивного менеджера варто розглядати як системну узагальнювальну якість будь-якої діяльності в управлінні, що включає якісні особистісні риси керівника, а також особливості його праці. Важливість ефективної професійної підготовки майбутніх спортивних менеджерів визначено в чинній нормативно-правовій базі України (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки).

Аналіз останніх досліджень. Фундаментальним теоретико-методичним підґрунтям проблеми формування управлінської культури майбутніх спортивних менеджерів у професійній підготовці є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, у яких виокремлено такі напрями розв'язання окресленого питання: теоретико-методологічні засади університетської підготовки майбутніх магістрів (Н. Батечко, Н. Волкова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, І. Підласий, Ю. Рашкевич, С. Сисоєва); теорія і практика професійного становлення майбутнього спортивного менеджера в закладах вищої освіти (Т. Коваль, Т. Колбіна, О. Мармаза, О. Набока, В. Нагаєв, Т. Поясок, В. Стрельников та ін.); різні аспекти фахової підготовки майбутніх спортивних менеджерів – формування управлінських, ключових компетенцій (Л. Афанасьева, Г. Лоїк), управлінських навичок (Л. Сергеева), лідерських якостей (О. Самохвал), готовності до управлінської діяльності (С. Тарасова); використання інтерактивних і цифрових

технологій у підготовці спортивних менеджерів (Т. Коваль, Г. Лоїк, Г. Локарева, Д. Миценко, О. Тютюнник).

Визначення мети та завдань дослідження. Мета статті – розв’язання актуальної педагогічної проблеми формування управлінської культури спортивних менеджерів у професійній підготовці засобами інноваційних технологій. Досягнення мети передбачає *розв’язання завдань дослідження*:

- систематизувати шляхи залучення студентів до вирішення управлінських проблем у галузі спорту, сприяє розвитку метакогнітивних навичок і широкого кола компетентностей;

- визначити оптимальні дидактичні підходи до формування управлінської культури спортивних менеджерів;

- класифікувати інноваційні технології формування управлінської культури спортивних менеджерів.

Результати досліджень. У процесі наукових пошуків встановлено, що у попередніх дослідженнях не враховувалися можливості системної фахової підготовки із використанням освітніх інноваційних технологій, що розкриває широкі можливості щодо реалізації нашого дослідження та дозволяє виділити такі суперечності між:

- потребою суспільства в конкурентоспроможних фахівцях-управлінцях галузі спорту та недостатнім рівнем їхньої управлінської культури;

- потенціалом змісту університетського навчання до формування управлінської культури в майбутніх фахівців із спортивного менеджменту та недостатнім рівнем його реалізації в умовах закладів вищої освіти;

- необхідністю практичного вирішення проблеми формування управлінської культури майбутніх спортивних менеджерів та відсутністю відповідної педагогічної технології, що забезпечує її формування.

Практична реалізація визначеного завдання залежить насамперед від загальної культури фахівця здатного вільно орієнтуватися в соціальних і природних умовах, розуміти особливості розвитку культури, оволодівати науковою інформацією. Професіонал у галузі менеджменту має глибоко усвідомлювати місце й роль управлінських процесів і систем у світовому культурному просторі, поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання й практичну підготовку. Загальна культура управлінця розглядається як діалектична інтегрована єдність цінностей: цінностей-цілей і цінностей-мотивів, цінностей-знань, технологічних цінностей, цінностей-властивостей, цінностей-відношень. Вони визначають модель управлінської культури, спрямовують і коригують у соціальному, духовному, професійному й особистісному просторі діяльність державного службовця [2].

Як зазначають дослідники ефективним є п'ять навчальних підходів формування управлінської культури :

– проблемно-орієнтоване навчання – підхід, який залучає студентів до вирішення проблем у реальному світі для розробки «глибокої основи фактологічних знань і розуміння цих знань у контексті концептуальної основи ... для полегшення розвитку метакогнітивних навичок»;

– кооперативне навчання – підхід, який організовує навчання, використовуючи невеликі групи навчання, в яких студенти працюють разом для досягнення цілей навчання;

– навчання на основі проекту – це підхід, який зосереджує увагу на центральних концепціях та принципах дисципліни, об'єднує студентів для вивчення проблемних питань та інших значущих завдань;

– громадське навчання – підхід, який забезпечує практичне застосування нових знань і навичок до потреб у громаді через проекти та заходи;

– навчання на робочому місці – такий підхід, за яким відбувається навчання на робочих місцях, або робочі місця інтегруються зі змістом занять в аудиторіях.

Базовими формами і *технологіями контекстного навчання* є: навчальна діяльність академічного типу (лекційні, семінарські, практичні, лабораторні заняття, самостійна та індивідуальна робота); квазіпрофесійна діяльність (ділові ігри, ігрові форми занять); навчально-професійна діяльність (науково-дослідницька робота, виробнича практика).

До *імітаційних технологій контекстного навчання* належать імітаційні вправи, аналіз виробничих ситуацій, тренінги. *Імітаційні технології* можна класифікувати на операційно-рольові і навчальні; різновиди імітаційних технологій контекстного навчання: операційно-рольові, навчально-ділові, проблемно-орієнтовані, навчально-рольові та навчально-педагогічні ігри.

Коучинг – це сучасна технологія, яку створили для розвитку потенціалу людей і команд, задля досягнення цілей та докорінної зміни моделей поведінки, що призводить до розкриття внутрішнього потенціалу особистості.

Технології тьюторського супроводу в середовищі ЗВО передбачають такі дії: обговорення спільно зі здобувачем замовлення на самоосвіту на основі аналізу його освітніх та особистісних запитів; надання допомоги здобувачу у виявленні власних потреб у придбанні тих чи інших компетентностей, саморозвитку і самореалізації; супровід його за індивідуальною траєкторією в просторі ЗВО; допомога здобувачу у використанні різноманітних освітніх ресурсів, в тому числі, за межами ЗВО, для задоволення індивідуальних потреб.

Висновки. Отже, ефективність процесу формування управлінської культури майбутніх спортивних менеджерів ми вбачаємо у впровадженні інноваційних освітніх технологій: проектних, інтерактивних, контекстних, кейс-методу, методу «мозкової атаки», методу коучингу, фасилітації, зворотного зв'язку [1]. У процесі підготовки менеджерів спорту крім традиційних лекційних, семінарських, практичних занять та самостійної роботи доцільно використовувати такі організаційні форми як лекція-тренінг, проблемна лекція, лекція-дискусія, семінар-конференція, ділові та рольові ігри, тренінг та інші. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні педагогічних інструментів формування складових управлінської культури майбутніх спортивних менеджерів у середовищі закладу вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажиппо О., Корольова М. Технологія формування управлінської компетентності майбутнього менеджера фізичної культури. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. № 5(79). 2020. С. 5-11. 2. Бурдонос Л.І., Малишко В.В. Менеджмент і маркетинг в освіті: навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький. 2019. 90 с. 3. Дудар Т. Г., Мельниченко В. В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 250 с. 4. Кайданович Ю.С. Формування управлінської культури державного службовця в галузі освіти. *Практика та досвід*. № 12. 2011. С. 103-106. 5. Міськова Н.М. Інноваційні технології управлінської діяльності в системі функціонування закладів загальної середньої освіти України. *Технології організаційно-управлінської та освітньої діяльності в початкових класах Нової української школи в умовах інтеграції України до Європейського Союзу*: монографія / заг. ред. О. О. Красовської. Рівне: видавець О. Зень. 2023. С. 11-47.

УДК 378:331.108.2-057.212

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ- СТОМАТОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕНСИВНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Наумчук П. М.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: **Красовська О. О.**,
доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. Статтю присвячено розв'язанню актуальної педагогічної проблеми формування фахової компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами інтенсивних технологій навчання. Ефективність педагогічного процесу автор вбачає у впровадженні інтенсивних освітніх технологій вищої медичної освіти: проблемних навчальних лекцій, семінарів, аудиторних занять у формі дискусій, ігрового проєктування, майстер-класів, що спрямовані на формування професійних компетентностей майбутніх лікарів-стоматологів у професійній підготовці.

Ключові слова: майбутні лікарі-стоматологи, освітні технології, лекція, ігрове проєктування.

Abstract. The article is devoted to solving the current pedagogical problem of forming the professional competence of future dentists by means of intensive learning technologies. The author sees the effectiveness of the pedagogical process in the implementation of intensive educational technologies of higher medical education: problem-based educational lectures, seminars, classroom classes in the form of discussions, game design, master classes aimed at forming the professional competencies of future dentists in professional training.

Keywords: future dentists, educational technologies, lecture, game design.

Вступ. Процес підготовки сучасних фахівців у галузі охорони здоров'я повинен характеризуватися інноваційними підходами і практичними технологіями в освітньому процесі закладів вищої освіти. Сучасна система підготовки фахівців повинна бути спрямована на розроблення і впровадження інтенсивних технологій, методів і засобів освіти, покликана стимулювати самостійне навчання і розвиток, формувати інноваційний і креативний потенціал, уміння розвиватися впродовж життя, формувати позитивний імідж, адаптовуватися в змінюваних обставинах, працювати у команді, колективно приймати рішення. У змісті Національної стратегії побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період 2015-2025 років підкреслено, що «кар'єрний розвиток лікаря має бути конкурентоспроможним, прозорим і базуватися на результатах реформування медичної освіти» [3, с. 2].

Аналіз останніх досліджень. Фундаментальним теоретико-методичним підґрунтям проблеми розвитку професійного потенціалу майбутніх лікарів-стоматологів є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, у яких виокремлено: теоретико-методологічні основи професійної підготовки А. Алексюка, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Ничкало, С. Сисоєвої; професійний саморозвиток майбутнього лікаря (І. Романишин, М. Савчин), забезпечення функціонування здоров'язбережувальних технологій в освітній галузі (В. Бабаліч, Т. Бондар, Г. Власюк, Г. Голобородько, М. Гончаренко, В. Горошук, Н. Завидівська, Д. Касенюк, Т. Кириченко, А. Турчак, В. Язловецький); формування професійної компетентності фахівця медичного профілю у зарубіжній науці М. Smith, M. Mulder, T. Weigel і K. Collins.

Визначення мети та завдань дослідження. *Мета статті* – розв'язання актуальної наукової проблеми формування фахової компетентності майбутніх стоматологів засобами інтенсивних технологій. Досягнення мети передбачає *розв'язання завдань дослідження*:

- систематизувати шляхи залучення студентів спеціальності «Стоматологія» до професійного розвитку засобами інтенсивних технологій;

- визначити оптимальні дидактичні підходи до упровадження інтенсивних технологій вищої медичної освіти майбутніх стоматологів;

- класифікувати інтенсивні технології у професійній підготовці.

Результати. Інтенсивні технології навчання, базуються на засадах інтерактивної взаємодії учасників навчально-виховного процесу і спрямовані на те, щоб формувати метакомпетентності особистості – комплекс умінь і навичок партнерської взаємодії, уміння навчатися впродовж життя, формувати власний позитивний імідж, адаптуватися в змінюваних обставинах, колективно приймати рішення [4, с. 5]. А. Панфілова стверджує, що інтенсивні технології в освітньому процесі розв'язують важливі цілі і завдання:

- створення у студентів цілісного уявлення про професійні компетентності і метакомпетентності, їх динаміку і місце в реальній діяльності;

- набуття соціального досвіду, міжособистісної та групової взаємодії для колективного прийняття рішень, співробітництва у професійній діяльності;

- розвиток професійного, аналітичного, практичного мислення;

- формування пізнавальної мотивації, навичок взаємодії у професійній сфері.

Вважаємо, що процес професійної підготовки майбутніх стоматологів набуває вдосконалення за умови впровадження інтенсивних

технологій: *проблемних лекцій, аудиторних занять у формі дискусій, ігрового проектування, майстер-класів.*

Лекція – це форма навчання, яка передбачає безпосередній контакт вербалізатора з аудиторією, сприяє додатковому вивченню літературних джерел, наукових праць, пояснює ключові поняття теми. Відсутність активності студентів обмежує її потенціал, знижує навчальну мотивацію. Проблемна навчальна лекція характеризується тим, що викладач, використовуючи різні підходи, репрезентує предмет, ділиться знаннями з галузі, деталізує інформацію. Інноваційні викладачі, активізуючи процес навчання використовують серію запитань, аналіз професійних ситуацій, елементи дискусії. Ефективний виклад передбачає використання цифрових ресурсів:

- Google Диск, Dropbox, OneDrive, Zoho (створення спільних документів за науковим проектом у хмарі);

- Trello, Kanbanchi, PodiO, RealtimeBoard (планування спільної роботи та генерування шляхів розв'язання поставленої освітньої проблеми);

- Zoho Creator, Google-форми, Microsoft Forms (реалізація опитувань);

- Lucidchart Diagrams (<https://www.lucidchart.com/>), Gliffy (<https://www.gliffy.com/>), Creately (<https://creately.com/>), Cacoо (<https://cacoо.com>) – графічна побудова моделі з основними елементами структури та їхнім взаємозв'язком;

- Piktochart (<http://piktochart.com/>), Infogr.am (<https://infogr.am/>), Easel (<https://www.easel.ly/>), PowerBi (<https://powerbi.microsoft.com/ru/>) – презентаційні матеріали за допомогою інформаційних плакатів;

- Timerime (<http://timerime.com/>), Timetoast (<http://www.timetoast.com>)

– хронологічне представлення матеріалів;

- Mindomo (<https://www.mindomo.com/>), Mindmeister (<https://www.mindmeister.com/ru/>), Bubbl (<https://bubbl.us/>) – подання класифікацій, ідей, структури за допомогою ментальних карт.

Метод групової дискусії (дискусія – огляд, розбір, дослідження) використовується як спосіб організації спільної діяльності з метою ефективного розв'язання професійно орієнтованих завдань, для активного навчання і стимулювання групових процесів в природних і спеціально створених групах. Дискусія – це обмін думками з певного питання у відповідності з визначеними правилами і за участю членів групи. В науковій літературі розрізняють різноманітні техніки і тактики ведення дискусії. З цієї точки зору дискусії бувають: вільними, програмованими і проміжними [4, с. 78].

Ігрове проектування – один із розповсюджених способів інтенсивного вивчення дисциплін. Для втілення технології учасників заняття поділяють на групи, кожна з яких займається розробкою власного

проекту. Тему для розробки проекту можна обирати самостійно, або за пропозицією викладача. Важливо обирати проект корисний для майбутньої професії [2, с. 57-61]. Л. Лук'янова виокремлює етапи проектної діяльності, які її регламентують.

1. *Підготовчий етап.* Запланована діяльність: визначення тематики проекту; створення колективу виконавців і розподіл його на дослідницькі групи; планування роботи (визначення терміну виконання, окреслення завдань, визначення методів роботи над проектом), обрання пошуку джерел інформації.

2. *Дослідницький етап.* Запланована діяльність: безпосередня робота над проектом, збирання інформації, встановлення необхідних творчих зв'язків з особами, які можуть допомогти у виконанні запланованої роботи; накопичення інформації, її вивчення, опрацювання; аналіз, систематизація та узагальнення напрацьованого матеріалу; викладення узагальнених висновків у вигляді таблиць, схем, діаграм, рефератів, рекомендацій; складання звіту.

3. *Підсумковий етап.* Запланована діяльність: презентація отриманих результатів; обговорення за участю учнів групи, курсу, потоку; підготовка лекцій, виступів; організація підсумкової конференції [2, с. 19].

Майстер-клас – сучасна форма навчального тренінгу-семінару для відпрацювання практичних навичок за авторськими методиками і технологіями з метою підвищення професійного рівня і обміну передовим досвідом учасників, розширення кругозору і залучення до новітніх галузей знання. Майстер-клас – це семінар, під час якого фахівець-майстер демонструє, як застосовувати навчальну технологію або метод. Завдання майстер-класу:

- передача фахівцем-майстром досвіду роботи шляхом коментованого показу послідовності дій, методів, прийомів і форм професійної діяльності;

- спільне відпрацювання методичних підходів майстра;

- рефлексія власної професійної майстерності учасниками майстер-класу;

- надання допомоги учасникам у визначенні завдань саморозвитку, формуванні індивідуальної програми самоосвіти й самовдосконалення.

Майстер-викладач повинен бути носієм технологічної майстерності. Він представляє власну систему роботи, яка передбачає комплекс методичних прийомів, професійних дій, які притаманні саме цьому фахівцеві, взаємопов'язані між собою, оригінальні і забезпечують ефективне розв'язання проблемних завдань. Майстер-класи використовують в освітніх закладах, на конференціях, де провідні фахівці демонструють власну майстерність учасникам за допомогою методів

активного навчання, вправ, модельованих і реальних ситуацій, тренінгів [1, с. 83].

Висновки. Оптимізація процесу фахової підготовки студентів педагогічних факультетів залежить від можливостей впровадження у практику навчання інтенсивних технологій: проблемних навчальних лекцій, семінарів, аудиторних занять у формі дискусій, ігрового проектування, майстер-класів. Фахівці з інтенсивних технологій навчання вважають їх найкращою моделлю періодичних індивідуальних занять, щоби підсилити потенційні можливості учасників через розвиток поваги і довіри до викладача-майстра, переконаності, що програма відповідає їх здібностям та освітнім потребам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кульбашна Я., Нагірний Я. Модель формування професійної компетентності майбутнього стоматолога. *Медицина освіти*. 2014. № 1. С. 124–128. 2. Лук'янова Л. Б. Технологія організації проектної діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2009. № 10. С. 16–21. 3. Національна стратегія побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2025 років. URL: <https://www.apteka.ua/article/315522> 4. Панфілова А. П. Інноваційні педагогічні технології: Активне навчання. Київ: Вища школа. 2012. 192 с.

УДК 378:331.108.2-057.212

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНО-ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СЕРЕДОВИЩІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Огієвич О. І.,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Красовська О. О.,

*доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. В роботі розкриваються теоретико-методичні аспекти впровадження інтегровано-проектного навчання на уроках в початкових

класах, їх роль у модернізації освітньо-виховного процесу та розвитку дітей молодшого шкільного віку в освітньому середовищі Нової української школи. Автором теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови впровадження проєктної діяльності та модель методики застосування інтегровано-проєктного навчання на уроках різних освітніх галузей в початкових класах закладу загальної середньої освіти.

Ключові слова: учні, Нова українська школа, організаційно-педагогічні умови, інтегровано-проєктне навчання.

Abstract. The work reveals the theoretical and methodological aspects of the implementation of integrated project-based learning in primary school classes, their role in the modernization of the educational process and the development of children of primary school age in the educational environment of the New Ukrainian School. The author theoretically substantiated the organizational and pedagogical conditions for the implementation of project activities and the model of the method of applying integrated project learning in the lessons of various educational fields in the elementary grades of the general secondary education institution.

Keywords: students, New Ukrainian School, organizational and pedagogical conditions, integrated project-based learning.

Вступ. Провідне значення в Новій українській школі набуває інтегроване і проєктне навчання. Ці навчання – є процесом і результатом об'єднання окремих елементів навчання та виховання в єдину, цілісну систему з метою отримання якісно нового результату у навчанні. У Концепції Нової української школи наголошено на важливості використання в освітньому процесі методів і технологій, які «вчать учнів робити самостійний вибір, пов'язувати вивчене з практичним життям, урахувують індивідуальність учня» [2, с.12]. З огляду на це в сучасних умовах необхідним є впровадження в закладах загальної середньої освіти різноманітних інноваційних технологій навчання.

У центрі реформи Концепції Нової української школи – *інтегроване тематично-проєктне навчання та діяльнісний підхід* [5]. Міжпредметна інтеграція в початковій школі вирішує ряд проблем. Наприклад, дублювання навчального матеріалу на різних предметах, те, що «монологічні» предмети втрачають практичну ефективність. Інтеграція дає змогу дитині сприймати предмети і явища цілісно, різнобічно, системно та емоційно, адже вивчають їх з точки зору різних наук та вчать вирішувати реальні проблеми за допомогою знань з різних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень. Основоположником методу проєктів вважають Джона Дьюї. Сутність проєктної технології детально розкрита в наукових працях М. Декарчук, О. Коберника, М. Мартинюка, О. Онопрієнко, О. Кондратюк, О. Пехоти, С. Сисоєвої. С. Гончаренко метод

проектів розглядають як «організацію навчання, за якої учні набувають знань у процесі планування й виконання практичних завдань – проектів» [1, с. 27].

Визначення мети та завдань дослідження. Мета статті – розв’язання актуальної педагогічної проблеми реалізації інтегровано-проектного навчання на уроках різних освітніх галузей в початкових класах Нової української школи. Досягнення мети передбачає *розв’язання завдань*:

- систематизувати шляхи реалізації інтегровано-проектного навчання на уроках, що сприяє розвитку метакогнітивних навичок і широкого кола компетентностей учнів початкових класів;

- визначити оптимальні дидактичні підходи до впровадження інтегровано-проектного навчання інтегровано-проектного навчання в початкових класах з метою формування дослідницької компетентності учнів;

- класифікувати інноваційні інтегративні технології інтегровано-проектного навчання в початкових класах Нової української школи.

Результати досліджень. Термін «*проект*» запозичено з латинської мови (*projectus*) і трактується як «кинутий уперед» [4, с. 198]. Проектом називають якийсь план, задум, намір, ідею. *Проект* – це процес, який досягає певної мети, здійснює зміни, має свій характер роботи, передбачає використання різних ресурсів, має чіткі межі використання в часі (початок і кінець) і пов’язаний із створенням проектної групи. *Проект* реалізується у ході індивідуальної, групової або колективної діяльності учнів і спрямований на кінцевий результат (продукт). В основу методу проектів покладено ідею розв’язання тієї чи іншої теоретично або практично значущої проблеми. Теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових джерел дав підстави стверджувати, що найпоширенішими є такі типи проектів: монопроекти і міжпредметні проекти, практико-орієнтовані, інформаційні, пошукові, дослідницькі, ознайомлювально-ілюстративні, творчі, рольові.

Завдання, яке ставить перед собою *інтегровано-проектна діяльність*, – це отримання учнями знань, які в подальшому стають інструментом для розв’язання проблем, що трапляються у різних життєвих ситуаціях. Будь-який проект завжди має чітко виражені етапи і результати, які відповідно оформлюють та презентують.

До основних етапів проекту належать: планування, виконання та презентування. Сутність проектування полягає в реалізації навчальної мети через розроблення навчальної проблеми, яка закінчується проектом. Спочатку визначають тему, мету і завдання проекту, розподіляють ролі та планують свою діяльність. Варто зазначити, що учня самі обирають форми проектної діяльності (колективна, індивідуальна, групові). Потім проводиться робота учнів щодо виконання проекту, під час якої

передбачено різні види діяльності. Обов'язковим результатом проектної діяльності є створення кінцевого продукту, його презентування перед однокласниками, а також самооцінювання своєї діяльності, обговорення сильних і слабких сторін. Під час виконання проекту надзвичайно важливим є пошук інформації, її оброблення, узагальнення та систематизація і використання.

Л. Масол визначила такі *особливості проектної технології діяльності*:

- планування вчителем діяльності учнів протягом певного проміжку часу (тиждень, місяць, семестр);
- зіставлення індивідуальної і колективної діяльності учнів під час виконання пошукової роботи;
- організація міжособистісного та колективного спілкування, взаємодопомоги;
- продумування доручень, які б відповідали уподобанням, здібностям, інтересам та запитам учнів;
- спрямування діяльності учнів на виготовлення певного продукту;
- створення ситуації, яка сприяє успіху [4, с. 67].

Інтегровано-проектне навчання сприяє:

- формуванню загальнонавчальних та предметних навичок і вмінь;
- виробленню життєвих цінностей;
- максимальному використанню своїх здібностей;
- створенню атмосфери співробітництва, взаємодії;
- розвитку комунікативних якостей;
- формуванню доброзичливого ставлення до інших;
- можливості висловлювати, відстоювати та пропонувати свою думку;
- формуванню навичок толерантного спілкування;
- опануванню нового матеріалу за короткий час;
- вмінню аргументувати свою точку зору, знаходити альтернативне рішення проблеми;
- можливості проявити ініціативу, самостійність; винахідливості та творчому підходу до розв'язання проблеми.

Під час інтегровано-проектного навчання учні вчать бути демократичними, спілкуватися з товаришами, критично мислити, поважати думку одне одного, приймати продумані рішення. Основними формами *інтегровано-проектної роботи* є навчальна взаємодія у парах і мікрогрупах, методи навчання: метод прогнозування; постановка та рішення проблемного запитання; метод образного бачення; встановлення причинно-наслідкових зв'язків; метод порівняння; метод «уживання»; метод запитань; метод рецензій; метод аналізу; об'єднання розрізаних фактів у цілісний образ; метод оцінювання дій інших; метод дослідження проблеми; метод інформації; творчі завдання. Інтегровано-проектна

технологія, створює відповідні умови для творчого розвитку і самореалізації учнів, дає можливість сформувати основні компетентності, визначені Державним стандартом початкової освіти [2, с. 2].

Залучення учнів до проектної діяльності має позитивний вплив на їхній психоемоційний стан за допомогою зміни методів і прийомів діяльності. У роботі з учнями під час застосування проектної технології вчителем використовується особистісно орієнтований підхід до навчання і досягається результат за допомогою певних дидактичних принципів:

- дитиноцентризм – у центрі навчання – учень, який виявляє свою активність і під час виконання проектного завдання самореалізовується;

- кооперація – під час розв'язання проблемних завдань є взаємозв'язок між учнем і вчителем або учнів між собою у проектних групах;

- опора на суб'єктний досвід учня – застосування учнем наявних знань і досвіду;

- індивідуальність – урахування рівня розвитку творчих здібностей, інтересів учнів до конкретного виду діяльності, врахування темпу роботи;

- вільний вибір – учні самостійно вибирають тему проекту, мету, джерело інформації, методи досягнення результатів та кінцевий результат подачі;

- зв'язок діяльності з реальним життям – учень поєднує теоретичні знання та практичні дії; проектна діяльність дає можливість учневі сприймати позитивно навколишнє середовище; проект передбачає результат.

Висновки. Отже, *проект* – це задум, реалізація якого втілюється в певному продукті. Метод проектів започаткований на початку 20-х років ХХ століття та відновлений в 90-х роках ХХ століття як освітня технологія (сукупність проблемних, пошукових, дослідницьких (творчих) методів навчання). *Інтегровано-проектна технологія* – інноваційна технологія навчання, що вдало поєднує теоретичне і практичне навчання, розвиває творчі здібності учнів і передбачає створення оригінального кінцевого продукту. *Проектна діяльність* учнів полягає у виконанні проекту відповідно до етапів проектної технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Методика як наука. Хмельницький : Вид-во ХГПК, 2000. 30 с.
2. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 Урядовий кур'єр. 2018. № 38. 43 с.
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWtPYU9IWXM/view/27.10.2016> р. 40 с.
5. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. Харків, 2006. 256 с.
6. Рейчел Паркер (Rachel Parker) і Бо Ст'єрне Томсен (Bo Stjerne Thomsen) (2019). Діяльнісний підхід у школі. Дослідження інтегрованих педагогік, що ґрунтуються

на ігровому діяльнісному підході та сприяють всебічному розвитку дітей початкової школи. Видавництво The LEGO Foundation. 75 с.

УДК 378:331.108.2-057.212

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Олевський Т. Р.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Красовська О. О.,

*доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. Статтю присвячено розв'язанню актуальної педагогічної проблеми формування готовності майбутніх юристів до професійного саморозвитку засобами технологій неформальної освіти. Ефективність педагогічного процесу автор вбачає у впровадженні інноваційних освітніх технологій: проєктних, інтерактивних, контекстних, кейс-методу, коучингових, фасилітації, зворотного зв'язку. Такий підхід залучає майбутніх юристів до різних форм неформальної освіти, сприяє розвитку метакогнітивних навичок і широкого кола компетентностей.

Ключові слова: технології неформальної освіти, майбутні юристи, професійний саморозвиток, компетентності.

Abstract. The article is devoted to solving the current pedagogical problem of forming the readiness of future lawyers for professional self-development by means of non-formal education technologies. The author sees the effectiveness of the pedagogical process in the implementation of innovative educational technologies: project, interactive, contextual, case method, coaching, facilitation, feedback. This approach attracts future lawyers to various forms of informal education, promotes the development of metacognitive skills and a wide range of competencies.

Keywords: *non-formal education technologies, future lawyers, professional self-development, competencies.*

Вступ. Сучасні тенденції розвитку суспільства приводять до його невідворотних змін у політичній, економічній, соціокультурній сферах. Вища освіта безпосередньо пов'язана з кожною з них, оскільки забезпечує професійну підготовку у всіх напрямках діяльності людини. У процесі навчання майбутній фахівець формується як особистість, професіонал, громадянин. Для цього необхідно розробити концептуальні основи формування його особистості шляхом інтеграції навчальної, наукової та виробничої діяльності, що у підсумку характеризується навчальним результатом. Проте, головною метою вищої освіти сьогодення стала практична реалізація отриманих знань і умінь у нетипових ситуаціях майбутньої професійної діяльності і спрямування випускника на самоосвіту, саморозвиток і самовдосконалення [2].

Значущість підготовки сучасного компетентного юриста для суспільства не підлягає сумніву. Завдяки його діяльності реалізується державна політика у забезпеченні прав і свобод громадян. Однак, аналіз сучасного стану юридичної галузі в Україні та перспектив її розвитку свідчить про необхідність кардинального реформування правничої освіти. Підготовка майбутнього юриста, за таких умов стає одним із стратегічних напрямів розвитку вітчизняної правничої галузі. В її основу, вимогами часу, покладено становлення професійної компетентності і забезпечення конкурентоздатності у сфері надання юридичних послуг та здатність до постійного професійного саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень. Фундаментальним теоретико-методичним підґрунтям проблеми формування готовності юристів до професійного саморозвитку є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, у яких виокремлено такі напрями розв'язання окресленого питання: теоретико-методологічні основи професійної підготовки А. Алексюка, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюна, А. Лігоцького, Н. Ничкало, С. Сисоевої, В. Харабета; порівняльні дослідження вищої освіти Н. Абашкіної, С. Вітвицька, В. Зубка, А. Козакова; вищої юридичної освіти Р. Каламаж, Т. Кушнірова, А. Білоножко, О. Бовдир, О. Калита, Н. Кожем'яко, Л. Насіленко, Є. Тягнирядно; професійний саморозвиток майбутнього фахівця юридичного профілю Ю. Бойко, О. Денищик, Р. Каламаж, О. Котикова, Т. Кушнірова, О. Мурзіна.

Визначення мети та завдань дослідження. Мета статті – розв'язання актуальної педагогічної проблеми формування готовності майбутніх юристів до професійного саморозвитку засобами технологій неформальної освіти. Досягнення мети передбачає *розв'язання завдань дослідження:*

– систематизувати шляхи залучення студентів спеціальності 081 «Право» до професійного саморозвитку засобами технологій неформальної освіти, що сприяє розвитку метакогнітивних навичок і широкого кола компетентностей;

– визначити оптимальні дидактичні підходи до визначення індивідуальної траєкторії самоосвіти шляхом упровадження інноваційних технологій неформальної освіти майбутніх юристів;

– класифікувати інноваційні технології неформальної освіти майбутніх юристів у професійній підготовці.

Результати досліджень. У процесі наукових пошуків встановлено, що можливості системної фахової підготовки юристів до професійного саморозвитку впродовж усього життя, зокрема засобами неформальної освіти, що розкриває широкі можливості та дозволяє виділити суперечності між:

– потребою суспільства в конкурентоспроможних юристах та недостатнім рівнем їхньої готовності до професійного саморозвитку;

– потенціалом неформальної освіти та змісту навчання в університетах щодо формування готовності до подальшого професійного саморозвитку в майбутніх фахівців правників та недостатнім рівнем реалізації в умовах закладів вищої освіти та впродовж усього життя;

– необхідністю практичного вирішення проблеми формування готовності до подальшого професійного саморозвитку в майбутніх фахівців праників та відсутністю відповідної педагогічної системи неформальної освіти та педагогічних умов, що забезпечують її формування.

Саморозвиток детермінується соціально-економічними чинниками, психофізіологічним потенціалом людини, цілеспрямованістю і насамперед – характером і змістом праці. Зумовлюючими силами саморозвитку стають професійно-трудова, матеріальні, соціально-статусні й духовні потреби. Змістом саморозвитку – цілісний комплекс процесів і засобів поступу особистості, задоволення її пізнавальних і духовних потреб, розкриття і вдосконалення природних задатків і здібностей. Доведено, що освітнє середовище закладу вищої освіти, взаємодія його суб'єктів, ціннісно-мотиваційні відносини, процеси, які в ньому відбуваються, здатні впливати на готовність майбутніх юристів до професійного саморозвитку.

На сучасному етапі розбудови системи вищої освіти актуалізується потреба суспільства в підготовці працівника нового типу – освіченої, компетентної, творчої особистості, яка має вміння швидко й оперативно реагувати на зміни в професійному середовищі та самостійно навчатися протягом усього життя. Відтак, готовність до професійного саморозвитку юриста варто розглядати як системну узагальнювану якість будь-якої діяльності в правничій галузі, що включає якісні новоутворені особистісні риси фахівця, а також особливості його праці. Важливість ефективної

професійної підготовки майбутніх фахівців визначено в чинній нормативно-правовій базі України (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки) [5].

Сьогодні Закон України «Про освіту» (2017) дозволяє фахівцю обирати будь-який з цих видів, проте найбільш оптимальним буде поєднання традиційних курсів підвищення кваліфікації в закладі післядипломної освіти, курсів, семінарів та інших заходів від неурядових установ, що дозволить швидко отримати потрібні знання та навички та самоосвіту, яка допоможе підвищити свій професійний рівень [4].

Поєднуючи різні види здобуття освіти, можна ефективно будувати власну професійну траєкторію самоосвіти і саморозвитку.

1. Зареєструватися на курси підвищення кваліфікації в закладі післядипломної освіти, адже в умовах конкуренції вони сьогодні пропонують слухачам цікаві й корисні заходи та навчальні матеріали.

2. Слідкувати за оголошеннями в соціальних мережах, підпишіться на новини від неурядових організацій, які здійснюють навчання вчителів, відвідувати масові заходи – конференції, майстер-класи; складати для себе список заходів: тренінгів, дистанційних курсів, які дадуть максимум потрібних знань та навичок.

3. Скласти список компетентностей, якими ви б хотіли оволодіти в майбутньому, аби стати ще більшим професіоналом своєї справи, завантажити підручники, відео–уроки, придбати необхідну літературу та розпочинати навчання.

Провідними технологіями і формами неформальної освіти є: коучинг, тьюторинг, медіаосвіта, тренінги, майстер-класи та інші.

Коучинг – це сучасна технологія, яку створили для розвитку потенціалу людей і команд, задля досягнення цілей та докорінної зміни моделей поведінки, що призводить до розкриття внутрішнього потенціалу особистості.

Технології тьюторського супроводу в середовищі ЗВО передбачають такі дії: обговорення спільно зі здобувачем замовлення на самоосвіту на основі аналізу його освітніх та особистісних запитів; надання допомоги здобувачу у виявленні власних потреб у придбанні тих чи інших компетентностей, саморозвитку і самореалізації; супровід його за індивідуальною траєкторією в просторі ЗВО; допомога здобувачу у використанні різноманітних освітніх ресурсів, в тому числі, за межами ЗВО, для задоволення індивідуальних потреб.

Медіаосвіта (media education) визначається як навчання, освітня технологія, метою якої є розвиток медіакомпетентності, тобто критичне та вдумливе ставлення до медіа з метою виховання відповідальних громадян,

здатних сприймати, аналізувати, критично осмислювати, висловити власні судження щодо отриманої інформації.

Майстер-клас – це показове заняття чи система занять переважно досвідченого фахівця, який має довершені навички у певній галузі мистецтва, освіти чи науки, права, спорту, виробництва тощо. Демонстрація високої майстерності у певній справі.

Висновки. Отож, можемо визначити неформальну освіту як таку, що людина програмує й здобуває для себе відповідно до власно ідентифікованих інтересів та потреб. Адже від рівня освіти особистості залежить ефективність і впорядкованість економічних, політичних і соціокультурних процесів, що здійснюються, участь особистості в них. Ефективність процесу формування готовності майбутніх юристів до професійного саморозвитку засобами технологій неформальної освіти ми вбачаємо у впровадженні інноваційних освітніх технологій: проєктних, інтерактивних, майстер-класу, медіаосвіти, методу коучингу, фасилітації, зворотного зв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи. /за ред. В.Г. Кременя, Н.Г. Ничкало. Київ: Знання України. 2018. 616 с.
2. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи: монографія / За ред. Н.Г. Ничкало, І.Ф. Прокопенка. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 546 с.
3. Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика: монографія / за ред. Аніщенко О.В. Київ: ШКОЛА НАПН України. 2016. 354 с.
4. Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих. Київ: ВД «ЕКМО». 2011. 324 с.
5. *Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки.* Київ. 2020. 73 с.

УДК 373.3.001.76-056.24

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ НУШ

Рогач М. Ю.,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: **Хом'як О. А.**,
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. У статті актуалізовано проблему індивідуалізації освітнього процесу учнів молодшого шкільного віку, котрі потребують додаткової освітньої підтримки в умовах інклюзивної освіти. Доведено, що комп'ютерні технології дозволяють підвищити інтерес учнів до навчальної діяльності, передбачають різні форми подачі та засвоєння програмного матеріалу, мають великий освітній, розвитковий та виховний потенціал.

Ключові слова: учні з особливими освітніми потребами, індивідуалізація освітнього процесу, комп'ютерні технології.

Abstract. The article updates the problem of individualization of the educational process of elementary school students who need additional educational support in the conditions of inclusive education. It has been proven that computer technologies allow to increase students' interest in educational activities, provide various forms of presentation and assimilation of software material, have great educational, developmental and educational potential.

Keywords: students with special educational needs, individualization of the educational process, computer technologies.

З кожним днем в Україні стрімко зростає кількість дітей, котрі потребують додаткової освітньої підтримки. Через збройну агресію росії здорові від народження діти набувають фізичних та психологічних порушень. І, поки над стабілізацією їхнього психофізичного стану працюють лікарі, реабілітологи, фахівці з ментального здоров'я, вчителі готуються до включення цих дітей в систему загальної середньої освіти. Тому проблема пошуку оптимальних засобів навчання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі Нової української школи залишається актуальною.

Вітчизняні науковці, педагоги Е. Данілавічюте, А. Колупасва, С. Литовченко, Найда, М. Сварник, Н. Софій, Г. Уманець та ін. в своїх працях проаналізували сучасний стан інклюзивної освіти в Україні, її концептуальні аспекти та гуманістичні цінності. Зокрема Г. Гордійчук, М. Кадемія, С. Кирильчук та ін. у своїх наукових доробках широко висвітлили можливості інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для навчання учнів з особливими освітніми потребами.

Упродовж останніх двадцяти років у галузі освіти відбулися суттєві зміни. Зокрема, значно розширився спектр засобів навчання: у доповнення

до традиційних впроваджуються мультимедійні засоби, що інтегрують звичайний текст зі звуком, графікою, відео, анімацією тощо. Сучасні світові перетворення в освіті спрямовані та оновлення змісту, структури, методів навчання, спроможних задовольнити потреби кожного учасника освітнього процесу, відкривши доступ до навчання тим, хто раніше не мав такої можливості [1, с. 24].

Сьогодні, завдяки вільному доступу до глобальних мереж, активному застосуванню в освітньому процесі інтерактивних мультимедіа, широкому використанню інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) можемо стверджувати, що процес навчання поступово стає незалежним від фізичного розташування його суб'єктів; кількість і різноманітність ресурсів, доступних учням у позаурочний час суттєво зростає; локус контролю в ініціації навчального процесу відійшов учням: вони самі здатні ініціювати процес у будь-який зручний для них час, у будь-якому місці. Усе це доводить, що комп'ютерні технології мають значний потенціал для навчання учнів з ООП.

Інноваційні технології уроку допоможуть прискорити, скоригувати, відновити (реабілітувати) його продуктивність. Комп'ютерний урок адаптує дитину з ООП до раціональних прийомів розумової діяльності, а допоміжні технології в багатьох випадках сприятимуть компенсації функціональних обмежень. У результаті в учнів з'явиться інтерес до роботи на уроці, почуття радості від усвідомлення впевненості в своїх силах.

Комп'ютерні технології доцільно застосовувати і під час корекційної роботи з учнями з ООП. Під час підбору гри або завдання для корекційних занять враховувати тип нервової системи, інтереси та здібності дитини. Згідно з принципом систематичності та послідовності навчання, поступово збільшувати рівень складності гри або завдання, які підбирати індивідуально для кожної дитини [2].

Спілкування дітей молодшого шкільного віку з комп'ютером починається з комп'ютерних розв'язкових ігор, ретельно підібраних з урахуванням віку та зорового сприйняття. Однією з найважливіших функцій комп'ютерних ігор є корекційно-розв'язкова. Спеціально розроблені для молодших школярів комп'ютерні ігри спроектовані так, що дитина може уявити собі не тільки одиничне поняття або конкретну ситуацію, а й отримати узагальнене уявлення про всі схожі предмети або ситуації. Відтак, у неї відбувається розвиток таких важливих мисленевих операцій як узагальнення та класифікація. Граючи на комп'ютері, дитина рано починає розуміти, що предмети на екрані – це не реальні речі, а лише знаки цих реальних речей. Таким чином, у дітей починає розвиватися так звана знакова функція свідомості, тобто розуміння того, що є кілька рівнів світу, який нас оточує – це і реальні речі, і картинки, схеми, слова або числа.

Завдяки комп'ютеру покращується ефективність навчання учнів з ООП щодо орієнтування в просторі, контролю та оцінки власних результатів.

Використання інноваційних технологій відповідає сучасним вимогам, які стоять перед Новою українською школою. Завдяки освітнім технологіям учні опановують прийоми навчальної діяльності, вміння самостійно конструювати власні знання, орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі. Саме це формує «компетенцію».

Однак впровадження сучасних освітніх та інформаційних технологій не означає, що вони повністю замінять традиційну методiku викладання, а будуть її складовою. Адже педагогічна технологія – це сукупність методів, методичних прийомів, форм організації навчальної діяльності, що ґрунтуються на теорії навчання та забезпечують заплановані результати.

Сучасні підходи у навчанні та вихованні з ООП, нові педагогічні технології сприяють не лише найкращому засвоєнню учнем інформації, а й позитивно впливають на емоційну сферу дитини.

Застосування інноваційних технологій у процесі навчання викликає у дітей підвищений інтерес та посилює мотивацію до навчання. Поєднання кольору, мультиплікації, музики, звукового мовлення, динамічних моделей тощо, розширюють можливості подання навчальної інформації.

Застосування сучасних інноваційних технологій у навчальному процесі дозволяє:

- зробити заняття більш цікавими, переконливими, а потік інформації, що вивчається – легкодоступним;
- керувати пізнавальною діяльністю школярів, враховувати індивідуальні темпи засвоєння знань, умінь та навичок, рівень складнощів, інтереси та інше;
- підтримати інтерес до навчання та виховання учнів, сприяти розкриттю індивідуальних здібностей, забезпечити якість освіти, відкритість освітньої системи.

Виділимо основні риси індивідуалізації освітньої діяльності молодших школярів на основі застосування сучасних комп'ютерних технологій:

- *підвищення доступності та якості освіти.* Застосування комп'ютерних технологій у початковій школі дає можливість здобути освіту кожній дитині незалежно від місця її проживання, робить доступною освіту для дітей із важкодоступних і віддалених населених пунктів;
- *зміна технологій роботи вчителя.* У сучасній освіті учневі потрібна інтерактивна взаємодія з учителем, крім традиційної. Особливо це актуально для учнів, які навчаються вдома.

Добре зарекомендували себе комп'ютерні технології під час дистанційного навчання: кожен учень має змогу працювати в тому темпі,

який зручний особисто йому; усі розв'язки перевіряються автоматично і завжди є можливість отримати консультацію вчителя.

Пандемія Covid-19 та запровадження в Україні воєнного стану спричинили масове виникнення дистанційного і змішаного навчання: у традиційному освітньому процесі стали системно застосовувати комп'ютерні технології. Комбінування традиційних методів навчання та інноваційних педагогічних технологій, що ґрунтується на принципах взаємодоповнення, дає змогу максимально використовувати переваги цих видів навчання.

Для успішного впровадження індивідуалізації навчання молодших школярів потрібно забезпечити всі її складові: розвиток різноманітних навчальних програм, зміна методів навчальної роботи, професійний розвиток і мотивація педагогів для розробки та реалізації з учнями індивідуальних навчальних планів.

На даному етапі розвитку освіти досягнуто високого рівня розвитку електронного навчання для індивідуалізації навчання молодших школярів, однак слід вказати на певні проблеми:

- низька технічна підготовка вчителів (низький рівень комп'ютерної грамотності, невміння орієнтуватися в інформації з мережі інтернет);
- невміння формувати якісний та цікавий навчальний контент;
- відсутність мотивації в частини вчителів перебудувати власну професійну свідомість.

Найпоширенішим використанням комп'ютерних технологій для індивідуалізації навчання молодших школярів з ООП є змішане навчання, що реалізується ініціативою вчителів. Держані проекти, які забезпечували б дослідження в цій галузі відсутні. Важливою складовою індивідуалізації навчання молодших школярів є наявність інструментарію, що позбавляє вчителя рутинної підготовчої роботи.

Отже, інноваційні технології дозволяють підвищити інтерес учнів до навчальної діяльності, передбачають різні форми подачі та засвоєння програмного матеріалу, укладають у собі великий освітній, розвитковий та виховний потенціал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гета А.В. Заїка В.М., Коваленко В. В. та ін. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник / за заг. ред. Ю. Носенко. Полтава : ПУЕТ, 2018. 2. Данілавічюте Е. А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: Навч. метод. Посібник/ За заг. ред. А.А. Колупасової, Київ: Видавнича група «А. С. К.», 2012.

**ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗДО В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Середа Н. М.,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Кирушок Д. А.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Марчук О. О.,

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті проаналізовано специфіку впровадження інноваційних здоров'язберігаючих технологій в ЗДО для нормалізації психоемоційного стану дітей в умовах воєнного стану. Кінцевим результатом впровадження педагогічних прийомів збереження та формування здоров'я є формування у дітей стійкого переконання в необхідності свідомого ставлення до особистого здоров'я та його збереження. На заняттях дошкільники можуть виконувати завдання в нетрадиційних техніках (кляксографія, малювання виделками, долоньками, ватними дисками, ватними паличками, штампамі, осіннім листям, марлею), які зменшують рівень тривожності та заспокоюють дітей.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, використання, інновації, впровадження, педагогічні техніки.

Abstract. The article analyzes the specifics of the introduction of innovative health-saving technologies in the preschool educational institutions to normalize the psycho-emotional state of children. The end result of the introduction of pedagogical methods of health preservation and formation is the

formation of a strong conviction in children of the need for the conscious attitude to personal health and its preservation. In the classroom preschoolers can perform tasks in non-traditional techniques (blotting, drawing with forks, palms, cotton pads, cotton swabs, stamps, autumn leaves, gauze) that reduce anxiety and calm children.

Keywords: *health-saving technologies, using, innovation, implementation, pedagogical techniques.*

Вступ. Військові дії, які розпочалися на території України 24 лютого 2022 р., негативно позначилися на психоемоційному здоров'ї українців незалежно від їх віку. Особливо постраждали діти, в яких проявився страх, тривога, психоемоційні розлади. Окрім того, велика кількість дітей залишила рідні міста (села) і переїхала разом зі своїми родичами у більш безпечні регіони України. Запровадження військового стану зумовило потребу в інтенсивному впровадженні здоров'язберігаючих технологій в ЗДО, які би сприяли нормалізації психоемоційного стану дошкільників.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми використання здоров'язберігаючих технологій досліджували відомі українські дослідники, зокрема, Т. Бережна, В. Березюк, О. Богініч, А. Богущ, О. Бубела, Є. Вавілова, О. Ковальова, Л. Кравченко, С. Рябченко, А. Скиба. Особливості регулювання психоемоційного стану людини проаналізовано в працях багатьох українських дослідників (Ю. Бохонкова, Ж. Вірна, Н. Макачук, Д. Набіл, Р. Пейн, М. М. Шпак, Е. Шпангер, В. Ямницький та ін.). Серед зарубіжних дослідників дослідників питання формування здорового способу життя серед дітей та молоді займалися Дж. Шерман, Г. Фріц, С. Ренегар, Дж. Фредерік.

Визначення мети. Мета статті – дослідити специфіку впровадження інноваційних здоров'язберігаючих технологій в ЗДО для нормалізації психоемоційного стану дітей в умовах воєнного стану.

Результати досліджень. Характеризуючи здоров'язберігаючі технології у системі дошкільної освіти, варто зазначити, що здоров'я дітей є одним із головних джерел щастя, радості та повноцінного життя для батьків, педагогів і суспільства в цілому. Для України головним питанням майбутнього країни є збереження та зміцнення здоров'я дітей. Різко погіршився фізичний і психічний розвиток підростаючого покоління, знизилася народжуваність і тривалість життя, зросла смертність, особливо серед дітей, відсутня мотивація до збереження і зміцнення свого здоров'я [2, с. 35]. Особливо ситуація погіршилася із запровадженням в Україні військового стану. За спостереженнями нинішніх вихователів та педіатрів в останній рік розвиток дитини супроводжується переживаннями негативної модальності і, перш за все, високою тривожністю, що дегармонізує становлення особистості, відтак в ЗДО вихователі повинні

активно проваджувати здоров'язберігаючі технології для нормалізації психоемоційного стану дошкільників, що передбачено освітніми документами.

У Базовому компоненті дошкільної освіти [1] виокремлено освітній напрям «Особистість дитини», де передбачено формування рухової та здоров'язбережувальної компетентностей. Відтак саме на формування рухових навичок та здоров'язбережувального світогляду повинно бути спрямоване впровадження здоров'язбережувальних технологій в ЗДО. Сучасними науковцями обґрунтовано, що здоров'я та навчання взаємопов'язані та взаємозалежні, і чим здоровіший дошкільник, тим кращими є його результати в навчанні та, відповідно, його мотивація та стійкість до негативних впливів оточення більш успішним. Тому сама по собі здоров'язберігаюча технологія не може використовуватися як головна і єдина мета освітнього процесу, а лише як умова, одне з важливих завдань, пов'язаних з досягненням головної мети [2, с. 36].

У нинішній науці здоров'язбережувальна педагогіка не може бути представлена як певна освітня технологія. При цьому поняття «оздоровчі технології» об'єднує всі напрямки діяльності ЗДО з формування, збереження та зміцнення здоров'я дітей. Поняття «здоров'язберігаючі технології» часто зустрічається в навчальній літературі в різних контекстах. Причин тому багато: суспільна турбота про збереження здоров'я дітей дошкільного віку в освітньому процесі, значне збільшення обсягу інформації, сучасні вимоги до якості освіти тощо. Як пояснив О. Московченко, «здоров'язберігаючі технології – це сукупність наукових знань, засобів, методів і прийомів, які дозволяють оцінити функціональні та психофізичні параметри здоров'я людини на основі оцінки параметрів здоров'я, підбору відповідного тренувального навантаження, підвищуючи тим самим функціональні можливості людини. організму з метою переведення його на новий функціональний рівень для збереження та зміцнення творчого потенціалу, підвищення працездатності та рівня соціальної активності, вирішення завдань фізичної підготовки» [8, с. 32].

Кінцевим результатом впровадження педагогічних прийомів збереження та формування здоров'я є формування у дітей стійкого переконання в необхідності свідомого ставлення до особистого здоров'я та його збереження.

Питання збереження здоров'я дітей потребує пильної уваги з боку педагогів, соціальних працівників, лікарів, батьків, представників громадськості. Основою здоров'язбережувального процесу має бути компетентнісний підхід, який є системним формуючим фактором розвитку індивідуальних якостей дітей та формування позитивного ставлення до здоров'я людини. Впровадження здоров'язберігаючих технологій в ЗДО -

одне з головних завдань вихователів, адже лише здорова дитина може повністю реалізувати свій природний потенціал.

Для забезпечення належного перебування дітей в ЗДО адміністрація та вихователі повинні дотримуватися рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту закладів освіти. Згідно розроблених «Методичних рекомендацій», «освітнє середовище, в якому перебувають дошкільники в нових соціальних умовах воєнного стану, має бути не лише безпечним, а й інформативним, цікавим, змістовним, стимулювати когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-поведінковий розвиток дітей. Облаштування внутрішнього простору приміщень укриттів має бути комфортним, містити все необхідне обладнання для організації освітнього процесу. Рекомендується облаштувати в укриттях різні ігрові осередки (куточок творчості, читання, тощо)» [7].

Основний акцент при впровадженні нетрадиційних здоров'язбережувальних технологій слід робити на запровадженні арт-терапевтичних засобів. Залучення дітей до арт-терапевтичної роботи, яка переносить їхні почуття на візуальний матеріал і зображення, допомагає створити безпечний простір і здатність реагувати, рефлексувати та розпізнавати травматичний матеріал, використовуючи метафору та символічні дискурсивні прийоми Боротьба з травматичним досвідом. Художня творчість дитини сприяє розвитку її самосвідомості, мобілізації її творчого потенціалу [6, с. 56]. Пластикові матеріали рекомендуються, коли необхідно активувати фізичні та сенсорні елементи досвіду. Інший спосіб вивільнити негативні емоції та почуття - це малювати вручну без допомоги пензликів та інших інструментів, які забезпечують безсередницьку взаємодію дитини з кольором. Завдяки цьому дитина розвиває міцний зв'язок зі своїми органами чуття та отримує новий досвід взаємодії із навколишнім світом.

В умовах воєнного стану доцільним є використання пісочної терапії. Ця методика дозволяє розкрити індивідуальність кожної дитини та розвинути її пізнавальну діяльність, подолати психологічні труднощі, розвинути здатність виконувати свої бажання та реалізовувати свої здібності [7, с. 37]. Діти можуть також працювати в таких нетрадиційних техніках, як: кляксографія, малювання виделками, долоньками, ватними дисками, ватними паличками, штампами, осіннім листям, марлею. Покращенню психоемоційного здоров'я сприяють техніки «чарівна нитка», колаж, бісероплетіння, квіліг, які заспокоюють дітей та знижують стан тривожності. До здоров'язберігаючих технологій належать вправи з м'ячами, скакалками, спортивним інвентарем, а також із залученням тварин.

Висновок. Питання збереження психоемоційного здоров'я дітей в умовах воєнного стану потребує пильної уваги з боку педагогів, батьків, лікарів, соціальних працівників, представників громадськості. Необхідність приділення значної уваги здоров'ю нації в час війни зазначена в сучасних освітніх документах. Поняття «оздоровча технологія» об'єднує всі сфери діяльності, пов'язані з формуванням, збереженням і зміцненням здоров'я підростаючого покоління. Рекомендуємо вихователям використовувати нетрадиційні здоров'язбережувальні технології.

В умовах воєнного стану застосування здоров'язберігаючих технологій в освітньому процесі закладу дошкільної освіти позитивно впливає на фізичний і розумовий розвиток дітей дошкільного віку, сприяє нормалізації психоемоційного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) URL: <https://ezavdnz.mcfg.ua/867844> (дата звернення: 17.03.2024).
2. Бережна Т. Здоров'язбережувальні педагогічні технології – важлива складова здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 2. С. 35–39.
3. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим. *Здоров'я та фізична культура*. 2005. №2. С. 1-11.
4. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне, 2011. 552 с.
5. Гуляєва В. Разом з фітболом. Використання фітболу в роботі з дітьми 4-го року життя. *Дитячий садок*. 2013. № 33. С. 21–23.
6. Гуменюк С. Здоров'язберігаючі технології в системі освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2017. Випуск 26. С. 55–57.
7. Методичні рекомендації про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8504729-22#Text> (дата звернення: 01.03.2024).
8. Московченко О. Оптимізація фізичних навантажень на основі індивідуальної діагностики адаптивного стану у тих, хто займається фізичною культурою та спортом. К., 2008. 143 с.

РОЗДІЛ 2 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ТА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 94(477)“2013/2014”

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА НАСЛІДКИ

Дешко П. П.,

*магістр галузі знань Освіта / Педагогіка,
спеціальності середня освіта, спеціалізації 014.03 Історія,
менеджер з реклами*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті проаналізовані результати Революції Гідності та зроблені підсумки основних досягнень Майдану. Розглянуто історичну парадигму подій Революції Гідності 2013–2014 рр. в хронологічному порядку контексту: передумови та перебіг подій; повалення режиму; результати. Встановлено, що повалення злочинного режиму сприяло активізації реформ та руху в бік євроатлантичного союзу. З іншого боку, вихід України з-під російського геополітичного впливу, особливо в економічній та культурній сферах, є найважливішим досягненням України, яке було здобуто завдяки Революції Гідності.

Ключові слова: Революція Гідності, Майдан, ЄС, НАТО, євроатлантичний шлях, режим.

Abstract. The article analyzes the results of the Revolution of Dignity and summarizes the main achievements of the Maidan. The historical paradigm of the events of the Revolution of Dignity of 2013–2014 is considered in the chronological order of the context: preconditions and course of events; overthrow of the regime; results. It is established that the overthrow of the criminal regime contributed to the intensification of reforms and movement towards the Euro-Atlantic Union. On the other hand, Ukraine's liberation from Russian geopolitical influence, especially in the economic and cultural spheres, is the most important achievement of Ukraine that was gained through the Revolution of Dignity.

Keywords: Revolution of Dignity, Maidan, EU, NATO, Euro-Atlantic path, regime.

Революція – це одна з форм зміни або трансформації організації суспільства чи державного устрою. До прикладу, «Велика французька

революція» (1789–1799) породила пробудження націй і боротьбу за свої права та свободи з гаслами «рівність та братерство», а революція в Північній Америці (1775–1783) проти англійців – нову державу США. «Революція Гідності» 2013–2014 рр. – це відновлення шляху України на євроатлантичний курс та демократичні цінності Заходу.

Революція Гідності є предметом дослідження багатьох вчених, серед яких відзначились М. М. Антонович, Б. Б. Бабін, М. О. Баймуратов, В. В. Головка, О. А. Палій, О. С. Черевко, С. О. Янішевський та багато інших вчених, які зробили свій внесок.

Мета нашої статті полягає у вивченні історії державотворчих процесів, занепадання та піднесення національної свідомості. Пам'ять та повага до постатей, які дали себе в жертву для свободи й процвітання українського народу, є провідним аспектом в об'єднанні суспільства, вирішенні важливих історичних викликів.

Загалом дата початку Революції Гідності є спірною, дехто вважає за дату початку революції 21 листопада 2013 року, день, коли урядом Миколи Азарова було зірвано підписання угоди про Євроінтеграцію, після чого почали збиратись перші мітингувальники; з іншого боку, 30 листопада, день, коли на Євромайдані були побиті студенти [2], а закінчилась 23 лютого 2014 року. Варто відмітити, що Революція Гідності дала можливість початку майбутніх реформ, покінчити з режимом Віктора Януковича, поверненню до євроатлантичного напрямку. На жаль, не обійшлося без численних жертв, а згодом Росія відкрито розпочала неоголошену війну.

Власне, крім призупинення Кабінетом Міністрів України 21 листопада 2013 року дію рішення Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2013 р. «Про підготовку до підписання проекту Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, його державами – членами, з іншого боку», були й інші причини, а саме: російщення населення; нищення малого бізнесу; руйнування фінансової системи; Харківські угоди [10]; вступ до Митного союзу [8, с. 5], непідписання Угоди про асоціацію у Вільнюсі.

Ці перераховані фактори стали початком мирного протесту мітингувальників, але мирність цієї акції не зашкодила в ніч на 30 листопада 2013 року спецпідрозділу «Беркут» зачистити мітингувальників. По суті, це і стало переломним моментом переходу з проєвропейського протесту на антиурядовий, а також додавши їй масовість. Під час розгону мітингувальників бійці «Беркуту» застосовували вибухові пакети, били людей кийками, чавили ногами. Внаслідок розгону було травмовано десятки протестувальників [1]. 1 грудня на вулиці столиці вже вийшли від кількості тисяч до півтора мільйона осіб. Дедалі сильніше режим Януковича тиснув на протестувальників, паралельно активізувався «Антимайдан» – підтриманий владою.

10 грудня Янукович пообіцяв не застосовувати сили проти мирного протесту, а 13 грудня зібрав круглий стіл з опозицією, щоб обговорити вирішення проблеми. Незважаючи на ці обіцянки мирного вирішення, 13 січня 2014 р. контрольована владою Верховна Рада з грубим порушенням регламенту ухвалила «диктаторські закони».

В них передбачалося:

- заборонено їздити в колону понад п'ять автомобілів;
- обмежено свободу діяльності інтернет-ЗМІ;
- запроваджено арешт за організацією мітингу;
- за звичайний груповий протест 2 роки ув'язнення;
- за блокування маєтків чиновників та політиків передбачалося ув'язнення до 6 років;
- виготовлення та розповсюдження екстремістських матеріалів у ЗМІ чи Інтернеті штрафом у розмірі до майже 14 тис. грн або обмеженням волі чи ув'язненням на строк до 3 років [8, с. 10].

Протестувальники не забарилися, 19 січня 2014 року відбулися протести проти цих злочинних законів, частина мітингарів рушила до Верховної Ради. 22 січня протести досягли апогею, того дня беркутівці підступно вбили українця вірменського походження Сергія Нігояна, етнічного білоруса Михайла Жизневського та смертельно поранено Романа Сеника.

Власне кажучи, було поранено понад тисячу мітингарів, надалі від початку Революції Гідності було вбито понад сотню мирних громадян, пізніше їх стали називати «Небесною сотнею». 20 лютого 2014 р. Верховна Рада зобов'язала спецпідрозділам повернутися у місце дислокації, а також припинити використання зброї. Вже 21 лютого 2014 року Верховна Рада повернула в дію Конституцію 2004 року [4].

Пізніше стало відомо, що 22 лютого Віктор Янукович втік з резиденції, так і не підписавши зміни до Конституції України. В той же день, головою Верховної Ради став Олександр Турчинов. Віктор Янукович обікрав казну, залишивши після себе 108 133 гривні 65 копійок [3], зрозуміло, що наступному президенту доведеться важкими зусиллями зберегти державу. Втім, держава протрималася і її урядові органи виплачували пенсії та зарплати, завдячуючи новій владі.

22 лютого Верховна Рада Україна 328 голосами підтримала постанову «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України» [7]. Відповідно до постанови Віктор Янукович оголошувався таким, що у неконституційний спосіб самоусунувся від виконання ним своїх конституційних обов'язків Президента України та відповідно до пункту 7 частини першої статті 85 Конституції України

оголошувалося про проведення позачергових виборів Президента України 25 травня 2014 року [7].

Вихід української держави з російського геополітичного ярма, а особливо ще з економіко-культурної сфери, є найголовнішою перемогою України – завдяки Революції Гідності. Однак Росія не зупинилась, розв'язавши війну та анексувавши Крим та території Донбасу, вперто продовжуючи політику загарбання.

Серед вагомих здобутків Майдану, слід відзначити:

- повалення злочинного режиму;
- збереження суверенітету України;
- ліквідація «диктаторських законів»;
- курс на європейський та євроатлантичний напрям.

25 травня 2014 року відбулися вибори Президента України, уже в першому турі переміг Петро Олексійович Порошенко з 54.70 % [11].

Варто відмітити, що після виборів Україна отримала гідні реформи президента, а саме:

- децентралізація;
- внесення змін в Конституцію України щодо закріплення Євроатлантичного шляху в ній [5];
- Закон України про забезпечення функціонування української мови як державної № 2704-VIII [6];
- реформування армії;
- націоналізація ПриватБанку (врятування вкладників від крадіжки олігархату І. В. Коломойського).
- отримання Томосу (відродження національної церкви після захоплення її Московією 1686 року).

На міжнародній арені:

- підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- безвізовий режим;
- міжнародна підтримка України;
- вигнання Росії з ПАРЄ (Парламентська асамблея Ради Європи);
- санкції проти країни-агресора – Росії.

Отже, варто підсумувати, що державність Україна зберегла, на жаль, змушена далі її відстоювати. Було повалено злочинний режим та зроблено все для відновлення військово-економічного резерву для подальшої боротьби з Російською Федерацією. 06.01.2019 р. було надано Вселенським Патріархом Варфоломієм I Томос, який відновив Православну Церкву в Україні (ПЦУ) після її захоплення Московією 1686 року. З іншого боку, мовний закон [6] дав пріоритет на вивчення і розвиток української мови, звучання її у сферах суспільного життя. А як відомо, мова – продукт історичного розвитку нації, в якому закладені звичаї, традиції та

світогляд нашого народу; саме ці якості роблять народ самодостатнім та успішним [9].

Проте є і негативні моменти, дотепер не розслідувано вбивства на Майдані, а після російського повномасштабного вторгнення 24. 02. 2022 р. склалася хитка ситуація України на міжнародній арені.

Наслідком Революції Гідності стали:

- крах реалізації концепції «Русского мира» щодо України;
  - припинення просувань бандитського класу Януковича;
  - появилася можливість для реформ в Україні;
  - відновився курс України до Європи;
  - становлення України в світовій громадськості як держави з власною історією та гідністю.
- зростання самоповаги, патріотизму та солідарності громадян України. Майдан продемонстрував здатність українців до самоорганізації, взаємодопомоги та самопожертви.

ЛІТЕРАТУРА

1. Во время разгона Евромайдана в Киеве пострадали 79 человек – замгенпрокурора Прышко. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/179611.html> (дата звернення: 02.02.2019).
2. Гордасевич, Б. Відзначаємо річницю Революції Гідності. *І.UA Твоя пошта*. URL: <http://blog.i.ua/community/1925/1597341/> (дата звернення: 09.06.2024).
3. Після втечі Януковича в скарбниці залишалося 108 133 гривні 65 копійок. ДОКУМЕНТ. URL: https://m.censor.net.ua/ua/news/431546/pislya_vtechi_yanukovycha_v_skarbnytsi_zalyshalosya_108_133_gryvni_65_kopiyok_dokument (дата звернення: 02.02.2019).
4. Про відновлення дії окремих положень Конституції України : Закон України від 21.02.2014 р. № 742-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text> (дата звернення: 08.06.2024).
5. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 07.02.2019 р. № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text> (дата звернення: 08.06.2024).
6. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 08.06.2024).
7. Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України : Постанова Верхов. Ради України від 22.02.2014 р. № 757-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-18#Text> (дата звернення: 08.06.2024).
8. Революція Гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України: наук.-метод. матеріали / Головка В. В., Палій О. А., Черевко О. С., Янішевський С. О. ; за заг. ред. П. Б. Полянского. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. 34 с.
9. Солдатова Л. П. Историчний розвиток поняття «мова» (кінець XVIII – перша половина XIX століття). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. Вип. 32 (1). С. 209–213. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2018_32\(1\)_57](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2018_32(1)_57). (дата звернення: 08.06.2024).
10. Угода між Україною та Російською Федерацією з питань перебування

Чорноморського флот Російської Федерації на території України закон від 27 квітня 2010 р. № 2153-VI (2153-17). Офіційний сайт Верховної Ради. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_359 (дата звернення: 01.02.2019). 11. Центральна виборча комісія URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2014/wp001.html> (дата звернення: 04.02.2019).

УДК 94(410)

ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПАРТІЙНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дністрянський Т. М.,

*випускник магістерської програми «Історія і археологія» (2023 р.)
Львівського національного університету
імені Івана Франка (м. Львів, Україна)*

Науковий керівник: Турмис Н. В.,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри світової історії
модерного часу Львівського національного університету
імені Івана Франка (м. Львів, Україна)*

Анотація. Зроблено аналіз передумов трансформації партійно-політичної системи Великої Британії після Першої світової війни. Показано суперечності ставлення британського суспільства до нової виборчої системи. Розкрито причини зростання ролі Лейбористської партії та зменшення значущості Ліберальної партії в політичному житті держави в післявоєнний період та показано вплив цього чинника на зміну пріоритетів урядової діяльності. Зроблено аналіз причин збереження впливовості Консервативної партії. Розкрито проблеми формування нових партійних коаліцій та тенденції створення нової двопартійної системи у Великій Британії.

Ключові слова: політичні партії Великої Британії після Першої світової війни, двопартійна система Великої Британії, виборча система і внутрішня політика Великої Британії.

Abstract. An analysis of the prerequisites for the transformation of the party-political system of Great Britain after the First World War was made. Contradictions in the attitude of British society to the new electoral system are shown. The reasons for the growth of the role of the Labor Party and the decrease in the importance of the Liberal Party in the political life of the state in the post-war period are revealed, and the influence of this factor on the change in the priorities of government activity is shown. An analysis of the reasons for the

preservation of the influence of the Conservative Party was made. The problems of forming new party coalitions and the trends of creating a new two-party system in Great Britain are revealed.

Keywords: *political parties of Great Britain after the First World War, two-party system of Great Britain, electoral system and internal politics of Great Britain.*

Перша світова війна завдала Великій Британії величезних людських та економічних втрат, спричинивши різні соціально-політичні виклики в повоєнний період. Реакцією на нові суспільні настрої стала трансформація британської державної політики та партійно-політичної системи, формування нових відносин між владою та суспільством. З огляду на це, виявлення тенденцій трансформації партійно-політичної системи цієї держави після Першої світової війни має загальнонаукове значення, розкриваючи варіанти впливів масштабних війн на суспільство та його адаптацію до нових реалій. У практичному відношенні важливо, що Україна могла б до певної міри скористатися з британського політичного досвіду в процесі майбутньої повоєнної відбудови.

Проблеми трансформацій у британському політичному середовищі та суспільстві міжвоєнного періоду є достатньо повно розкритими у британській історіографії (Bullock I., Cracknell R., Marriot J. A., Oakland J. Ta ін.). Водночас в українській історіографії цій тематиці присвячені лише окремі публікації, зокрема, О. Бутурлімової, що свідчить про те, що напрям британістики в українській історичній науці потребує додаткового розвитку. Тому виходячи з пізнавальних і практичних потреб, завданнями цієї статті є аналіз змін у виборчій системі повоєнної Британії, зіставлення результатів виборів і підходів до формування урядів.

Для реалізації дослідницьких завдань використано літературні джерела, нормативно-правові акти, стенограми парламентських дебатів, державні звіти, преса, мемуари та соціологічні дослідження. Основні висновки зроблено на основі методу порівняльно-історичного аналізу.

Отже, Перша світова війна наклала значний відбиток на подальший розвиток Великої Британії. Привнесені нею зміни безпосередньо торкнулися всього британського суспільства та спричинила серйозні трансформації політичної системи. Це стосується насамперед партійно-політичної структури, значення якої у житті Великої Британії було стратегічно важливим, оскільки партія, яка перемагала на виборах, визначала діяльність основної гілки парламенту – палати громад та формувала уряд [6, с. 83]. Утверджена у Великій Британії з довоєнних часів двопартійна система (консерватори – ліберали) створювала вагомі гарантії політичної концентрації влади в руках парламенту і уряду та відносно високий ступінь централізації й стабільності держави.

Але після Першої світової війни з'явилися нові передумови, які привели до помітних змін партійно-політичної системи, початок яким поклала виборча реформа 1918 р. Після прийняття закону про народне представництво відбулася суттєва демократизація британської виборчої системи. Право голосу отримали всі чоловіки, старші 21 року, а також, вперше в британській історії, – й жінки, старші 30 років, отримали право голосу на виборах до парламенту [7]. Фактично виборча реформа 1918 р. стала законодавчим оформленням зростання соціальної активності населення та головне – визнанням змін, що відбулись у британському суспільстві після Великої війни.

Проте прийняття Законопроекту про народне представництво 1918 р. потягнуло за собою багато суперечок, які точились навколо умов щодо надання права голосу. Особливий інтерес у цьому контексті викликало питання надання права голосу жінкам. Проаналізувавши стенограми дебатів у британській палаті лордів, зокрема 14 та 15 січня 1918 р., можна зробити висновок про наявність серйозних дискусій щодо умов, за якими жінки отримують право голосу. На цих дебатах лорд Гейнфорд (Джек Піз) запропонував зміни до законопроекту. Проте найцікавішими тут є репліки учасників дебатів, які так чи інакше проливали світло на суспільні настрої щодо виборчої реформи 1918 р., які були далеко не однозначними. Наприклад, Маркіз Солсбері (Віконт Кренборн) сказав у палаті, що особисто шкодує про появу виборчого права для жінок, тому що він вважає це кроком у неправильному напрямку, і велика група жінок насправді не бажають голосувати [7]. Власне це ілюструє наявність глибоких консервативних настроїв у британському суспільстві, яке ще сповна не було готовим до глобальних змін у питанні розширення виборчих прав.

Ще одним викликом, який вплинув на партійно-політичні зміни, стала необхідність конструювання нових відносин з мобілізованими військовими, які після повернення з фронту бажали сприятливих умов життя та праці [5, с. 505]. Іншим чинником, що вплинув на політичні процеси в перші повоєнні роки, було зростання робітничого руху, який почав відігравати більшу роль у суспільно-політичному житті країни.

Вибори 1918 р. стали своєрідним лакмусовим папірцем у розумінні суспільних настроїв та визначення політичного курсу, в рамках якого країна мала б надалі рухатись. Напередодні виборів в Ліберальній партії назрівав розкол на дві фракції, більшу з яких очолював фаворит цих виборів Д. Ллойд Джордж, а меншу – лорд Г. Асквіт. Та частина лібералів, лідером яких був Д. Ллойд Джордж, виступала на виборах у коаліції з Консервативною партією, котра на той час була найпотужнішою політичною силою. Такий союз був стратегічно вигідним для обох сторін, які бажали утвердження та продовження утримання влади у своїх руках за рахунок успішних політичних рішень у Першій світовій війні. Водночас зміцнілою до цих

виборів підійшла й Лейбористська партія, яка змогла голосно заявити про себе за результатами виборчої кампанії. На виборах 1918 р. лейбористи отримали 59 депутатських місць, і стали опозицією для коаліції консерваторів та лібералів [3, с. 8]. Загалом за результатами виборів 1918 р. перемогу отримала коаліція Д. Ллойда Джорджа, що свідчило про збереження патріотизму та єдності британського суспільства навіть після війни. З іншого боку, результат таких виборів можна трактувати як неготовність британського суспільства до різких змін відразу після війни навіть з огляду на економічні та соціальні труднощі.

Окрім цього, результати виборів показали деяке падіння інтересу до Ліберальної партії та, навпаки, зростання інтересу виборців до ідей соціал-демократії, а відповідно й Лейбористської партії. А це означало, що саме Лейбористська партія розпочне міняти порядок денний британської політики міжвоєнного періоду. Становлення організаційних структур Лейбористської партії відбувалось у двох напрямках. Перший полягав у необхідності формування єдиного незалежного центру робітничого руху. Фундаментом для утворення партії стала Незалежна робітничка партія на чолі з Джеймсом Кейром Харді, яка сформувала Комітет Робітничого Представництва (КРП) в 1900 р. Саме КРП в 1906 р. було перейменовано в Лейбористську партію [1, с. 55]. Другим напрямком стала потреба переконати тред-юніони, що Ліберальна партія насправді не зацікавлена в підтримці кандидатів у депутати від найманих працівників, і що відстоювати і захищати їх інтереси в парламенті вона не готова. Діяльність у цих напрямках можна трактувати як успішну для подальшого оформлення та зміцнення Лейбористської партії. Також важливу роль у становленні Лейбористської партії відіграли такі сили, як Соціал-демократична федерація і Фабіанське товариство [1, с. 56].

На конференції Лейбористської партії у 1918 р. було прийнято новий партійний статут, у якому партія проголошувала своєю метою “справедливий розподіл на основі суспільної власності на засоби виробництва”. Партія ставила за мету перед собою проведення радикальних суспільно-економічних перетворень. Лейбористська партія стрімко збільшувала чисельність своїх прихильників. Такі швидкі темпи зростання впливовості партії можна пояснити прийняттям вдалого рішення у питанні функціонування партії, яке полягало в запровадженні індивідуального членства [2, с. 27]. Окрім цього, партія підтримувала жіночі організації та зробила обов'язковим входження жінок у виконавчий комітет партії. Як результат, комплекс дій сприяв росту партійних осередків на місцях. У перші міжвоєнні роки Лейбористська партія, що раніше опиралась винятково на робітників, представників профспілок, змогла суттєво розширити свою соціальну базу за рахунок дрібних підприємців та частково інтелігенції [2, с. 28].

Достатньо міцною з Великої Британії вийшла Консервативна партія. Вона впевнено підтверджувала своє значення і під час всього міжвоєнного періоду. Причинами такої переваги партії торі стали давні зв'язки та підтримка різних суспільних верств, як багатих британців так і простих громадян, що на майбутніх виборах привело до того, що значний відсоток робітників проголосував за консерваторів. Жінки, які в 1918 р. отримали право голосу, історично найбільше підтримували Консервативну партію. Слід відзначити, що Консервативна партія, яка виступала в ролі захисників стабільності та порядку, на виборах 1918 р. змогла успішно донести до населення, що є виразниками інтересів не одного класу, а всього британського суспільства.

12 листопада 1923 р. було розпущено британський парламент і призначено нові вибори на 6 грудня. До цих виборів представники Ліберальної партії Д. Ллойд Джордж та Г. Асквіт підійшли із закликом підтримки політики вільної торгівлі, противником якої був лідер консерваторів С. Болдуїн, який ще у жовтні 1923 р. публічно висловився про необхідність захисту внутрішнього ринку країни від зовнішньої конкуренції за допомогою введення додаткових тарифів. Представники Лейбористської партії не були готовими до підтримки політики протекціонізму. Суспільні настрої не схилилися у бік протекціоністських реформ, відповідно на виборах жодна із політичних сил не змогла отримати достатньо голосів.

Вибори 1923 р. стали унікальними, тому що за їхніми результатами жодна із трьох партій, представлених у парламенті, не могла самостійно сформувати уряд. Можливості сформувати коаліційний кабінет також не було через наявність внутрішніх суперечностей між представниками Консервативної та Ліберальної партій. На початку січня 1924 р. консервативний кабінет міністрів подав у відставку, і вперше можливість сформувати уряд отримали лейбористи [5, с. 508]. Треба відзначити, що на цьому етапі політичні еліти Великої Британії не боялись лейбористів як сили, що здатна принести суттєві зміни, оскільки дві третини місць у палаті громад належала консерваторам та лібералам, які в будь-який момент могли змістити лейбористів.

23 січня 1924 р. Р. Макдональд сформував перший у британській історії лейбористський кабінет міністрів. Прихід до влади представників Лейбористської партії став важливим етапом на шляху становлення нової двопартійної системи. В час свого урядування Р. Макдональд намагався вирішити низку соціальних питань та своїм основним завданням проголосив боротьбу з безробіттям [5, с. 510]. Особливих результатів кабінету міністрів Р. Макдональда здобути не вдалось, але головним був саме факт утворення першого лейбористського уряду, оскільки виник прецедент, що зафіксував поступову втрату позицій для представників Ліберальної партії як головної опозиційної партії щодо консерваторів.

Головними ударами для першого лейбористського уряду, сформованого в 1924 р., стали зв'язки з комуністами, які проявились у резонансних “Справі Кемпбелла” та “Листі Зинов'єва”. Зокрема “Справа Кемпбелла”, що полягала у звинуваченні проти редактора британської комуністичної газети *Worker Weekly* Джона Кемпбелла, який опублікував лист до військових з підбурюванням до заколоту. Уряд Р. Макдональда призупинив судове переслідування у цій справі нібито через тиск з боку прихильників Лейбористської партії. Публікація цього листа посприяла ліквідації лейбористського уряду, який був змушений піти у відставку 8 листопада 1924 р. Якщо лист і справді був фальсифікатом, то безсумнівно він став проявом політичної боротьби, інструментом для зміни влади та приходу консерваторів [5, с. 511].

Після 1924 р. керівництво Лейбористської партії зрозуміло, що їм потрібна парламентська більшість, і з цього часу розпочали здійснювати агітацію серед представників середнього класу, а з 1926 р. – серед фермерів та сільських робітників півдня. Поширеною є думка, що релігія та релігійні суперечності також були впливовою складовою британської партійно-політичної системи після 1918 р. У цих обставинах Лейбористська партія намагалась представляти інтереси всіх робітників, незалежно від віросповідання. Це посприяло тому, що християнські соціалістичні товариства підготували ґрунт для подальшого зміцнення Лейбористської партії. Причиною зростання популярності Лейбористської партії можна також назвати те, що вона виявилась новим обличчям, тому кожен бачив тут щось нове, своє, ідеалізував або демонізував, мав певні сподівання, надії, чи розрахунки на неї. Англійській церкві було важливо налагоджувати зв'язки з робітниками, саме тому їй і доводилось налагоджувати зв'язки із Лейбористською партією [1, с. 77].

Отже, можна зробити висновок, що важливими тенденціями трансформації міжвоєнного партійно-політичного середовища Великої Британії (у період після Великої війни), стали:

1) нові реалії повоєнного періоду вимагали варіативності та своєрідної креативності з боку політичного істеблішменту Великої Британії, що зумовило бажання та готовність політичних партій до змін задля отримання необхідних результатів на виборах;

2) поява більшої кількості виборців, які були носіями та виразниками різних політичних ідей;

3) зростання політичної ваги Лейбористської партії, суттєве зниження значущості Ліберальної партії; формування нової двопартійної системи (консерватори – лейбористи).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутурлімова О. Становлення та еволюція Лейбористської партії Великої Британії // Європейські історичні студії: науковий журнал. 2018. №10. С. 50–62.
2. Bullock I. The Independent Labour Party in Interwar Britain. (Edmonton: AU Press, 2017), 25–30.
3. Cracknell R., et al., UK Election Statistics: 1918–2022, A Long Century of Elections. Commons Library Research Briefing, 24 February 2023. 7–9.
4. Hansard. House of Lords by 14 January 1918. URL [https://hansard.parliament.uk/lords/1918-01-14/debates/d1aadf03-4af7-40d4-8ce5-285dfa321014/Representation Of The People Bill](https://hansard.parliament.uk/lords/1918-01-14/debates/d1aadf03-4af7-40d4-8ce5-285dfa321014/Representation%20Of%20The%20People%20Bill)
5. Marriot J. A. Modern England, 1885–1945. A history of my own times. 517
6. Oakland J. British Civilization. An introduction. 81–85.
7. Representation of the People Act 1918. URL. <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/womenvote/case-study-the-right-to-vote/the-right-to-vote/birmingham-and-the-equal-franchise/1918-representation-of-the-people-act/>

УДК 342.9

ГЕНЕЗА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

Іванов С. С.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Дем'янчук В. А.,

*доктор юридичних наук, професор
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглядаються питання щодо дослідження та аналізу формування культури академічної доброчесності в освітньому середовищі, яке стало ключовою тенденцією модернізації української вищої освіти. Проаналізовано нормативно-регламентаційне забезпечення розвитку академічної чесності як в Україні, так і в Європейському Союзі. Розкрито сутність та зміст базових понять дослідження; проаналізовано стан розробленості проблеми академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців у теорії і практиці; визначено тенденції та особливості розвитку академічної чесності в університетах України та Європи; також охарактеризовано спільні та відмінні риси розвитку академічної чесності опираючись на доктрину та нормативно-правову базу законодавства.

Ключові слова: академічна доброчесність, правове регулювання, генеза та причини виникнення, запобігання правопорушень.

Abstract. *The article deals with the issues of research and analysis of the formation of a culture of academic integrity in the educational environment, which has become a key trend in the modernization of Ukrainian higher education. The author analyzes the regulatory framework for the development of academic integrity both in Ukraine and in the European Union. The essence and content of the basic concepts of the study are revealed; the state of development of the problem of academic integrity as a component of professional training of future specialists in theory and practice is analyzed; the trends and features of the development of academic integrity in universities of Ukraine and Europe are determined; the common and distinctive features of the development of academic integrity are characterized based on the doctrine and regulatory framework of legislation.*

Keywords: *academic integrity, legal regulation, genesis and causes of occurrence, prevention of offenses.*

Взаємозв'язок між Україною та країнами Європейського Союзу ґрунтується на спільній меті створення єдиного економічного та культурного простору, притомного відкритого демократичного суспільства. Основні принципи формування загальноєвропейського освітнього простору, такі як багатокультурність, мобільність, доступність фахової підготовки, та здобуття сучасних навичок - є фундаментальними для концепції Європейського Співтовариства. У глобальному науковому співтоваристві також розробляються ідеї щодо формування «європейської свідомості» та інших аспектів.

Проте в Україні існує певна загрозна ситуація, на яку ще у 2006 році звернув увагу академік М. Згуровський. Він попереджав, що у країні може сформуватися галузь недоброчесної освіти, що може мати негативні наслідки в майбутньому [1].

У березні 2020 року Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) оприлюднила звіти про доброчесність в освіті, включаючи «Огляди доброчесності в освіті: Україна 2020». Один з таких оглядів був приурочений питанням академічної чесності, зокрема, плагіату в українському академічному середовищі. Автори звіту висвітлили найпоширеніші види порушень академічної чесності в Україні серед науковців та студентства. Зазначено, що не менше половини всіх дисертацій не відповідають високим стандартам якості, а майже всі студенти у певній формі практикують плагіат [2].

Обговорення щодо розвитку зазначених сценаріїв стають все актуальнішими у академічному середовищі, і наразі ми спостерігаємо, що вони стають ще більш гострими. Проте вони здебільшого викликають лише

тимчасовий громадський резонанс. Брак системності у боротьбі з проявами академічної нечесності виявляється як на рівні держави, так і на рівні окремих закладів вищої освіти, а також серед окремих осіб.

З урахуванням еволюційного процесу формування української громадянської спільноти важливо підкреслити, що без належних нормативних та організаційно-правових заходів неможливо забезпечити належний рівень довіри до академічної спільноти. Нам здається доцільним провести більш глибоке дослідження феномену академічної чесності, щоб краще зрозуміти його та забезпечити його реалізацію як в академічному середовищі, так і в суспільстві загалом.

Академічна чесність є складним поняттям, в якому поєднуються етичні норми та правила поведінки осіб у академічній спільноті, а також способи їх реалізації на практиці.

Дійсно, існують різноманітні чинники, які впливають на університет та його здатність протистояти академічній нечесності, і вони можуть бути морально-культурними, інституційними, освітньо-виховними тощо.

Академічна чесність ґрунтується на морально-етичних цінностях, які входять до формування фахівця під час його навчання у вищому навчальному закладі та професійного розвитку. Ці цінності не припиняють свого значення, коли випускник завершує формальне навчання.

Елементами, що визначають академічну чесність та є важливими для компетентного студента чи науковця, є здатність бути відповідальним, чесним, толерантним до думок оточуючих, критичним у мисленні та дотриманням етичних норм.

Академічна чесність є основою професійної підготовки, яку можна розглядати на різних рівнях, таких як особистісний, соціальний та професійний.

У сфері забезпечення академічної чесності у вищій освіті, цей процес можна розглядати як традиційну систему з певними властивостями, такими як цілісність, комплекс взаємодіючих елементів, структурність, ієрархічність, зв'язок з навколишнім середовищем, а також як динамічну систему зі зворотними зв'язками та наявністю нелінійних ефектів. Такий підхід дозволяє упорядкувати ієрархію складових системи та будувати ієрархію взаємозв'язків всередині самої системи.

Вибудовуючи механізми взаємозв'язків між рівнями у системі, автори тим самим визначають її структуру та механізми її функціонування. За визначенням А.І. Ляша, структуру складають суб'єкти та об'єкти, які є складовими, а спосіб роботи – відповідні процедури, які регламентують дії елементів системи у процесі її функціонування [3].

При розгляді процесу забезпечення академічної чесності важливо враховувати окремі особливі властивості системи, які впливають на загальні властивості системи та її функціонування. Ось деякі з цих властивостей:

Стабільність: система має здатність до тривалого збереження певного стабільного стану або оптимального рівня безпеки. В контексті академічної чесності, це означає, що система має здатність підтримувати високі стандарти чесності та моральності протягом тривалого часу.

Стійкість: система повинна мати здатність належним чином функціонувати та чинити опір дестабілізуючим факторам. Це означає, що система повинна бути стійкою до впливу зовнішніх чинників, таких як тиск на плагіат чи спроби обходу правил.

Відносна самостійність: система повинна мати здатність функціонувати без значної зовнішньої підтримки. У контексті академічної чесності, це означає, що сама система повинна мати механізми контролю та внутрішні стимули для забезпечення чесності.

Цілісність: система повинна сприйматися як єдиний цілісний об'єкт. Це означає, що всі складові системи, такі як правила, норми та процедури, повинні доповнювати один одного та спрямовуватися на досягнення спільної мети - забезпечення академічної чесності.

Ці властивості сприяють ефективному функціонуванню системи забезпечення академічної чесності та допомагають забезпечити високі стандарти етики та моральності у вищій освіті.

Поділ системи академічної чесності на рівні, враховуючи її багатогранність, може допомогти покращити ефективність її забезпечення. Оскільки академічна чесність є проблемою, що перетинає кордони, розуміння та забезпечення її на локальному, національному та міжнародному рівнях є надзвичайно важливим.

Розгляд академічної чесності на різних рівнях дозволяє враховувати особливості цього явища як на рівні суспільства в цілому, так і на рівні окремих особистостей. Дослідження академічної чесності на різних рівнях допомагає виявити і вирішити проблеми, що виникають на різних рівнях системи, та розробити ефективні стратегії їх вирішення.

Забезпечення академічної чесності на різних рівнях вимагає спільних зусиль всіх зацікавлених сторін - університетів, наукових установ та міжнародних організацій. Тільки спільні дії на різних рівнях можуть забезпечити ефективний захист академічної чесності та збереження її цінностей [4].

Підхід до розгляду системи забезпечення академічної чесності на різних рівнях (мега, мета, макро, мікро, нано) відображає важливість розуміння та врахування міжнародних тенденцій у цій сфері. Використання такого багаторівневого підходу дозволяє ефективно впорядковувати правовий контроль стосунків між членами спільноти та державою.

Виокремлення складових системи забезпечення академічної чесності, які ви назвали, дійсно є важливим етапом у розробці та впровадженні ефективних стратегій забезпечення чесності. Дозволяючи

систематизувати різні аспекти цієї проблеми та визначити конкретні напрямки дій, такий підхід сприяє створенню комплексної та збалансованої системи забезпечення академічної чесності.

Законодавча, нормативно-правова та наукова база: вона визначає основні принципи та правила, які регулюють академічну чесність та надає підґрунтя для розробки політики та процедур.

Структура і завдання органів (підрозділів), які забезпечують академічну чесність: це включає органи вищих навчальних закладів, національні та міжнародні організації, які відповідають за розробку та впровадження політики та заходів з підтримки чесності.

Організаційно-технічні й режимні заходи й методи забезпечення академічної чесності: це включає в себе процедури перевірки на плагіат, розробку та впровадження кодексів честі, створення внутрішніх систем контролю тощо.

Програмно-технічні засоби і способи забезпечення академічної чесності: це включає в себе розробку та використання програмних засобів для виявлення плагіату, створення безпечних та захищених систем електронного навчання тощо.

Ці складові допомагають створити комплексну систему забезпечення академічної чесності, яка має велике значення як на локальному, так і на міжнародному рівнях.

Останнім часом українська наукова та освітня громада все частіше дотримується міжнародних академічних стандартів у справі впровадження та забезпечення академічної чесності. Важливо зауважити, що боротьба з проявами академічної нечесності в країнах Західної Європи вже триває кілька десятиліть і охоплює різні рівні - як міжнародний, національний, так і індивідуальний.

У Європі основні принципи щодо формування академічної чесності було визначено вже у 1988 році у документах Великої Хартії університетів. У рамках Болонського процесу 2004 року у Бухаресті відбулася Міжнародна конференція з академічної чесності, на якій було підписано Бухарестську Декларацію з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському освітньому просторі [5].

Декларація стала початком щодо імплементації основних складових академічної чесності в Європі, оскільки за рахунок цінностей та етичних стандартів, які мають підтримувати і розвивати сучасні університети формуються моральні контури суспільства загалом.

Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі зазначає, що «...кожен член академічної та освітньої спільноти повинен прагнути до чесності і поширювати це прагнення на інших учасників освітнього та наукового процесу, послідовно утримуючись від

брехні, шахрайства, крадіжок та інших форм нечесної поведінки, що викривляють парадигму освіти і науки...» [6].

Академічна чесність виступає регулятором виховних взаємин академічного процесу та вдосконалює змістове поле за рахунок розширених функцій університету:

- повчальна, що полягає в передачі знань, науки;
- дослідницька – означає вільний пошук правдивого знання;
- професійна – підготовка фахівців, висококваліфікованої робочої сили;
- сервісна – забезпечення послуг направлених на розвиток суспільства;
- культурна – розвиток інтелектуального потенціалу кожного студента;
- гуманістична – розуміння основних цінностей людства, світової культури.

Лісабонська стратегія розвитку освіти і підготовки визначає європейський вимір у освіті як накопичення знань про мови, розуміння ідей, які є спільними для європейської спільноти, ідентифікацію себе як європейця, громадянство в одній з європейських держав, покращення якості життя та високий рівень професіоналізму.

Рада Європи активно підтримує ідею загальноєвропейського виміру в освіті, вважаючи, що в Європі існують спільні духовні цінності. У нашій країні суспільство все більше усвідомлює значення академічної чесності у формуванні етичних компетентностей майбутніх фахівців. Цей аспект не суперечить Етичному кодексу ученого України (2009) та Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (2016). Проект Закону України "Про освіту" (2016) також приділяє особливу увагу проблемі формування етичної компетентності майбутніх педагогів, враховуючи це як важливий аспект вищої освіти та процесу модернізації. Крім того, деякі аспекти розвитку академічної чесності досліджено в рамках наукових досліджень, спрямованих на формування професійної етики викладачів.

Академічна чесність здійснює цілеспрямований вплив на якість освіти, бо акумулює в собі великий перелік моральних якостей, які обумовлюють стиль поведінки всіх учасників освітнього процесу. Вивчення проблематики академічної чесності потребує глибокого рівня досліджень. Український дослідник, В. Ромакін, чітко переконаний в тому факті, «щоб провести дослідження стану академічної чесності, необхідно розглянути всю систему освіти. Але цього дуже мало. Треба проаналізувати національну систему етичних відносин та традицій» [7].

Науковці розглядають тему академічної чесності в контексті проблеми академічної нечесності, розглядаючи їх як нерозривно пов'язані. У контексті загальної активізації суспільства в Україні можна припустити,

що студенти готові долучитися до промовистій академічній чесності за умови проведення відповідних заходів, спрямованих на формування та запобігання проявам академічної нечесності в установах вищої освіти. Сучасне суспільство визначає особистісні якості індивіда, починаючи з його професійної відданості, ставлення до праці та здатності вирішувати професійні завдання.

Справжній професіоналізм ґрунтується на таких моральних принципах, як вимогливість до себе та оточуючих, розуміння власних професійних обов'язків та чесність у професійній діяльності. При цьому значну роль відіграє свобода вибору в освітньому процесі, що є ключовим чинником у підвищенні активності студентів у процесі професійної підготовки. Вона дозволяє студентам вибирати, ставити і досягати цілей, виходячи за рамки стандартів, аналізувати свою діяльність та культивувати суб'єктивність, органічність, цілісність та відповідальність особистості. Академічна свобода набуває особливого значення у підготовці фахівців, які здатні ефективно виконувати свої професійні обов'язки в умовах змінної соціально-економічної ситуації в країні.

Надовго задовольняючи потреби особистості в інтелектуальному, культурному та моральному розвитку, академічні свободи стали невід'ємною складовою процесу гуманізації освіти. Вони надали студентам статус повноправних суб'єктів освітнього процесу, що дозволило їм активно брати участь у формуванні змісту своєї освіти. Студенти мають можливість обирати типи навчальних закладів, терміни, методи та засоби навчання відповідно до власних потреб та інтересів.

Академічна чесність, як набір правил поведінки в академічному середовищі, повинна чітко визначати правові аспекти поведінки студентів, які вони визнають і дотримуються. Одним з найбільш вразливих аспектів є користування студентами Інтернет-ресурсами. З популярністю Інтернет-джерел для наукових досліджень з'явилися негативні явища, зокрема плагіат. Важливо розуміти, що неможливо виховати кваліфікованого фахівця, якщо він використовує плагіат у своїй навчальній діяльності. Справедливо "віддавати шану" науковцям, чії праці використовуєш, а не копіювати їх і присвоювати собі. У західних країнах, незалежно від становища, статусу або посади, особа, яка зловживає плагіатом, була б засоромлена і звільнена. Однак український менталітет щодо цього менш строгий. Ця проблема відображається в культурі студентів, які часто не усвідомлюють аморальність і незаконність своїх дій. Важливо працювати над усвідомленням, зміною стереотипів мислення і поведінки, особливо в науковому і освітньому середовищі.

Боротьба з академічною нечесністю має стати загальнонаціональною метою. На сучасному етапі спостерігається загострення ситуації зі зниженням моральних стандартів у суспільстві, коли виявляється

недостатньо лише відшкодувати чесні та сумлінні стосунки до виконуваної діяльності та дотримуватися прийнятих зобов'язань згідно з нормами суспільної моралі. Проблеми, що виникають внаслідок порушення правил академічної чесності, стали предметом наукових досліджень і обговорень на різних міжнародних та всеукраїнських конференціях. Однак, результати цих досліджень не можна вважати остаточними через розбіжності у підходах. Протистояння проявам академічної нечесності передбачає заклик до внутрішньої гідності особистості та поваги до всіх членів академічної спільноти. Високий рівень взаємоповаги та довіри в суспільстві максимально сприяє здатності особистості вирішувати поставлені завдання.

Зростаюча кількість освітян вважає, що реформи в державі повинні розпочинатися з самого себе, з їх власної професійної діяльності. Вирішення проблем академічної чесності та наслідків нехтування її принципів є актуальним для української дійсності. Неприпустимими є явища, коли курсові та дипломні роботи замовляються відповідними агенціями; коли студенти старших курсів передають свої виконані індивідуальні науково-дослідницькі завдання студентам молодших курсів, а ті, в свою чергу, лише змінюють прізвища на титульних аркушах; коли у статтях переробляються чужі ідеї та ставляться свій підпис, не згадуючи справжніх авторів; коли метою наукових досліджень є не нові відкриття, а лише підйом по кар'єрній драбині [8].

Плагіат, списування чи просто недбале ставлення до продукування наукових робіт є звичним явищем в сучасних освітніх реаліях. Автори можуть свідомо та несвідомо порушувати принципи академічної чесності. Коли автор свідомо порушує принципи академічної чесності, він розуміє, що проявляє неповагу до інших дослідників та порушує Закон України про «Про авторське право і суміжні права» (2015) [9]. Несвідомі дії зумовлені нестачею знань, умінь та навичок обробки наукових текстів, нерозумінням основ академічного письма, є характеристикою вченого-початківця, який не має досвіду написання статей в наукових виданнях.

Зараз в українській освітянській спільноті відчутним став вектор сфери вищої освіти, націлений на інституційні реформи. Імплементация Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) [10] допомогла втілити в життя принципи академічної автономії та почала формування комплексного попередження та запобігання проявів академічної нечесності. Його норми дозволили розпочати створення комплексного попередження та запобігання поширення неправомірних випадків присвоєння авторських прав через детальну регламентацію в статті 6 пункті 6 факту, що «...виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня. Виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій

довіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома...».

Головним рушійним фактором стало включення в статтю 32 пункт 3 антиплагіатного програмного забезпечення, яке допомагає виявляти наявність та обсяг сплагіатованої інформації. У статті 69 пункт 6 також передбачено обов'язкову публікацію тексту доповіді або дисертації на веб-сторінці університету, що має спеціальну раду. Однак академічній чесності, як ключовому елементу вищої освіти, приділено недостатньо уваги. Вона виступає одним із найважливіших аспектів університетської освіти, яка є необхідною частиною суспільства. Принципи чесності, чесного навчання та праці є основними принципами для майбутніх фахівців. Поняття академічної чесності є багатовимірним, включаючи головні цінності та способи їх збереження. Важливо розуміти причини, які спонукають до порушення морально-етичних норм. Дослідження їх походження допоможе сформулювати та впровадити ефективні заходи для просування академічної чесності на національному та місцевому рівнях [11].

Правове закріплення вимог академічної чесності у нормативних актах, що регулюють сферу освіти, є об'єктивною необхідністю. Проте це не виключає використання моральних принципів для регулювання цієї сфери. У відміню від правових норм, які стимулюють бажану поведінку шляхом загрози негативних наслідків, впровадження моральних ідеалів може забезпечити усвідомлену відмову від нечесних дій, обману та лицемірства.

При розробці юридичних засад академічної чесності слід виходити з припущення, що всі учасники освітнього процесу, як студенти, так і викладачі, є порядними та чесними до того часу, поки не буде доведено зворотнє. У світлі глобалізації академічна чесність стає однією з найбільш актуальних тем для обговорення в університетському середовищі. З урахуванням стрімкого розвитку науки академічна чесність стає ключовим елементом справедливості в закладах вищої освіти по всьому світу. Будь-який університет з доброю репутацією повинен активно пропагувати цінності академічної чесності. Важливим аспектом такої політики є чітка правова основа, яка має бути зрозумілою як для викладачів, так і для студентів. Це сприятиме забезпеченню академічної справедливості та розвитку науки. Крім того, правові аспекти цього питання можуть стати основою для написання будь-яких наукових робіт і сприятимуть підвищенню рейтингів навчальних закладів. Однією з головних метою сучасної освіти є розвиток мислення майбутніх фахівців та їх здатність до критичного мислення.

Так, недоліки в етичному поведженні представників професорсько-викладацького складу в українських закладах вищої освіти можуть сприяти порушенню академічної чесності серед студентів. Наприклад, неправильно

ставлення до запозичень або недостатня увага до розвитку креативності можуть підірвати інтерес до навчального процесу. Крім того, байдуже ставлення деяких директорів закладів до порушень академічної чесності може збільшувати кількість випадків плагіату. Важливо, щоб керівництво вищих навчальних закладів приділяло належну увагу етиці та академічній чесності, щоб сприяти розвитку відповідальності та інтелектуальної чесності серед студентів і персоналу.. Людмила Рижак підтверджує: «...сама організація навчального процесу в українських закладах вищої освіти спонукає не до дисципліни й обов'язку вчитися, а до згубних звичок. Згубні звички є причиною розладу в академічній сфері» [12].

Студенти вчиняють неправомірні дії не через відсутність знань законів, а через те, що дивляться на ці вчинки як на щось позитивне. У такому контексті важливо розглянути корені академічної нечесності. Ця проблема має глибокі історичні та соціально-економічні корені. У нашому суспільстві протягом століть вирощувалися звички швидко отримувати переваги та уникати відповідальності за злочинні дії.

Ще однією перешкодою у розумінні проблеми плагіату є проблема відповідального ставлення. Багато дослідників прихильно ставляться до цього питання. Проте варто звернути увагу на соціальну відповідальність. Вона визначається, передусім, суб'єктивністю, наприклад, соціальна відповідальність означає корпоративність, суспільні цінності і головне – постійну відповідальну поведінку. Спрямованість на уникнення нечесного навчання та підвищення свідомості щодо можливих наслідків намірів людини, а не лише її вчинків, також має важливе значення.

Сучасній соціально відповідальній академічній спільноті доречно розпочати боротьбу з плагіатом в освіті. Це актуальне завдання для вищої освіти, оскільки потребує організації заходів, спрямованих на припинення неправомірної поведінки з авторськими текстами в університетах. В Україні на сьогоднішній день відбуваються реформи, спровоковані вступом країни до світового економічного співтовариства та адаптацією до європейських стандартів якості. Отже, модернізація процесів у сфері освіти та підготовки фахівців стає нагальною потребою.

Успішне реформування системи підготовки майбутніх фахівців може бути досягнуте за умови врахування результатів порівняльної професійної педагогіки. Ця галузь науки досліджує теоретичні основи та методи підготовки фахівців у різних країнах Європи і виявляє можливості використання їх освітніх інновацій в Україні. В контексті інтеграції України до європейського простору вищої освіти надзвичайно важливим стає зближення освітніх парадигм, фундаментальних принципів і методологічних підходів у створенні і впровадженні новітніх технологій та менеджерських форм. Сучасний фахівець освіти повинен бути професійно зорієнтованою особистістю, яка володіє досвідом роботи з науковими

матеріалами, бере участь у наукових групах, розуміє інновації в освіті та їхні методи, і може самостійно розвиватися та вдосконалювати свої навички у професійній сфері [13].

Основні освітні пріоритети в цих країнах включають: демократизацію навчання; адаптацію системи освіти до суспільних потреб шляхом переходу до моделі «самовдосконалення та активізації»; створення інноваційних систем підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації; зближення змісту обов'язкової освіти в різних країнах; впровадження стандартизованої оцінки навчальних досягнень; викладання іноземних мов та основ демократичної економіки.

Академічна доброчесність представляє собою явище, яке пронизує систему професійної підготовки фахівців у всіх аспектах. З одного боку, вона є відображенням культурного рівня та суспільних цінностей, а з іншого - ключовим показником якості освіти, ефективності навчання та відповідальності всіх учасників освітнього процесу. Таким чином, успішність та результативність професійної підготовки майбутніх фахівців залежить від того, наскільки вони дотримуються принципів академічної чесності, що відображається у їхньому особистісному, професійному та соціальному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Згуровський М. З. Розвиток інформаційного суспільства в Україні : правове регулювання у сфері інформаційних відносин. Національний технічний ун-т України "Київський політехнічний ін-т". Київ: НТУУ "КПІ", 2006. 544 с.
2. Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2020. Інститут розвитку освіти. Київ; Таксон, 2020. 184 с.
3. Ільяш А. І. Трансформації системи соціальної безпеки України : регіональний вимір. Львів: ПАІС, 2012. 592 с.
4. Батечко Н. Г., Михайліченко, М. В. Феномен академічної доброчесності в контексті синергії наукових підходів. *Oświatologia*, № 8, 2019. С. 26–33. DOI:<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2019.8.2633>
5. Бухарестська декларація. 2004. CEPES, Бухарест. URL: http://www.naric.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=40--2004&catid=6-2011-06-04-17-13-03&Itemid=16&lang=ru.html
6. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності / укладачі: підкомісія 303 «Академічна доброчесність» / 2016 р. 24 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/akdo/nodo/n3.pdf>
7. Ромакін В. В. Академічна етика як передумова верховенства права. *Наукові праці Миколаївського гуманітарного університету імені Петра Могили. Педагогіка*. № 46. Вип. 33. Миколаїв, Видання ЧДУ імені Петра Могили, 2006. С. 174–179.
8. Пронкевич О. Кодекс честі чи конфлікт цінностей? Покликання університету : *Зб. наук. праць*. Київ : РІА «ЯНКО», «ВЕСЕЛКА», 2005. С. 110–115.
9. Закон України «Про авторське право і суміжні права». Документ 3792- XII, 703-IX Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
10. Закон України «Про вищу освіту». Документ 1556- VII, 703-IX Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
11. Сацик В. Академічна

доброчесність: міфічна концепція чи дієвий концепт. 2017. URL: <https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-mifichnakontseptsiya-chy-diuevuj-kontsept/> 12. Рижак Л. Євроінтеграція вищої освіти України: аксіологічний вимір. Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Філософські науки. 2008. Вип. 11. С. 27–37. 13. Сопова Д. О. *Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу*, Київський університет імені Бориса Грінченка....дис. 2020. Київ. 228 с.

УДК 368

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Кінащук О. С.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Дума В. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглядається питання адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в Україні. Проведений глибокий аналіз основних показників для оцінки сучасного стану страхового ринку в Україні на основі статистичних даних. Придільно увагу існуючим науковим підходам щодо визначення поняття регулювання страхової діяльності, а також взято до уваги досвід інших країн у справах регулювання та розвитку страхової діяльності. Виявлено низку системних недоліків, прогалин, та місць для покращення, а також запропоновано кроки для виправлення загальної ситуації.

Ключові слова: страхування, адміністративно-правове регулювання, Україна, фінансовий контроль, реформи.

Abstract. The article examines the issue of administrative-legal regulation of insurance activities in Ukraine. A deep analysis of the main indicators to assess the current state of the insurance market in Ukraine is conducted based on statistical data. Attention is paid to existing scientific approaches to defining the concept of insurance regulation, as well as taking into account the experience of

other countries in regulation and development of insurance activities. A number of systemic shortcomings, gaps, and areas for improvement have been identified, and steps to address the overall situation have been proposed.

Keywords: *insurance, administrative-legal regulation, Ukraine, financial control, reforms.*

Страхова діяльність є невід'ємною складовою економічної системи країни та відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності та захисту інтересів громадян. У контексті розвитку глобальних ринкових відносин і посилення конкурентного тиску, правильне адміністративно-правове регулювання страхової діяльності стає дуже важливим завданням для уряду та страхових компаній. Україна, як і багато інших країн, стикається з численними викликами у цій сфері, такими як недостатня ефективність адміністративного контролю, неоднозначність та нестабільність законодавства, а також низький рівень довіри споживачів до страхових послуг.

Страхування – правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством [1].

Оптимально побудована система для регулювання страхової діяльності дозволяє досягнути збалансованості інтересів всіх суб'єктів страхових відносин, а також органів, що їх регулюють. Це дозволяє захистити інтереси страховиків, а також потенційно може привести до отримання певної макроекономічної вигоди.

В багатьох розвинених країнах страхова діяльність за дохідністю посідає друге місце після туризму, випереджаючи рентабельність у банківському бізнесі та промисловості. Так, загальна сума інвестицій, якими керують страхові компанії Європи, США та Японії, сягає 4 трлн. дол. США [2, с. 107]. Тому страхування є важливим механізмом залучення у економіку інвестиційних ресурсів, що може позитивно вплинути на загальний економічний розвиток у країні.

Останні наукові дослідження та публікації в області адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в Україні зосереджуються на численних проблемах, що виникають у цій сфері. Зокрема, серед вітчизняних та іноземних науковців, які вивчали це питання, доцільно

виділити таких: В. Базилевич, Т. Біловус, А. Єрмошенко, О. Жук, В. Опарін, Т. Ротова, Л. Селіверстова, Н. Супрун, О. Вовчак, О. Філонюка та інших.

Проте, проблема є багатогранною і складною, що не дало можливості з'ясувати всі її аспекти та отримати належне наукове обґрунтування. Особливо це стосується детального аналізу сучасного страхового ринку, вивчення та потенційного запозичення зарубіжного досвіду державного регулювання страхової діяльності в Україні за сучасних умов функціонування національного страхового ринку, а також теоретико-методологічних проблем, зокрема визначення функцій страхування, підходів до класифікації страхування тощо.

Формування та розвиток системи регулювання страхової діяльності – процес складний і потребує проведення великої законотворчої роботи, яка повинна опиратися на наукові дослідження в галузі страхування і досвід розвинених держав світу, а також узгоджуватися з сучасними потребами та наявними економічними можливостями.

Мета цієї статті полягає в аналізі сучасного стану ринку страхування в Україні, а також адміністративно-правового регулювання страхової діяльності (в тому числі на прикладі досвіду інших країн) та виявленні шляхів його поліпшення з метою створення сприятливих умов для розвитку страхового ринку та забезпечення захисту прав споживачів.

З цією метою в статті ставляться наступні завдання:

1. Провести аналіз ринку страхової діяльності в Україні. Необхідно визначити основні показники розвитку страхового ринку та порівняти їх зміну протягом останніх років, щоб надати оцінку загальному його становищу.

2. Визначити основні проблеми та недоліки системи регулювання. На основі аналізу законодавства та попередніх досліджень необхідно визначити ключові проблеми, з якими стикається сучасна страхова система в Україні.

3. Проаналізувати досвід інших країн у питаннях регулювання страхової діяльності, а також вирішенні аналогічних проблем та можливості запозичення цих рішень в контексті українського ринку страхування.

4. Запропонувати конкретні заходи для поліпшення регулювання. На основі виявлених проблем і недоліків потрібно розробити пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в Україні. Ці пропозиції мають спрямовуватися на забезпечення ефективного контролю, захисту прав споживачів та стимулювання розвитку страхового ринку.

Виконання цих завдань дозволить систематизувати проблеми та визначити шляхи подальшого розвитку страхової галузі в Україні.

Ринок страхування в Україні на сьогодні містить низку нагальних проблем, без вирішення яких неможливо досягнути суттєвого поліпшення умов, росту та розвитку можливостей для його функціонування.

Зокрема, це відсутність довіри до страховиків, низька платоспроможність користувачів страхових продуктів, низький рівень кваліфікації працівників страхових організацій, відсутність довгострокового планування у страхових компаніях, а також поганий розвиток страхового бренду в галузях маркетингу та реклами.

Одним зі способів контролю за діяльністю страхового ринку є надання звітності для наглядової статистики НБУ (див. табл. 1). Згідно з нею можна оцінити основні характеристики ринку, такі як спад чи збільшення попиту укладання договорів страхування, розмір виплат за цими договорами страхування (в тому числі, у перерахунку на один договір), а також сформовані страхові резерви, які забезпечують стабільність діяльності страхових компаній і гарантують надходження виплат згідно договорів страхування.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Кількість укладених договорів страхування (тис. од)	201 077	196 923	120 576	131 561	88 002	94 821
Валові страхові премії, млн грн	49 367	53 001	45 175	49 708	39 661	47 015
Валові страхові премії на 1 договір страхування, грн	246	269	375	377	450	495
Валові страхові виплати, млн грн	12 863	14 338	14 853	17 958	13 001	16 867
Валові страхові виплати на 1 договір страхування	64	73	123	136	147	178
Рівень валових виплат, %	26,1	27,1	32,9	36,1	33,3	35,9
Сформовані страхові резерви, млн грн	26 875	29 558	34 192	36 555	41 000	46 781

Таблиця 1. Основні показники розвитку страхового ринку України в 2018-2023 рр.[3]

Згідно зі статистичними даними 2018-2023 років можна чітко простежити стабільне накопичення страхових резервів компаніями. Також можна помітити значне падіння кількості укладених договорів страхування в 2022-2023 роках, проте це не вплинуло на накопичення страхових резервів. Простежується збільшення страхових виплат у перерахунку на один договір страхування. В той же час, страхові премії у перерахунку на один договір страхування також зростають, хоч цей рівень і залишається низьким.

Серед основних показників розвитку страхового ринку важливим чинником є низька частка виплат страховиком. Співвідношення між

страховими виплатами і страховими преміями є індикатором «здоров'я» страхового ринку.

Серед причин низької частки виплат може бути як шахрайство з боку страховика, так і ретельна оцінка та передбачення ризиків, узятих на страхування. Наприклад, внесення у договір страхування певних виключень та нестрахових випадків, що нівелюють основні ризики за якими страхова компанія може виплачувати суттєві страхові суми, та дозволяють їй покривати лише частину зобов'язань і не ризикувати нести великі збитки через високоризикові страхові випадки.

Крім того, варто врахувати фактор сприятливих років із відсутністю кумуляції ризиків. Проте, страховик повинен передбачати і зворотню ситуацію, коли умови можуть змінитись на несприятливі та виникнуть певні кумулятивні ризики.

Тому завданням політики в галузі страхування є забезпечення механізмів формування страхових резервів страховиками на випадок виникнення кумулятивних ризиків [4, с. 46]. Також, наглядові органи повинні контролювати та виявляти шахрайство з боку страховика, своєчасно вживати заходів для запобігання цьому.

Серед проблем також є галузевий монополізм, відсутність привабливих для страховиків інвестиційних інструментів, надмірна кількість видів обов'язкового страхування, недосконалість нормативно-правової бази та державного регулювання страхового ринку.

Що стосується світової практики в цьому питанні, існує два принципових підходи до державного регулювання страхового ринку. Кожен з підходів реалізується в рамках визначеної системи права – континентальної й англо-американської.

Для континентальної моделі регулювання страхування характерне затвердження органами страхового нагляду страхових тарифів, або встановлення рамок коливання тарифів, затвердження змісту типових форм договорів страхування, перевірка виконання бізнес-планів, нагляд за поточними операціями, регулярні перевірки страхових компаній і т. п. [7, с. 55].

В той же час, основна риса англо-американської системи права полягає у тому, що в ній закон не є єдиним переважним джерелом права, поряд з ним важливу роль відіграє судовий прецедент. Закон визначає загальні умови, правові рамки економічної діяльності без детальної регламентації. Відсутність твердої регламентації страхових операцій, затвердження страхових тарифів і т. д. є основою для побудови ліберальної моделі страхування, яка в свою чергу поділяється на централізовану та децентралізовану, в залежності від єдності системи регулювання [7, с. 56].

Враховуючи, що централізована ліберальна модель страхування була прийнята за основу при створенні уніфікованої системи регулювання на

рівні Європейського Союзу, а також те, що нині європейські країни характеризуються розвинутою страховою системою і пропонують клієнтам безліч видів страхування, можна прийти до висновку що це одна з систем, досвід якої є сенс перейняти й іншим країнам.

Централізованій моделі притаманна наявність єдиного органу страхового нагляду, чітко описаних правил та нормативів, згідно яких вирішуються всі суперечки та конфлікти у розрізі страхової діяльності. Така система є зручною як для державного регулювання, так і для ведення страхової діяльності.

Підвищення ефективності державного регулювання страхової діяльності є важливим чинником для розвитку всіх сфер економічної системи держави.

Після проведення аналізу стану ринку страхування та виявлення ключових проблем адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в Україні, були отримані наступні результати:

1. Серед основних проблем системи регулювання виокремлено недостатню ефективність адміністративного контролю, низька частка виплат страховиком, недосконалість законодавства та недостатню захищеність прав споживачів страхових послуг.

2. Запропоновано ряд заходів для удосконалення системи адміністративного регулювання страхової діяльності. Ці заходи включають в себе уточнення правових аспектів регулювання страхової діяльності, переймання досвіду регулювання страхової діяльності за прикладом централізованої моделі країн європейського союзу, а також зміцнення контролю за діяльністю страхових компаній та підвищення захисту прав споживачів.

На основі проведеного аналізу сучасного стану адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в Україні можна зробити наступні висновки:

– Необхідно провести систематичну перевірку та аналіз діючого законодавства з метою уточнення та гармонізації норм та положень.

– Необхідно активно впроваджувати міжнародні стандарти та практики в сфері страхування для забезпечення конкурентоспроможності національного страхового ринку.

– Потрібно посилити інформаційну кампанію та розвивати загальну обізнаність споживачів, що дозволить більш точно розуміти винятки та умови в договорах страхування та надасть можливість більш справедливо оцінювати та порівнювати їх між собою з точки зору споживача.

Існуючі проблеми та виявлені шляхи їх вирішення вказують на необхідність подальших досліджень у цій області. Майбутні дослідження можуть бути спрямовані на більш глибоке вивчення конкретних аспектів

адміністративно-правового регулювання страхової справи та розробку конкретних заходів для його поліпшення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 року №1909-IX. База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20> (дата доступу: 19.04.2024).
2. Вовчак О. Д. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України. 2007. С. 107-115.
3. Показники діяльності страхових компаній. Наглядова статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (дата доступу: 20.04.2024).
4. Базилевич В. Д. Страхова послуга в системі економічних відносин ринкової економіки. Банківська справа. 1999. С. 42–45.
5. Базилевич В. Д. Страховий ринок України: монографія. Київ, 1998. 374 с.
6. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: Навчально-методичний посібник. Одеса, 2002. 312 с.
7. Дьячкова Ю. М. Страхування: навчальний посібник. 2008. 240 с

РОЗДІЛ 3 ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 004.732

СПЕЦІАЛІЗОВАНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПОБУДОВИ КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ СПІЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Ананченко В. В.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Логюк Ю. Г.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри

математичного моделювання

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. Розглядається розробка та впровадження програмного забезпечення спеціалізованого призначення для побудови комп'ютерних мереж для спільного використання. Проаналізовано сучасні технології та методи побудови таких мереж, виявлено переваги та недоліки різних підходів. Визначено основні критерії вибору програмного забезпечення для різних типів мереж. Запропоновано оптимальні рішення для ефективного використання програмного забезпечення в умовах обмежених ресурсів.

Ключові слова: комп'ютерні мережі, програмне забезпечення, спільне використання ресурсів, оптимізація мереж передачі даних, мережеві технології.

Abstract. The development and implementation of specialized software for building computer networks for shared use is considered. Modern technologies and methods of building such networks are analyzed, advantages and disadvantages of various approaches are revealed. The main criteria for selecting software for different types of networks are defined. Optimal solutions for effective use of software in conditions of limited resources are offered.

Keywords: computer networks, software, sharing of resources, optimization of data transmission networks, network technologies.

В сучасному діджиталізованому світі зростає потреба у надійних та ефективних засобах зв'язку, особливо у сфері спільного використання ресурсів обчислювальних систем. Зростаюча потреба в обміні інформацією та збільшення кількості пристроїв, що підключаються до мереж, потребує нових підходів до побудови мереж. Це зумовлює необхідність розробки та впровадження спеціалізованого програмного забезпечення, яке забезпечить високу продуктивність, безпеку та масштабованість комп'ютерних мереж.

Мережі зв'язку для спільного використання дозволяють забезпечити взаємодію між різними користувачами та системами, оптимізуючи при цьому витрати та покращуючи якість послуг [1].

Існує широкий спектр підходів до побудови мереж зв'язку для спільного використання. Зокрема, велика увага при побудові таких мереж приділяється технологіям SDN (Software-Defined Networking) та NFV (Network Functions Virtualization), які дозволяють значно підвищити гнучкість та масштабованість мереж. На Рис. 1. показана структура мереж створених за технологіями SDN та NFV.

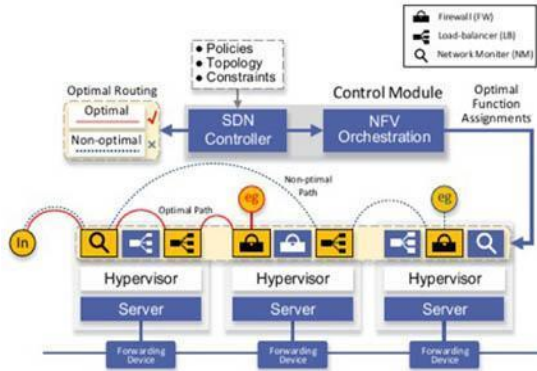
SDN дозволяє централізовано керувати мережевими ресурсами за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення, що забезпечує високу гнучкість та швидку адаптацію до змін. Відповідно оператори мереж можуть швидко налаштувати і оптимізувати мережеві ресурси відповідно до потреб користувачів і умов експлуатації. Застосування SDN дозволяє знизити витрати на управління мережами та забезпечити високу надійність і безпеку [2,3].

NFV, у свою чергу, дозволяє віртуалізувати мережеві функції, що зменшує витрати на обладнання та полегшує його масштабування. Віртуалізація мережевих функцій дозволяє розгортати і управляти мережевими сервісами на стандартному апаратному забезпеченні, що знижує витрати на придбання і обслуговування спеціалізованого обладнання. Це також забезпечує гнучкість у розгортанні нових сервісів і швидку адаптацію до змін у потребах користувачів [4,5,6].

Проте, багато аспектів залишаються недостатньо дослідженими, особливо щодо вибору оптимального програмного забезпечення для конкретних умов експлуатації мережі. Незважаючи на значний прогрес у розробці та впровадженні SDN та NFV, залишається багато питань, що потребують вирішення, зокрема щодо забезпечення сумісності різних програмних рішень, інтеграції з існуючими мережами та гарантування безпеки даних.

Метою даного дослідження є розробка рекомендацій щодо вибору та впровадження програмного забезпечення для побудови мереж зв'язку для спільного використання. Для досягнення цієї мети було поставлено наступні завдання:

1. Аналіз сучасних технологій та підходів до побудови комп'ютерних мереж.
2. Визначення критеріїв вибору програмного забезпечення для різних типів мереж.
3. Розробка рекомендацій щодо оптимального використання програмного забезпечення.

Рис. 1. IEEE Access

Вибір програмного забезпечення для побудови мереж зв'язку залежить від ряду факторів, серед яких:

- Функціональні можливості: підтримка необхідних мережевих протоколів та сервісів.
- Масштабованість: можливість розширення мережі без значних витрат.
- Сумісність: здатність інтегруватися з існуючою інфраструктурою.
- Безпека: захист від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Вибір програмного забезпечення для побудови мереж зв'язку також залежить від конкретних потреб та умов експлуатації. Наприклад, для великих корпоративних мереж важливо забезпечити високу надійність та безпеку даних, тоді як для мереж малого бізнесу важливішими можуть бути вартість та простота налаштування [7].

Для вибору оптимального програмного забезпечення рекомендується враховувати наступні критерії:

1. Функціональні можливості: підтримка необхідних мережевих протоколів та сервісів, таких як VLAN, VPN, QoS, тощо.
2. Масштабованість: можливість розширення мережі без значних витрат на додаткове обладнання та програмне забезпечення.

3. Сумісність: здатність інтегруватися з існуючою інфраструктурою та підтримка стандартів, що забезпечують сумісність з іншими мережевими рішеннями.

4. Безпека: захист від зовнішніх та внутрішніх загроз, включаючи підтримку шифрування, аутентифікації та інших засобів захисту даних.

5. Продуктивність: забезпечення високої продуктивності та низької затримки при обробці мережових даних.

6. Гнучкість: можливість налаштування та адаптації програмного забезпечення відповідно до змін у потребах користувачів і умовах експлуатації.

Для ефективного використання програмного забезпечення в умовах обмежених ресурсів, рекомендується:

– Використання відкритих стандартів та протоколів, що забезпечують широку сумісність та знижують залежність від одного постачальника.

– Застосування гнучких та адаптивних рішень, таких як SDN та NFV, що дозволяють швидко реагувати на зміни у вимогах та умовах експлуатації.

– Проведення регулярного моніторингу та оновлення програмного забезпечення для забезпечення його актуальності та безпеки.

Одним з ключових аспектів ефективного використання програмного забезпечення є забезпечення його сумісності з існуючою інфраструктурою та підтримка стандартів, що забезпечують сумісність з іншими мережевими рішеннями. Це дозволяє знизити витрати на інтеграцію та забезпечити безперебійне функціонування мережі [8].

Також важливо забезпечити високу гнучкість програмного забезпечення, що дозволяє швидко адаптувати його до змін у потребах користувачів та умовах експлуатації. Це може включати підтримку динамічного налаштування мережових параметрів, автоматичне виявлення та вирішення проблем, а також можливість розгортання нових сервісів без переривання роботи мережі [9].

Крім того, важливо гарантувати високу безпеку програмного забезпечення, включаючи захист від зовнішніх та внутрішніх загроз, підтримку шифрування даних, аутентифікацію користувачів та інші засоби захисту. Це дозволяє забезпечити надійний захист даних та знизити ризик виникнення мережових інцидентів.

Висновки. Розглянуто сучасні технології та підходи до побудови мереж зв'язку для спільного використання, визначено основні критерії вибору програмного забезпечення та розроблено рекомендації щодо його ефективного використання. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на більш детальне вивчення конкретних випадків використання та розробку

спеціалізованих рішень для різних галузей. Запропоновані рекомендації дозволяють забезпечити високу продуктивність, надійність та безпеку мереж зв'язку, що є важливим аспектом для забезпечення якісного зв'язку та взаємодії між користувачами та системами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Software-Defined Networking for Communication Networks / S. Patel, N. Shah. // Communications Magazine. 2023. 2. Network Functions Virtualization: Concepts and Applications / Y. Zhang, X. Chen. // IEEE Network. – 2022. 3. A Survey of Modern Communication Networks / J. Smith, K. Lee. // Journal of Network and Computer Applications. – 2021. 4. Security in Software-Defined Networking / L. Wang, M. Li. // Security and Privacy. – 2023. 5. The Future of Networking: SDN and NFV / T. Brown, J. Wilson. // Networking Today. – 2024. 6. Implementing NFV in Large-Scale Networks / R. Garcia, M. Hernandez. // International Journal of Network Management. – 2023. 7. Комп'ютерні мережі. Загальні принципи функціонування комп'ютерних мереж. Навчальний посібник. С. В. Мінухін, С. В. Кавун, С. В. Знахур. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – с. (Укр. мов.) 8. Дослідження впровадження нових послуг в мережах операторів зв'язку / [Шмігель Р.Р. та ін.]. // Матеріали VII міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій» Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, (Тернопіль, 28 – 29 листопада 2018 р.). – Тернопіль: Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя – 2018. – С. 154. 9. Методи і засоби підвищення надійності комп'ютерних мереж / [Шмігель Р.Р. та ін.]. // Матеріали VII міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій» Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, (Тернопіль, 28 – 29 листопада 2018 р.). – Тернопіль: Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя – 2018. – С. 155.

УДК 004.5

ВИКОРИСТАННЯ MESSAGE BROKER У WEBRTC ДЛЯ МАСШТАБУВАННЯ

Кхатер Ф. Е.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: **Джунь Й. В.**,
доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри
математичного моделювання
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. У статті розглядається важливість використання Message Broker у середовищі WebRTC для ефективної передачі даних та управління потоками інформації. Ми аналізуємо існуючі рішення, обговорюємо їх переваги, а також розглядаємо перспективи розвитку даної технології в контексті сучасних вимог до комунікаційних систем.

Ключові слова: message broker, webrtc, передача даних, потоки інформації.

Abstract. This article discusses the importance of using a Message Broker in the WebRTC environment for efficient data transmission and information stream management. We analyze existing solutions, discuss their advantages, and explore the prospects for the development of this technology in the context of modern requirements for communication systems.

Keywords: message broker, webrtc, data transfer, information flows.

WebRTC (Web Real-Time Communication) є потужним інструментом для створення веб-застосунків, що дозволяють здійснювати обмін аудіо -, відео - даними у реальному часі між браузерами без необхідності встановлення додаткових плагінів або програм. Однак ефективне управління потоками даних та забезпечення надійної доставки повідомлень залишаються актуальними завданнями в контексті WebRTC.

Мета статті полягає, щоб показати роль Message Broker у WebRTC: Message Broker відіграє ключову роль у керуванні повідомленнями та даними у системах WebRTC. Його основні функції включають маршрутизацію повідомлень, контроль доступу, обробку помилок та забезпечення гарантованої доставки повідомлень.

Переваги використання Message Broker у WebRTC:

– Масштабованість: Message Broker забезпечує гнучку масштабованість, дозволяючи ефективно керувати великим обсягом повідомлень та збільшувати пропускну спроможність системи за потреби.

– Надійність: Використання Message Broker підвищує надійність системи за рахунок обробки помилок та гарантованої доставки повідомлень навіть в умовах неполадок у мережі.

– Гнучкість: Message Broker надає гнучкі інструменти для конфігурації та налаштування, дозволяючи розробникам адаптувати його під конкретні вимоги додатка.

– Безпека: За допомогою Message Broker можна реалізувати механізми аутентифікації та авторизації, забезпечуючи безпеку передачі даних у системі WebRTC.

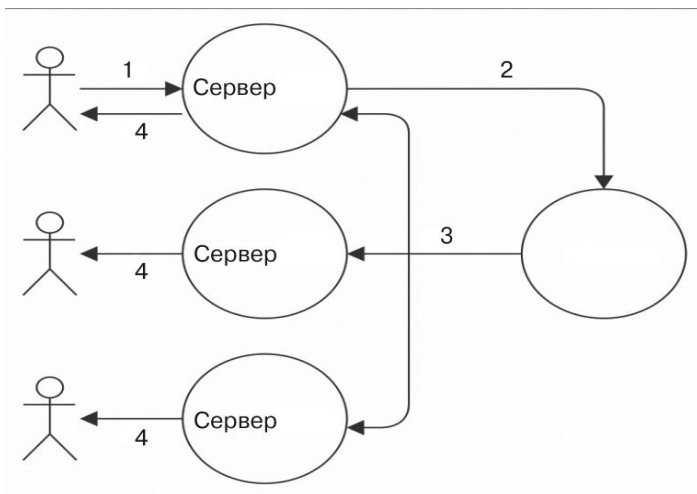
На сьогодні існує багато реалізацій Message Broker, які можуть бути інтегровані з WebRTC. Деякі з найпопулярніших варіантів включають Apache Kafka, RabbitMQ, NATS та MQTT. Кожен з них має свої особливості та переваги, а вибір конкретного рішення залежить від вимог та характеристик конкретного застосування.

Використання Redis у якості механізму Message broker починається з реалізації шаблону «Видавець/підписник» з аналізу найпопулярнішого інструменту Redis (<http://redis.io>) - швидкого та гнучкого сховища пар ключ/значення, часто використовуюваного як сервер структур даних. Хоча Redis, суттєво, більше як база даних, ніж брокер повідомлень, серед його можливостей є команди, спеціально призначені для реалізації централізованого шаблону «Видавець/підписник».

Переваги цієї реалізації в тому, що вона є простою порівняно з більш розвинутими інструментами обміну повідомленнями, але саме ця простота визначає її популярність. Redis часто вже присутній в існуючій інфраструктурі, наприклад, як сервер кешування або сховище сеансів. Його швидкість та гнучкість часто роблять його вибором для використання в розподілених системах для обміну даними. Таким чином, для включення брокера у реалізацію шаблону «Видавець/підписник» найпростішим та швидким рішенням буде використання Redis, а не встановлення та підтримка окремого брокера повідомлень. Давайте продемонструємо простоту та потенціал цього рішення на прикладі.

Для цього прикладу потрібно встановити Redis та налаштувати прослуховування його порту за замовчуванням. Детальніше про це можна дізнатися на сторінці <http://redis.io/topics/quickstart>.

Тепер ми повинні інтегрувати сервери чату, використовуючи Redis як механізм передачі повідомлень. Усі екземпляри будуть публікувати будь-які повідомлення, які отримують від своїх клієнтів, в Redis, а також підписуватися як отримувачі на всі повідомлення, що надходять від інших екземплярів. Іншими словами, всі сервери одночасно будуть як видавцями, так і підписниками.

Рис. 1. Схема роботи архітектури

Повідомлення вводиться у текстове поле веб-сторінки та відправляється до сервера чату.

Сервер публікує повідомлення у Redis. Redis розсилає повідомлення всім підписникам, які у цій архітектурі є усіма серверами чату. Кожен сервер розсилає отримане повідомлення своїм клієнтам.

Сервер Redis дозволяє публікувати та підписуватися на канали за допомогою строкових ідентифікаторів, наприклад, `chat.nodejs`. Він також дозволяє використовувати глобальні шаблони для визначення підписок, які охоплюють кілька каналів, наприклад, `chat.*`.

Давайте розглянемо, як це працює на практиці. Змінимо код сервера, додавши логіку видавця/підписника:

Зміни, внесені у код рис. 2 оригінального сервера чату, позначені жирним шрифтом. Ось як працює змінений код:

Для підключення до сервера Redis у застосунках для Node.js використовується пакет `redis` (<https://npmjs.org/package/redis>) - повноцінний клієнт, що підтримує всі доступні команди Redis. Після завантаження модуля створюються два з'єднання: одне для підписки на канал, а інше - для публікації повідомлень. Це необхідно при використанні Redis, оскільки після переведення з'єднання у режим підписки до нього можна застосовувати лише команди, що стосуються підписки. Це означає, що потрібне ще одне з'єднання для публікації повідомлень.

```

const WebSocketServer = require('ws').Server;
const redis = require("redis");
const redisSub = redis.createClient();
const redisPub = redis.createClient();

const server = require('http').createServer(
  require('ecstatic')({root: `${dirname}/www`}
);

const wss = new WebSocketServer({server: server});
wss.on('connection', ws => {
  console.log('Client connected');
  ws.on('message', msg => {
    console.log(`Message: ${msg}`);
    redisPub.publish('chat_messages', msg);
  });
});

redisSub.subscribe('chat_messages');
redisSub.on('message', (channel, msg) => {
  wss.clients.forEach((client) => {
    client.send(msg);
  });
});

server.listen(process.argv[2] || 8080);

```

Рис. 2. Приклад коду з використанням message broker

Коли від клієнта надходить нове повідомлення, воно публікується в каналі `chat_messages`. Повідомлення не розсилаються клієнтам безпосередньо; оскільки сервер підписаний на той самий канал (як показано нижче), воно буде розсилатися через сервіс Redis. У цьому випадку це дуже простий та ефективний механізм.

Як вже зазначалося раніше, сервер також повинен підписатися на канал `chat_messages`, тому ми реєструємо обробника для приймання всіх повідомлень, опублікованих у цьому каналі (через поточний або будь-який інший сервер чату). Після отримання повідомлення воно розсилається всім клієнтам, підключеним до веб-сокета поточного сервера.

Цих невеликих змін вистачить для інтеграції всіх запущених серверів чату. Щоб переконатися в цьому, запустіть кілька екземплярів застосунка:

```
node app 8080
node app 8081
node app 8082
```

Рис. 3. Приклад запуску серверів.

Тепер можна створити декілька вкладок у браузері - по одній для кожного екземпляра, - і переконатися, що всі повідомлення, відправлені на один із серверів, успішно доставляються всім клієнтам, підключеним до різних серверів. Вітаємо! Ми щойно за допомогою шаблону «Видавець/підписник» інтегрували розподілене програмування в реальному часі яке дає змогу динамічно масштабуватись і комунікувати між серверами.

Отже, використання Message Broker є ключовим елементом для забезпечення ефективної передачі даних та керування повідомленнями в системах WebRTC. Розробники можуть отримати значні переваги, інтегруючи відповідне рішення Message Broker у свої застосунки, що дозволяє створювати більш потужні та надійні веб-застосунки для реального часу комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Garcia, C., & Garcia, P. (2020). "Integrating WebRTC with Message Brokers: A Comparative Study." Proceedings of the International Conference on Web Engineering (ICWE), 145-158. 2. Miller, J. (2019). "WebRTC Messaging: Best Practices and Integration Strategies." WebRTC Journal, 10(2), 33-45. 3. Smith, A., & Johnson, B. (2018). "Message Brokers in WebRTC Applications: A Practical Guide." Journal of Real-Time Communication Systems, 25(4), 567-580. 4. WebRTC Consortium. (2022). "WebRTC Specifications and Standards." Retrieved from <https://www.w3.org/TR/webrtc/>. 5. RabbitMQ Documentation. (2023). "Official Documentation." Retrieved from <https://www.rabbitmq.com/documentation.html>

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СЕРВЕРІВ НА ОСНОВІ AWS:
ПРИВАТНІ ТА ПУБЛІЧНІ МЕРЕЖІ**

Кхатер Ф. Е.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Джузь Й. В.,

*доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри
математичного моделювання
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглядається питання забезпечення безпеки серверів у хмарних середовищах на прикладі Amazon Web Services (AWS). Дослідження виконано з використанням аналізу доступних інструментів та сервісів AWS з метою ідентифікації оптимальних підходів до захисту серверів через використання приватних та публічних мереж. Основний акцент роботи робиться на аналізі методів та інструментів, доступних на платформі AWS, для забезпечення безпеки серверів та даних у хмарному середовищі.

Ключові слова: Хмарні технології, Amazon Web Services (AWS), безпека серверів, приватні мережі, публічні мережі, інформаційна безпека, Virtual Private Cloud (VPC), Availability Zones (AZ).

Abstract. This scientific work is dedicated to examining the issue of server security in cloud environments using Amazon Web Services (AWS) as a case study. The research is conducted using an analysis of available AWS tools and services to identify optimal approaches to server protection through the use of private and public networks. The main focus of the work is on analyzing methods and tools available on the AWS platform to ensure server and data security in a cloud environment.

Keywords: Cloud technologies, Amazon Web Services (AWS), server security, private networks, public networks, information security, Virtual Private Cloud (VPC), Availability Zones (AZ).

У сучасній цифровій ері, хмарні технології стали кінцевим рішенням для багатьох компаній, що шукають ефективний та масштабований спосіб забезпечення інфраструктури та послуг. Amazon Web Services (AWS), як провідний постачальник хмарних послуг, забезпечує широкий спектр сервісів,

що включають обчислення, зберігання даних, мережі, аналітику та безліч інших.

Мета статті полягає, щоб разом із зростанням використання хмарних середовищ збільшувався і рівень загроз для безпеки даних та інфраструктури. Забезпечення безпеки серверів у хмарних середовищах, зокрема на платформі AWS, є надзвичайно важливим завданням для забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності даних.

У даній роботі проведено аналіз доступних інструментів та сервісів AWS для забезпечення безпеки серверів. Дослідження базувалося на аналізі документації AWS, офіційних джерел інформації та практичного досвіду використання платформи. Використання практичного досвіду сприяло реалізації оптимальних стратегій захисту, враховуючи специфіку конкретних вимог та умов використання. Результати аналізу використовуються для ідентифікації оптимальних підходів до захисту серверів на платформі AWS.

Використання Приватних Мереж (VPC) та Availability Zones. Приватна віртуальна мережа (VPC) у контексті AWS є ключовим елементом для ізоляції серверів та даних від зовнішніх мереж та загроз. Належне налаштування VPC дозволяє контролювати доступ до серверів та здійснювати сегментацію мережі для зменшення ризику витоку інформації.

При створенні VPC важливо враховувати також доступність Availability Zones (AZ). Availability Zones - це фізично відокремлені дата-центри, які забезпечують високий рівень доступності і стійкості до збоїв. Використання кількох Availability Zones дозволяє забезпечити резервне копіювання та відмовостійкість системи. Приведемо приклад створення приватної мережі з використанням Amazon SDK для Node.js та вказанням Availability Zone:

На Рис. 1 вказується Availability Zone для якої створюється VPC та підмережа. Це дозволяє забезпечити географічну розподіленість та стійкість системи до можливих відмов в одному з дата-центрів.

Використання Публічних Мереж (Internet Gateway).

Публічний Інтернет-шлюз (Internet Gateway) забезпечує зв'язок між приватними мережами в AWS та глобальним Інтернетом. Його належна конфігурація та управління дозволяє фільтрувати та контролювати трафік для захисту інфраструктури від зовнішніх атак.

ось приклад створення публічної підмережі (subnet) та підключення до неї інтернет-шлюзу для існуючої мережі (VPC):

На Рис. 2. спочатку створюється публічна підмережа з адресним простором 10.0.1.0/24 та підключається до існуючої мережі (VPC). Потім створюється інтернет-шлюз та приєднується до цієї мережі. Наостанок, встановлюється маршрут для інтернет-шлюзу для направлення всього трафіку з публічної підмережі через цей інтернет-шлюз.

```

const AWS = require('aws-sdk');
// Ініціалізація AWS SDK та об'єкта EC2
const ec2 = new AWS.EC2({ region: 'us-east-1' });
// Функція для створення приватної мережі (VPC)
async function createVPC() {
  try {
    // Створення VPC
    const vpcParams = {
      CidrBlock: '10.0.0.0/16'
    };
    const vpcData = await ec2.createVpc(vpcParams).promise();
    const vpcId = vpcData.Vpc.VpcId;
    // Налаштування власних правил захисту для VPC
    await ec2.modifyVpcAttribute({
      VpcId: vpcId,
      EnableDnsSupport: { Value: true }
    }).promise();
    await ec2.modifyVpcAttribute({
      VpcId: vpcId,
      EnableDnsHostnames: { Value: true }
    }).promise();
    // Створення приватної підмережі
    const subnetParams = {
      VpcId: vpcId,
      CidrBlock: '10.0.1.0/24'
    };
    const subnetData = await ec2.createSubnet(subnetParams).promise();
    const subnetId = subnetData.Subnet.SubnetId;
    console.log("Приватна мережа (VPC) успішно створена з ID:", vpcId);
    console.log("Приватна підмережа успішно створена з ID:", subnetId);
  } catch (err) {
    console.error("Сталася помилка при створенні мережі:", err);
  }
}
// Виклик функції для створення приватної мережі
createVPC();

```

Рис. 1. Приклад створення vpc.

```

const AWS = require('aws-sdk');
// Ініціалізація AWS SDK та об'єкта EC2
const ec2 = new AWS.EC2({ region: 'us-east-1' });
// Функція для створення публічної підмережі та підключення до неї інтернет-шлюзу
async function createPublicSubnetWithInternetGateway(vpcId) {
  try {
    // Створення публічної підмережі
    const subnetParams = {
      VpcId: vpcId,
      CidrBlock: '10.0.1.0/24'
    };
    const subnetData = await ec2.createSubnet(subnetParams).promise();
    const subnetId = subnetData.Subnet.SubnetId;
    console.log("Публічна підмережа успішно створена з ID:", subnetId);
    // Створення інтернет-шлюзу
    const internetGatewayData = await ec2.createInternetGateway().promise();
    const internetGatewayId = internetGatewayData.InternetGateway.InternetGatewayId;
    // Приєднання інтернет-шлюзу до мережі (VPC)
    await ec2.attachInternetGateway({
      InternetGatewayId: internetGatewayId,
      VpcId: vpcId
    }).promise();
    // Створення маршруту для інтернет-шлюзу для публічної підмережі
    await ec2.createRoute({
      DestinationCidrBlock: '0.0.0.0/0',
      GatewayId: internetGatewayId,
      RouteTableId: subnetData.Subnet.RouteTableId
    }).promise();
    console.log("Інтернет-шлюз успішно приєднаний до публічної підмережі");
  } catch (err) {
    console.error("Сталася помилка при створенні підмережі або підключенні інтернет-шлюзу:", err);
  }
}
// Виклик функції для створення публічної підмережі та підключення до неї інтернет-шлюзу
const existingVPCId = 'your_existing_vpc_id'; // Замініть на ID вашої існуючої мережі
createPublicSubnetWithInternetGateway(existingVPCId);

```

Рис. 2. Приклад підключення інтернет шлюзу та створення публічної під мережі.

В результаті отримуємо закриту мережу з доступом в інтернет. Для ефективного забезпечення безпеки серверів на основі AWS рекомендується дотримуватися наступних кращих практик:

- Систематично здійснювати автентифікацію та авторизацію користувачів з використанням міцних методів.

- Проводити регулярне оновлення програмного забезпечення та моніторити активність для виявлення можливих вразливостей.

- Використовувати механізми шифрування для захисту конфіденційної інформації під час передачі та зберігання даних на серверах.

Ефективне забезпечення безпеки серверів на основі AWS вимагає інтеграції приватних та публічних мереж, а також дотримання визначених принципів безпеки та кращих практик управління інформаційною безпекою. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що для досягнення максимального рівня захищеності в хмарних середовищах AWS необхідно:

- Проактивно налаштовувати мережеві політики: Встановлення правильних мережевих політик, які відображають потреби безпеки вашого додатку або сервісу, дозволяє ефективно управляти доступом до ресурсів та запобігати потенційним загрозам.

- Використовувати механізми ідентифікації та автентифікації: AWS Identity and Access Management (IAM) дозволяє обмежувати доступ до ресурсів мережі лише авторизованим користувачам, що зменшує ризик несанкціонованого доступу.

- Розробляти і реалізовувати стратегії моніторингу та аналізу безпеки: Постійний моніторинг мережевої активності та аналіз безпекових подій дозволяє вчасно виявляти та реагувати на потенційні загрози.

- Створювати та дотримуватися строгих правил захисту даних: Забезпечення конфіденційності та цілісності даних шляхом шифрування, регулярного резервного копіювання та застосування правильних методів управління доступом.

- Постійно оновлювати та підтримувати систему безпеки: Проведення регулярних аудитів безпеки, виявлення та усунення слабких місць, а також оновлення заходів захисту для врахування останніх загроз і тенденцій у сфері кібербезпеки.

Використання зазначених засобів та методів дозволяє забезпечити високий рівень захищеності та надійності інфраструктури в хмарних середовищах AWS. Наукові дослідження та практичний досвід підтверджують, що використання інтегрованих рішень з безпеки дозволяє компаніям ефективно захищати свої дані та інфраструктуру в хмарних середовищах, забезпечуючи високий рівень захисту та відповідність вимогам безпеки даних і регуляторних стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Amazon Web Services. (2024). AWS Documentation. Retrieved from <https://docs.aws.amazon.com/>.
2. Smith, J. (2023). Securing Your AWS Environment: Best Practices. AWS Blog. Retrieved from <https://aws.amazon.com/blogs/security/>.
3. Johnson, A. (2022). AWS Security Best Practices: A Practical Guide. O'Reilly Media.
4. White, B. (2023). Building Secure and Reliable AWS Architectures. AWS Whitepaper. Retrieved from <https://d1.awsstatic.com/whitepapers/architecture/AWS-Security-Whitepaper.pdf>.
5. Clark, C. (2024). Advanced Network Security on AWS. IEEE Transactions on Cloud Computing, 12(3), 45-57.
6. Kim, D. H., & Lee, S. (2023). Enhancing Cloud Security with AWS Infrastructure: A Case Study. Journal of Cloud Computing, 8(2), 112-125.
7. Garcia, M. (2022). Understanding Virtual Private Clouds in AWS: A Comprehensive Guide. Springer.
8. Patel, R. (2023). Internet Gateway Configuration for Secure AWS Deployment. International Journal of Network Security, 10(4), 89-102.
9. Amazon Web Services. (2023). AWS Security Hub Documentation. Retrieved from <https://docs.aws.amazon.com/securityhub/>.
10. Davis, K. (2024). Emerging Threats in Cloud Computing: An Overview. Cloud Security Alliance, 16(1), 23-36.

УДК 37.001.76:81'233

ДО ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Лясковська Є. О.,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Смерчко А. А.,
*кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри іноземних мов*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука» (м. Рівне, Україна)*

***Анотація.** У статті здійснено спробу наукової розвідки актуальної проблеми сьогодення – зв'язку технологій і освіти. Підкреслюється їх взаємна залежність та вплив історичних технологічних проривів на розвиток освіти. Зазначається роль сучасних технологій у сфері освіти, зокрема EdTech-проектів та штучного інтелекту, що модернізують сучасну освіту і підвищують її якість через інтеграцію інноваційних підходів у навчальний процес. Відзначаєть вплив пандемії на темпи*

інтеграції цифрових технологій у систему освіти та збільшення інвестицій у сектор EdTech, що свідчить про активний розвиток цієї галузі.

Ключові слова: *технології, освітній процес, EdTech.*

Abstract. *The article attempts to scientifically investigate the current problem of modernity - the relationship between technology and education. The article emphasizes their mutual dependence and the influence of historical technological breakthroughs on the development of education. The role of modern technologies in education, in particular EdTech projects and artificial intelligence, which modernize modern education and improve its quality through the integration of innovative approaches in the educational process, is noted. The impact of the pandemic on the pace of integration of digital technologies into the education system and the increase in investment in the EdTech sector is noted, which indicates the active development of this sector.*

Keywords: *technology, educational process, EdTech*

Освіта і технології – нерозлучні та взаємозалежні галузі. Чим вищий рівень освіти, тим більша кількість технологій може з'явитися й навпаки: занепад шкіл та університетів веде до відставання країни від світових технологічних можливостей. Так чи інакше, кожен новий технологічний прорив неминуче впливає на навчання, підвищуючи його якість. Сьогодні світ розвивається стрімкіше, ніж будь-коли. Технічний прогрес створює нові можливості робити освіту якіснішою, а технології обіцяють докорінно покращити цю сферу.

У широкому значенні слова, «освіта» – це процес виховання особистості та передача йому знань про навколишній світ, зібраних попередніми поколіннями. Довгий час, доступ до цих знань був ускладнений. Причина – відсутність технологій. Виробництво книг – головних зберігачів знань упродовж усієї історії – було дорогим і трудомістким. Дозволити собі подібну розкіш могли одиниці. Ситуація змінилася в середині XV століття завдяки німцю Йоганну Гутенбергу та його чудовому станку. Друкувати книги стало доступним, доступ до знань та інформації суттєво розширився.

Як наслідок, розвиток освіти зокрема і всієї цивілізації в цілому значно прискорилися.

За своїм впливом ручний друкарський верстат порівняти можна тільки з наступним етапом розвитку – появою інтернету, який забезпечує доступ до інформації та знань з пристрою, що міститься в кишені.

Інтернет та інформаційні технології відкрили новий пласт можливостей для освіти й ця сфера із традиційно затратної та дотаційної зараз перетворюється на прибутковий бізнес. Про це свідчить зростання інвестицій у так звані EdTech-стартапи, яке спостерігається останні 10 років. У 2010 році сукупні інвестиції в цей напрямок не дотягували до \$500

млн, у 2020 році інвестиції в EdTech вже перевищили 8,5 млрд доларів. Значно на цей процес вплинула пандемія COVID-19, яка прискорила інтеграцію цифрових технологій у систему освіти на всіх рівнях: від початкової до вищої, а також у сфері додаткової освіти для дорослих [1].

Проблемою впливу технологій на навчання займалися зокрема: Б. П. Бочаров, М. Ю. Воєводіна, М. С. Гончаренко, Н. Г. Кучук, О. Готько, О. Чайковська та ін.

Метою нашої статті привертання уваги до ролі EdTech проєктів та штучного інтелекту на систему освіти. Відповідно до мети окреслено наступні завдання: дослідити останні досягнення в застосуванні технологій у навчанні та оцінити їх вплив на процес навчання, окреслити переваги та недоліки штучного інтелекту та інших технологій у навчальному процесі, окреслити перспективи, зменшення негативних впливів зазначених технологій, сформулювати висновки щодо впливу сучасних технологій на освітній процес і представити рекомендації щодо подальших кроків у розвитку освітньої системи.

Багато EdTech-проєктів, які починали в одній ніші, наприклад, надавали доступ до курсів з математики, вирости й перетворилися на гігантів із сотнями лекцій з різних дисциплін. Яскравий приклад – американський проєкт Coursera. Він розпочався з ініціативи двох професорів Стенфорда, які хотіли викладати свої лекції онлайн. Зараз це величезна платформа вартістю 2,5 млрд доларів. Зростання інвестицій у цю галузь тягне за собою й технологічне новаторство в освіті.

Вже зараз багато EdTech-проєктів інтегрують штучний інтелект у свої платформи, що обробляє дані користувачів та на їх основі видає їм найбільш релевантні рекомендації. Але прогрес йде ще далі.

Минулого року Інститут ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті опублікував доповідь «Зміна темпів навчання», у якій сформульовані перспективи впровадження штучного інтелекту (AI) у процес навчання. Так, на думку авторів дослідження, за нинішніх умов набуття знань у навчальному закладі більше не є ключовим пріоритетом. Набагато цінніше розвивати здібності учнів працювати у команді, їх цифрові та аналітичні навички, вміння ефективно спілкуватися. У такому разі вчителю необхідно отримувати, аналізувати та обробляти величезну кількість даних, щоб мати можливість ефективно оцінювати перераховані вище здібності своїх учнів. Це близько 390 різних параметрів: академічна успішність, відвідуваність, робота на уроці, поведінка, послідовність, здатність до адаптації, наполегливість чи «твердість характеру», емоційний, соціальний, етичний, фізичний розвиток тощо. При цьому у класі в середньому від 20 до 30 учнів. Такий потік даних людина засвоїти неспроможна і цього йому допоможе саме штучний інтелект.

Звичайно, AI не зможе повністю замінити живого вчителя, але сприятиме тому, щоб процес освіти був максимально ефективним. Наприклад, AI зможе пропонувати найбільш відповідні методики навчання персоналізовано під кожного учня. Або, ґрунтуючись на сукупності даних, штучний інтелект зможе допомогти вчителю краще прогнозувати результати навчального процесу заздалегідь. Це дасть можливість реагувати превентивно та допомагати учневі підтягнути знання до того, як той завалить іспит.

Необхідні технології вже існують та поступово впроваджуються. За прогнозами ЮНЕСКО, у наступні 5 років штучний інтелект все більше проникатиме у сферу освіти й відіграватиме у процесі навчання дедалі більшу роль.

Технології в сучасному світі стають все більш визначальним фактором у сфері освіти. Швидкі темпи їхнього розвитку відкривають нові можливості та перетворюють традиційні методи навчання. Останні дослідження в цій області демонструють різноманітні аспекти впливу технологій на навчальний процес.

Однією з ключових переваг використання технологій у навчанні є зручний та миттєвий доступ до інформації. Дослідження показують, що електронні підручники, відеоуроки та онлайн ресурси сприяють покращенню доступності знань для студентів. Вони можуть вивчати матеріал в будь-який час та в будь-якому місці, що робить навчання більш гнучким та індивідуалізованим.

Технології також стимулюють зацікавленість та мотивацію студентів у навчанні. Інтерактивні вправи, відеоуроки та ігрові методики дозволяють створити захопливий та ефективний навчальний процес. Дослідження підтверджують, що використання таких методів сприяє підвищенню зацікавленості студентів та покращенню їхніх результатів навчання.

Крім того, адаптивні системи навчання на основі штучного інтелекту надають можливість індивідуалізувати навчальний процес для кожного студента. Це означає, що програми можуть адаптуватися до індивідуальних потреб та здібностей кожного учня, що дозволяє забезпечити більш ефективне засвоєння матеріалу та підтримку студентів на різних рівнях знань.

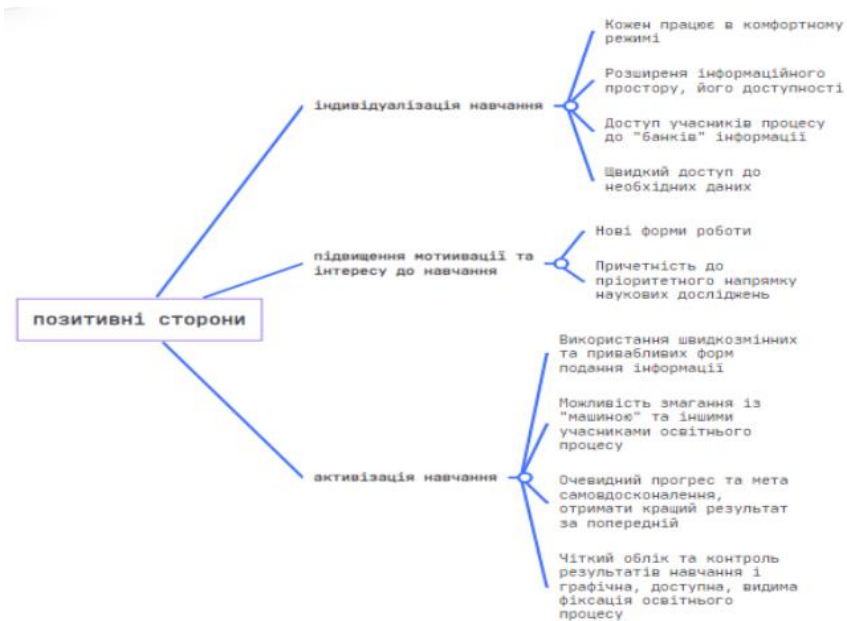
Проте важливо враховувати й виклики, пов'язані з використанням технологій у навчанні. Нестабільний доступ до інтернету, необхідність підготовки вчителів до використання технологій, а також питання конфіденційності та безпеки даних є серйозними аспектами, які вимагають уваги та розв'язання.

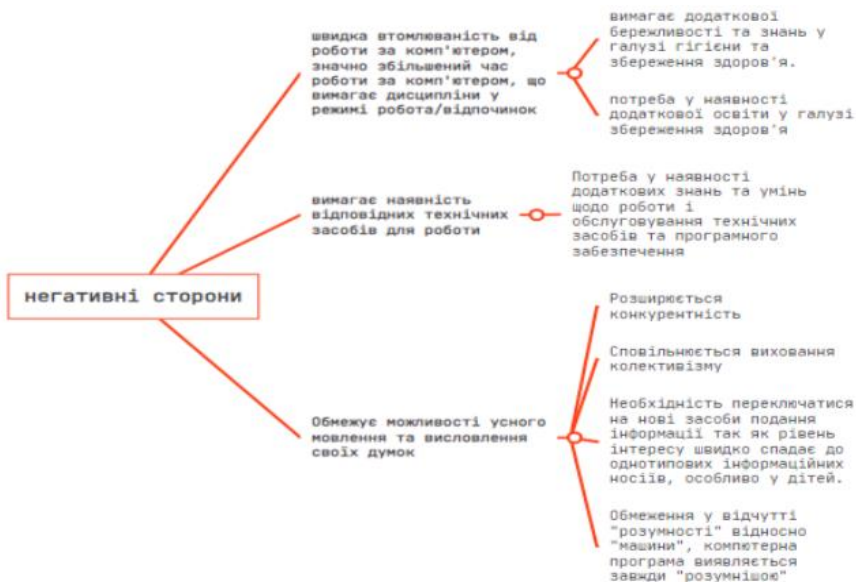
Отже, останні дослідження підтверджують потенціал технологій для покращення навчання та навчального процесу в цілому. Проте важливо продовжувати дослідження в цій області, щоб зрозуміти, як найкращим

чином використовувати технології для досягнення оптимальних результатів в освіті.

Переваги і недоліки наявних сучасних технологій, з враховуючи їх впливу на якість та доступність освіти, дослідники розглядають переважно у трох аспектах – навчальної діяльності та мотивації до навчання, полегшенні організаційної роботи, зміні ролей та режиму роботи викладача, студента, учня (Рис. 1.) [3]. Сьогодні в освіті є нагальна потреба у запровадженні та інтенсивному використанні наявних сучасних комп'ютерних і інформаційних технологій для забезпечення навчання необхідної якості, і результати наявних наукових досліджень показують, що застосування таких технологій допомагає у підвищенні якості засвоєння учнями навчального матеріалу та підвищує їх мотивацію до навчання і істотно впливає на процес одержання знань [4].

Треба розуміти, що із впровадженням таких кардинальних змін щодо введення у повсякденну діяльність інформаційних технологій, виникає і ряд потреб щодо здобування нових знань та методів і впровадження інших підходів до ряду звичних класичних сфер життя, таких як:

Рис. 1. Переваги і недоліки наявних сучасних технологій

Джерело: опрацьовано на підставі [3].

Дослідження показують, що використання інтерактивних технологій у навчанні сприяє підвищенню зацікавленості студентів у предметі та збільшенню їхньої мотивації до вивчення. Деякі дослідження вказують на те, що студенти, які використовують технології у навчанні, досягають кращих результатів порівняно з тими, хто використовує лише традиційні методи. Технології дозволяють створювати індивідуальні навчальні шляхи для кожного студента, забезпечуючи адаптивні підходи до навчання та забезпечуючи можливість працювати на власному темпі.

Використання технологій, особливо у вигляді інтерактивних вправ та ігрових методик, сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних та творчих навичок учнів. Технології роблять освіту більш доступною для всіх, зменшуючи географічні та фінансові бар'єри, і дозволяють здобувати освіту в будь-якому місці та часі.

Результати нашого дослідження підтверджують, що сучасні технології мають великий потенціал для перетворення навчального процесу та покращення якості освіти. З розвитком інтернету, комп'ютерів, мобільних пристроїв та штучного інтелекту навчальні можливості розширюються, стають більш доступними та інтерактивними.

Використання цих технологій сприяє створенню стимуляційного навчального середовища, де студенти можуть більш ефективно засвоювати матеріал, розвивати критичне мислення та творчі навички.

Проте, на шляху впровадження технологій у навчання є певні перешкоди, які потребують уваги. Важливо забезпечити не лише доступ до необхідного обладнання та програмного забезпечення, а й навчити вчителів ефективно використовувати ці засоби для покращення навчального процесу. Крім того, потрібно розв'язати питання конфіденційності та безпеки особистих даних, щоб забезпечити довіру користувачів до навчальних технологій. Таким чином, для подальшого успішного розвитку освіти важливо поєднувати традиційні методи з сучасними технологіями, створюючи збалансоване та динамічне середовище навчання. Тільки таким чином зможемо забезпечити максимальний вплив технологій на навчання і підготувати молоде покоління до викликів сучасного світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко А. Технології VS освіта: Як технічний прогрес впливає на якість освіти? URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/780875.html>
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
3. Войнарович Ю. Е. Письмовий звіт на тему: «Вплив сучасних інформаційних технологій на освітні процеси об'єктів навчання». URL: <https://naurok.com.ua/vpliv-suchasnih-informaciynih-tehnologiy-na-osvitni-procesi-ob-ektiv-navchannya-365988.html>
4. Гончаренко М. С., Кучук Н. Г. Вплив інформаційних технологій на навчання студентів класичного університету. *Вісник Харківського національного університету. Серія: Валеологія: Сучасність і майбутнє.* – 2011. – № 978. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/46591114.pdf>
5. Готько О., О. Чайковська. Інформаційно-комунікаційні технології – як сучасний засіб навчання в освіті // Молодь і ринок. – 2015. – № 4. – С. 130-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_4_28
6. Ласкін Б. Вплив нових технологій на процес навчання. URL: <https://childdevelop.com.ua/articles/psychology/8665/>

УДК 004.732

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ПРОТОКОЛІВ У МЕРЕЖАХ ІОТ

Парфенюк Т. М.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: **Лотюк Ю. Г.**,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
математичного моделювання
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. Розглядається використання сучасних мережевих протоколів для побудови комунікації між пристроями в мережах IoT. Проаналізовано деякі з сучасних протоколів комунікації в даних мережах, виявлено їх переваги та недоліки. Визначено основні критерії вибору протоколів при побудові IoT систем.

Ключові слова: комп'ютерні мережі, програмне забезпечення, IoT, інтернет речей, мережеві технології.

Abstract. The use of modern network protocols for building communication between devices in IoT networks is considered. Some of the modern communication protocols in these networks are analyzed, their advantages and disadvantages are revealed. The main criteria for choosing protocols when building IoT systems are defined.

Keywords: computer networks, software, IoT, Internet of Things, network technologies.

Інтернет речей (IoT) являє собою трансформаційний зсув у тому, як пристрої взаємодіють, спілкуються та працюють у нашому повсякденному житті та промислових процесах. Дозволяючи широкому спектру об'єктів безперешкодно підключатися та обмінюватися даними через Інтернет, системи Інтернету речей проклали шлях для розвитку "розумних" будинків, охорони здоров'я, сільського господарства, транспорту та інших галузей. Центральним елементом функціональності та ефективності цих екосистем Інтернету речей є протоколи зв'язку, що лежать в їх основі і керують обміном даними між пристроями. Ці протоколи гарантують, що пристрої з різними можливостями і обмеженими ресурсами можуть взаємодіяти надійно і безпечно.

Протоколи IoT - це спеціалізовані правила і стандарти зв'язку, розроблені для вирішення унікальних проблем, що виникають в середовищі IoT, включаючи обмеженість енергії, пропускну здатність і обчислювальних ресурсів. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні інтероперабельності, масштабованості та безпеки в мережах IoT. У цій статті розглядаються різні протоколи Інтернету речей, досліджуються їхні характеристики, переваги та обмеження. Розглядаючи такі відомі протоколи, як MQTT, CoAP і HTTP, ми прагнемо забезпечити всебічне

розуміння їх ролі в забезпеченні ефективної та результативної комунікації IoT.

Це дослідження також висвітлює нові тенденції та майбутні напрямки розвитку протоколів IoT, підкреслюючи постійну потребу в інноваціях для задоволення зростаючих вимог все більш складних і масштабних розгортань IoT. Цим дослідженням ми прагнемо зробити свій внесок у формування знань, які лежать в основі розробки та впровадження надійних систем Інтернету речей, здатних стати рушійною силою наступної хвилі технологічного прогресу.

При реалізації IoT мереж використовуються протоколи різних рівнів моделі OSI, а також протоколи, що визначають модель зв'язку між пристроями.

Метою даного дослідження є розробка рекомендацій щодо вибору та впровадження мережевих протоколів для побудови мереж IoT. Для досягнення цієї мети було поставлено наступні завдання:

- Аналіз сучасних протоколів IoT.

- Визначення критеріїв вибору набору протоколів для різного типу систем.

- Розробка рекомендацій щодо оптимального застосування мережевих протоколів IoT.

Вибір відповідного стеку протоколів для додатку IoT передбачає оцінку декількох критичних критеріїв, щоб переконатися, що рішення відповідає конкретним потребам додатку. Нижче наведено основні критерії вибору стеку протоколів:

1. Енергоспоживання

- Низьке енергоспоживання: Для пристроїв, що працюють від батареї або збирають енергію, важливі протоколи з низьким енергоспоживанням, такі як Bluetooth Low Energy (BLE), Zigbee і LoRaWAN. [1]

- Керування живленням: Протоколи, які підтримують ефективне керування живленням і сплячі режими, можуть продовжити час автономної роботи пристроїв IoT. [1]

2. Радіус дії та покриття

- Малий радіус дії: Такі протоколи, як Zigbee, BLE і Wi-Fi, підходять для застосування в межах будинку або будівлі. [1]

- Великий радіус дії: Такі протоколи, як LoRaWAN і Sigfox, ідеально підходять для додатків, що вимагають покриття великих територій, таких як сільське господарство і розумні міста. [2]

3. Швидкість передачі даних і пропускну здатність

- Висока швидкість передачі даних: Додатки, що вимагають високої швидкості передачі даних, такі як потокове відео або аналіз даних в режимі реального часу, виграють від таких протоколів, як Wi-Fi. [1]

- Низька швидкість передачі даних: Багато додатків Інтернету речей, таких як сенсорні мережі, потребують передачі невеликих обсягів даних нечасто і можуть використовувати такі протоколи, як Zigbee, Z-Wave або Sigfox. [2]

4. Масштабованість

- Розмір мережі: Протокол повинен підтримувати очікувану кількість пристроїв і топологію мережі (зірка, сітка тощо). Для великих мереж перевага надається протоколам типу LoRaWAN або Thread. [1]

- Розширюваність: Протокол повинен легко пристосовуватися до майбутнього розширення з точки зору кількості підключених пристроїв та зони покриття. [3]

5. Інтероперабельність.

- Відповідність стандартам: Протоколи, які відповідають відкритим стандартам, забезпечують сумісність з широким спектром пристроїв і постачальників. [1]

- Інтеграція з існуючою інфраструктурою: Протокол повинен легко інтегруватися з існуючими системами та технологіями, що використовуються в середовищі застосування.[3]

6. Безпека

- Шифрування та автентифікація: Протоколи повинні підтримувати надійні засоби безпеки, включаючи шифрування, автентифікацію та безпечне управління ключами, для захисту цілісності та конфіденційності даних. [2]

- Наскрізна безпека: Забезпечення безпеки даних від пристрою до хмари має вирішальне значення для чутливих додатків, таких як медичні та фінансові послуги. [4]

7. Затримка та можливості роботи в режимі реального часу

- Низька затримка: Додатки, що вимагають реакції в реальному часі або близькому до реального часу, такі як промислова автоматизація або інтелектуальна мережа, потребують протоколів з низькою затримкою, таких як MQTT або DDS. [2].

- Чутливість до часу: Протоколи повинні відповідати вимогам часової чутливості програми, забезпечуючи своєчасну і надійну передачу даних. [4]

8. Складність та вартість

- Складність реалізації: Протокол повинен бути відносно простим у впровадженні та управлінні, враховуючи наявні технічні знання та ресурси.[3]

- Вартість: Загальна вартість, включаючи апаратне та програмне забезпечення, ліцензування та операційні витрати, повинна відповідати бюджетним обмеженням проекту. [4]

9. Якість обслуговування (QoS)

- Надійність та обробка помилок: Протоколи повинні передбачати механізми для забезпечення надійної доставки даних та обробки помилок при передачі. [2]

- Рівні обслуговування: Можливість визначення пріоритетів для різних типів трафіку або даних є важливою для додатків з різними вимогами до QoS. [4]

10. Мобільність і гнучкість

- Підтримка мобільних пристроїв: Протоколи повинні підтримувати мобільні пристрої та ефективно обробляти хендовери, якщо додаток передбачає мобільність. [2]

- Гнучкість: Протокол повинен адаптуватися до мінливих вимог і різних варіантів використання в екосистемі IoT. [3]

Ретельно оцінюючи ці критерії, розробники та інженери можуть вибрати найбільш підходящий стек протоколів, який відповідає конкретним потребам і обмеженням IoT систем, забезпечуючи оптимальну продуктивність, надійність і масштабованість.

Висновки. Розглянуто сучасні протоколи та підходи до побудови IoT мереж. Визначено основні критерії вибору протокольного стеку та розроблено рекомендації щодо ефективного використання протоколів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на більш детальне вивчення конкретних випадків застосування та розробку спеціалізованих галузевих рішень. Запропоновані рекомендації дозволяють забезпечити високу продуктивність, надійність та безпеку мереж інтернету речей, що є важливим аспектом для забезпечення якісного зв'язку та взаємодії між пристроями в промислових та користувацьких системах.

ЛІТЕРАТУРА

1. "IoT Fundamentals: Networking Technologies, Protocols, and Use Cases for the Internet of Things" / David Hanes, Gonzalo Salgueiro, Patrick Grossetete, Rob Barton, and Jerome Henry. – 2017
2. "The Internet of Things: Key Applications and Protocols" / Olivier Hersent, David Boswarthick, and Omar Elloumi. – 2012
3. "Internet of Things: Principles and Paradigms" / Rajkumar Buyya and Amir Vahid Dastjerdi. – 2016
4. NIST Special Publication 800-183: "Networks of 'Things'" / Jeffrey Voas. - 2016

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Комар А. В.,

Tech Lead, SoftServe (м. Рівне, Україна)

Богут О. М.,

*старший викладач кафедри Інформаційних систем
та обчислювальних методів*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Шеремета О. В.,

*викладач кафедри інформаційних систем
та обчислювальних методів*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню інтелектуалізації інформаційних систем, зокрема аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових праць, що висвітлюють дану тему. Розглянуто обґрунтування доцільності і потреби галузі в дослідженні та вивченні інтелектуальних інформаційних систем. У статті аналізуються технології інтелектуалізації, їх застосування та роль в сучасному суспільстві та на ринку праці.*

Ключові слова: *інформаційні системи, Deep Learning, експертні системи (EC), Watson for Oncology.*

Abstract. *The article is dedicated to the study of the intellectualization of information systems, including an analysis of domestic and foreign scientific works that highlight this topic. The rationale for the feasibility and necessity of researching and studying intelligent information systems is considered. The article provides a detailed analysis of intellectualization technologies, their applications, and their role in modern society and the labor market.*

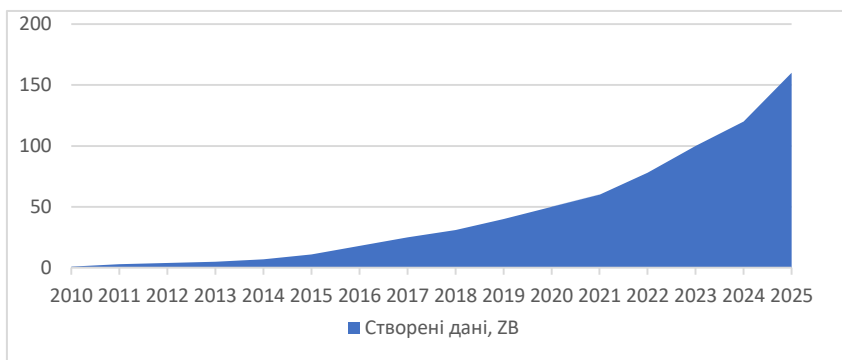
Keywords: *information systems, Deep Learning, expert systems (EC), Watson for Oncology.*

Інформаційні системи є невід'ємною частиною сучасного суспільства, забезпечуючи ефективний збір, зберігання, обробку та

передачу даних. Вони важливі для бізнесу, медицини, освіти та уряду, допомагаючи оптимізувати процеси, підвищувати продуктивність та точність інформації. Штучний інтелект (ШІ) трансформує бізнес, автоматизуючи рутинні задачі. ШІ також аналізує великі обсяги даних для виявлення трендів та прогнозування, знижуючи ризики і підвищуючи ефективність маркетингових кампаній. Це підвищує задоволеність клієнтів та збільшує доходи компаній.

Українські та закордонні наукові праці, присвячені інтелектуальним інформаційним системам, охоплюють розвиток технологій штучного інтелекту, машинного навчання та їх застосування у різних галузях. Значну увагу приділено розробці алгоритмів для обробки великих обсягів даних, моделюванню та оптимізації систем управління. Монографія «Інтелектуальні системи автоматизації» [1], зібрала дослідження методів інтеграції штучного інтелекту в системи управління виробничими процесами, транспортними системами та інформаційними ресурсами. В статті «Методи та системи штучного інтелекту» [2] автор розглянув різноманітні методи та системи, які стосуються формування, розвитку та застосування моделей штучного інтелекту. Розкрито класифікаційні підходи до визначення основних напрямів та методів штучного інтелекту у вітчизняній науковій думці. Книга «Artificial Intelligence: A Modern Approach» [3] є одним з найвідоміших підручників з штучного інтелекту. Вона охоплює широкий спектр тем, включаючи методи машинного навчання, нейронні мережі, розпізнавання образів і багато інших аспектів, які мають важливе значення для інтелектуалізації інформаційних систем.

Обсяги даних, що створюються та зберігаються, стрімко зростають. Наприклад, звіт «Data Age 2025» [4, с. 7] описує тенденції і прогнози щодо зростання даних зображені на рис. 1.

Рис. 1. Річний обсяг створених даних

Разом із тим, зростає кількість критично важливих даних, які необхідно аналізувати і обробляти в режимі реального часу, що також може впливати навіть на життя та здоров'я людей. В таблиці 1 наведемо динаміку зростання таких даних [4, с. 10].

Рис. 2. Динаміка росту впровадження ШІ в організаціях.

За даними отриманими Стенфордським університетом і опублікованим в звіті «2024 AI Index Report» [5, с. 258], кількість опитаних респондентів, які підтвердили, що їх організація впровадила використання штучного інтелекту зросла на 53% (рис. 2), в порівнянні із 2017 роком.

Динаміка зростання кількості даних

Тип даних	Зростання 2015 - 2025
Потенційно критичні дані. Дані, які можуть бути необхідні для зручного повсякденного життя людей.	30%
Критичні. Дані, які гарантовано необхідні для повсякденного життя людей	39%
Надзвичайно критичні. Це дані, які безпосередньо впливають на здоров'я та життя людей. Наприклад комерційні авіаперельоти, дані від медичних програм та додатків, систем управління та телеметрії.	50%

Також варто зазначити, що інтелектуалізація інформаційних систем дозволяє створювати більш персоналізовані послуги. Наприклад, рекомендовані системи в онлайн-магазинах, що базуються на поведінці користувача.

Використання ШІ надає компаніям конкурентні переваги, дозволяючи швидше адаптуватися до ринкових змін і пропонувати інноваційні продукти та послуги. Це особливо важливо в фінансовому секторі, де точність прогнозів може мати значний вплив.

Сучасні інтелектуальні інформаційні системи стикаються з низкою викликів, які не дозволяють повністю задовольнити потреби сучасного ринку. Більшість сучасних ШІ систем мають обмежену здатність до розуміння контексту та нюансів людської мови. Вони можуть давати неправильні або неповні відповіді. Моделі ШІ можуть добре працювати на навчальних даних, але зазнають труднощів при переході до реальних ситуацій. Наприклад, дослідження [6] показують, що моделі з глибоким навчанням схильні до перенавчання на складних фонах, що призводить до поганої генералізації в нових умовах.

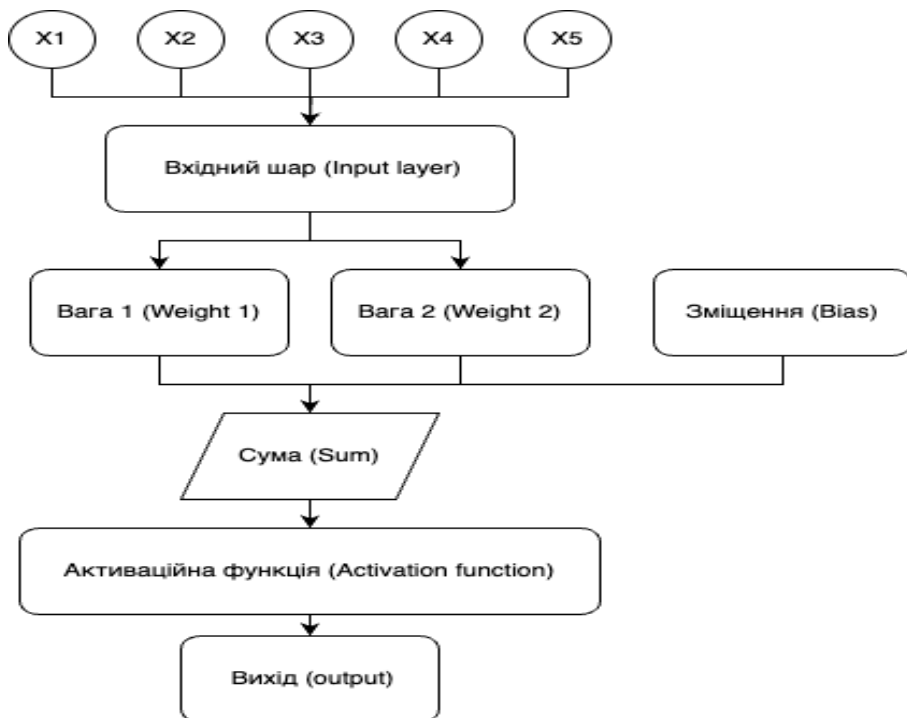
Створення та налаштування ефективних моделей ШІ потребує значних ресурсів та спеціальних знань, що не завжди доступні для всіх організацій. Це створює бар'єри для ширшого впровадження ШІ [7]. Високі витрати на обчислення та зберігання даних також є значним фактором, що відкриває підґрунтя для досліджень і оптимізації.

Сучасні методи та технології машинного навчання (ML) та штучного інтелекту (ШІ) значно розширили можливості обробки та аналізу великих обсягів даних. Одним з найпопулярніших методів є глибоке навчання (Deep

Learning), яке базується на нейронних мережах з великою кількістю шарів. Ці моделі дозволяють здійснювати класифікацію зображень, розпізнавання мови, переклад текстів та інші задачі з високою точністю.

Нижче на рис. 3 приведена візуалізація узагальненої моделі Deep Learning, якщо існує набір даних із характеристиками $x_1, x_2 \dots x_5$.

Рис 3. Візуалізація узагальненої моделі

Іншим важливим напрямом є навчання з підкріпленням (Reinforcement Learning), яке використовується для навчання агентів, що приймають рішення в динамічних середовищах. Цей метод знайшов застосування в робототехніці, автономному водінні та іграх, таких як AlphaGo, де агент досягає високого рівня гри завдяки навчанням на власних помилках та успіхах [8, с. 529–533].

Також варто згадати про природномовну обробку (Natural Language Processing, NLP), яка включає в себе методи для аналізу та генерації тексту. Технології на основі трансформерів, такі як BERT та GPT, значно

покращили розуміння текстів, дозволяючи системам краще взаємодіяти з користувачами на природній мові [9, с. 9].

Варто звернути увагу на експертні системи (ЕС) - це комп'ютерні програми, що використовують знання та методики експертів для вирішення складних задач у певній галузі. Вони поєднують знання в базу знань, правила виводу та механізми висновків для імітації процесу мислення експертів. Основною метою ЕС є надання кваліфікованих консультацій, підтримка прийняття рішень та автоматизація складних процесів.

Експертні системи складаються з декількох ключових компонентів [10, с. 345–347]:

- База знань: містить факти, правила та евристики, що накопичені від експертів у певній галузі. Ця база знань є серцем ЕС і визначає її ефективність .

- Механізм висновків: використовує правила та факти з бази знань для генерування нових знань або висновків. Цей механізм відповідає за логічні операції та процедури, що імітують мислення експертів .

- Інтерфейс користувача: забезпечує взаємодію користувача з системою, надаючи зручні засоби введення даних та отримання результатів.

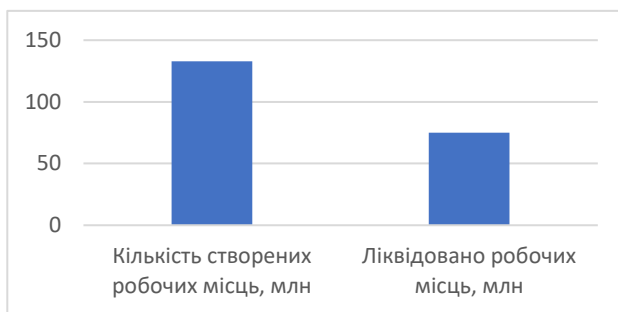
Інформаційні інтелектуальні системи активно використовуються в бізнес-аналітиці та прогнозуванні для підвищення ефективності та точності прийняття рішень. На виробництві вони можуть прогнозувати технічне обслуговування, аналізуючи дані від сенсорів і обладнання, що допомагає уникнути несподіваних поломок і зупинок виробництва [11, с. 45]. Інтелектуальні системи також грають важливу роль в управлінні запасами, прогнозуючи попит на продукцію та автоматично керуючи запасами сировини і готової продукції [11, с. 93].

Медичні інформаційні системи (МІС) відіграють важливу роль у сучасній охороні здоров'я, сприяючи покращенню якості медичних послуг, підвищенню ефективності роботи медичних установ і зниженню витрат. Наприклад, електронні медичні записи (ЕМЗ) дозволяють лікарям швидко отримувати доступ до медичної історії пацієнта, що полегшує прийняття обґрунтованих рішень щодо лікування [12, с. 45–46, 98, 134].

Транспортні інтелектуальні системи (ТІС) активно впроваджуються для покращення ефективності, безпеки та зручності транспорту в містах та на дорогах. Одним з найбільш поширених застосувань є системи управління дорожнім рухом, що використовують сенсори, камери та алгоритми для моніторингу трафіку в реальному часі, регулювання світлофорів та інформування водіїв про затори та аварії [13, с. 45–67].

Інтелектуальні системи суттєво впливають на ринок праці, змінюючи його структуру та вимоги до працівників. Завдяки їм багато завдань, які

раніше виконувалися людьми, тепер можуть бути автоматизовані, що призводить до зменшення потреби у певних професіях. Однак, цей процес також створює нові можливості для праці, як видно на рисунку 5. З розвитком інтелектуальних систем з'являється попит на нові професії, які вимагають специфічних знань та навичок.

Рис 4. Створені і ліквідовані робочі місця.

Водночас, виникають і соціальні виклики, пов'язані з цими змінами. Зростання безробіття серед некваліфікованих працівників та збільшення нерівності у доходах можуть стати серйозними проблемами.

Прикладом впровадження інформаційної системи є Watson for Oncology. Це система підтримки клінічних рішень, розроблена для допомоги лікарям у виборі оптимальних методів лікування раку. Вона використовує штучний інтелект для аналізу великих обсягів медичної інформації та рекомендацій. Разом із тим, через певний час роботи в системі було виявлено деякі недоліки:

- Якість даних та рекомендацій. Незважаючи на великі інвестиції, виявлено випадки, коли система пропонувала неправильне лікування, яке не відповідало сучасним стандартам[15].

- Проблеми інтеграції. Використання застарілих даних для навчання системи та відсутність узгодженості з реальними клінічними практиками призводили до низької ефективності системи.

- Обмеження у масштабованості. Система виявилася менш ефективною при адаптації до різних медичних установ та національних систем охорони здоров'я.

Сучасні інтелектуальні системи значно підвищують продуктивність та ефективність завдяки автоматизації рутинних завдань. Використання алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту дозволяє швидко обробляти великі обсяги даних і виконувати складні обчислення, що раніше

займали б багато часу. Додатково, ці системи покращують якість прийняття рішень через аналіз даних з різних джерел і виявлення закономірностей.

Проте, інтелектуальні системи мають свої недоліки, серед яких залежність від якості даних. Помилки або неповні дані можуть призвести до неправильних висновків та рішень. Упередження в даних також можуть вплинути на справедливість і точність результатів. Безпека та конфіденційність даних є ще одним викликом, оскільки витік або несанкціонований доступ до особистої інформації може мати серйозні наслідки. Високі витрати на впровадження та обслуговування інтелектуальних систем можуть бути непосильними для малих та середніх підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аврунін О. Г., Владов С. І., Петченко М. В., Семенець В. В., Татарінов В. В. Інтелектуальні системи автоматизації – Кременчук : Видавництво «НОВАБУК», 2021. – 322 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/20504>.
2. Батарєєв В.В. Методи та системи штучного інтелекту – Вісник Хмельницького національного університету, Хмельницький 2021.
3. Stuart Russell , Peter Norvig Artificial Intelligence: A Modern Approach, Prentice Hall, 2010.
4. David Reinsel, John Gantz, John Rydning Data Age 2025: The Evolution of Data to Life-Critical, 2017. URL: <https://www.seagate.com/files/www-content/our-story/trends/files/Seagate-WP-DataAge2025-March-2017.pdf>.
5. Artificial Intelligence Index Report, Stanford University, 2024. URL: <https://aiindex.stanford.edu/report/>.
6. Jinjin Gu l, Xianzheng Ma, Xiangtao Kong, Yu Qiao, Chao Dong, Networks are Slacking Off: Understanding Generalization Problem in Image Deraining, Shanghai AI Laboratory, 2024. URL: <https://arxiv.org/html/2305.15134>.
7. Lake, B. M. & Baroni, M. Nature, 2023. URL: <https://doi.org/10.1038/s41586-023-06668-3>.
8. Mnih V., Kavukcuoglu K., Silver D., Rusu, A. A., Veness J., Bellemare M. G., Hassabis D. Human-level control through deep reinforcement learning. Nature, 2015.
9. Radford A., Wu J., Child R., Luan, D., Amodei D., & Sutskever I. Language models are unsupervised multitask learners. OpenAI Blog, 2019.
10. Stuart Russell, Peter Norvig Artificial Intelligence: A Modern Approach.
11. Smith, J. Artificial Intelligence in Manufacturing, 2020.
12. Nelson R., Staggers N. Health Informatics: An Interprofessional Approach. Elsevier, 2016.
13. Іванов І. І. Транспортні інтелектуальні системи. Київ: Наукова думка, 2020.
14. Artificial Intelligence Failure at IBM 'Watson for Oncology' URL: <https://www.thecasecentre.org/products/view?id=182969>.
15. How Accurate Is Speech-to-Text In 2023? URL: <https://www.cxtoday.com/speech-analytics/how-accurate-is-speech-to-text-in-2023-assemblyai/>

РОЗДІЛ 4
ЖУРНАЛІСТИКА І РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ
КОМУНІКАЦІЙ

УДК 070(091)(477.81)[Улас Самчук]

УЛАС САМЧУК І ГАЗЕТА «ВОЛИНЬ» ЯК УКРАЇНСЬКИЙ
ЧАСОПИС (1941-1944 РР.)

Двигун А. В.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Коляда Л. Р.

здобувачка першого(бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Миронюк В. М.,

кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри теорії і
методики журналістської творчості
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. У статті досліджено громадсько-політичну діяльність Уласа Самчука, визначено вплив діяльності рівненського видавництва «Волинь» та однойменної газети на розвиток української національної свідомості. Вивчено питання історії, існування видавництва та поширення видань «Волині» серед населення. З'ясовано особливості Самчукового періодичного видання «Волинь», його роль у розвитку преси в підкупаційній Україні, схарактеризовано специфіку національно-психологічної підготовки населення до боротьби за незалежність.

Ключові слова: Улас Самчук, український часопис, газета «Волинь», публіцистична діяльність.

Abstract. The article examines the social and political activity of Ulas Samchuk, determines the influence of the activities of the Rivne publishing house "Volyn" and the newspaper of the same name on the development of Ukrainian

national consciousness. The issues of history, existence of the publishing house and distribution of "Volyn" publications among the population were studied. The peculiarities of Samchuk's periodical "Volyn", its role in the development of the press in occupied Ukraine, are clarified, and the specifics of the national-psychological preparation of the population for the struggle for independence are characterized.

Keywords: *Ulas Samchuk, Ukrainian magazine, "Volyn" newspaper, journalistic activity*

Актуальність дослідження. Національна преса завжди осмислювала сутність українства та його шляхів у розвитку державності. У сучасному журналістикознавстві тема діяльності видавництва «Волинь» досліджувалася в працях сучасних письменників, журналістів, учених А.Жив'юка, С.Пінчука, Я.Поліщука, М.Тимошика, Р.Радчик та інших. Проте мало дослідженими залишаються питання історії, існування видавництва та поширення видань «Волині» серед населення. Особливості й складність цієї проблеми пояснюються тим, що німці під час Другої світової війни вивезли до Німеччини багато архівних документів різних видавництв, зокрема «Волині». Як зазначає М.Тимошик, що окремі матеріали у радянські часи були заховані в архівні «спецхрани» з грифом «секретно», працівники видавництва «Волинь» були занесені комуністичною пропагандою до чорного списку «зрадників радянської батьківщини». Тому, як зазначають дослідники, всю інформацію про видавництво «Волинь» було вилучено з повоєнного журналістикознавства. Так і сьогодні ще мало хто знає про ризиковану працю Уласа Самчука в умовах тоталітарної системи, на чиє ім'я довгий час було накладено табу. Одним із таких письменників є Улас Самчук – обдарований прозаїк, публіцист, чия творчість припала на складний період в українській історії та у розвитку української літератури.

Творчість У.Самчука привертала увагу науковців за межами України постійно, але їхні розвідки мали переважно ознайомлювальний, надто загальний характер або зосереджувалися на соціальній чи національній проблематиці. В Україні ім'я публіциста, письменника та його творчість були надовго вилучені з ужитку, що не сприяло відтворенню справжньої картини його діяльності. Твори митця тривалий час в Україні не видавалися в усій повноті, а опубліковані читалися й трактувалися по-різному. Творчий дебют Уласа Самчука, засвідчений трилогією «Волинь», був високо оцінений українською та польською критикою 30-х років. У тогочасних часописах «Дзвони», «Нова зоря», «Діло», «Вістник», «Назустріч», «Перемога», «Sygnaly», «Wiuletyn Polsko-Ukrainskij» та інших з'явилися численні, здебільшого схвальні, рецензії. Зокрема, у часописі «Перемога» (за 1.09.1934 року) зазначалось, що Уласа Самчука «можна поставити

поруч Кнута Гамсуна і Раймонта». А оцінка «Діла» (за 15.09.1934 року) про те, що Самчук має «розмах, природний гін, що поливає слова кров'ю. Повість Самчука – одна з найкращих наших книжок ... тим, що можна до неї вертатися, почувуючи, що ми не витягли з неї всього за одним віддихом» [8], виявилась справді символічно-пророчою.

Після високого сплеску творчих осяянь 30-х років Самчукове ім'я було піддане остракізмові, а його твори поповнили «авторитетний» список (а звідси – і канон) репресованої літератури: завдяки національно-іманентному та прагматично-західному світомисленню чи, точніше, інакомисленню, збагаченому філософсько-естетичними засадами модерного розуміння. Самчукова белетристика не вписувалася у «прокрустове ложе» методу соцреалізму.

Друга хвиля зацікавлення творчістю Уласа Самчука почалась в еміграції. Про нього з науковим ентузіазмом заговорила європейська (польська, чеська, хорватська, німецька, італійська) критика. У діаспорних часописах публікували літературно-критичні статті про творчість Уласа Самчука М. Білоус-Гарасевич, А. Власенко-Бойцун, Т. Горохович, В. Жила, Ю. Клиновий, І. Кошелівець, Я. Розумний, О. Тарнавський, Ю. Шевельов та ін. Щоправда, ці статті мали здебільшого ознайомчий характер і зосереджували основну увагу на інтерпретації ідейно-тематичного змісту прози Уласа Самчука. Третя хвиля рецепції Уласа Самчука збігається з формуванням нового канону в сучасному літературознавстві, який пов'язаний з процесами осмислення літературної традиції в її найглибшому вияві та прочитанні текстів, що творять традиційний канон, через призму нових літературознавчих методик. Повернення надовго вилученого з національно-культурного буття величезного і багатогранного творчого доробку Уласа Самчука (у діаспорі він нараховує 15 томів) надає цим процесам особливої ваги.

Однак і досі залишається актуальною потреба системно-цілісного дослідження творчого доробку Уласа Самчука як явища художньо-філософського мислення на тлі літературно-мистецької свідомості його часу. Не менш *актуальною* залишається громадсько-політична діяльність, публіцистична, редакторська та видавнича діяльність Уласа Самчука.

Метою статті є дослідження громадсько-політичної діяльності Уласа Самчука та визначення впливу діяльності рівненського видавництва «Волинь» та однойменної газети на розвиток української національної свідомості.

Перше число газети «Волинь» побачило світ 1 вересня 1941 року. Воно було надруковане у друкарні на вул. Адольфа Гітлера, 81 накладом у 12 тис. примірників, побачило світ 1 вересня 1941 року. Газета мала формат А2, обсяг – 4 сторінки. Ціна номера – 50 копійок (згодом збільшили до 1 карбованця). Перші примірники газети розходилися дуже швидко. Цим

дуже тішилася редакційна колегія. Загалом, як пише дослідниця Раїса Радчик, за 29 місяців існування газети видрукували 10 млн. примірників. Окрім того, часопис поширювався далеко за межами Волині. Його охоче передплачували й читали як на Заході, так і на Сході України. Зокрема, з Галичини надсилали свої твори письменники Василь Щурат, Уляна Кравченко, Іван Филипчак, Федір Дудко. Як свідчить численна редакторова пошта, «Волинь» передплачували у різних областях України: у Дніпропетровській, Кіровоградській та інших. Кореспондентами часопису в інших країнах були такі відомі літератори, як Євген Онацький (Рим), Богдан Осадчук (Берлін), Володимир Приходько (Прага) [8, с. 217].

Друкувався на сторінках «Волині» і сам Улас Самчук. Як зазначає Раїса Радчик[8], від 1 вересня 1941 року до 22 березня 1942-го він опублікував тут 30 передових статей. Наведемо приклад окремих із них: «За мужню дійсність», «Європа і ми», «Героїзм наших днів», «Крути», «Шевченко», «Свідомо жити», «Київ – серце України», «Вимоги твердого часу», «Нарід чи чернь?», «Ясно й виразно», «Рівновага», «Перед найбільшим вирішенням», «Піднятий меч», «Більше ініціативи», «Війна», «Слово письменника», «Так було – так буде!».

Загалом же «воєнний доробок» Уласа Самчука налічує, за неповними підрахунками, 78 оригінальних матеріалів, між яким – 30 передовиць, 4 нарисові серіали, 40 інших різнопланових і різножанрових публікацій (статті, огляди, рецензії, замітки, критика, репортажі, фейлетони), 4 уривки з художніх творів. Друкувалися вони, неодноразово дублюючись, у часописах «Волинь» (Рівне), «Українське слово» (Київ), «Голос Сарненщини», «Костопільські вісті», «Заславський вісник», «Орленя» (Рівне), «Українка» (Костопіль), «Крем'янецький вісник», а також у літературному журналі періоду окупації «Український засів» (Харків) [8, с. 217].

Улас Самчук назвав редаговану ним газету «Волинь» «документом доби, якої був свідком». Ця газета та інші легальні українські часописи, у яких друкувався письменник, виходили в період німецької окупації 1941 – 1943рр. Дослідник публіцистики Уласа Самчука А. Жив'юк [6] поділив усі його статті на 3 групи: передовиці, репортажі та фейлетони. Першою статтею для газети «Волинь» стала публікація «За мужню дійсність», яка датується 1 вересня 1941 року. Улас Самчук надіється, як і більшість українців, на нову владу: «Прадавня українська земля Волинь вступає у новий період свого історичного буття. Під ударом могутньої збройної сили Великої Німеччини вона звільнилася від окупації головних ворогів українського народу – московсько-жидівського більшовизму та польської навали» [2]. Головний редактор часопису «Волинь» пропонує свій шлях, що призведе, на його думку, до змін у житті українського народу: «Розбудова України і організація українського народу – ось основні гасла нашого часу.

Не якісь старі порахунки, не нікчемне амбіціонерське розбиття, не групова розкукуріченість... І не отаманщина. А солідарна, творча, будуюча і організуюча праця. Праця всього народу, праця кожної творчої одиниці» [6]. Завершує Самчук свою статтю заклик «за мужнє, за гідне, за творче життя!» [2]. Головний редактор газети «Волині», Улас Самчук, помилково вважав, що саме німецько-фашистські загарбники принесуть на землю України довгоочікувану волю і незалежність.

Зовсім інший задум статті «Нарід чи чернь?» (9 листопада 1941 року), надрукованої в часописі «Українське слово». Вже немає жодного слова про «німця-визволителя». Улас Самчук пояснює, що «найбільшим нещастям українського народу було те, що ціла його історія – перманентне намагання когось зробити з нас не те, чим призначила нас природа. Втручалися до нашої рідної мови. Втручалися до нашого побуту. Втручалися до нашого господарства. Всяка влада, яка тільки не була на нашій землі – російська чи польська – нічим іншим не займалася, а лиш доводила нам, що ми – не ми, а щось інше. Це було постійне ламання нас, нищення нас» [5].

22 березня 1942 року у газеті «Волинь» була надрукована стаття Уласа Самчука «Так було – так буде», яка викликала великий резонанс: «Зокрема, після публікації передовиці «Так було – так буде», у донесенні начальнику поліції і СД № 187 у Берліні від 30 березня 1942 р., поданому айнзацгрупою Ц в Києві, йшлося: «У Рівному начальник Сіпо і СД конфіскував №31/51 газети «Волинь» за 22 березня 1942 року через статтю одного з прихильників Мельника, Самчука, зміст якої був ворожий щодо німців. 21 тисяча примірників цього номера були знищені». Інше донесення начальника поліції безпеки і СД з Києва за №191 від 10 квітня 1942 р. доповнювало: «Є припущення, що головний редактор газети «Волинь» у Рівному Улас Самчук – це керівник мельниківського руху на Волині і Поділлі. У передових, усупереч цензурі, він завжди робив приховані намічування проти німецьких поневолювачів. Отже, уважно прочитавши статті Уласа Самчука для часопису «Волинь», у якому він займав пост головного редактора, можна зробити висновок, що цей український письменник, завжди був патріотом, ніколи не зраджував свій народ. «Позитивний» стереотип німця він виводить лише у перших своїх статтях, помилково вважаючи, що нова німецька влада принесе нашому народу такі довгоочікувані волю і незалежність.

Дирекцію видавництва «Волинь» очолював Степан Скрипник» (після війни відомий як релігійний діяч Патріарх Мстислав, який був членом Митрополічної ради та ініціатором і головою товариства «Українська школа» у Рівному, під час Другої світової війни був головним керманічем та видавцем газети «Волинь»).

На чолі адміністрації видавництва стояв Олександр Петлюра, рідний брат Симона Петлюри. Редактором «Волині» був Улас Самчук. Редактор

«Український хлібороб» – Петро Колесник, Дитячого часопису «Орленя» – Петро Зінченко. Художниками працювали Ніл Хасевич і Семен Корж. У 1941 році у видавництві «Волинь» багато працює Іван Тиктор, відомий львівський книговидавець (1941– 1943 рр. очолював дирекцію видавництва «Волинь») [4, с. 7]. Усі вони багато працюють над тим, щоб в умовах німецької окупації преса, журнали, книжки видавалися в душі українського патріотизму.

У січні 1942 року Еріх Кох видав «Тимчасове розпорядження для забезпечення порядку справ преси», яким вводилося цензуру преси. А це означало, що всі матеріали, які готувалися до друку повинні були перекладатися на німецьку мову і проходити цензуру. «Вимагалось докладних даних про кожне видавництво, – характер, розмір, кількість видань, тиражу, сторінок, суми видатків, прибутків, кількість редакторів, співробітників, їх платень, їх працездатності.... Це розпорядження, безумовно, поширювалося й на субокупаційну газету «Волинь» [8, с. 217].

Діяльність рівненського видавництва «Волинь», і фінансова в тому числі, підлягала жорсткому контролю з боку німецької адміністрації. Усі звіти, зокрема «Місячне справоздання А», ретельно перевіряли.

Висновки. Отже, незважаючи на різні перешкоди, видавництву «Волинь» вдалося у багатьох аспектах досягти мети: виховати власного читача, подати кращі зразки українського друкованого слова, сприяти розвитку націєтворення, налагодити поширення друкованої продукції у Західній та Східній Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинь [Електронний ресурс] // LIBRARIA™: архів української періодики онлайн. – Режим доступу: https://libraria.ua/issues_group.php/group-193/Волинь. – Назва з екрана.
2. Бухало Г. Улас Самчук редактор «Волині» [серпень 1941 р. – листопад 1943 р.]. Вісті Рівненщини. 2000. 17 трав.
3. Власенко-Бойцун А. Улас Самчук як публіцист. Слово : зб. 12: Література. Мистецтво. Критика. Мемуари. Документи. Нью-Йорк, 1990. С. 212–133.
4. Гумінська О. До ювілею «Волині» : 1 верес. 1941 р. в Рівному побачив світ перший номер часопису «Волинь», виданий у однойменному вид-ві . Вісті Рівненщини. 2011. 9 верес. С. 7.
5. Документ доби : публіцистика Уласа Самчука 1941-1943 років / упоряд. А. Жив'юк. Рівне, 2008. 456 с.
6. Жив'юк А. Літературно-публіцистична діяльність. Волинь. 1995. 17 лют.
7. Жив'юк А. А. Місце і роль легальної української періодики (1941–1944 рр.) у національно-визвольній боротьбі (на прикладі газети «Волинь») // Українська періодика: історія і сучасність : тези доп. і повідомл. Всеукр. наук.-теорет. конф. (9-10 груд. 1993 р.) / редкол. : М. М. Романюк (відп. ред.) та ін. Л., 1993. С. 110–115.
8. Радчик Р. Улас Самчук як редактор газети «Волинь». Погорина. 2008. № 4/5. С. 216 – 221.
9. Радчик Р. В. Публіцистика Уласа Самчука в контексті українського державотворення : [всєбічно аналізується публіцистика письменника, опублікована на сторінках газети «Волинь», що виходила у Рівному з 1 вересня 1941 року до 7

УДК 338.48:659.1:659.126

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ В ПОБУДОВІ БРЕНДУ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНУ

Кирильчук І.Ю.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Науковий керівник: Климюк В.В.

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Анотація. У статті розглянуто чинники побудови бренду регіонального туризму, особливості використання засобів візуалізації для побудови бренду регіонального туризму.

Ключові слова: бренд, імідж, візуалізація, регіональний туризм.

Abstract. The article presents the factors of building a regional tourism brand, features of the use of visualization tools for building a regional tourism brand.

Keywords: brand, image, visualization, regional tourism.

В сучасних соціально-економічних умовах розвитку нашої країни зростає конкуренція між регіонами. Звичайно, що із зростанням конкуренції між регіонами зростає важливість чіткого їх позиціонування. Як наслідок, це дає їм змогу залучати та нарощувати ресурси для власного розвитку. В економічній та науковій літературі позиціонування розглядається в контексті відтворення привабливого образу регіону, яке підвищує його конкурентоспроможність. Метою регіонального позиціонування, як вірно відзначає Н.Воробйова, є виділення ключових характеристик регіону, виявлення і створення чітких орієнтирів, що вказують на територіальну особливість регіону, визначення з його перспективними брендами [10]. Серед вітчизняних науковців та економістів на сьогоднішній день найпоширенішою є думка, що позиціонувати регіон можливо лише шляхом

популяризації його локальних відмінностей. Останні, звичайно, відповідають певним стратегічним цілям розвитку регіону. Саме тому важливим чинником розвитку регіонального туризму, а також збільшення привабливості місцевості для потенційних туристів є створення привабливого бренду регіону. Створення сильного бренду, ґрунтуючись на дослідженнях Н. Воробійової, О. Музиченко-Козловської та О. Лапиної, може стати рушійною силою для регіону [3;4;10]. В результаті зростання іміджу території, де пропонується певний туристичний продукт або послуга збільшуватиме ефективність діяльності його жителів та підприємців. Бренд же, як загальновідомо, є візуальним, емоційним, раціональним, культурним образом в уявленні споживача. Це своєрідна «аура» товару.

Мета статті. Визначити сутність бренду туристичного регіону і визначити особливості та місце візуалізації у процесі побудови бренду туристичного регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У процесі роботи судження стосовно сутності та формування бренду регіонального туризму опиралися на численні наукові дослідження та висновки Н. Воробійової, О. Музиченко-Козловської, Ф. Кетлер, О. Лапиної, О. Мельниченко, Н. Савченко, Р. Савченко, Л. Суліменко та інших науковців. Стосовно візуалізації велика кількість українських авторів досліджують тему візуалізації. Зокрема це: О. Бій, М. Балаклицький, М. Максимович, Н. Романишин, О. Терещеня, В. Шевченко, Б. Черняков та інші. Їхні наукові роботи зосереджені на концепції візуалізації та візуальної складової, яка впливає на стиль та образ інформації, візуальний контент та тенденції сучасної фотожурналістики тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науковій літературі існують кілька підходів до розуміння сутності поняття «Бренд». Згідно з Великим тлумачним словником української мови, бренд - це багатогранне поняття, яке охоплює як торгівельну марку (логотип, назва, слоган) компанії, товару, послуги чи продукту, так і сукупність візуальних (упаковка, дизайн) та текстових (опис, гасла) елементів, що з нею асоціюються [12]. У вікіпедії бренд (англ.brand) трактується як комплекс понять, які узагальнюють уявлення людей про відповідний товар, послугу, компанію або особистість [14]. Синоніми до цього терміну є «імідж», «статус», «товарний знак», «символ». В англійському словнику бренд (BRAND) розглядається з точки зору певного продукту або характеристики, яка служить для ідентифікації конкретного продукту [13].

Особливо цікавим, на нашу думку, є підхід Н. Воробійової, яка трактує бренд регіону як сукупність стабільних цінностей, що відображають унікальні та автентичні споживчі характеристики регіону та його мешканців.

З аналізу різних підходів до визначення поняття «бренду» прослідковується висновок про те, що бренд регіону формується на основі яскраво вираженого позитивного іміджу регіону та є вищим проявом емоційних споживчих переваг, найважливішим фактором конкурентних переваг регіону, активом регіонального потенціалу. Таким чином, враховуючи вище сказане, визначальною особливістю бренду туристичного регіону буде створення та закріплення у свідомості потенційних туристів образу конкретного туристичного продукту чи послуги. Розглянемо найважливіші складові процесу формування бренду туристичного регіону, який є фактором впливу на споживачів туристичних послуг. Звичайно, складність іміджевого позиціонування туристичного регіону полягає в тому, щоб чітко окреслити та підкреслити конкурентні переваги та неповторні характеристики туристичних місць. Ми поділяємо думку О. Музиченко-Козловської про те, що на ефективність іміджу також впливають такі фактори: відповідність дійсності, правдоподібність, простота, привабливість, оригінальність [4].

Враховуючи сучасні погляди науковців на дану проблему чітко простежується важливість для реалізації перерахованих чинників створення візуальних образів, які потрібні для використання на офіційних документах, рекламних та виставкових матеріалах тощо. Візуальні ж образи, як свідчать численні психологічні дослідження, дають змогу потенційному споживачу туристичного продукту чи послуги на свій розсуд формувати у свідомості картину конкретного туристичного регіону.

Багато українських науковців розглядають питання візуалізації, серед них: Сакун І. С., Н. В. Житеньова, В. Е. Шевченко та інші. В центрі уваги досліджень даних науковців знаходяться концепції візуалізації, візуальні складові, що впливає на стиль та імідж інформації, візуальному контенту та новітні тенденції сучасної фотожурналістики. В журналістиці саме візуальна форма інформації відіграє ключову роль у створенні кінцевого продукту, адже вона робить його більш емоційним, зрозумілим та запам'ятовується. Саме візуалізація стимулює сприймати важливу інформацію допомагає поглиблювати сенс текстового повідомлення та сприяє пояснювати складну інформацію більш зрозуміло швидше та в наочній формі. Людський зір та почуття по різному сприймають, аналізують та обробляють частини тексту та візуальні образи.

Люди сприймають інформацію візуально набагато швидше, ніж за допомогою тексту. Це пов'язано з тим, що наш мозок обробляє зображення значно швидше, а також візуальні сигнали мають більший емоційний вплив. Завдяки вдало підібраному візуальному контенту, створюється ефект присутності, допомагає наблизити читача до ситуації, зображує подію детальніше. Інформаційне повідомлення має перевагу тоді коли містить у собі аргументоване поєднання візуальної інформації та текстової

інформації. Так, зокрема, В. Шевченко відзначає те що, фінальний результат зображувальної інформації у ЗМІ, залежить від виду подання матеріалу. Вона наголошує на важливості враховування специфіки людського зору та сприйняття для того, щоб зображення легко сприймалось [8]. О. Терещеня, В. Шевченко та Б. Черняков у своїх наукових працях стверджують, що візуалізація, а саме розміщення фотографій та інших візуальних елементів на сторінці журналу чи газети, відіграє важливу роль у сприйнятті інформації читачами. Вони обов'язково повинні мати місце на шпальті разом з текстом та графічними елементами. Фотографія ілюструє текст, але іноді вона може бути основною частиною твору, а текст доповнює її як допоміжний елемент [8;9;11]. Як відомо, термін "візуалізація", який також можна назвати "ілюстрацією" або "зображальним контентом", є досить широким. Візуальний контент лежить в основі багатьох видів комунікації. Різноманітність об'єктів візуалізації настільки широка, що трактується людьми як загальне явище, знайоме всім. Графічні матеріали полегшують сприйняття інформації на різних рівнях. Завдяки простоті сприйняття, фотографія допомагає засвоювати інформацію, не обтяжуючи читача [11]. Візуалізація та зображення привертає увагу читача, змушує зосередитися на матеріалі та звернути увагу саме цю сторінку. Хороша фотографія - це не просто доповнення до тексту, це його невід'ємна частина. Вона робить текст більш привабливим, зрозумілим та запам'ятовуваним, а також допомагає залучити та утримати увагу читача. Зокрема, ми розділяємо думку М. Балаклицького про те, що незважаючи на велику кількість телеаудиторії, фотографія має свої доведені переваги. Фотографія краще запам'ятовується, є більш ефектною від рухомої ТБ-картинки, тому, що зафіксує візуально та концептуально знаковий момент суспільно важливої події. Паперові газети все більше та більше переходять на кольоровий друк, а інтернет надає теоретично безмежну площу та функціонал для фотографічного доповнення журналістських публікацій [1, с.4].

У процесі розвитку та вдосконалення технічних можливостей засобів візуалізації вони можуть диктувати журналістському співтовариству і широкому загалу населення у плані нашого дослідження свої постулати - новий погляд на проблеми регіонального туризму, на те, що варто публікувати, а що ні, що можна фотографувати, а що залишити поза увагою об'єктива тощо. Візуальна журналістика загалом і кожна світлина та відео зокрема допомагають кожному індивіду по своєму формувати в уяві картину туристично-рекреаційних ресурсів конкретного регіону: історико-культурних, природніх, соціально-економічних. Ми спираємось на висновки М. Балаклицького та М. Максимовича, визнаємо, що фотографія - це не лише відображення світу, але й інструмент пізнання світу. Це спосіб через видиме символізувати словесне, мислиме, ментальне, емоційне. Вони осмислюють світліну як хронотопічну зустріч, синтез, стик, спосіб

показати тимчасове через постійне, матеріальне [1]. Візуальні елементи, такі як фотографії та ілюстрації, одразу ж захоплюють увагу читача, змушуючи його зосередитися на публікації та відкрити саме цю сторінку. Вдало підібрана фотографія мотивує до прочитання тексту повністю, роблячи його більш легким та приємним для сприйняття. З огляду проведеного нами аналізу досліджень, проблема застосування візуальної журналістики з метою туристичної активності регіонів України залишається мало вивченою областю, так як щоразу з'являються нові ідеї щодо можливостей привернути увагу потенційних відвідувачів. На нашу думку, актуальним у даному плані буде застосування засобів візуальної журналістики враховуючи її особливості та специфіку. Думається, особливе місце тут буде належати візуальному та діджитал контенту (фото- і відеозйомці, вебдизайну і т.д.), інформаційним технологіям тощо. Адже невід'ємною їх складовою є привабливі зображення, знімки самої місцевості та інших туристично-рекреаційних об'єктів, що виконані майстрами своєї справи. Як вірно відзначають Н. Романишин та О. Бій, О. Терещеня візуальний ефект відіграє важливу роль у подальшому виборі тому, що це допомагає сприйняти важливу інформацію, поглиблює сенс текстового повідомлення, може роз'яснити складні дані на більш зрозумілій, швидкій та наочній формі [11]. Вдало підібраний візуальний контент надає ефекту присутності, та зближує читача до ситуації, представляє подію в деталях. До переваг візуальної подачі інформації можна віднести можливість перегляду її у будь-який час, можливість збереження зображення для подальшого його використання, кольоровість та яскравість зображення, що задовольняє естетичні смаки особистості, що сприймає візуальну інформацію. В результаті вона може інтерпретувати її та складати власне враження про неї з можливістю усвідомленої передачі такої інформації іншому реципієнту. Доведено, що люди сприймають візуальний контент частіше. Він не потребує інтелектуального втручання, завдяки цьому вона легко засвоюється, адже торкається їхніх емоцій. Саме тому, важливо розуміти вагомість візуального внеску на туристичну активність регіонів України, адже це те, що привертає увагу найпершим й сприймається на рівні підсвідомості. Як наслідок, візуальний контент можна розглядати в якості інформаційного ресурсу та каталізатора туристичної активності регіонів України, яка є складовою процесу побудови бренду туристичного регіону. Закономірно для визначення оптимального використання ресурсів візуалізації (фото та відео) для створення цінності туристичного бренду регіону потрібно враховувати такі елементи: хто є цільовою аудиторією, яку пропозицію слід запропонувати цій аудиторії, який доказ необхідно їй привести, щоб показати, що ця пропозиція має вартість, яке кінцеве враження слід залишити.

В цілому, мова йде про потребу розробки відповідної концепції. Важливо прагнути до того, щоб створений бренд-імідж відповідав реальному, щоб створений образ відповідав вимогам суспільства і демонстрував індивідуальність туристичного регіону.

Висновки. Створення влучного туристичного бренду може бути стимулом для регіону, його мешканців та підприємців у напрямку підвищення іміджу території, де виробляється певний туристичний продукт чи послуга задля отримання більшого ефекту від своєї діяльності. Саме візуалізація може та повинна стати одним із основних факторів для побудови бренду туристичного регіону та його туристичної активності. А до пріоритетних напрямів в дослідженні туристичної активності регіону можна віднести: впровадження нових ресурсів візуалізації; побудову моделі концепції формування бренду туристичного регіону задля покращення інвестиційної і туристичної привабливості, підвищення якості життя населення, підвищення позитивного іміджу регіону на основі використання засобів візуалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балаклицький М. Зображальна журналістика: навч.-метод. Посіб./М.Балаклицький.Харків. 2019. 84 с.
2. Горевалов С. Фотожурналістика в системі засобів масової комунікації: єдність слова і зображення: навч. посібник. /С. Горевалов, С. Стародуб-К.:Київський міжнародний університет. 2010. 296 с.
3. Лапина О. Я. Концепція формування бренду туристичного регіону. *Регіональна економіка*. 2018. № 1. С. 40-47.
4. Музиченко-Козловська О. В. Туристичний брендинг: сутність, складові та переваги. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. № 79. С.396-402.
5. Максимович М. Дослідження фотожурналістики. *Телевізійна й радіожурналістика*. Львів, 2012. Вип. 11. С.40-45.
6. Мельниченко О. А./ О. А. Мельниченко, В. О. Шведун. Особливості розвитку регіонального туризму в Україні: монографія. - Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017.-153 с.
7. Савченко Н. М., Савченко Р. О., Суліменко Л. А. Роль бренду у сталому розвитку підприємства. *Наукові горизонти*. 2020. №8 (93). С.31-38.
8. Шевченко В. Е. Особливості застосування та функціональність зображальної мови медіа. *Форми візуалізації в сучасному журналі: монографія*. Київ. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка.-К.: Паливода А.В., 2013. С.12-18.
9. Черняков Б. І. Зображальна журналістика як предмет і як об'єкт журналістичкознавчого дослідження: монографія. К.: Центр вільної преси, 1998.-78 с.
10. <https://tourlib.net>vorobjova5>.
11. <http://naukam.triada.in.ua>575-roz...>
12. <https:// slovnyk.ua.>swrd=розвиток>.
13. <https:// educalingo.com>dic-en>br...>
14. <https://uk.m.wikipedia.org>wiki>

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАЧА КОНТЕНТУ

Костюк В. С.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Климюк В. В.

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті досліджено особливості впливу соціальних мереж на формування культури серед споживачів контенту, взаємодії представників різних культур. Проаналізовано роль соціальних мереж як ефективного чинника міжкультурної комунікації. Визначено основні способи просування контенту та способи впливу соціальних мереж на різні аспекти людського життя, зокрема на рішення, цінності, індивідуальні погляди та переконання.

Ключові слова: соціальні мережі, культура, контент, інформація.

Abstract. The article examines the peculiarities of the influence of social networks on the formation of culture among content consumers, the interaction of representatives of different cultures, and the role of social networks as an effective factor of intercultural communication is analyzed. The main ways of promoting content and ways of influencing social networks on various aspects of human life, in particular on decisions, values, individual views and beliefs, are defined.

Keywords: social networks, culture, content, information

Актуальність теми дослідження обумовлена суспільними та культурними змінами, що відбуваються як у нашій країні, так і в усьому світі. Внаслідок повномасштабної війни на території України, важливим стає питання виявлення та розуміння національної ідентичності, що потребує дослідження для побудови позитивного образу країни.

Глобалізація світу значно вплинула на крос-культурну комунікацію в глобальному інформаційному просторі, тому проблема розуміння соціально-мережевої взаємодії в умовах сучасного суспільного розвитку є дуже важливою. Використання соціальних мереж має великий потенціал для популяризації української культури, оскільки вони є ефективним та доступним інструментом для поширення інформації.

На сучасному етапі створення та розповсюдження контенту на культурні теми вимагає активної участі органів влади, впливових осіб і звичайних користувачів соціальних мереж. Цей процес вимагає значної уваги, оскільки він спрямований на формування національної свідомості серед внутрішніх користувачів та підкреслення культурної самостійності України у вічах світової громадськості.

Класифікація та особливості використання соціальних мереж як нових медіа розглянуто у роботах таких авторів, як Н. Зражевська А. В. Назарчук, Г. Почепцов, І. Левін, та ін.

Особливості створення контенту на культурну тематику та його просування розглянуті в роботах Гаврилюк О. Трач Ю. М. Поплавський та ін.

Мета дослідження полягає у визначенні соціальних мереж як ефективного способу популяризації культури та поширенні міжкультурної комунікації.

Визначена мета передбачає визначення основних сучасних методів просування контенту.

Людські суспільства існують не лише в умовах мінливої системи, нав'язаної більшістю явищ сучасної технологічної епохи, а й через прагнення людей йти в ногу з науковим прогресом і отримувати вигоди від інформаційно-комунікаційної революції. Однак, цей прогрес повинен супроводжуватися постійною оцінкою всього, що створюється за допомогою цих технологій, щоб вони відповідали потребам особистості та суспільства, не суперечачи при цьому системі людських цінностей і норм. Водночас, науково-технічний прогрес вже змінив поведінку та цінності індивідів, тому важливо долати виклики, які протирічать культурі та людським цінностям конкретного суспільства, і знаходити шляхи оптимального використання природних та людських ресурсів.

Розвиток сучасних інформаційних технологій привів до появи нових форм спілкування між людьми. Інтернет став головним джерелом отримання інформації, і все, що відбувається в сучасному суспільстві, знаходить своє відображення у віртуальній реальності. Соціальні мережі набувають все більшої популярності у всьому світі, і щодня мільйони людей витрачають свій час та увагу на обговорення різних питань онлайн, формуючи соціальну модель віртуальних просторів.

Сучасні комунікаційні технології дозволяють створювати Інтернет-спільноти з будь-якими специфічними ознаками, такими як освіта, професія чи вік. Ці спільноти виникають в умовах прискорення соціального часу та інтенсифікації поширення нових форм у процесі суспільного відтворення. Стабільні взаємозв'язки поступаються місцем постійним змінам, і суспільство стає схожим на спільноту рефлексії та обміну.

Дослідник А. Назарчук розглядає мережеве суспільство як «появу цілком нової якості соціальної комунікації, яка стрімко змінює інститути та практики сучасного суспільства» [1]. На думку дослідників, соціальні мережі та онлайн-платформи є головними причинами збільшення часу, проведеного в Інтернеті сьогодні. Їх головною перевагою є можливість користувачів заявляти про свої інтереси та ділитися ними з іншими. Це дозволяє стверджувати, що соціальні мережі є не лише засобом спілкування, а й потужним інструментом маркетингу, і стали необхідними для проведення різноманітних кампаній. [2]

Культурні норми і цінності, які включають спільні переконання, очікування та ставлення, відображають поведінку і світогляд групи людей. Ці норми підтримують цінності, типові для соціальної групи, і проявляються в тому, як люди одягаються, говорять і взаємодіють один з одним. Культурні норми і цінності можуть передаватися з покоління в покоління, впливаючи на поведінку людей у різних ситуаціях та формуючи їхнє сприйняття світу. Народні звичаї є прикладом соціальних норм, що інформують про прийнятну поведінку. Завдяки універсальним культурним нормам, таким як повага до старших, влади, приватного життя та власності, а також почуття порядку, можна забезпечити гармонійне функціонування суспільства.

Культурні цінності складаються з п'яти компонентів: естетичної, соціальної, символічної, духовної та освітньої, що відповідають таким цінностям як повага, сім'я, освіта, свобода і рівність. Вони включають спільні вірування, звичаї та практики групи, допомагаючи визначити культуру суспільства та слугуючи основою його ідентичності.

Соціальні мережі змінили спосіб взаємодії між людьми, надаючи можливість зв'язуватися з представниками різних культур по всьому світу, що істотно переосмислило методи комунікації та обміну інформацією. Завдяки соціальним мережам зросла кількість обговорень і дискусій на різноманітні теми, і люди отримали можливість кидати виклик традиційним соціальним нормам.

Соціальні мережі також вплинули на самосприйняття та взаємини між людьми. Дослідники зазначають, що глобальність віртуальної взаємодії сприяє появі персонально-анонімного спілкування. Соціальні зв'язки в мережі відзначаються більшою знеособленістю та швидкоплинністю: контакти легко встановлюються і так само легко розриваються. Постійна

необхідність бути залученим у життя мережевого співтовариства вимагає від користувачів вміння будувати складні комунікативні форми, оскільки у мережевому спілкуванні бракує додаткових невербальних сигналів, таких як жести, міміка та інтонація [3].

Сьогодні люди схильні ділитися особистою інформацією та думками в соціальних мережах, що може як позитивно, так і негативно впливати на їхню самооцінку. Крім того, спілкування з людьми з усього світу може призвести до посилення відчуття самотності та ізоляції, якщо цей процес не контролювати належним чином.

Соціальні мережі змінили спосіб споживання новин та медіа. Поширення дезінформації та пропаганди частково зумовлене тим, що люди все частіше отримують новини з платформ соціальних мереж. Це може призвести до формування думок на основі упередженої або неправдивої інформації, що серйозно впливає на соціальні норми. Однак соціальні мережі також можуть надавати інформацію таким чином, щоб покращити координацію щодо норм чи дій, створюючи загальновідомі відомості.

Таким чином, соціальні мережі можуть впливати на різні аспекти людського життя, зокрема на рішення, цінності, індивідуальні погляди та переконання щодо того, що є прийнятним, через подання різних історій і подій. Як зазначають дослідники, «соціальні мережі, представлені вебзастосунками, що дозволяють людям взаємодіяти між собою, створюють середовище для обміну різноманітним контентом, який створюється іншими медіаінструментами, і є ефективним інструментом розвитку міжкультурної комунікації, оскільки надають можливість не лише вільно спілкуватися, але й відкривати для себе міжкультурні цінності та легко адаптуватися до них» [4].

Соціальні мережі впливають на спосіб мислення людини та загальний спосіб її життя, сприяючи трансформації особистості та формуванню нових переконань, зокрема щодо гендерних ролей, расових та релігійних питань. Вони допомагають зрозуміти різні точки зору та думки, надаючи інформацію про різні культури. Такий вплив спричиняє трансформацію людських цінностей, а ознайомлення з різними типами цінностей і переконань може допомогти зрозуміти власні. Виробники медіаконтенту часто мають свої соціальні інтереси, тож пропонують медіаконтент, що просуває або спростовує певні точки зору. Організації різного типу, включаючи уряди, корпорації, некомерційні організації та коледжі, намагаються формувати медіаконтент, щоб рекламувати себе та свої цінності. У найжорсткішій формі, на рівні уряду, цей тип медіа-впливу може стати пропагандою, комунікацією, яка намагається переконати аудиторію в ідеологічних, політичних чи комерційних цілях. Пропаганда часто, але не завжди, спотворює правду, вибірково подає факти або використовує емоційні заклики.

Основною причиною впливу соціальних мереж на масову культуру є їхня велика популярність серед користувачів Інтернету. На початок 2023 року кількість користувачів соціальних мереж по всьому світу складала 4,76 мільярда і постійно зростала (Кемп, 2023). За допомогою технології Web 2.0, користувачі Інтернету активно поширюють різноманітний контент, який трансформує масову культуру шляхом не лише комерціалізації та вимоги до яскравості та видовищності, а й впливає на утворення певних стереотипів сприйняття та поведінки тощо. Цим самим культурні тексти масової культури набувають популярності, залучаючи все більшу аудиторію, що сприяє культурному обміну та міжкультурному діалогу. Такий взаємозв'язок між соціальними мережами і культурним простором дозволяє виявити ознаки та особливості модернізації різних спільнот у контексті глобальних та регіональних процесів на різних рівнях. Водночас, через свою "вседозволеність", соціальні мережі іноді підтверджують стереотипи щодо масової культури як культури розваг та аморальності, що може спричинити розмови про певну культурну деградацію загалом. [5]

Існує й інший аспект взаємодії між соціальними мережами і цінностями: протягом усіх епох культурні цінності впливали на спосіб створення, використання та контролю засобів масової інформації, включаючи соціальні мережі.

Свобода слова є однією з ключових цінностей в сучасному цивілізованому світі, проте слово та преса не завжди функціонують абсолютно вільно - культурні норми встановлюють певні межі, в тому числі і обмеження щодо висловлення непристойних думок. Однією з переваг соціальних мереж є сприяння свободі слова та самовираженню, які є важливими цінностями у сучасному суспільстві. Соціальні мережі надають платформу для вільного обміну ідеями, самовираження та проведення публічних дискусій на різноманітні теми. Завдяки соціальним медіа, людей стимулюють до активної участі у громадському житті, наприклад, Twitter став привабливим інструментом для політичних активістів. Крім того, соціальні мережі сприяють розвитку творчості та є джерелом натхнення для багатьох осіб, де вони знайомляться з різними історіями та подіями з усього світу та розвивають свою індивідуальність.[6]

У сучасному світі соціальні мережі виконують роль як механізму збереження, так і засобу трансляції культурних цінностей і норм, а також сприяють консолідації, самоорганізації і культурній ідентифікації соціальних груп.

Соціальні мережі вносять зміни у культурні цінності, такі як повага, сімейні цінності, освіта, свобода та рівність, а також у норми, наприклад, ставлення до старших, влади, приватного життя та власності, а також почуття порядку. Це проявляється у способі міжкультурного та міжнародного спілкування, взаємодії між людьми, сприйнятті себе та

взаємин з іншими, а також у споживанні новин та медіа. З іншого боку, культурні цінності впливають на самі соціальні мережі, визначаючи необхідність дотримання певних суспільних норм.

У різних культурах користувачі соціальних мереж переважно створюють контент, що відповідає їхнім емоційним цінностям. Проте, варто зауважити, що вони також схильні бути більш вразливими до контенту, який порушує ці цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Олешко С. Дипломатія і культура, або Онух розумніший за мене. URL: <http://culture.pl/ru/article/diplomatiya-i-kultura-abo-onuh-rozumnishiy-zamene>
2. Особливості ефективної взаємодії соціальних мереж та українських інтернет-ЗМІ. URL: <https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.nd>
3. Трач Ю. В. Соціокультурна взаємодія в Інтернет-просторі. Питання культурології. 2017. Вип. 33. С. 206–213.
4. Конюкова І. Я., Сидоровська Є. А. Тенденції розвитку міжкультурної комунікації в соціальних мережах. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2022.
5. Гаврилюк, О., & Гнатюк, А. (2023). Взаємовплив соціальних мереж і масової культури: роль і значення алгоритмів. Питання культурології, 42, 90–101. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.42.2023.293710>
6. Гаврилюк О. П. Соціальні мережі як чинник формування культурних цінностей і норм. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2023. № 3

УДК 811.111"1"373.2

ТРЕНДИ І МЕМИ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ

Мудра А. О.,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Зубарець А. В.,

*асистент кафедри соціальних комунікацій
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. Стаття присвячена впливу соціальних мереж та мемів на українське суспільство під час війни і має на меті розкрити різнобічні аспекти цього явища. Аналізуються позитивні та негативні наслідки

їхнього використання для моральної підтримки, комунікації та формування громадської думки. Дослідження важливе для розвитку медіаграмотності та стратегій інформаційної взаємодії в умовах воєнного конфлікту.

Ключові слова: тренд, мем, соціальні мережі, меметика, війна.

Abstract. *The article is devoted to the impact of social networks and memes on Ukrainian society during the war and aims to reveal the multifaceted aspects of this phenomenon. The positive and negative consequences of their use for moral support, communication and formation of public opinion are analyzed. The research is important for the development of media literacy and strategies of information interaction in the conditions of military conflict.*

Keywords: *trend, meme, social networks, memetics, war.*

Соціальні мережі стають майданчиком для обміну інформацією, виявлення солідарності та вираження підтримки. Меми, у свою чергу, є ефективним інструментом комунікації, який дозволяє підсилити емоційний зв'язок з аудиторією та виразити складні ідеї у доступній формі. Під час війни вони можуть викликати посмішку, підняти настрій та сприяти поширенню оптимізму, а також стати засобом інформування й мотивації для військових та громадян.

Однак тренди у соціальних мережах та меми також мають потенційно негативні аспекти. Вони можуть сприяти поширенню фейкових новин, розпалювати міжнародну ворожнечу, або викликати обурення через неадекватні жарти чи стереотипи.

Мета цієї статті – розкрити різноманітні аспекти впливу соціальних медіа та мемів на українське суспільство в умовах воєнного конфлікту, включаючи як позитивні, так і негативні аспекти цього впливу.

Об'єктом дослідження є соціальні мережі, тренди, меми, їх сенс та вплив на позицію, реакцію та поведінку українського суспільства в умовах повномасштабної війни.

Результати й обговорення. Тренд – це напрямок розвитку або тенденція у будь-якій сфері життя, який визначає стиль чи напрям у конкретній галузі [1]. Це поняття є багатозначним, однак з поширенням соціальних мереж, зокрема TikTok, це слово стало асоціюватися з модою, оскільки англійське слово «trend» перекладається як «тенденція», що означає бути в курсі останніх новин чи подій у певній галузі.

Зазвичай трендами можуть стати пісні, вислови відомих осіб, звукові ефекти, спеціальні фільтри. Дуже часто усі ці компоненти поєднуються разом в одному відео.

Ще до повномасштабної війни росії проти України в інтернеті поширювалося досить багато трендів, які були пов'язані з танцями, челенджами, слова-терміни, які мали двозначне значення тощо. Сьогодні

переважною тематикою українських трендів є війна, політика, корупція, шоубізнес тощо.

Вже після початку вторгнення росії в нашу країну в українському медіапросторі дуже активно почали розповсюджуватися патріотичні тренди. Їх можна було побачити ще з перших годин вторгнення. Найпопулярнішими за березень 2022 року були: «Ой у лузі червона калина» (вважаємо її за тренд, тому що пісня спрямована на підняття духу української нації й на відмінно від пісень-мемів не несе розважальної цілі), «Доброго вечора, ми з України», навіть вислів «руській военний корабель...» також можна вважати трендом перших місяців війни, адже він на той час став символом її початку.

На початку вторгнення патріотичні тренди стали значущим явищем, яке, в суспільному контексті, сприяло формуванню національної єдності та мобілізації суспільства для захисту інтересів України, зокрема, її територіальної цілісності. Патріотичні настрої стали важливим мотивуючим фактором для волонтерів, які активно допомагали збройним силам, медичним установам та місцевим громадам у забезпеченні необхідних ресурсів та підтримці. Також, патріотичні ідеали, які були складовою трендів, вплинули на зміцнення ідентичності та самосвідомості українського народу, що сприяло підвищенню громадянської активності та участі у громадських ініціативах.

Однак, слід відзначити, що патріотичні тренди також можуть сприяти політизації суспільства та виникненню певних дискусійних платформ, які, з одного боку, відображають різноманіття поглядів та думок щодо стратегії державного розвитку та ведення війни, а з іншого – демонструють негативні прояви суспільно-політичного життя українців в умовах війни. Є достатньо негативних прикладів-трендів, які спеціально «вкидає» ворог в український медіапростір (так зване ІІСО) для того, аби розсварити українське суспільство. Одним з таких трендів «будні ухилиянта». У ньому чоловіки, які не пішли до лав української армії або виїхали чи втекли за кордон порівнюють своє життя там, та життя захисників на передовій. За короткі терміни, тренд став дуже популярним, але згодом виявилось, що це добре сплановане ІІСО ворога, мета якого посягти хаос в українському суспільстві.

Ролики такого змісту поширюють й самі українці. Саме так і працюють інформаційно-психологічні операції: після централізованого розгону подібні настрої підхоплюють і справжні люди, які підтримують тренд і часто додають до типових дописів щось від себе. Якщо тренд уже розігнався — це саме той результат, якого прагнув ворог. А ворог прагне поширення конфліктного нарративу, який має посварити між собою українців» [2].

До речі, цей тренд дуже схожий по сенсу на інший відеоролик, який, також активно вірусився просторами інтернету – «Фортеця Львів»[2]. Це перероблена фраза із пісні гурту «Антитіла» – «Фортеця Бахмут». У цьому тренді висміювали львів'ян та жителів західних регіонів України загалом, обвинувачуючи їх у тому, що вони вважають себе особливо постраждалими внаслідок війни і є єдиною захисною силою України. Це була спроба російських ботів активізувати старий прийом «сортування» українців і розпалити конфлікт між заходом та сходом України.

Хоч певний час в українських соціальних мережах цей ролик інтенсивно постили, але інформаційна кампанія виявилася недієвою, адже вдалий для ворога момент гострих конфліктів та суперечок між переселенцями й жителями західних регіонів України був втрачений.

Також дотичним до трендів є інтернет явище – «мем». Мем – це культурний елемент або інформація, яка передається від особи до особи шляхом наслідування, навчання тощо [3]. Ця культурна одиниця може впливати на розуміння дійсності та дії людей, створюючи більше копій у свідомості інших. У соціальних науках мем також розглядається як частина суспільної взаємодії, а в психології – як елемент, що впливає на процеси мислення.

«Мем» як поняття виникло ще у 1976 році. Його започаткував біолог Річард Докінз у своїй праці «Егоїстичний ген». Таким словом, він назвав те явище, чому у людей існує мода, релігія, мелодії, гасла тощо. Він говорить про це явище так: «Якщо конкретний мем — це певна наукова ідея, її поширення залежатиме від того, наскільки вона прийнята для популяризації окремих учених. Якщо до прикладу брати популярну пісню, то її поширення в мемофонді можна оцінити за кількістю людей, що наспівують її [4, с. 296] тощо.

Отже, мем – це контент розважального характеру (головна відмінність від тренда, адже мем є завжди розважальним), що спонтанно поширюється серед аудиторії, і який позначає якусь емоцію або дію. Мемі поділяються на такі види: текстові інтернет-меми – це вислови, фрази або конструкції, які отримали велику популярність в Інтернеті; ілюстративні інтернет-меми – меми, які ілюструються зображеннями реальних осіб, казкових персонажів, кіногероїв, тварин і т. д.; креалізовані інтернет-меми – мережеві меми формуються шляхом поєднання ілюстративних і текстових елементів, що робить їх найбільш розповсюдженою та популярною категорією мемів в інтернеті (ця категорія мемів поєднує в собі як емоційні, так і інформативні можливості); відеомеми – виникають та розвиваються завдяки як професійній, так і любительській відео, проте особливу популярність отримують сюжети, які включають неадекватну поведінку, конфліктні ситуації та нецензурну лексику [5].

Також меми діляться за тематикою. Вони бувають політичними, суспільними, побутовими (особисте життя), професійними тощо. Під час війни в Україні меми поділяються за тематикою: зброя, армія, волонтерство, сім'ї військових, супротив українського народу, тварини на передовій, політика, російська пропаганда, та ін.

На початку повномасштабного вторгнення меми мали дуже велику різноманітність. Ними були «Пес Патрон», «Медвечук», «ООН» (через постійну «занепокоєність» організації), «Арестович», «Сергій Притула», «бойові гуси», «цигани».

Меми виявилися важливим інструментом підтримки українського суспільства на початку повномасштабного вторгнення. Ці інформаційно-культурні продукти використовувалися для стимулювання національного єднання, мотивації громадян до дій та підтримки військових. Передусім, меми відігравали важливу роль у формуванні позитивного настрою та підтримки духу українського народу, що допомагало зберегти моральну стійкість і віру в перемогу. Крім того, слугували засобом інформування про події на передовій, допомагаючи громадянам розуміти ситуацію та власний внесок у захист країни. Також важливою функцією мемів була здатність підтримувати гумористичний підхід до важливих тем, що дозволяло зменшити стрес та нервову напруженість у складних ситуаціях.

Сьогодні меми мають не тільки позитивний характер, а й іноді несуть за собою ПСО, поширення ненависті, стереотипів, дискримінації. Більше того, меми можуть спотворювати реальність та приводити до сприйняття війни як чогось гумористичного або незначного, замаскуючи справжній характер конфлікту та його наслідки для людей. Таким чином, хоч меми можуть мати позитивний вплив на підтримку та інформування суспільства, необхідно усвідомлювати їх потенційні негативні наслідки та вміти аналізувати та розуміти контекст їхнього використання.

Головне пам'ятати, що війна ведеться не лише на фронті, а й в інтернет-просторі. Нам треба аналізувати ту інформацію, яку ми отримуємо, щоб не розповсюджувати неправдиву і викривлену інформацію, навіть якщо вона гумористичного формату.

Висновок. У наш час соціальні мережі та меми мають значний вплив на українське суспільство під час війни. Ці онлайн-інструменти виконують різноманітні функції, які варіюють від підтримки морального духу та інформування громадськості до поширення стереотипів, ПСО та спотворення реальності.

Позитивні аспекти включають усвідомлення суспільства щодо важливих питань, підтримку моральної стійкості та підвищення громадянської активності. Однак негативні аспекти включають розповсюдження ненависті, спотворення фактів та стимулювання дезінформації.

Необхідно враховувати різнобічний характер впливу трендів у соціальних мережах та мемів під час війни, розробляти стратегії медіаграмотності для ефективного використання цих інструментів у користь суспільства. Тільки за умови аналізу та свідомого підходу можна максимізувати позитивний вплив цих онлайн-ресурсів та мінімізувати їхні негативні наслідки на українське суспільство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Що таке тренд в сфері моді. URL: <https://renym.ua/en/shho-take-trend-v-sferi-modi> (дата доступу 13.04.2024).
2. Проснувся — ухильнувся. Як росіяни через тренди у TikTok змушують українців пересваритися. URL: <https://hromadske.ua> (дата доступу 15.04.2024).
3. Мудра І. Мемі як важлива складова контенту ЗМІ під час війни: мета, функції та теми. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/f356be01-aa4c-4a79-9b1f-c6c01f13t> (дата доступу 15.04.2024).
4. Докінз Р. Егоїстичний ген. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Richard_Dawkins/Ehoistychnyi_hen.pdf? (дата доступу 15.04.2024).
5. О. В. Зінченко Психологічна характеристика феномену інтернетмемів URL: https://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2018/Zinchenko_Olexandr_2018.pdf (дата доступу 10.04.2024).
6. Смола Л. Мем як інструмент інформаційної війни // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Психологія. 2019. Вип. 1(10). С. 91–95.
7. Р. Броді. Психічні віруси. URL: <https://chtyvo.org.ua> (дата доступу 11.04.2024)
8. І. Драпп. “Хаймарси”, Медведчук і котики. Типологія українських мемів про війну <https://texty.org.ua/articles/107856/khajmarsy-medvedchuk-i-kotyky-typolohija-memiv-pro-vijnu> (дата доступу 11.04.2024).
9. Сміх над ворогом дає силу: чому на нинішні виклики українці реагують новими порціями мемів. URL : <https://maidan.org.ua/2023/01/smikh-nad-vorohom-daie-sylu-chomu-na-nynishni-vyklyku-ukraintsi-reahuiut-novumu-portsiiamy-memiv>
10. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EC%E5%EC> (дата доступу 28.04.2024).
11. Дзюбіна О.І. Класифікація, структура та функціонування інтернет-мемів у соціальних мережах Twitter та Facebook. Режим доступу : URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> (дата доступу 27.04.2024).

**МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ВЕРСІЇ
ВИДАННЯ «ЛЬВІВСЬКА ПОШТА»: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ**

Шажко О. А.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Смусь А. Г.,

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті окреслено інтеграцію традиційних засобів масової інформації у цифровий простір, зауважено, що не всі видання здатні ефективно адаптуватися до нових умов. Проаналізовано інтернет-версію "Львівської пошти", використано як традиційні інструменти маркетингу друкованих видань, так і сучасні методи аналізу поведінки споживачів в інтернеті. У дослідженні охарактеризовано творчі, дизайнерські, управлінські і PR інструменти, що використовуються газетою для просування своєї онлайн-версії, а також методи анкетування відвідувачів сайту та аналізу їх вподобань і поведінки. Узагальнення отриманих результатів, допомагає виявити основні переваги та недоліки офіційної сторінки "Львівської пошти".

Ключові слова: маркетинг, медіа простір, електронні видання.

Abstract. The article outlines the integration of traditional mass media into the digital space, noting that not all publications are able to effectively adapt to new conditions. The Internet version of "Lviv Post" was analyzed, using both traditional marketing tools of printed publications and modern methods of analyzing consumer behavior on the Internet. The research describes the creative, design, management and PR tools used by the newspaper to promote its online version, as well as methods of surveying site visitors and analyzing their preferences and behavior. Summarizing the obtained results helps to reveal the main advantages and disadvantages of the official page of Lviv Post.

Keywords: marketing, media space, electronic publications.

Вступ. Інтеграція ЗМІ у Інтернет у другому десятилітті XXI століття не є чимось новим та незрозумілим. Провідні видання, телеканали та радіостанції світу, в тому числі України, зрозуміли потреби аудиторій та створили онлайн-версії для тих, хто вже не уявляє своє життя без використання мережі Інтернет. Якщо говорити про українські газети, то більшість з них вже давно працюють на «два фронти», публікуючи інформацію як на друкованих сторінках, так і оновлюючи новинну стрічку в режимі реального часу на своїй офіційній сторінці в Інтернеті. Регіональні видання намагаються не відставати провідних ЗМІ, та не всім це виходить зробити ефективним удосконаленням. Газета «Львівська пошта» уже не вперше на межі банкрутства і програє своїм конкурентам «Львівська газета», «Експрес» та «Високий замок».

Аналіз останніх досліджень та публікацій: проблемою маркетингових досліджень у Інтернеті займалися багато вчених, серед яких: Л. Зацна [4], С. Ілляшенко [3], І. Литовченко [6] та інші, проте питання щодо дослідження ЗМІ в Інтернеті залишається не дослідженим та багато аспектів і досі не розглянуті науковцями. Досі усі маркетингові дослідження інтернет-ЗМІ базуються на загальних твердженнях у галузі маркетингу, а висновки нерідко стають джерелом нової інформації, яка доповнює допоки невелике джерело знань цієї науки.

Метою статті є проведення загального маркетингового дослідження інтернет-версії газети «Львівська пошта», використовуючи інструменти гезтного маркетингу друкованих видань, так і загальні методи аналізу споживачів в Інтернеті. Завдання: аналіз інтернет-версії, узагальнення отриманих результатів, визначення переваг та недоліків офіційної сторінки видання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інструменти газетного маркетингу:

1. Творчі інструменти газетного маркетингу (використання жанрів, випуск додатків, обирання тем, творчі повідомлення і заклики від редакції)
2. Дизайнерські інструменти газетного маркетингу (оформлення газети, розміщення фото, карикатур)
3. Управлінські інструменти газетного маркетингу (аналіз ринку, збут, ціноутворення, аналіз конкурентів, залучення реклами)
4. Паблік рілейшинз (PR) як інструмент газетного маркетингу (проведення конкурсів, листування з читачами, організація прямих ліній, організація круглих столів) [1, с.2]

Методами дослідження споживачів в Інтернеті:

1. Анкетування відвідувачів web-сервера. На відміну від інших середовищ, Інтернет дає можливість простежити за поведінкою відвідувачів вашого сайту: які сторінки вони відкривали, на яких затримувалися, з яких вони одразу переключались на інші, які взагалі не відкривали тощо. Завдяки

такому аналізу можна зробити висновки про те, чому надають перевагу відвідувачі сайту, які інструменти сайту є неефективними та скорегувати свою маркетингову діяльність на розвиток більш успішної стратегії.

Якщо web-сервер фірми часто відвідують, то аудиторії можна запропонувати заповнити розміщену на ньому анкету. Але для того, аби гість сайту захотів витратити хоч декілька хвилин на те, аби заповнити анкету, потрібно придумати якусь мотивацію для нього. Анкетування в Інтернет можна також проводити, якщо власний web-сервер ще не є часто відвідуваним або він просто не існує. Якщо на створення власного опитування немає часу, можна замовити її у фірми, яка має свій web-сервер з подібною цільовою аудиторією.

2. Опитування з покращеним показником повернення. Цей вид опитування може застосовуватися на сервери, де заповнення анкет є обов'язковим (наприклад, при реєстрації користувачів для доступу до платних послуг). В такому випадку не бажано задавати багато додаткових питань, так як обмежена анкета з одним-двома конкретними запитаннями є досить ефективним способом зв'язку з високим відсотком повернення відповідей. Також можна використати вторинну інформацію, накопичену в базах даних інших серверів.

3. Проведення опитувань у телеконференціях.

Для проведення опитувань з використанням такого виду спілкування необхідно виконати певні кроки: знайти телеконференції з аудиторією, що цікавить; деякий час стежити за дискусіями в цих телеконференціях; взяти активну участь в обговореннях; помістити в телеконференції питання, на які необхідно отримати відповіді. Можна комбінувати анкетування на web-сервері компанії та участь в телеконференціях. По-перше, активна участь у телеконференції може додати популярності в Інтернеті і анкети на web-сервері будуть заповнюватися більш охоче. По-друге, у телеконференції разом із ключовими питаннями можна розмістити посилання на повну анкету, розташовану на своєму сайті [2].

Маркетингові дослідження в Інтернет поєднують в собі, як і в традиційних маркетингових дослідженнях збір, опрацювання й аналіз вторинної та первинної інформації з метою вдосконалення маркетингової діяльності [3]. Специфіка досліджень в Інтернеті полягає у тому, що джерелами є або вже існуюча інформація в мережі на різноманітних сайтах (вторинна інформація), або зібрана нова інформація (первинна інформація) за допомогою використання Інтернет- технологій. Розрізняють, як правило, два види дослідження: перший – коли респондент знає про дослідження: через e-mail, різні види чатів, online голосування на сайті тощо; другий – коли респондент не здогадується, що із допомогою різних програм типу Google Analytics та Яндекс Метрика за його особистою інформацією (віком, статтю, місцем знаходження тощо), поведінкою та уподобаннями в мережі

слідкують маркетологи та IT-спеціалісти [4]. Щоправда, для того аби отримати таку інформацію з прихованих лічильників відвідуваності потрібен доступ адміністратора. Тому офіційні сторінки в мережі Інтернет друкованих видань найчастіше встановлюють відкриті лічильники від інтернет-порталу «Bigmir.net», де показується кількість переглядів та унікальних відвідувачів.

«*Львівська Пошта*». На офіційному сайті газети «Львівська Пошта» зовнішній вигляд є простим та виконаний у чорно-біло-голубих кольорах. У верхній частині сайту розташована інформація про останній друкований номер газети та посилання на такі сторінки: «Про газету», «Редакція», «Автори», «Реклама», «Архів». Емблема видання та назва - великого формату і одразу привертають увагу. У колонці поруч розташовані посилання на офіційні сторінки газети у різних соціальних мережах: «Facebook», «Twitter», «Telegram». Одряду під емблемою розташовані посилання на рубрики видання. Таким чином можна швидше знайти матеріали, які цікавлять читача.

На основній сторінці використано багато кольорових фотографій. Гортаючи вниз, у лівій половині сайту можна побачити ті ж самі рубрики, що і у верхній частині web-серверу. Щоправда, у цих колонках можна уже обрати запропоновані до перегляду теми за заголовком [5].

Важливим є рядок швидкого пошуку на сайті, де читач може ввести ключові слова або ім'я автора та знайти потрібний матеріал. У правій половині розташована колонка «Опитування» та фотографії відомих людей, які взяли участь у цьому опитуванні. Гортаючи вниз, спершу розташовано декілька рекламних оголошень, потім прогноз погоди та матеріали, які найбільше коментують читачі на сайті. Опісля розміщені матеріали рубрики «Питання- відповіді». Останні чотири колонки містять такі рубрики: «Інфографіка», посилання на офіційну сторінку у соціальній мережі «Facebook» та архів усіх матеріалів за датою виходу номеру газети. Натиснувши на конкретне число, читача перенаправляє на сторінку інтернет-версії друкованого випуску, де вміщені усі матеріали з цього номеру.

У нижній частині сайту розташована інформація щодо захисту авторських прав та рік заснування сайту. Також у цій колонці знову розміщені посилання на сторінки у соціальних мережах та усі рубрики сайту. У правій половині розташований лічильник відвідуваності від інтернет-порталу «Bigmir.net», який показує кількість переглядів сторінки та кількість унікальних відвідувачів.

Оформлення статей. Під час переходу за посиланням у заголовку, на сторінці появляється обрана стаття та «шапка» сайту з емблемою, пошуком та посиланнями на рубрики.

На основній сторінці використано багато кольорових фотографій. Гортаючи вниз, у лівій половині сайту можна побачити ті ж самі рубрики, що і у верхній частині web-серверу. Щоправда, у цих колонках можна уже обрати запропоновані до перегляду теми за заголовком [5].

Важливим є рядок швидкого пошуку на сайті, де читач може ввести ключові слова або ім'я автора та знайти потрібний матеріал. У правій половині розташована колонка «Опитування» та фотографії відомих людей, які взяли участь у цьому опитуванні. Гортаючи вниз, спершу розташовано декілька рекламних оголошень, потім прогноз погоди та матеріали, які найбільше коментують читачі на сайті. Опісля розміщені матеріали рубрики «Питання- відповіді». Останні чотири колонки містять такі рубрики: «Інфографіка», посилання на офіційну сторінку у соціальній мережі «Facebook» та архів усіх матеріалів за датою виходу номеру газети. Натиснувши на конкретне число, читача перенаправляє на сторінку інтернет-версії друкованого випуску, де вміщені усі матеріали з цього номеру.

У нижній частині сайту розташована інформація щодо захисту авторських прав та рік заснування сайту. Також у цій колонці знову розміщені посилання на сторінки у соціальних мережах та усі рубрики сайту. У правій половині розташований лічильник відвідуваності від інтернет-порталу «Vigmit.net», який показує кількість переглядів сторінки та кількість унікальних відвідувачів.

Оформлення статей. Під час переходу за посиланням у заголовку, на сторінці появляється обрана стаття та «шапка» сайту з емблемою, пошуком та посиланнями на рубрики. Перед основним текстом матеріалу розміщені посилання, за допомогою яких читач може поширити статтю на своїй сторінці упевній соціальній мережі. Основний текст написаний чорним кольором. Структура матеріалу: заголовок, підзаголовок та основний текст. Після підзаголовку голубим кольором написане гіперпосилання на автора, номер та дату випуску друкованої версії газети. Фотографії прикріплені вибірково: якщо до матеріалу є зображення, його розміщують перед основним текстом, та між абзацами. Короткі важливі цитати виділяють лапками, збільшеним шрифтом та синім кольором. Після матеріалу розміщені усі коментарі, якщо вони є.

Спілкування редакції з аудиторією. У порівнянні з друкованою версією газети, на інтернет-сторінці читачі можуть активно коментувати цікаві їм матеріали. Для того, аби прокоментувати, відвідувач сайту повинен авторизуватись: увійти за допомогою будь-якого свого існуючого профілю в різних соціальних мережах: «Вконтакті», «Однокласники», «Facebook», «Gmail», «Яндекс» тощо. У рубриці питання-відповіді автори матеріалів відповідають на листи своїх читачів. На сторінці «Редакція», посилання якої розміщене у верхній правій частині сайту, читачі знайдуть

контактну інформацію з основними представниками газети. Окрім номерів телефону та електронних адрес, на цій сторінці вміщено і поштову адресу газети, куди читачі можуть надсилати свої листи. Після контактної інформації написана загальні відомості щодо ціни газети та усіх можливих варіантів передплати [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Мудра І. М. Маркетингові стратегії регіональних газет як інструментарій завоювання популярності (на прикладі газет «Високий Замок» і «Експрес»). *Економіка поліграфічного виробництва*. 2013. № 3-4(63-64). С. 25-30. 2. Маркетингові дослідження в Інтернет. URL: <http://finance-dom.ru/marketing/81/407-marketingovi-doslidzhennya-v-internet>. 3. Зацна Л. Інноваційні можливості застосування комунікацій в інтернет- маркетингу / *Галицький економічний вісник*. 2013. № 4(43). С. 214-221 - (маркетингові технології підприємств у сучасному науково-технічному середовищі) 4. Ілляшенко С. М. Сучасні тенденції застосування Інтернет-технології маркетингу. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mimi/2011_4_2/2_1.pdf. 5. Головна сторінка "Львівська Пошта" URL: <http://www.lvivpost.net/>. 6. Литовченко І. Л. Методологічні аспекти Інтернет-маркетингу: монографія. *Наукова думка*, 2009. 196 с.

УДК 070.1 : 659.3 : 004.738.5.

YOUTUBE БЛОГІНГ - ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОПАГАНДИ (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ БЛОГЕРІВ)

Шажко О. А.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Смусь А. Г.,

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті досліджено використання сучасних медіа, зокрема відеоблогів на платформі YouTube, як засобів інформаційного впливу та пропаганди. Основну увагу приділено аналізу відеоматеріалів відомих російських та українських блогерів, їхньому психологічному впливу на аудиторію та їхній ролі в інформаційній війні. Автори досліджують, як

блогери формують громадську думку через контент, пов'язаний з популярними темами, такими як ігри, фільми, особисте життя, а також через прямі та непрямі пропагандистські повідомлення. Результати аналізу підкреслюють значення блогів як потужного інструменту сучасної пропаганди, здатного впливати на політичні та соціальні процеси.

Ключові слова: YouTube, блогінг, пропаганда, інформаційна війна, російські блогери, українські блогери, медіа вплив, психологічний вплив, дезінформація.

Abstract. *The article examines the use of modern media, in particular video blogs on the YouTube platform, as a means of information influence and propaganda. The main attention is paid to the analysis of video materials of famous Russian and Ukrainian bloggers, their psychological influence on the audience and their role in the information war. The authors examine how bloggers shape public opinion through content related to popular topics such as games, movies, personal life, and through direct and indirect propaganda messages. The results of the analysis emphasize the importance of blogs as a powerful tool of modern propaganda capable of influencing political and social processes.*

Keywords: *YouTube, blogging, propaganda, information war, Russian bloggers, Ukrainian bloggers, media influence, psychological influence, disinformation.*

Вступ. Актуальність дослідження. Українське суспільство неочікувано отримує удар, від власних, ще вчорашніх кумирів. Мова йде про так званих «блогерів». Загалом, Blogger — сервіс для ведення блогів, за допомогою якого будь-який користувач може завести свій блог, не вдаючись до програмування і не турбуючись про встановлення та налаштування програмного забезпечення. В YouTube індустрії, років 5-6 тому, ця ніша була порожньою. Теперішня молодь, і життя свого не уявляє, без щоденного перегляду, своїх улюблених YouTube - блогерів, адже вони наповнюють Інтернет, своїми поглядами, програмами, стендапами, пранками. Молоде покоління наслідує та прислуховується до них. Нажаль, Росія вдало цим скористалася.

Мета статті - проаналізувати психологічні та інформаційні засоби, які використовують в своїй діяльності, сучасні російські та українські "блогери". Для досягнення поставленої мети, в даній роботі будуть поставлені такі завдання: аналіз відеоматеріалу російських та українських відео - блогерів, аналіз психологічного впливу та місце у російській та українській пропаганді.

Для аналізу, було обрано кілька категорій відеоблогерів, діяльність яких охоплює такі категорії: Ігри, Фільми, Особисте життя \ розваги - ці теми зараз є найбільш популярними, враховуючи кількість переглядів.

Отож розпочнемо із такої категорії, як ігри. В кожній категорія, братимемо по одному "блогеру". Розпочнемо із російського ігрового обозрщика, який пише обзори на різноманітні комп'ютерні ігри. Кирил Федорів (нік - Alconafter) [6], його манера ведення обзору гри, завжди зводиться до розмови про Україну, такі вислови як: «Украинцы во всем виноваты» «Да какие в Украине могут быть танки, они всегда были под нами» «Украина, а где это?». Заголовки відео-роликів, звучать так: «183мм ГАУБИЦА! ЗРАДА ТОТАЛЬНА? Каким будет FV4005 в War Thunder? [18] » - мова йде про новий танк у відомій у всьому світі онлайн - грі : «War Thunder». Одне із гасел майдану. «МЕЧТА ГИТЛЕРА И УКРАИНЦЕВ Королевский Тигр 105 мм KwK L/68 ! » [6], Україна як і решта країн союзників, брала участь у війні проти нацистського режиму. У Кирила інша, думка стосовно цього. Не оминуло уваги і відео під назвою «ОН ВАМ НЕ АЛКАШ! ВСЯ ПРАВДА И НОВОСТИ» [6], - відео носило стрім-характер. Це відео-трансляція наживо певних подій, доступна для перегляду у режимі реального часу через мережу Інтернет.

Один з найкращих і найоперативніших способів повідомлення з місця подій. Стрімери користуються переважно телефонами чи планшетами, що дає їм змогу не привертати до себе увагу та бути досить мобільними. Здавалося б в цій онлайн - трансляції, як блогер, аспект діяльності якого поширюється на ігри, буде робити ігровий опис. Опис буде, проте питання, які обговорювались, протягом чотирьохгодинного стріму, були далеко не ігровими. Мова йшла про ситуацію, яка склалася станом на кінець березня 2017року. Про масові антикорупційні мітинги в Росії, та хитку ситуацію в Білорусії. Знову ж таки, в розмовах неодноразово згадувались Україна, але вже не в ролі ворога, а в ролі жертви американських спецслужб, як і Росія та Білорусія. Братський народ та лозунги. Тактика друг - ворог. В попередніх відео, Україна - це центр всіх Російських проблем, в цьому ж навпаки. Можна говорити про прийом, добрий та хороший поліцейський, метод той же, назвемо його вже вище згадуваним терміном - дезорієнтація. Глядачі не можуть уловити правдиву суть, вони просто сприйматимуть все, що скаже блогер.

Також варто згадати, про рецензію Кирила, на фільм: «28 Панфиловцев» [6], хоча це не його спеціалізація, і в подальшому, будемо аналізувати блогера, діяльність якого поширюється на рецензування фільмів, проте відео варте уваги, в контексті дипломної роботи. Фільм, про героїчну боротьбу на підходах до Москви, однієї дивізії. Психологія фільму, де знову ж таки українці, росіяни, білоруси та інші братські народи, боролися пліч о пліч, і без сумніву подвиг варті уваги і окремі перед історії відводяться для кожного персонажа. Усна рецензія блогера, знову ж таки, обійшла стороною, заслуги України у минулій війні, порівнявши: «Украина как тогда была предателями, в лице Бандеры, так и сейчас, он

посмотрите, что твориться на Востоке.» [6]. Це лише частина із аналізованого матеріалу, проте очевидно, що ведеться пропаганда на певному підсвідомому рівні, далеко не у нашу користь. В середньому, відео блогера, набирають приблизно від одного до двох мільйонів переглядів, а відсоток української аудиторії складає 41%.

Фільми цікавлять не тільки молодь, але і старше покоління. «Красный Циник» (Red Cynic) [7], окрім доречних рецензій на фільми, робить не менш «доречні рецензії», на Україну та конфліктну ситуацію, яка склалася між Росією та нашою державою. Майже, у кожному відео лунають репліки, які відкрито налаштовують один народ проти іншого. До прикладу: «Не знаю, что там у хохлов, а у нас обзор на фильм» «Украинцы не умеют снимать толковое кино, да и вообще ничего не умеют» «Довженко инвалид, из очередного украинского кино-конвеера» [7]. Також, інколи, посеред розмови про кіно, яку веде блогер, у відео з'яляються паузи, на яких впливають певні картинки із переробленим змістом не в Українську користь, і знову відеоряд, хоча голос автора продовжує вести розмову, такий собі своєрідний 25 кадр, від аматора. Так склалося, що зараз, світ повний ідей, які займають різні рівні потреб суспільства. В будь - якій творчості, ці ідеї, по суті можуть свідомо уникатись, примовчуватись, або ж якось переосмислюватись. На жаль, без навіть мінімального авторського підтексту зараз не обходиться, будь який витвір мистецтва у широкому розумінні цього слова. Проте зараз, буде доречно говорити про кінематограф. Наразі, кіно стає своєрідним провідником мас, в найрізноманітніших напрямках. Хтось бачить в цьому негатив, хтось позитив. Такі блогери, як «Красный Циник» [7], весь негатив а моментами і позитив, перетворює в інформаційну зброю. Здавалося б, ми переглядаємо фільм, для того, щоб розважитись, відволіктись, забути про проблеми, які очікують нас в реальному, не віртуальному житті. Проте перш ніж переглянути будь який кінофільм, зазвичай, переглядається, трийлер до нього, або ж рецензія, саме вдало написана\озвучена рецензія, ще до перегляду фільму, стає напрямком, у якому думки, попливуть у потрібному, для рецензента руслі. Навіювання: пряме, або ж опосередковане - залежить від самого блогера, та методів, подачі. Ця практика, взяла початок ще з воєнних та повоєнних часів. Саме за такою схемою і працює даний блогер.

Ну і в останній категорії, особисте життя\розваги (а це лівова частина контенту YouTube), Максим Голополосов [8] з впевненістю лідирує, в даній категорії. Цього року, межа його підписників переступила за 8млн. 39% - глядачі з України. В його відео, які носять переважно жартівливий характер, тема нашої країни, є номером один. Рубрика під назвою: «+100500». Від «майданутих бендерівців» до «психічно - невірноважених хохлів» [8].

Інколи, ролики присвячувались тільки Україні, славнозвісна фраза, «Че там у хохлов», ставала заголовком. Фрази : «Сала Україні», «Героям

Сала», або ж висловлювання у сторону наших бійців: «Здавайтесь, наша армія близько» - перероблена фраза, із відомого серіалу: «Гра престолів» («Зима близько»), яку тепер пам'ятають мільйони. Постійні жарти у сторону українців, інтернет-меми та фотожаби, піднесення російського народу на ранг вище від українського - це наповнення каналу, даного відеоблогера. Здавалося б, у кожному жарті, повинне бути ірраціональне пояснення і доля правди. «Кліше без суті», «слогани» та інші методи пропаганди, просто наповнені у відеороликах автора.

Інша рубрика, цього ж автора «Moran days» [8], яка складається із відео, в якому автор подорожує, та ділиться своїми враженнями, розповідає та порівнює різні країни. Україна, в нього стоїть на останньому місці, як країна, яку можна відвідати, та й при всьому його бажанні, він вже не зможе відвідати, оскільки має заборону, на в'їзд у нашу країну.

Український YouTube блогінг, як такий, явище нове, він тільки стає на ноги, та робить свої перші кроки. Нестача досвіду основний аргумент пропаганди. Російські блогери, натомість не розуміють, що в погоні за хайпом та славою, вони стають простими інструментами у пропагандистській війні, яку Україна нажалі, програє. Проте і в нашій нестачі досвіду, з'являються цілком конкурентно спроможні представники. До прикладу команда блогерів, із YouTube каналу: «Чоткий паца» [5], відомі своїми стендап-проектами та пародіями на трендові кліпи та події. В яких висміюють у музичально саркастичній формі, проблеми, які їм не байдужі. До прикладу, пранк Григорія Яблуножко, який попав в топ-обговорення, як російських, так і українських ЗМІ. Відеоролики: «РЕАКЦІЯ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК В КРЫМУ», «РЕАКЦІЯ НА РУССКИЙ ЯЗЫК ВО ЛЬВОВЕ» [5]. По два мільйони переглядів у кожного ролика за місяць, свідчить про зростаючу популярність каналу. З назви, можна зрозуміти, що у роликах, проводитиметься тематичний соціологічний експеримент. В Криму, автор буде розмовляти на українській мові, та ставитиме безглузді питання, переходим, продавцям, наприклад: « Проспект фашистської Германії, Жартівниця українських дітей, Чий Крим? Українців тут не б'ють? Де музей православної культури України?» [5]. В Львові, все буде навпаки, розмовлятиме автор на російській мові. Проводитиметься, як типовий російський споживач «Кисельовщини», тобто питання на кшталт: «Дітей не їсте? Москалів в підземеллях не тримаєте? Московський патріархат не утискаєте? Російськомовних не палите на вогні?» [9]. Загалом суть зрозуміла, як і результати експерименту, в Криму, люди більш насторожено та з певним страхом та не бажанням, відповідали на питання, в Львові - це сприймалось як жарт, та майже відразу, як заперечення того, про що твердить російська машина пропаганди.

Відео: «КТО СОЗДАЛ МАЙДАН?!» [5], цікаве тим, що у ньому висміюють ЗМІ, трьох країн. Російську пропаганду, Українське намагання

контрпропаганди, та Білоруський нейтралітет. Загалом, канал та команда не надто політизовані, проте і Україні, є що поставити російській блогерській загрози. Ще один популярний Львівський блогер, «Doberman 1788» [4], або ж відомий, як Вова зі Львова. Наповнення його каналу, це відео, в яких блогер декларує власні вірші, в саркастичній формі, в особливості висміює як українську політику та економіку, так і російську. Про ситуацію на Сході, не жартує, а цілком логічно відповідає на всі питання, які йому ставить його аудиторія (підписники). До прикладу назви відеороликів: «Вірш про Долар, який зміг!» «Вірш про Путіна» «Вірш про Ляшка» «Вірш про Надію Савченко» «Вірш про ПриватБанк» «Вірш про російський газ» «Вірш про дороги» [4], коментувати наповнення віршів не потрібно, оскільки заголовки говорять самі про себе. В кожен вірш, він вкладавав, актуальні проблеми, в час, коли виходив відеоролик, до прикладу, націоналізація ПриватБанку - на наступний день, записаний відеоролик. Це висміювання наших та російських недоліків, блогер дає зрозуміти, що потрібно шукати раціональне пояснення, перш за все в собі, звісно стосовно Росії в нього більш критичні думки та висловлювання. У відеороликах присутня ненормативна лексика, проте автор, на це завжди вказує в описі до кожної з робіт.

Отож, якщо контроль ЗМІ на всіх рівнях, загалом можливий, то як боротись із пропагандою в Інтернеті? Нажаль, законодавство скупиться на нормативні акти і для офіційних ЗМІ. Інтернет не регулюється взагалі. Тому, залишається шукати більш об'єктивні джерела інформації, задумуватись отриманою інформацією від російських блогерів, та намагатись створити власну спроможну для конкуренції і ведення антипропаганди в українській індустрії YouTube.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аронсон Е., Пратканіс Е. Епоха пропаганди: Механізми переконання. СПб.: Прайм-Еврознак, 2001. 384 с.
2. Березін В.М. Масова комунікація: сутність, канали, дії. М.: Рип-Холдинг, 2003. 174 с.
3. Байгузіна Р. Інформаційна війна. М., 2000. 259 с.
4. Владимир А. Відеоканал блогера [Електронний ресурс] / Андреев Владимир// YouTube. 2017. URL: <https://www.youtube.com/user/Doberman1788>.
5. Григорій Я. Відеоканал блогера. YouTube. 2017. URL: https://www.youtube.com/channel/UCpgNxHZ3TCbB3_Xczm9TIDg.
6. Кирил Федорів. Відеоканал блогера. URL: <https://www.youtube.com/user/alconafter>.
7. Красный Циник. Відеоканал блогера. URL: <https://www.youtube.com/user/RedCynicRus>.
8. Максим Голополосов. Відеоканал блогера. URL: https://www.youtube.com/channel/UC-27_Szq7BtHD0C0R2U0zxA.

РОЗДІЛ 5
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЛІНГВОДИДАКТИКИ

УДК 811.111 (083. 71) “20/22

СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: АНАЛІЗ
СЛОВНИКОВИХ ДЕФІНІЦІЙ НА ПРИКЛАДІ СЛОВНИКІВ ХІХ ТА
ХХІ СТОЛІТЬ

Ветрова І. В.,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м.Рівне, Україна)*

Науковий керівник: **Поченюк Я. В.,**

*старший викладач кафедри романо-германської філології
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

***Анотація.** У статті досліджено та систематизовано семантичні зміни в словниках англійської мови ХІХ та ХХІ століть. На прикладах окремих дефініцій виокремлено фактори та чинники впливу на розвиток семантики англійської мови.*

***Ключові слова:** семантичні зміни, словникові дефініції, словотвір, лексичний склад.*

***Abstract.** The article investigates and systematizes semantic changes in English dictionaries of the XIX and XXI centuries. On the examples of selected definitions, the factors and influences on the development of English semantics are highlighted.*

***Keywords:** semantic changes, dictionary definitions, word formation, lexical composition.*

Англійська мова утворилась від англо-фризьких діалектів, пройшовши довгий шлях становлення. Англосаксонський період вважають відправною точкою формування англійської мови, адже завдяки мовному змішанню словниковий запас збільшився вдвічі. Особливість сучасної англійської мови полягає в тому, що вона не є статичною. Точну кількість людей, які розмовляють англійською назвати неможливо, оскільки

статистичні дані різняться. Налічують 300 млн носіїв та близько 2 мільярдів людей, які розмовляють англійською [1]. Проте, як і кожна мова, англійська розвивається і досі. У зв'язку з безперервним розвитком світу та суспільства, сучасних технологій, появою штучного інтелекту тощо, деякі аспекти мови стають застарілими, неактуальними та зі зміною поколінь просто зникають зі словникового запасу людства. У той самий час лексикон сучасної людини поповнюється за рахунок появи великої кількості нових слів. Звертаючись до тлумачних словників різних років можна помітити, що лексика дещо відрізняється [10, 11, 12].

З'являється багато нових понять, слів, що мають назву неологізми. Одним із науковців, що досліджували цей процес був Девід Крістал, який пояснив термін «неологізм» таким чином: нове слово, вираз або конструкція, які з'являються в мові і відзначаються своєю новизною та відсутністю широкого використання серед мовців [7].

Зазначимо, що з семантичної точки зору поняття “неологізм” є повністю необґрунтованим, тому що не завжди можна відслідкувати стале походження або ж спосіб творення певного неологізму, що є неприйнятним для історичної англійської мови.

З цієї причини проблема дефініцій в словниках різних століть потребує детального вивчення, оскільки новіші вже на повну збагачуються неологізмами, а старі лишуються сталими без новоутворень, проте використовуються суспільством не менше вищезгаданих.

Дослідженням словників англійської мови з семантичної точки зору займається велика кількість лінгвістів, лексикографів та дослідників. Варто відзначити таких науковців як Рейнелдс Харгрейвс, Георгій Уднич, Едвард Сепіран та інших.

Проблеми розширення та збагачення сучасної англійської мови стали предметом дослідження у працях вітчизняних і зарубіжних учених, таких як І. В. Андрусак, Л. Г. Верба, Т. Т. Врабель, О. Л. Гармаш, Дж. Ейто, М. В. Ізбіцька, Н. Г. Іщенко, А. Е. Левицький, О. В. Ребрій, О. В. Ткачик, Н. В. Роговська, Т. М. Сакал, Дж. Свіфт. У своїх працях В. В. Виноградов, З. Н. Вердієва, Й. Грир, А. А. Уфімцева, Ф. П. Філін, М. І. Мостовий вивчали лексичний склад мови [2, 3]. Питаннями новоутворень в англійській мові займалися такі лінгвісти, як Е. Г. Балюта, В. І. Заботкіна, Ю. А. Зацний, К. Г. Коваленко, Р. К. Махачашвілі [4, 5].

Метою нашої статті є дослідження семантичних змін в англійській мові на прикладі словникових дефініцій у визначені історичні періоди.

Для досягнення мети було розв'язано ряд завдань: проаналізувати еволюцію значень слів, виокремити основні тенденції та виявити чинники, що сприяють семантичним змінам.

За словниками можна дослідити динаміку змін дефініцій, на яку впливають історичні та етимологічні чинники, які ми і будемо

досліджувати. Основним джерелом збагачення словникового складу мови є словотвір, адже цей процес постійного пошуку нових шляхів розвитку.

Розглянемо декілька основних способів словотвору:

– Префіксація - додавання префіксів до кореня слова, наприклад, *un-* (неправильний), *pre-* (перед).

– Суфіксація - додавання суфіксів до кореня слова, наприклад, *-able* (можливий), *-ness* (властивість).

– Конверсія - перетворення слів однієї частини мови в іншу без зміни форми слова. Наприклад, "to email" (дієслово) та "an email" (іменник).

– Скорочення - утворення нового слова шляхом відкидання частини слова. Наприклад, "phone" (від "telephone").

– Словосполучення - об'єднання двох чи більше слів для створення нового слова. Наприклад, "weblog" (від "web" і "log").

– Блендинг - об'єднання частин двох слів для утворення нового слова. Наприклад, "brunch" (від "breakfast" і "lunch").

– Акроніми та ініціалізи - Утворення нових слів зі скорочень фраз чи імен, наприклад, "NASA" (National Aeronautics and Space Administration).

Дефініції утворювалися під впливом різних історичних подій, проте в словниках 19 та 21 століть значення їх можуть відрізнятися. Наприклад, слово "комп'ютер" в англійській мові має латинське походження ("computare" - обчислювати). Зміни в технології та суспільстві призвели до еволюції його значення з обчислювальної людини в електронний пристрій.

При детальному розгляді етимологічних чинників можемо встановити, що етимологія допомагає відстежити зміни в звучанні, значенні та написанні слів у течії історії. Розуміння історичного контексту дає змогу пояснити як культурні та соціальні зміни впливають на семантику слів. Розвиток технології та науки може відзначитися введенням нових термінів та змінами у значенні існуючих слів. Деякі слова можуть набувати нових асоціацій через історію подій чи епохальні моменти. Зміни в політиці та економіці також можуть впливати на семантику слів та сферу їх використання.

Як приклад беремо словникову дефініцію "awful" - прикметник.

Відслідковуючи хронологію цього слова можемо дізнатися, що воно походить з давньоанглійського слова "egefyll" (той, що вражає). У 1300-х роках слово мало значення "гідний поваги, страху або той, що вражає". В словнику, що датується 1890 роком прикметник "awful" має чотири значення, три з них мають спільну рису-позитивне, шанобливе ставлення до когось (наприклад, влади) або чогось, і ще одне вживання коли йдеться про жовту пресу чи інше дешеве видання. Нині цей прикметник, як свідчить Oxford Learner's Dictionary, набув широкого вжитку в значенні "жахливий, поганий" [9].

Еволюція семантичних дефініцій свідчить про постійні зміни в способах сприйняття та визначення значень слів. Мова адаптується до нових реалій, технологій, соціокультурних та наукових досягнень. Еволюція семантичних дефініцій відображає динаміку суспільства та мінливе сприйняття та використання мови.

У процесі еволюції спостерігаються тенденції до розширення, переосмислення та нової інтерпретації значень слів. Змінюються соціальні, культурні та технологічні контексти, що впливає на способи вираження та розуміння концепцій.

Важливим аспектом є також взаємодія між різними мовами та культурами, що призводить до запозичення та адаптації слів. Еволюція семантичних дефініцій є важливим елементом живої мови, що відображає не лише зміни у власне мові, а й глибші зміни в суспільстві та світогляді людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дописувачі Вікіпедії. Девід Крістал. Українська Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B4_%D0%9A%D1%80%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB
2. Еволюція інтернет-простору крізь призму англійської мови / І. В. Андрусак // «ІІ Таврійські філологічні читання»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 20-21 травня 2016 року. Видавничий дім «Гельветика», 2016. 256 с.
3. Кульчицька А.О. Семантика неологізмів. Національний авіаційний університет - Київ, 2019.
4. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наукових праць / укладачі: І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. Вип. 59. С. 211-214.
5. Новосілець О.В. Семантичний розвиток лексики сучасної англійської мови / Закарпатські філологічні студії - 2019 - № 9. С. 21- 27.
6. Остафійчук О.Д. Неологізми англійської мови в сучасному суспільстві / Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського // Серія: Філологія. Соціальні комунікації Чорноморський нац. ун-т ім. Петра Могили. Т. 31 (70), № 3. С. 156-160.
7. Пікуш Олена. Фонологічні неологізми в англійській мові: специфіка їх утворення / О. Пікуш // Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. праць ДДПУ / [ред. кол. : Н. В. Скотна (гол. ред.), В. Винницький, М. Зимомря та ін.]; МОН України, ДДПУ ім. І. Франка. - Дрогобич: ВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 34: Філологія. С. 158–166.
8. John Ogilvie The imperial dictionary of the English language: a complete encyclopedic lexicon, literary, scientific, and technological. London, 1885. URL: https://archive.org/details/b22652000_0002/page/n7/mode/2up
9. Oxford Learner`s Dictionary [Електронний ресурс]. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
10. Cambridge Dictionary [Електронний ресурс]. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/>
11. The Free Dictionary by Tarlex [Електронний ресурс]. URL: <https://www.thefreedictionary.com/>
12. Urban Dictionary [Електронний ресурс]. URL: <https://www.urbandictionary.com/>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМУ ДРАМАТИЗАЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Калюш В. Е.,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імена академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Кочмар Д. А.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглянуто особливості використання прийому драматизації на уроках англійської мови як ефективного засобу розвитку мовлення учнів. Визначено, що драматизація сприяє не лише поглибленню знань з англійської мови, а й формуванню комунікативних навичок, розвитку мислення та акторської майстерності. Схарактеризовано важливість прийому драматизації для розвитку соціокультурної компетенції та загального розвитку здобувачів освіти через вивчення іноземної мови. Проаналізовано види драматизації, визначено, що драматизація допомагає учням відчувати мову «вживу», подолати «мовний бар'єр» та розвивати творчі здібності.

Ключові слова: прийом драматизації, розвиток мовлення, навчання англійської мови, освітній процес, здобувачі освіти.

Abstract. The peculiarities of using the method of dramatization in English lessons as an effective means of developing students' speech are considered in the article. It is determined that dramatization contributes not only to the deepening of English language knowledge, but also to the formation of communication skills, development of thinking and acting skills. The importance of dramatization techniques for the development of socio-cultural competence and the overall development of learners through learning a foreign language is characterized. The types of dramatization are analyzed, it is determined that dramatization helps students to feel the language "live", overcome the "language barrier" and develop creative abilities.

Keywords: *dramatization technique, speech development, English language teaching, educational process, students.*

У сучасному глобалізованому світі англійська мова відіграє ключову роль засобу міжнародного спілкування. Її використання поширюється на всі сфери життя – від бізнесу та науки до культури та мистецтва. Це мова, яка об'єднує людей різних країн і культур, відкриваючи безліч можливостей для співпраці, розвитку та взаєморозуміння. Тому опанування англійською мовою стає необхідністю, адже це дає можливість успішно комунікувати в міжнародному середовищі. Отже, одним із завдань навчання англійської мови є усне спілкування.

Один із методів навчання говорінню, що набуває все більшої популярності, є драматизація. Дослідження вчених, таких як Т.І. Олійник, А.І. Лозанов, Чарльз Куррак, Джеймс Ангер, Марк Крашен, Сара Філіпс, Галєб Гатєгно, вказують на важливість використання драматизації у навчанні іноземних мов. Вони досліджували ефективність цього методу та його вплив на процес опанування іноземною мовою. Роботи Дж. П. Ладуса, М. Л. Шеє, Е. Целікаса, Ш. Уеселза та інших вчених підтверджують, що драматизація є перспективним прийомом.

Використання драматизації на уроках іноземної мови має кілька переваг. По-перше, вона стимулює мотивацію учнів до вивчення іноземної мови. По-друге, під час драматизації враховуються вікові особливості учнів, що сприяє більш ефективному навчанню. По-третє, цей прийом розвиває вміння спілкуватися в різних ситуаціях з різними співрозмовниками, підвищуючи комунікативні навички здобувачів освіти. Хоча матеріал для драматизації може бути різним, від книжок і казок до відеоматеріалів, зауважимо, що цей метод не завжди широко використовується на уроках іноземної мови для навчання діалогічного та монологічного мовлення.

Мета статті: схарактеризувати особливості використання прийому драматизації на уроках англійської мови.

Сучасний Оксфордський тлумачний словник дає визначення драматизації як процес постановки п'єси з виховною метою [8]. Театралізація на уроці — це синкретична діяльність учнів, яка дає змогу не просто обговорити літературний твір, а «відчути» його «вживу» усіма органами чуття [4].

У процесі навчання інсценування, театральні постановки та ігри-драматизації є важливим та необхідним елементом у процесі вивчення іноземної мови. Така серйозна перешкода як «мовний бар'єр» стає легко переборною, як тільки діти потрапляють у ситуацію гри, рольової взаємодії, виявляються залученими до загального творчого процесу [7].

С. Туряниця зазначає, що при використанні драматизації, процес формування навичок говоріння спрямований на розвиток готовності до

спілкування, на використання іноземної мови як засобу спілкування. Драматизація сприяє включенню дітей у процес спілкування. На змістовній основі казки, тексту чи іншого матеріалу для інсценування можуть бути побудовані різні ситуації ігрового рольового спілкування, сюжетно-рольові ігри, діалоги. Таким чином, драматизація є ефективним засобом для використання в навчальній діяльності, що сприяє формуванню мотивації навчання, підвищує виховні й освітні можливості іноземної мови, є прекрасним засобом навчання іншомовному спілкуванню [6].

Прийом драматизації, який має у своїй основі особистісно орієнтований та діяльнісний підхід до навчання, дозволяє використовувати елементи театру і на уроках, і в позакласних заходах, присвячених англійській мові для виховання творчої особистості учня, і, таким чином, розширює межі соціально-рольової функції людини. Вчитель не просто передає знання, а створює умови, за яких учні вчатьса самостійно розв'язувати проблеми та розвиватися як мовні особистості [5, с. 294].

Ч. Уесселз у своєму методичному посібнику з драматизації виділяє такі типи драматизації :

- пантоміма;
- імпровізація;
- інтуїтивна драматична гра;
- драматичний проєкт [9].

Театральні ігри поділяються на дві основні категорії: режисерські ігри та ігри-драматизації, до яких відносяться настільні ігри, тіньовий театр та театр на фланеліграфі. У режисерських іграх «акторами» виступають іграшки або їх представники, а діти, як «сценаристи» та «режисери», керують діяльністю акторів. Вони виражають героїв та їхні почуття, використовуючи мовлення.

Ляльковий театр грає значну роль у розвитку мовлення, дозволяючи дітям спостерігати за причинно-наслідковими зв'язками між своїми діями та реакцією ляльки. Це допомагає покращити комунікативні вміння та уважність до співвідношення мови та рухів.

Ігри-драматизації, такі як імітація тварин або людей, рольові діалоги та інсценування творів, є ефективними засобами розвитку мовлення. Вони створюють атмосферу веселощів та невимушеності, дозволяючи дітям відтворювати різноманітні сценарії та виражати свої думки.

Усі ці ігри сприяють розвитку зв'язного мовлення та умінню робити висновки, створюючи можливість для дітей оцінювати власні та інших учасників ролі в грі [1].

Щоб драматизація могла стати засобом активізації емоційних сил учня, необхідне дотримання ряду умов, що враховують як освітні цілі та завдання, так і індивідуальні, вікові та психологічні особливості учнів.

До таких умов належать: вибір драматичного матеріалу, що сприяє підтримці інтересу учасників та задовольняє їх потребу в активній психологічній розрядці (сюжет має бути насичений дією); вибір сюжету для драматизації, що відповідає життєвому досвіду учасників; вибір сюжету, який вимагає великих витрат створення спеціальної обстановки, декорацій і реквізитів; використання для інсценування коротких, але яскравих та незвичайних ситуацій з комічним чи трагічним закінченням, що викликають швидкий емоційний відгук; створення педагогом психологічно-комфортної атмосфери під час репетиції; ретельне та поступове освоєння сюжету ігрової ситуації або уривка твору, що включає розбір характерів дійових осіб, їх переживань, послідовність їх дій та реплік; заохочення імпровізації та спонтанної мовної активності; організація тренування у вживанні граматичної та лексичної складових матеріалу драматизації; вибір тексту сценарію, що містить багаторазові повтори одного й того ж мовного матеріалу [1].

Процес розвитку мовлення може бути важким, але водночас надзвичайно важливим та цікавим, особливо коли його поєднувати з театральною діяльністю. Важливим кроком є подолання мовних труднощів, якщо вони є в тексті п'єси. Викладачеві потрібно пояснити та практикувати з учнями невідомі слова, щоб кожен зрозумів репліки своїх партнерів. Нові слова та мовні зразки можна закріпити за допомогою різних вправ.

Після цього можна переходити до організації прослуховування п'єси, під час якого учні програють усі ролі. Після розподілу ролей важливо враховувати складність мовлення та артистичні здібності учасників. Один з основних завдань вчителя – забезпечити участь кожного учня.

Тих, хто не залучений до театральної гри, можна залучити до аналізу твору, створення музичного супроводу, костюмів та реквізиту. Під час репетицій учні навчаються вимовляти репліки чітко та голосно, рухатися на сцені та слухати партнера [2].

Драматизація сприяє досягненню наступних цілей:

1. Освітня. Поглиблення знань з предмета, розширення лексичного запасу, отримання додаткової інформації про англійські країни, використання навичок вживання часів англійської мови в мовленні, відпрацювання вимови та фонетики, а також підвищення навичок мовного спілкування.

2. Розвивальна. Розвиток навичок мовлення, формування особистості, здатної до міжкультурного спілкування через комунікативні вміння; розвиток мислення, пам'яті, уваги, акторської майстерності; активне використання інтелектуальних, емоційних та мовних здібностей дітей для ефективного опанування мовою.

3. Виховна: виховання навичок співпраці та роботи в колективі, ознайомлення з культурою та традиціями англійських країн (виховання

соціокультурної компетенції); всебічний розвиток дитини засобами іноземної мови [3].

Отже, використання прийому драматизації на уроках англійської мови є актуальним і важливим в контексті сучасних підходів до навчання іноземних мов. Цей метод надає унікальну можливість створювати імерсивне середовище, де учні мають можливість взаємодіяти англійською мовою в реальних ситуаціях спілкування. Драматизація стимулює активну участь учнів у процесі навчання, сприяє розвитку правильної вимови слів, виразного читання. Цей метод дозволяє учням не лише вивчати англійську мову, а й використовувати її в практичних ситуаціях. Застосування драматизації на уроках англійської мови також сприяє розвитку соціокультурної компетенції учнів, оскільки вони знайомляться з англійською мовою та культурою через виконання ролей та імітацію реальних ситуацій життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арамян В. Ц. Театральна педагогіка : навч. посібник. К.: Лібра, 1996. 224 с.
2. Гордійчук О. Є. Основи сценічного та екранного мистецтва з методикою викладання: навч. посіб. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2012. 208 с.
3. Дацків О. Психолого-педагогічні та методичні передумови застосування драматизації для формування вмінь говоріння у майбутніх учителів іноземних мов. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія: Педагогіка та психологія. Вип 16. С. 96-103.
4. Театр на уроці: практикум для початкової школи – журнал | «Освіторія». Освіторія Медіа. URL: <https://osvitoria.media/experience/teatr-na-urotsi-praktykum-dlya-pochatkovoyi-shkoly/> (дата звернення: 21.04.2024).
5. Томашенко А., Прадівляна Д. Використання прийомів драматизації на уроках англійської мови. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультимедіальному просторі* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 18 жовтня 2023 р., ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ТОВ «ГВОРИ». 2023. С. 293-295.
6. Туряниця С. С. Драматизація, як засіб навчання говоріння молодших школярів на уроках англійської мови. *Вісник психології і соціальної педагогіки*. URL: <https://www.psych.kiev.ua> (дата звернення: 21.04.2024).
7. Drama/Theatre Performance in Education through the Use of Digital Technologies for Enhancing Students' Sustainability Awareness: A Literature Review / V. Zakopoulos et al. *Sustainability*. 2023. Vol. 15, no. 18. P. 13387. URL: <https://doi.org/10.3390/su151813387> (date of access: 21.04.2024).
8. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / ed. A. S. Hornby. Oxford University Press, 2000. 1600 p.
11. Wessels C. Drama; series editor A. Maley. Oxford University Press, 1998. 137 p.

ПРОЄКТНА РОБОТА НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кожарко О. Л.,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імена академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Кочмар Д. А.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імени академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті досліджено особливості використання проєктних технологій на уроках англійської мови. Визначено, що метод проєктів сприяє розвитку творчості учнів, стимулює їх до самостійного опанування знаннями та сприяє інтеграції навчальних предметів. Розглянуто та охарактеризовано етапи роботи над навчальним проєктом. На прикладі проєкту під назвою «A Guide To Your City» розглянуто методику його впровадження. Наведено актуальні теми проєктів для учнів старшої школи.

Ключові слова: метод проєктів, навчання англійської мови, освітній процес, здобувачі освіти.

Abstract. The article explores the peculiarities of using project-based technologies in English language lessons. It is determined that the project method promotes the development of students' creativity, stimulates them to master knowledge independently, and promotes the integration of academic subjects. The stages of work on an educational project are considered and characterized. The methodology of its implementation is considered on the example of a project called "A Guide To Your City". Relevant project topics for high school students are presented.

Keywords: project method, English language teaching, educational process, students.

Вивчення іноземних мов є ключовим елементом успішної життєвої траєкторії. Знання іноземних мов відкриває безліч можливостей для ефективного спілкування, освіти та кар'єрного зростання. Методика

навчання іноземних мов постійно знаходиться у процесі пошуку ефективних практик, серед них – метод проєктів. Цей метод сприяє розвитку творчості учнів, стимулює їх до самостійного дослідницького процесу та сприяє інтеграції різних навчальних предметів. Використання проєктної методики дозволяє вчителям організовувати різноманітні форми роботи учнів та співпрацювати з ними. Мета проєктів на уроках англійської мови – надати можливість учням самостійно працювати над проєктом.

Науковці О. Євдокімова, О. Коберник, В. Лазарєв, А. Моїсеєв, М. Поташник, Є. Полат, Г. Селевко, С. Сисоєва, Т. Башинська, Л. Коваль, О. Онопрієнко, С. Мартиненко, В. Тименко, Ю. Безвін, О. Ніколаєва, Г. Подосиннікова, І. Шишова, Р. Борисова І. Сокол досліджували метод проєктів у контексті організації навчальної діяльності в закладах загальної середньої освіти. Попри дослідження, проблема залишається недостатньо вивченою і вимагає подальшого аналізу.

Мета статті: схарактеризувати особливості використання методу проєктів на уроках англійської мови у старшій школі.

Проєктна діяльність учнів – це самостійна пошукова та творча діяльність, яка спрямована на створення навчального проєкту за керівництвом вчителя. Цей процес сприяє розвитку різних якостей учнів, які важливі для виконання будь-яких завдань з проєктною складовою. Отримуючи досвід проєктної роботи, учні також розвивають навички творчого пошуку, що є важливим елементом освітнього процесу. Початкова робота над проєктом охоплює розробку загальної теми, яка повинна бути гнучкою, враховуючи індивідуальні інтереси та можливості кожного учня та вчителя. Якщо проєкт передбачає роботу декількох учасників, необхідно чітко розподілити обов'язки між ними [1; 3].

Послідовність виконання навчального проєкту може включати наступні етапи:

Організаційний етап. На цьому етапі вибирається тема навчального проєкту, обговорюється мета та завдання проєкту, складається план реалізації проєкту.

Підготовчий етап. Цей етап включає пошук інформації, яка висвітлює тему навчального проєкту, а також допомагає вирішенню завдань проєкту.

Виконання завдань проєкту. На цьому етапі відбувається опрацювання зібраної інформації та створення моделі навчального проєкту.

Завершальний етап. Оформлення результатів роботи над навчальним проєктом, створення презентації для захисту проєкту.

Захист проєкту. На цьому етапі відбувається презентація результатів навчального проєкту, захист ідеї проєкту та отриманих результатів, перевірка певної гіпотези чи наукового твердження.

Організаційний етап виконання навчального проєкту – це перший і важливий етап, який охоплює наступні дії:

Вибір теми навчального проєкту. На цьому етапі важливо правильно вибрати об'єкт проєктування, адже від цього залежить успіх подальшої роботи.

Обговорення мети та завдань проєкту. Необхідно обрати та поставити проблему, усвідомити значення майбутнього виробу як для самого себе, так і загалом учнів класу.

Складання плану реалізації проєкту. План проєкту - це документ, який містить заздалегідь продуманий порядок дій, необхідних для досягнення мети навчального проєкту.

На цьому етапі доцільно також визначити основні етапи роботи учнів старших класів над проєктом, методи роботи на кожному етапі, терміни роботи, обов'язки та відповідальність кожного учасника проєкту. Реалізацію роботи учнів на основному етапі подано в табл. 1.

Таблиця 1.

Стадії основного етапу навчального проєкту

№	Стадія	Характеристика діяльності учня
1.	Первинне усвідомлення теми	Учень роздумує над завданнями проєкту.
2.	Аналіз майбутньої діяльності	Учень складає план проєктної діяльності.
3.	Пошук літератури та інших матеріалів за темою	Учень опрацьовує літературу, фото та відео матеріали.
4.	Написання проєкту	Учень (група учнів) розробляють проєкт (написання тексту, підбір ілюстрацій).

На завершальному етапі написання навчального проєкту зазвичай передбачається певна послідовність дій. Учні старших класів переглядають свою роботу, щоб переконатися, що вони включили всю необхідну інформацію та виправили всі можливі помилки. Форматування проєкту є важливим аспектом роботи. Часто до проєктів також потрібно підготувати доповіді або презентації. Після представлення проєкту учні отримують зворотний зв'язок від вчителя або однокласників. Усі зауваження та пропозиції важливо враховувати для подальшого вдосконалення майбутніх проєктів. Кожен навчальний проєкт є можливістю для учнів старших класів вивчати щось нове [2].

Іспанські педагоги Рамон Рібе (Ramon Ribe) та Нурія Відал (Nuria Vidal) виділили наступні 4 етапи роботи над проєктом англійською мовою: 1) створення творчої атмосфери на занятті англійської мови та у проєктній групі; 2) пропозиція теми дослідження та вибір теми проєкту; 3) складання детального плану роботи над проєктом, обговорення шляхів збирання

інформації, обговорення попередніх результатів у групі; 4) презентація проекту, обговорення презентації та отриманих результатів [6, с. 24].

Використання проектної методики в навчанні іноземної мови не лише допомагає учням ознайомитися з матеріалом, але й сприяє їхній соціалізації та поступовому пізнанню навколишнього світу за підтримки вчителя.

Наприклад, розглянемо проект під назвою «A Guide To Your City». Його завдання полягає в поглибленні знань учнів про рідне місто та вихованні патріотичних почуттів. Під час цього проекту старшокласники досліджують туристичні маршрути та історичні пам'ятки свого міста.

Учитель може сповістити учнів про те, що вони готуються зустріти делегацію однолітків з Англії, і для цього їм потрібно ознайомити їх з рідним містом. Іншим варіантом цього проекту може бути вивчення туристичних маршрутів України.

Під час роботи над проектом учні діляться завданнями, шукають відповідний матеріал та організують виставку зроблених робіт. Вони також можуть обговорити формат путівника по місту, його структуру. Учасники проекту відвідують названі маршрути, складають історичні довідки англійською мовою, що збільшує їхню пізнавальну активність. Презентація проекту може стати святковою подією, куди можна запросити батьків, керівництво школи та інших учнів.

Вибір теми для проекту може бути різним. Як пояснила науковець С. Щербина: «теми і завдання для проектної роботи не обов'язково повинні відповідати робочому плану. Вони можуть бути взяті із реального життя. Усі форми і об'єкти життя, їхні взаємини можуть стати предметом проектної роботи. У ході проекту, його ідея перетворюється на робочий інструмент, що визначає підтему, завдання, області пошуку інформації, сприяє побудові гіпотез про результати проектної роботи» [4].

Цікавимо для учнів старшої школи, на нашу, думку є такі теми проектів:

Advertisements: to create an advertising campaign to sell a product. The product can be real or imaginary.

Album Covers: to create artwork for an album. The album may be connected to a skill (such a multiplication) and should demonstrate or explain how that skill is used.

Autobiographies: to write the story of your life.

Awards: to create awards to present to historical figures, scientists, mathematicians, authors, or characters from a novel.

Banners: to create an informational banner.

Biographies: to write the life story of someone else. Create blogs for literary characters or historical figures.

Blueprints: Create blueprints or floor plans of a scene described in a novel, an historic setting [5].

Отже, інноваційні методи навчання іноземної мови використовують з метою розвитку навичок командної роботи, ефективного планування та управління часом, а також правильного визначення пріоритетів. Серед таких підходів особливе місце займають проєктні методики. Робота над проєктами на уроках англійської мови сприяє вдосконаленню мовних навичок. Планування та виконання проєктів вимагають від учнів аналізу інформації та прийняття рішень, що сприяє розвитку їхнього аналітичного та критичного мислення. Крім того, використання проєктних методів часто включає командну роботу, що допомагає учням вчитися працювати спільно. Проєкти, особливо ті, де учні можуть вибирати теми для дослідження самостійно, можуть додатково мотивувати до вивчення англійської мови.

Працюючи над проєктом, учні старших класів отримують можливість ознайомитись з культурними особливостями англомовних країн, порівняти їх зі своїми уявленнями та розширити свій кругозір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поляренко В. Проєктна методика навчання на заняттях з англійської мови в умовах вчнз. URL: <http://interconf.fl.kpi.ua/node/1281> (дата звернення: 28.10.2023).
2. Проєктна діяльність інтерактивними методами навчання: навчальнометодичний посібник / Укладачі: В. А. Яковлева, Н. В. Полісько. Кривий ріг: ФОП П.А. Іванов, 2018. 167 с.
3. Сисова С. Особистісно-зорієнтовані технології: метод проєктів. Підручник для директора. К.: Плеяди, 2005. №9-10. С. 25-31
4. Щербина С. Застосування проєктного методу у викладанні іноземної мови у вищому навчальному закладі. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/4357c85b-7131-4a19-bcc3-64757980ba43/content> (дата звернення: 28.10.2023).
5. 62 School Project Ideas. Ereading Worksheets. Ereading Worksheets. URL: <https://www.ereadingworksheets.com/e-reading-worksheets/school-project-ideas/> (дата звернення: 21.04.2024).
6. Moss, D., & Van Duzer, C. Project-Based Learning for Adult English Language Learners. ERIC Digest, 1998.

**ІНТЕРМЕДІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ НА
УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ
ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «ЦАРІВНА» ТА ОДНОЙМЕННОГО
ТЕЛЕСЕРІАЛУ РЕЖИСЕРА СЕРГІЯ ТУРЯНИЦІ)**

Криворучко М. М.,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
історико-філологічного факультету
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»(м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Овдійчук Л. М.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови та літератури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті проаналізовано поняття «інтермедіальність», особливості та типи інтермедіальності. Визначено специфіку порівняльного аналізу художнього твору та телесеріалу на прикладі повісті Ольги Кобилянської «Царівна» та екранізації Сергія Туряниці. Проаналізовано сучасний стан проблеми в методичній літературі та у шкільній практиці на уроках української літератури. Обґрунтовано й репрезентовано апробовану методику інтермедіального аналізу повісті Ольги Кобилянської «Царівна» та телесеріалу Сергія Туряниці на уроці позакласного читання.

Ключові слова: інтермедіальність, зіставлення, повість, екранізація, урок позакласного читання.

Abstract. The article analyzes the concept of "intermediality", features and types of intermediality. The specifics of the comparative analysis of the work of art and the TV series were determined using the example of Olga Kobylyanska's story "The Queen" and Serhiy Turyanitsa's film adaptation. The current state of the problem in methodical literature and in school practice in Ukrainian literature lessons is analyzed. The proven method of intermedia analysis of Olga Kobylyanska's story "Tsarivna" and Serhiy Turyanitsa's television series in the extracurricular reading lesson is substantiated and represented.

Key words: *intermediality, juxtaposition, story, adaptation, extracurricular reading lesson.*

Вивчення літератури у школі на науковій літературознавчій основі передбачає розширення методичної палітри вчителя, зокрема, обов'язкового і постійного використання новітніх підходів до аналізу та інтерпретації художнього твору. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, зокрема, в освітній галузі «Мови і літератури», наголошено на змісті літературної освіти, який «визначає художні твори, літературні явища і факти, розкриває їх ідейно-естетичну своєрідність та значущість в історії української і світової культури, встановлює зв'язки між різними національними літературами, літературою і фольклором, літературою і міфологією, літературою і філософією, літературою та іншими видами мистецтва». [1]. Важливим аспектом аналізу художнього твору є інтермедіальний метод, який відображає взаємодію мистецтв.

Теоретичні основи інтермедіальності увів О. Ханзен-Льове, взявши за основу термін «інтертекстуальність» (Ю. Крістева). Це поняття розкриває взаємодію в межах однієї знакової системи. О.Попова трактує інтермедіальність з двох боків: як використання художньою літературою інших видів мистецтва для посилення ефекту та поглиблення головної ідеї та змісту твору: музики, живопису, скульптури, кіно тощо, як методологію порівняльного аналізу художнього твору і культури загалом. [3, С. 163-164].

Вчені класифікували явище інтермедіальності за різними ознаками, зокрема, за засобами поєднання медій. Учені визначили три види інтермедійних поєднань: комбінація, інтеграція і трансформація. [4, с. 56]. Й. Шрьотер розмежовує чотири типи інтермедіальності: синтетичну, трансмедійну, трансформаційну й онтологічну [5, с. 55]. Скористаємося трансформаційною інтермедіальністю як репрезентацією одного медіума в іншому і як методологією літературознавчого дослідження художнього тексту та його кіноінтерпретації.

В Україні екранізація літературного твору як предмет дослідження компаративістики були у фокусі уваги О. Дубініної, О. Добуш, У. Левко, Л. Овдійчук, Б. Салюк. Ми скористалися методикою інтермедіальної студії Л. Овдійчук, яка запропонувала порівнювати такі «основні структурні елементи художнього та кінематографічного творів: жанр, сюжет, головні персонажі, прототипи, наративи, – та узагальнювальну схему». [2, с.42]

Про творчість Ольги Кобилянської є багато наукових праць, наявні конспекти уроків, різнорівневі тести, проте у них не йдеться про інтермедіальні студії твору й екранізації, хоча для цього є всі підстави. Тому необхідність такого дослідження очевидна.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні і практичній апробації методики інтермедіального аналізу художнього твору та його

екранізації у шкільному курсі української літератури на прикладі повісті Ольги Кобилянської «Царівна» та телесеріалу Сергія Турянці.

Нами проведено експериментальне дослідження у Марининському ліцеї Рівненської обл.: опитування, анкетування школярів і вчителів української літератури про інтермедіальний метод, його особливості, поширення у шкільній практиці викладання, та розроблено конспект уроку позакласного читання з інтермедіального аналізу. Результати анкетування свідчать про фрагментарність використання уроків, на яких застосовується інтемедіальний аналіз художніх творів та екранізацій. Школярі виявили певний інтерес до порівняльного вивчення літературних текстів та екранізацій, однак більшість з них не має елементарного уявлення про інтермедіальний аналіз, його специфіку, не розуміє сутності порівняння. Словесники розуміють значення застосування порівняльного аналізу художніх та кінотворів, проте вказують на відсутність методичних рекомендацій до проведення таких уроків.

Нами підготовлено методичні рекомендації та конспект уроку з теми «Повість Ольги Кобилянської «Царівна» та екранізація Сергія Турянці: порівняльний аналіз».

Мета уроку була спрямована на здійснення інтермедіального аналізу творів різних мистецтв та дослідження взаємодії тексту повісті та екранізації, засобів, які використав режисер для відображення сюжету роману, образів, художнього прийому.

Готуючись до уроку інтермедіального аналізу твору Ольги Кобилянської, ми визначили орієнтовні очікування результатів роботи учнів, тобто кінцеві цілі, на досягнення яких має бути спрямований урок:

- Знати сюжет літературного твору та екранізації.
- Засвоїти основи інтермедіального методу аналізу.
- Опанувати вміння та навички створення власних медіатекстів.

Для досягнення поставлених цілей необхідна поступова і планомірна самопідготовка учнів. Саме тому до уроку десятикласники отримали випереджальне завдання:

- Прочитати текст повісті.
- Подивитися телесеріал.
- Порівняти сюжет художнього твору й екранізації.
- Охарактеризувати Наталку на основі повісті та телесеріалу.

Це підвищило ефективність уроку, дало змогу залучити до активної діяльності всіх учнів.

На початку уроку учні отримали завдання: в ході заняття заповнити таблицю «Загальна порівняльна характеристика повісті та екранізації «Спільне і відмінне у повісті та екранізації: засоби зображення».

Запитання до бесіди:

- Хто є оповідачем у повісті й в телесеріалі?

– Чому авторка роману обрала саме таку форму оповіді?
– Що хотіла сказати читачам Ольга Кобилянська своєю феміністичною повістю?
– Чи дотримався режисер основної ідеї оригінального тексту?
– Що хотів донести режисер до нас, глядачів? Чи збігається це з посилом Ольги Кобилянської?
– Яка тема є основною в екранізації? А яка в повісті?
– Як описано характер пані Марко? Якою вона була насправді? Доброю чи зухвалою?

– Як відтворено інтер'єр помешкання пані Марко? Чи допомогла світлина з телесеріалу завершити ваше уявне зображення на основі повісті?
– Поміркуйте про локації та їх порядок в тексті та екранізації. Чи збігається їх послідовність?

– Письменниця постійно висуває проблему фемінізму. Які персонажі найбільше підтримують її в цьому, а які навпаки – засуджують?

Метод читання уривків та перегляд відповідних кадрів телесеріалу: екстер'єрів, інтер'єрів, пейзажів, – допоміг з'ясувати засоби зображення у літературному творі та його екранізації. Короткі висновки десятикласники записували у зошити на основі продемонстрованої таблиці «Повість і телесеріал: зіставний аналіз».

Наступний етап інтермедіального аналізу – зіставлення образів у повісті та телесеріалі. Випереджальне завдання мали групи (три), на які був поділений клас: виписати портретні характеристики Наталки, Орядина; Вуйка, Павлини; пані Марко, Івана Марко та вибрати кадри із зображеннями персонажів. На уроці відбувалося порівняння засобів зображення: описів та зображень. Висновок, який зробили десятикласники, такий: режисер не відступав від літературного твору у створенні зовнішніх і внутрішніх портретів персонажів.

Проте у Турянці є незначні відступи від сюжетної лінії, це простежується лише в кінці телесеріалу. Відрізняється завершення твору.

Проте головна думка твору Кобилянської простежується в екранізації. Верковичівна бореться за власне щастя і за духовне відродження людини, обмежуючи вплив чоловіків на її життя. Головна ціль Наталки – бути незалежною, стати успішною. Вона поводить як справжня феміністка. Та все ж коли звільняється від родичів, виходить заміж за Івана Марка, то стає по-справжньому щаслива, успішна письменниця та кохана дружина.

У таблиці «Повість і телесеріал: зіставний аналіз» (Таблиця 1) відображено спільне та відмінне у повісті та екранізації.

Таблиця 1

Повість і телесеріал: зіставний аналіз

«Царівна» повість	Спільне	«Царівна» телесеріал
Назва		
Царівна – це уособлення духовно сильної жінки.	"Царівна" — це "новітній тип мислячої жінки"	Відображає головну думку про потребу знищити всякий духовний гніт і насильство над людиною
Наратив		
Наратив у наративі. Розповідь у повісті ведеться у вигляді щоденника Наталки Верковичівни. Вона описує всі свої думки і почуття до деталей. А потім оповідачем є авторка. З її слів ми дізнаємося, що Наталка вийшла заміж за Івана Марка, і вони ведуть щасливе злагожене життя. Вуйко, відвідавши їх, розповідає, що Наталка стала успішною письменницею, а чоловік її боготворить.	Нашарування наративів. Поєднання зовнішнього та внутрішнього. (Подій та думок і переживань головної героїні).	Паралельні наративи: зовнішній – події, які відображені на кадрах, і внутрішній – голос за кадром, який розкриває думки, враження, почуття Наталки Верковичівни про Василя Ордина та Івана Марка. Свої роздуми Наталка відтворює, в більшості, коли звертається до бабуні.
Хронотоп		
Ліс, село, будинок дядька, Чернівці, будинок пані Марко.		
Прототипи		
Реальні особи. Вчинки, характерні риси.		
Жанр		
Психологічна повість.	Психологізм	Мелодрама.

Використані методи і прийоми допомагають учням краще зрозуміти та оцінити цей літературний та кіномистецький твір, заохочують їх критично і творчо мислити. Таким чином, урок позакласного читання, організований із застосуванням інтермедіального аналізу, є важливим засобом літературної освіти молодого покоління.

Отже, опрацювання літературознавчої та психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми дало підстави для обґрунтування методики компаративного (інтермедіального) аналізу повісті О. Кобилянської «Царівна» та однойменного телесеріалу С. Турянці. Кількісний і якісний аналіз результат експерименту дає змогу зробити висновок про ефективність розробленої методики зіставного аналізу літературного і медійного творів на уроці української літератури та підстави для використання методичних матеріалів у практиці роботи школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. [Електронний ресурс]. URL: <https://cutt.ly/MJohEVv> 2. Овдійчук Л. Повість «Серце п'їтьми» Джозефа Конрада і кінофільм Ф. Копполи «Апокаліпсис сьогодні»: інтермедіальна студія. Norwegian Journal of development of the International Science. № 119/2023. С.41-46. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10055038> 3. Попова О. Інтермедіальні студії у сучасному літературознавстві. Проблеми семантики слова, речення та тексту. 2017. № 38 : 163-167. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/270150.pdf> 4. Циховська Е. Теоретичні дилеми поняття інтермедіальності. Слово і час. 2014. №11. С. 49-59. URL: <http://surf.li/maybe> 5. Schröter J. Four models of intermediality. January 2012. URL:https://www.researchgate.net/publication/289703655_Four_models_of_intermediality

УДК 371.384.5:811.111:004.738.5

СУЧАСНІ ОНЛАЙН-РЕСУРСИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

Михайлів О. Ю.,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Кочмар Д. А.,

*кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглянуто особливості застосування сучасних онлайн-ресурсів під час вивчення англійської мови в дистанційному форматі. Розглянуто інноваційні підходи до навчання, зокрема використання інтерактивних онлайн-інструментів, таких як кросворди, тести, презентації та інтерактивні дошки. Охарактеризовано особливості використання онлайн-презентації та подкастів як додаткових ресурсів для вивчення англійської мови. Визначено переваги цих методів у дистанційному навчанні та їхній потенціал для удосконалення освітнього процесу.

Ключові слова: дистанційне навчання, навчання англійської мови, онлайн-технології навчання, освітній процес.

***Abstract.** The peculiarities of using modern online resources for learning English in a distance format are discussed in the article. Innovative approaches to learning, including the use of interactive tools such as crosswords, tests, presentations and interactive whiteboards are considered. Online presentations and podcasts are characterized as additional resources for deepening the language environment and providing opportunities for practical application of knowledge. The advantages of these methods in distance learning and their potential for improving the educational process are determined.*

***Keywords:** distance learning, teaching English, online learning technologies, educational process.*

Дистанційне навчання – це використання різноманітних технологій для навчання за допомогою мережі, програмного забезпечення та інформаційних систем, які дозволяють організувати освітній процес як у синхронному, так і в асинхронному режимі. Для вчителів іноземних мов важливо створити ефективні умови для опанування англійською мовою, враховуючи потреби та особливості кожного учня, всупереч сучасним викликам. Тому завдяки дистанційному навчанню, можна забезпечити доступ до освіти навіть у складних умовах воєнного конфлікту, зберігаючи зв'язок між вчителями та учнями.

Сучасні учні виявляють великий інтерес до цифрових технологій, тому використання комп'ютерних програм та онлайн-технологій під час дистанційного навчання може стати ефективним інструментом для вивчення англійської мови. Проте важливо пам'ятати, що розвиток усіх аспектів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) залишається ключовим завданням під час вивчення іноземної мови.

Україна має нормативно-правову базу, що регулює організацію дистанційного навчання: Закон України «Про освіту» [3], Закон України «Про повну загальну середню освіту» [4], Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 року № 711 «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні» [8], Наказ Міністерства освіти і науки від 08.09.2020 року № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання» [5] та інші.

Багато вітчизняних і зарубіжних дослідників, таких як А. Андрєєв, В. Биков, Н. Жевакіна, Н. Корсунська, В. Кухаренко, В. Солдаткін, О. Тіхомірова та інші, присвятили свої роботи загальним теоретичним аспектам дистанційної освіти та супровідним поняттям. Однак, з розвитком інформаційного суспільства та постійними змінами у сфері освіти постійно виникають нові проблеми, які потребують наукового осмислення і практичного вирішення.

***Мета статті:** схарактеризувати сучасні онлайн-технології вивчення англійської мови під час дистанційного навчання.*

У науково-педагогічній літературі відсутнє єдине визначення поняття «дистанційне навчання». Наприклад, І. Ю. Ушкаленко та Ю. С. Зелінська розглядають дистанційне навчання як оптимальну форму для тих, хто хоче продовжувати освіту, але не може регулярно відвідувати навчальний заклад [10]. О. О. Павленко визначає його як технологію, що базується на принципах відкритого навчання та використанні комп'ютера [6]. А. П. Рибалко говорить про дистанційне навчання як форму освіти, що використовує комп'ютери та телекомунікаційні технології для інтерактивної взаємодії між викладачем і студентом [9]. За Є. Полат, це нова форма навчання, що відрізняється від традиційних форм і передбачає використання інших методів та форм [7].

До засобів навчання належать мережеві технології, які поділяються на такі різновиди:

– асинхронні мережеві технології (офлайн-навчання) – засоби комунікації, які дозволяють передавати і отримувати дані у зручний час для кожного учасника процесу, незалежно один від одного. До цього типу комунікацій можна віднести форуми, електронну пошту та ін.

– синхронні мережеві технології (онлайн-навчання) – засоби комунікації, які дозволяють обмінюватися інформацією у режимі реального часу. Це голосові та відеоконференції, текстові конференції (чати), технології Skype та ін. такі технології зручні, коли учасники віддалені один від одного територіально [1, с. 85].

Онлайн-технології навчання є важливими для успішної реалізації дистанційного навчання. Тому такі технології важливо визначати як сукупність методів, форм і засобів взаємодії учасників освітнього процесу в процесі самостійного засвоєння знань при здійсненні відповідного контролю за їхнім засвоєнням. Класифікацію інформаційних технологій дистанційного навчання доцільно подати так [2]:

– презентаційні форми навчальних матеріалів (книги та друковані матеріали, електронні тексти та публікації, комп'ютерні навчальні презентації, мультимедіа, гіпермедіа, телебачення, радіо, віртуальна реальність та моделювання, електронні підтримуючі системи);

– методи подання навчальних матеріалів (радіотрансляція, телетрансляція, онлайн-програми, онлайн-сервіси, аудіо- та відео носії інформації, інтернет);

– види взаємодії учасників освітнього процесу (телеконференції, електронна пошта, групові мережі, чати тощо).

Використання різноманітних *навчальних сервісів, платформ та порталів* є надзвичайно важливим у контексті дистанційного навчання англійської мови. Нині доступність різноманітних інструментів, таких як Kahoot, Genial.ly, H5P, Duolingo та Edmodo, дозволяє вчителям застосовувати гейміфікацію у навчанні, щоб збільшити мотивацію учнів та

зробити процес навчання більш ефективним. Не лише це, а й нинішня ситуація з повітряними тривогами підкреслює важливість таких сервісів для забезпечення неперервності навчання, навіть у складних умовах. Існує безліч сервісів для вивчення англійської мови, які надають різноманітні можливості для навчання та покращення комунікативних навичок. Такі інструменти, як Duolingo, Rosetta Stone, Babbel, Memrise та інші, стали невіддільною частиною освітнього процесу, допомагаючи здобувачам освіти засвоювати іноземну мову швидше та ефективніше.

Також існують програми та сервіси для автоматизованого створення кросвордів. Наприклад, Crossword Compiler та EclipseCrossword - це програми, які дозволяють створювати кросворди з різними налаштуваннями. Ще один варіант - Hot Potatoes, який також дозволяє створювати інші типи інтерактивних вправ. Онлайн-інструменти, такі як Crossword Labs та Discovery Education's Puzzlemaker, також є популярними серед користувачів. Використання кросвордів у навчанні англійської мови під час дистанційного навчання може бути корисним для збагачення словникового запасу, розвитку граматичних навичок та стимулювання навчальної взаємодії між учнями.

У процесі дистанційного навчання також актуально використовувати тестування. Існує багато програм та онлайн-інструментів для створення тестових завдань. Наприклад, Google Forms, Quizlet, Kahoot!, Socrative, ProProfs Quiz Maker, ExamTime, Edmodo та Testmoz – це лише кілька з них. Використання цих інструментів у дистанційному навчанні англійської мови дозволяє об'єктивно оцінювати знання учнів та отримувати швидкий зворотний зв'язок. Тестові завдання можуть бути адаптовані до рівня навчання, вони допомагають відстежувати прогрес учнів та забезпечують глибоке засвоєння матеріалу.

Важливим під час дистанційного навчання є унаочнення навчального матеріалу. Основні програми для створення презентацій включають такі популярні інструменти, як Microsoft PowerPoint, Google Slides, Apple Keynote, Canva, Visme, Haiku Deck і Zoho Show. Використання презентацій у дистанційному навчанні англійської мови відкриває можливості для візуалізації навчального матеріалу та стимулює зацікавленість учнів. Крім того, колаборативна робота над презентаціями сприяє взаємодії та обміну знаннями у віртуальному середовищі, що дозволяє створювати динамічні та захопливі уроки.

Інтерактивні дошки, такі як Padlet, Miro, Jamboard, Wakelet і ThingLink, стали невіддільною частиною дистанційного навчання англійської мови. Вони дозволяють створювати колаборативні середовища для спільної роботи над матеріалами, залучаючи учнів до активної взаємодії з контентом та один з одним. Ці інструменти підвищують мотивацію та інтерес до навчання, розвивають критичне мислення та комунікаційні

навички, а також сприяють розумінню та запам'ятовуванню матеріалу завдяки використанню мультимедійних елементів.

Інструменти для перевірки граматики та стилю письма стають незамінним помічником у вдосконаленні навичок письма. Вони спрощують процес корекції та покращення текстів, надаючи корисні рекомендації щодо виправлень. В освітньому процесі ці інструменти можуть стати ефективним засобом під час навчання письма, оскільки учні можуть самостійно аналізувати та вдосконалювати свої тексти. Grammarly, Hemingway та ProWritingAid - це сервіси, які автоматично перевіряють граматику, стиль та правопис письма. Grammarly підкреслює помилки та пропонує варіанти виправлення, Hemingway допомагає покращити структуру речень та тексту, а ProWritingAid надає різноманітні інструменти для покращення якості тексту, включаючи аналіз стилю та граматики.

Інтернет-ресурси, такі як подкасти та YouTube, є важливими інструментами для вивчення англійської мови. Подкасти можуть бути як викладацькими, створеними спеціально для учнів, так і автентичними, що записані носіями мови. Вони допомагають розвивати навички розуміння на слух та сприяють засвоєнню інформації. Щодо YouTube, то цей сервіс він пропонує безліч відеоуроків та каналів для вивчення англійської мови, що забезпечує доступ до автентичних матеріалів і підвищує мотивацію учнів.

Отже, різноманітність підходів та інструментів, доступних для вивчення англійської мови в онлайн середовищі, вказує на те, що широкий арсенал засобів може значно підвищити ефективність навчання. Розуміння та врахування індивідуальних особливостей учнів є ключовим аспектом впровадження онлайн-технологій в освітній процес. Деякі учні можуть краще засвоювати матеріал за допомогою візуальних інструментів, таких як презентації або відеоматеріали. Іншим важлива активна взаємодія з матеріалом, наприклад, за допомогою інтерактивних дошок або онлайн-ігор. Крім того, комбінування різних методів та програм може допомогти підвищити ефективність навчання. Наприклад, поєднання відеоуроків з інтерактивними завданнями або використання онлайн-сервісів для перевірки граматики разом з ігровими елементами може зробити навчання більш цікавим та ефективним. Гнучкість та різноманітність використання онлайн-технологій дає можливість кожному вчителю знайти оптимальний підхід до навчання учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар Ю. О. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія. Теоретичні та практичні аспекти формування сучасних педагогічних технологій : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 12-13 лют. 2021 р.). Херсон: Молодий вчений, 2021. С. 84-88.
2. Думанський Н. О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти. URL:<http://vlp.com.ua/files/12.pdf> (дата звернення 01.01.24).
3. Закон України «Про

освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.09.2023). 4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 21.09.2023). 5. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1115 від 08.09.2020 «Деякі питання організації дистанційного навчання» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text> (дата звернення 01.01.24). 6. Павленко О. О. Використання дистанційного навчання у вищих навчальних закладах. Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка. 2007. № 3 (21). С. 78–85. 7. Полат Е.С., Бухаркіна М. Ю., Мойсеева М. В. Теорія і практика дистанційного навчання: навчальний посібник для студ. вищ. пед. навчальн. закладів. К.: «Академія», 2004. 416 с. 8. Постанова Кабінету Міністрів України № 711 від 24 червня 2022 р. «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.09.2023). 9. Рибалко А. П. Використання дистанційної форми навчання в процесі математичної підготовки учнів – економістів. Вісник Житомирського державного університету. 2014. Випуск 5 (77). С.106-111. 10. Ушкаленко І. М., Зелінська Ю. С. Дистанційна форма навчання у вищих навчальних закладах України та інших країнах. Електронне фахове видання «Ефективна економіка». №4. 2018. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6254> (дата звернення: 01.01.2024).

УДК 946.91(477.83/.85)"16"(093.3)

ПЕРСПЕКТИВА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сагайдак Н. М.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Груба Т. Л.,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри української мови та літератури

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. У статті висвітлено значення поняття «освіта», «метод проєктів» та його ознаки, обґрунтовано види, етапи методу, які сприяють активізації процесу навчання на уроках, визначено дидактичні закономірності її використання з метою підвищення ефективності навчання, розкрито потенціал та роль у зростанні мислення, креативного підходу, уваги, творчої діяльності учнів та здатність формувати та вдосконалювати вміння, які набуваються учнями. Розглянуто чотири головні етапи роботи над проєктом, доведено, що проєктна діяльність дає можливість формувати самоосвітню компетентність, активізувати процес засвоєння знань, стимулювати інтерес учнів до вивчуваного предмета, насамперед української мови та літератури. Приклад застосування методу автором продемонстровано на прикладі уроків української мови «Новий акаунт, якого ви можете знати — «07Прислівник» та української літератури «Створення буклета за мотивами книги Марини Павленко «Русалонька із 7-В»...». Визначено, що за класифікацією це -інтегровані/монопредметні, групові/парні, творчі, інформаційні, дослідницькі, пошукові, за тривалістю — довготривалі проєкти.

Ключові слова: освіта, метод проєктів, урок української мови та літератури, пізнавальна активність, творчі вміння, критичне мислення.

Abstract. The article highlights the meaning of the concept of "project method" and its features, substantiates the types, stages and ways of applying the method that contribute to the intensification of the learning process in the classroom, identifies didactic patterns of its use to improve the effectiveness of learning, reveals the potential and role in the growth of thinking, creativity, attention, creative activity of students and the ability to form and improve the skills acquired by children.

Keywords: education, project method, Ukrainian language and literature lesson, cognitive activity, creative skills, critical thinking.

Головний складник духовного життя становить система освіти, яка забезпечує реалізацію процесу пізнання знань. Освіта — це інструмент, що дає людям змогу набути нові знання, вміння, навички, інформацію, готує нові покоління до самостійного життя. У сучасному світі освіта — складне і багатоманітне суспільне явище, сфера передачі, освоєння і перероблення знань і соціального досвіду. Освіта — певна система навчальних і виховних закладів, що здійснюють різноманітні форми залучення їх досвідів в освоєння багатств культури.

На сьогодні системою освіти України прийнято перехід на якісний унікальний рівень знань учнів, який базується на зміні суспільного життя, де з кожним днем виникає великий попит на освіченість, розвиненість особистості, яка має суспільно необхідний потенціал для

самовдосконалення та самореалізації. Відповідним чином науковцями розроблено багато навчальних систем та підходів, виникають нові ідеї та концепції, що, значною мірою, позитивно впливають на здобуття освіти та виховання нинішніх дітей.

Актуальності набула організація освітнього процесу на принципах плідного спілкування учнів, спрямованого на спільне розв'язання проблем, формування здібностей виділяти важливе, ставити пізнавальні завдання, планувати діяльність, критично мислити, бути відповідальним у досягненні результатів. «Значна увага приділяється формуванню загальнонавчальних умінь і навичок, найвищим рівнем розвитку яких є творчі уміння, що передбачають оволодіння стратегічними методами пізнання — моделювання, системно-структурний аналіз, прогнозування тощо. Результатом навчання має стати не засвоєння знань, а формування основних компетентностей, які забезпечують успіх практичної діяльності» [1, с. 24]

Освітній процес, на відміну від виробничого, неможливо зупинити. Тому школа, навіть в умовах кризи, працює, перебудовується на ходу із часом, не зупиняючись у пошуках нових форм організації навчальної діяльності.

Шляхом ретроспективного аналізу праць українських лінгводидактів з'ясовано, що концептуальні питання вибору методів навчання, логічного й умотивованого їх поєднання залежно від мети й завдань уроку докладно розкрито у працях О. Біляєва, Г. Ващенко, В. Мельничайка, М. Пентилюк, С. Чавдарова й ін.

Серед інноваційних підходів викладання, хочеться звернути увагу та виділити саме метод проєкту, який набув неабиякого значення та популярності. Він допомагає адаптувати навчання до сучасних умов життя, залучаючи до самостійного пошуку потрібної інформації, розподілу, структуруванню, проголошення результатів та відстоювання своєї точки зору за допомогою доцільних аргументів. Все більше вчителів України використовують у своїй практиці проєктну діяльність.

Суть методу проєктів розкривається науковцями (З. Бакум, О. Горошкіна, Т. Груба, О. Караман, С. Караман, О. Кучерук, С. Омельчук, М. Пентилюк, Л. Попова, І. Хом'як та ін.), які довели, що ефективність організації навчання української мови в старших класах залежить від умотивованого відбору дидактичного інструментарію, зокрема й форм, методів та засобів навчання, проблема оптимального добору яких не нова в сучасній лінгводидактиці. Однозначно погоджуємося, що з-поміж інноваційних методів навчання української мови та літератури в загальноосвітніх навчальних закладах останнім часом з огляду на необхідність реалізації стратегічних завдань сучасної освіти, розвитку творчих здібностей, саморозвитку, самовдосконалення особистості, здатної до організації ефективного обміну інформацією, продуктивної комунікації,

значного поширення набув метод проєктів, спрямований на спільне розв'язання проблем, формування здібностей виділяти головне, здобувати необхідну інформацію, планувати діяльність, критично мислити, бути відповідальним у досягненні результатів.

Сьогодні, як переконує практика, в умовах змішаного типу навчання (онлайн/офлайн) продуктивним є метод проєктів, спрямований на вироблення в учнів стійкої мотивації та належної комунікації для здобуття знань з української мови та літератури задля майбутнього професійного навчання. У цьому контексті вочевидь актуалізується необхідність виокремлення проблем, пов'язаних із життєвою практикою учнів, для розв'язання яких необхідно застосувати накопичені знання і доповнити їх корисною інформацією у швидко змінюваному сучасному соціумі. [3, с.28]

Проблема процесу навчання була і є предметом дослідження багатьох науковців (І.Богданова, Г.Гребенюк, Т.Гришина, Т.Дмитренко, О.Коваленко, Н.Манько ін.) Щодо проєктної діяльності то її дослідженням займалися В. Нищита, Н.Морзе, Є.Полат, які наголошували на її особливостях та ефективності заохочення пізнавальної діяльності учнів. Хоч і досліджень, на перший погляд, достатня кількість, що присвячені проблемі використання цього методу та не розкрито шляхи застосування як засобу навчання української мови та літератури. Саме це зумовило зацікавленість та вибір теми статті.

Мета статті — висвітлити перспективу проведення проєктного методу, визначити дидактичні закономірності її використання, довести, що проєктне навчання дає можливість формувати саморозвиток, стимулювання інтересу учнів до виучуваного предмета, насамперед української мови та літератури.

Для досягнення поставленої мети визначені такі завдання: висвітлити поняття «метод проєктів», обґрунтувати види, етапи та шляхи застосування методу, які сприяють активізації процесу навчання на уроках, продемонструвати приклад проєктних робіт з української мови та літератури як засобу для перспективи освоєння знань на сучасному етапі розвитку.

Проєкт — це поєднання теорії та практики, який спрямований на оволодіння різними способами творчої, дослідницької діяльності через активні дії й створення учасником власної стратегії навчання. Метод проєктів — це комплексний навчально-виховний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість виявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності.

Як зазначають М. С. Вашуленко та С. Ц. Гончаренко: «метод проєктів — система навчання, за якою учні набувають знання, уміння і навички у процесі планування й виконання практичних завдань — проєктів, що постійно ускладнюються. Під час роботи за методом проєктів на чільне

місце ставиться самостійність учнів та їхня активність, ініціативність, захопленість» [4, с. 9; 5].

Метод проєктів має характерні ознаки: наявність певної значущої проблеми для учнів, інтереси дітей, домінування принципу самостійності у діяльності учнів, використання різних форм діяльності: групова, парна, індивідуальна, зв'язок теорії з практикою та зв'язок з реальним життям. Завдання методу забезпечити формування компетентностей, як інформаційна (пошукова діяльність, складання плану, обробка знайдених даних, обмін інформацією), змога вчитися впродовж життя (планування і організація власних діяльностей), соціальна (вміння аргументовано та грамотно відстояти свою думку чи позицію), підприємницька (здатність презентувати власні ідеї). Німецький педагог А. Флітнер характеризує проєктну діяльність як навчальний процес, в якому беруть обов'язково участь розум, серце та руки, тобто осмислення самостійно знайденої інформації здійснюється через призму особистого відношення до неї і оцінку результатів в кінці. М. Чанова вважає однією з ознак цього методу — алгоритмізованість. Погоджуємось з думкою Т. Грубої, що застосування методу у старших класах полягає в забезпеченні переконливої мотивації самостійної та колективної навчальної діяльності учнів, сприяттні формуванню пошукових умінь і навичок, нарешті – створенні «ситуацію успіху» на уроці.[2, с. 262]

З.Бакум, О.Горошкіна, О.Киричук, Н.Солодюк, Є.Полат виділяють такі види проєктів: за домінуютьною діяльністю(дослідницькі, рольові, творчі, прикладні, інформаційні, практично-організаційні); за кількістю учасників(індивідуальні, парні та групові); за кількістю навчальних предметів(монопредметні, інтегровані); за тривалістю виконання (міні-проєкти, короткотермінові, тижневі та довготривалі); за характером партнерських взаємодій між учасниками (кооперативні, змагальні, конкурсні).

Структура методу проєктів спричинила етапи роботи над ним. О.Горошкіна виділяє такі етапи: підготовчо-мотиваційний (в ньому визначається мета, завдання, розподіл учасників на команди); етап планування (окреслюються проблеми, вибір назви проєкту, висвітлення змісту, обсягу інформаційних джерел, розподіл завдань між учасниками/командами); етап вибору рішення (систематизація та узагальнення опрацьованого, внесення змін у план діяльності за потребою); етап виконання проєкту, його оформлення; етап рефлексії (учасники аналізують власну роботу); етап захисту (презентація, творчий звіт, доповідь тощо; колективне оцінювання результатів) триваю весь урок чи частину відведеного часу [6]. Спираючись на визначені етапи роботи над проєктом за О.Горошкіною та власний досвід, виділяємо найголовніші етапи: підготовчий етап, етап розробки, етап реалізації та контролю за

проробленою роботою. Педагог-предметник має використати засоби та методи, що ґрунтуються на співпраці і передбачають залучення учнів до спільної практики, яка сприяє їхній соціалізації та успішному перейманню суспільного досвіду. Тому зазначене зумовило зростання проектних робіт в освітньому процесі. Прикладом реалізації методу проектів на уроках української мови є проєкт «Новий акаунт, якого ви можете знати — «07 Прислівник»». За ознаками це творчий, інформаційний, інтегрований, парний, довготривалий проєкт, який потребує знань з української мови та інформаційних технологій. Завдання проєкту — сприяти засвоєнню учнями знань про прислівник як самостійну незмінну частину мови, роль в усному та писемному мовленні, визначити загальне значення, граматичні ознаки, синтаксичну роль, його морфологічні ознаки, розвивати творчі здібності учнів, усне зв'язне мовлення, критичне мислення, увагу, уяву, наполегливість, креативність, виховувати в учнів любов до рідної мови, активізувати дослідницькі вміння, пошук і вибір головної інформації, творчий виклад матеріалу коротко та змістовно тощо. Результатом проєкту є сторінка в соцмережі, яка слугує для надання, поглиблення та повторення знань. Підготовка проводилася на уроках української мови і в позаурочний час, а також на уроках інформатики, що дозволяло учням приділити більше уваги окремим деталям. Кожен з етапів мав свою ознаку. Під час підготовчого етапу семикласники разом з учителем визначили мету, завдання проєкту, розподілились по парах (за кожним було закріплене завдання, яке розкривало поступово нову підтему). Наприклад, пара №1 повинна опрацювати загальне значення прислівника, навести приклади у формі картинки та голосового повідомлення; пара №2 опрацює морфологічні ознаки, підбирає приклади, які оформляє у зображенні чи відео повідомленні; пара №3 розглядає синтаксичну роль прислівника з багатьма прикладами для засвоєння та кращого розуміння; пара №4 для узагальнення підбирає відповідні тестові завдання та робить аналіз і т.д. Мета етапу розроблення — збір інформації, її систематизація та узагальнення, оформлення проєкту. Учитель повинен стежити за викладом думок учнів, коригувати їхню розмовну діяльність та помилки, не нав'язуючи їм свої погляди, підбадьорювати, спрямовувати діяльність, підводити до певних висновків та бути поруч упродовж усього шляху. Спробувати створити умови, де здобувачі знань будуть почуватися впевнено, розкуто, висвітлюючи свої справжні думки, не соромлячись осуду. Етап реалізації є вагомим, бо його мета — узагальнити результати виконання проєкту та захистити його, тому вимагає від учасників вміння репрезентувати власні спостереження та розуміння теми за короткий термін. Етап контролю за здійсненою діяльністю вимагає від учнів колективного самоаналізу. Оцінювання відбувалося за визначеними критеріями: усвідомлення учасників значення, проблем, які було висунуто,

коректне дослідження, активність кожного учасника згідно з індивідуальними можливостями, особливості спілкування учасників, колективні особливості рішень, залучення знань з інших наук, здатність аргументувати свої думки.

Прикладом реалізації методу проєктів на уроках української літератури 7 класу є інтегрований проєкт «Створення буклета за мотивами книги Марини Павленко «Русалонька із 7-В»...». За ознаками це творчий, інформаційний, груповий, довготривалий проєкт, який потребує знань з української літератури та української мови. Мета проєкту — створити щось, за допомогою чого їхні наступники не змогли б оминати цей твір, розвивати роль в усному та писемному мовленні, розвивати творчі здібності учнів, усне зв'язне мовлення, критичне мислення, увагу, уяву, наполегливість, креативність, виховувати в учнів любов до літератури, активізувати дослідницькі вміння, пошук і вибір головної інформації, творчий виклад матеріалу коротко та змістовно тощо. Результатом проєкту є буклет, створений семикласниками, в якому учні вибудували власне розуміння детективної пригоди. Підготовка проводилася на уроках української літератури і в позаурочний час, що дозволяло учням приділити більше уваги окремим деталям. Кожен з етапів мав свою роль. Під час підготовчого етапу учні разом з учителем визначили мету, завдання проєкту, розподілились на дві групи (за кожною групою були закріплені однаково завдання). Наприклад, команда №1 «Норі» та команда №2 «Крумплі» шукає та вибирає головну інформацію про автора за допомогою підручників, довідників, інтерв'ю автора; опрацьовує прочитану повість, виписуючи найголовніші фактори на які варто звернути увагу при створення буклета; за допомогою штучного інтелекту створити головне фото за описом зовнішності головного героя, вибрати додатково фотоматеріал; придумати назву буклета та кожен сторінку, на якій буде розміщено найголовніші та найцікавіші матеріали і т.д. Мета етапу розроблення — збір інформації, її систематизація та узагальнення, оформлення проєкту. Етап реалізації є вагомим, бо його мета — узагальнити результати виконання проєкту та захистити його, тому вимагає від учасників вмінь репрезентувати власні спостереження та розуміння теми за короткий термін. Для цього учні спільно підготували плакат, де потрібно було систематизувати свої знання та пройдену практику, заповнюючи порожній трафарет русалки характерними ознаками прочитаного твору. Етап контролю за здійсненою діяльністю вимагає від учнів колективного самоаналізу. Оцінювання відбувалося за визначеними критеріями: усвідомлення учасників значення, проблем, які було висунуто, коректне дослідження, активність кожного учасника згідно з індивідуальними ознаками. Учні працювали зацікавлено, злагоджено та з натхненням. Кожен проявив себе на всіх етапах та

залишився задоволений результатом спільної діяльності. Зробили висновок: «Немає казок кращих, від тих які створює саме життя...».

Отже, ми можемо виділити низку позитивних чинників щодо використання в навчальній діяльності методу проєктів: навчає вільно та самостійно орієнтуватись у методичній літературі та здобувати необхідні знання, розвивати критичне мислення, є засобом активного розвитку інтелектуальних можливостей, навчає бути відповідальним за власну діяльність, навчання, життя, слугує гарним прикладом позитивної мотивації, дає можливість досягнути навичок поетапних дій, є доцільним елементом формування культури соціального та ділового спілкування, вчить як правильно аргументовано відстоювати свою позицію, думку, дослідження. Також слугує засобом генерації нових ідей, пошуку альтернативних рішень, аналізу та синтезу, збільшує продуктивність учнів, передбачає самостійне вирішення проблем. У професійній діяльності метод проєктів має низку переваг для вчителів Нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Г. П. Метод проєктів як засіб удосконалення методичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Луганськ : Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2012. № 24 (259) грудень. Ч. II. С. 102-110.
2. Груба Т.Л. Теорія і практика формування мовної особистості учнів старшої школи на уроках української мови (профільний рівень): монографія. Київ: Інтерсервіс, 2018. 336 с.
3. Методи навчання української мови: сучасний контекст: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (25 березня 2021 р., м. Київ). Київ : Педагогічна думка, 2021. 90 с.
4. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. — К. : Літера ЛТД, 2011. — 364 с.
5. Гончаренко С.Ц. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
6. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : монографія / О.М. Горошкіна. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 362 с.
7. Нищета В. А. Технологія життєтворчих проєктів на уроках української мови та літератури : [навч. посібник] / В. А. Нищета. – Х. : Основа, 2009. – 153 с.
8. Солодюк Н. Використання методу проєктів у процесі засвоєння старшокласниками мовленнєвих відомостей / Н. Солодюк // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2009. – № 4. – С. 71 – 77.

ОСОБЛИВОСТІ СЛЕНГУ ЯК ФЕНОМЕНУ МОЛОДІЖНОЇ КУЛЬТУРИ

Серета Д. О.,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Будз І. Ф.,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
романо-германської філології
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглянуто особливості сленгу як явища молодіжної культури на матеріалі англійської мови. Визначено ключові поняття та окреслено основні функції сленгу, що використовується молодими людьми у повсякденні. Проаналізовано основні лексико-семантичні групи сленгу як засобу вираження ідентичності серед молоді. Дослідження включає аналіз форм і структур сленгових одиниць, їхніх семантичних особливостей та соціокультурного контексту використання. Результати дослідження можуть сприяти кращому розумінню мовної поведінки молоді та її впливу на сучасну культуру.

Ключові слова: сленг, молодіжна культура, функції сленгу, лексико-семантична група, мовна поведінка.

Abstract. The article examines the peculiarities of slang as a phenomenon of youth culture based on the material of the English language. Key concepts are defined and the main functions of slang used by young people in everyday life are outlined. The main lexical-semantic groups of slang as a means of expressing identity among young people are analyzed. The study includes the analysis of the forms and structures of slang units, their semantic features and the socio-cultural context of use. The results of the study can contribute to a better understanding of the language behavior of young people and its impact on modern culture.

Key words: slang, youth culture, slang functions, lexical-semantic group, language behavior.

Одним із показників освіченості та ерудиції людини є вміння спілкуватися. Основним інструментом комунікації є мова - динамічна структура, що тісно пов'язана з реаліями світу, який динамічно змінюється та розвивається. Оскільки мова реагує на всі модифікації, то змінні процеси відбуваються на усіх мовних рівнях. Сленг є невід'ємною частиною нашої мови. Це досить унікальне внутрішньомовне явище, якому притаманне запозичення лексичних одиниць з інших мовних підсистем, продукування нових слів, які сучасна молодь вживає у повсякденні. З огляду на це, відбулося становлення поняття сленгу як унікальної лексичної категорії, що, в свою чергу, зумовило потребу у створенні типології. Актуальність вивчення англійського сленгу полягає, з одного боку, у зростанні інтересу до мовних субстандартів та швидкої змінюваності лексичного складу, а з іншого – у відсутності різноманіття наукових праць з дослідження цієї проблеми.

Проблемі вивчення сленгу присвячені праці багатьох учених, а саме В. В. Балабіна [1], В. Г. Чернобай [10], С. А. Мартос [6], О. С. Фурси [9], Л. О. Ставицької [8], Dalzell T. [11], Partridge E. [14], Spears R. [16], Thorne T. [17] та ін. Зокрема, В. В. Балабін, дає визначення поняттю «сленг» та характеризує його основні особливості, О. С. Фурса визначає поняття сленгу як дуже актуального соціолінгвального явища, Л. О. Ставицька вивчає соціальні варіанти української мови на сучасному етапі.

Метою цієї статті є визначення поняття сленгу, аналіз його лексико-семантичних та функціональних особливостей та вивчення впливу сленгу на молодіжну культуру. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань, а саме:

- проаналізувати теоретичні засади поняття сленгу;
- визначити функції, які притаманні сленгу;
- окреслити групи слів, які відносяться до сленгу.

Молодіжний сленг можна розглядати, як цікавий лінгвістичний феномен, побудова якого обмежена не лише певними віковими рамками, як зрозуміло із самої номінації, але й соціальними, часовими і просторовими. Виникнення і функціонування цього явища зумовлене потребами молоді виявляти свої почуття та емоції інакшими словами, виразами чи словосполученнями.

Одним із визначень терміну сленг, є твердження О. Есперсена, що «сленг – це форма мовлення, яка зобов'язана своїм походженням бажанням людини відхилитися від звичайної мови, нав'язаної нам суспільством» [12]. Так і є, адже сленг – це свого роду результат властивого людині бажання розважитися та потреби постійного оновлення. А от у праці С. Робертсона «The Development of Modern English» під сленгом розуміються зовсім різні явища, що не мають нічого спільного з ним. Лінгвіст стверджує,

що сленг складається з особливих слів, які вигадуються окремими людьми та незрозумілі для усіх інших членів суспільства [15].

Варто також проаналізувати словникові визначення терміну «сленг». Наприклад, однією з дефініцій у «Oxford English Dictionary» є наступна: «words and phrases which are very colloquial or informal, typically consisting of coinages, arbitrary modifications of existing words, playful or colourful figures of speech, coarse or offensive words, etc...» [13]. Тобто, це слова і фрази, що складаються з модифікацій уже існуючих слів. В іншому англійському словнику «The Concise English Dictionary of Annandale» сленг визначається як «розмовна мова певного класу чи класу як освічених, так і неосвічених людей, мова, що не має загального визнання й часто розглядається як мова невишукана, неправильна й навіть вульгарна» [17].

Проаналізувавши праці вище згаданих учених, ми дійшли висновку, що сленг виконує досить багато функції, серед яких можна виділити низку основних. Першою функцією є комунікативна. Вона пов'язана з тим, що, сленг – це засіб спілкування. За допомогою сленгу люди говорять, висловлюють свої думки, розуміють та називають поняття по-новому (наприклад: flex – флексити або викаблучуватися перед кимось). Наступна функція – це когнітивна або пізнавальна. Вона полягає в тому, що багато сленгових одиниць містять додаткову інформацію, якої немає в стандартних найменуваннях, а ще дають допоміжні знання про навколишній світ (наприклад: yummy – апетитний, sweetie - дуже привабливий). Також, сленг виконує номінативну функцію (наприклад: babe – молода дівчина, to chill – чілити, відпочивати), що є результатом пристосування молоді до технічного прогресу та впливу модних тенденцій. Однією з функцій сленгу є експресивне означення (наприклад: cool – крутий, to be gaga – бути божевільним, bullshit - маячня). Коли людина використовує якесь слово-пароль, який допомагає «впізнати свого» серед інших (по жестах чи то по манері розмови), тоді сленг виконує ідентифікаційну, або як її ще називають сигнальну функцію (наприклад: bruh – чувак). Наостанок, сленг сприяє економії часу і місця. Ця функція реалізується за рахунок скорочень, абревіацій, а також різноманітних написів-скорочень, що використовуються в письмовій мові (наприклад: bro (brother) – бро, брат, ya (yes) – так).

Таким чином, різні словники містять категорії слів та словосполучень, які відносяться до сленгу:

1. Слова, що належать до злодійського жаргону. Наприклад: rip-off – ріпнути, вчинити злочин, cheese – гарна річ, to fig – швидко бити.

2. Професіоналізми. Наприклад: plunger – кидатися вперед (в атаку), a noser – удар по носу, to be ploughed – провалитися на іспиті.

3. Образні слова й вирази. Наприклад: *landshark* – юрист, а з іншого боку, загальноживані образні слова *yes-man* – підлесник; *rubber neck* – роззява.

4. Деякі абревіатури також розглядають як сленг: *pro* – професіонал, *biz* – бізнес, *bro* – брат.

5. Слова й висловлювання непристойного характеру. Наприклад: *mick* – «ірландець», *k'nuck* – «канадець», *keki* – «євреї».

6. Діалектизми й провінціалізми: *ratio* – «подвір'я», *to kite* – «літати», *amigo* (з іспанської) – «друг».

Отже, можна зробити висновок, що сленг - це яскраве мовне явище, яке вбирає в себе риси лексики різних соціальних груп. Будучи відкритою системою, цей мовний прошарок постійно поповнюється новими словами, які відображають зміни в нашому житті, вони є своєрідною шкалою словотворчості, мірилом дотепності мовців. Коли такі вислови стають загальновідомими, то люди швидко втрачають до них інтерес і замінюють іншими, тому сленг можна вважати своєрідним «фільтром» новотворів. Сленг відіграє дуже важливе місце у житті молоді та взагалі усіх людей. Адже він є найяскравішим та найбільш живим вираженням людських почуттів та емоцій. Сленг виконує багато різноманітних функцій, але найголовніші це – емоційно-експресивна, комунікативна та ідентифікуюча. Розуміння такого лексичного явища як сленг допомагає тим, хто вивчає іноземну мову, перебувати у природному середовищі носіїв мови, сприяє розвитку їх комунікативної компетенції. Незнання ж сленгу призводить до різного роду курйозів і мовних помилок. Доволі цікавою є думка Л.Ставицької: «Субстандартна лексика видозмінюється, розвивається, а відтак завжди актуальним буде її вивчення «тут і тепер», у ракурсі суспільнополітичної динаміки та мовної особистості у вимірі соціолінгвістичних перемінних, а також оцінних, когнітивних і поведінкових аспектів» [8]. Перспективи подальшого наукового дослідження означеної теми пов'язуємо з докладним вивченням тематичних груп сленгової лексики, що характеризуються своєрідною етимологією та функціонуванням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабін В. В. Сленг у сучасній лінгвістиці: огляд літератури, присвяченої проблемам сленгу. Київ : Військ. ін-т Київського нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка, 2001. 62 с. 2. Дорда В. О. Аксиологічні аспекти студентського сленгу США / Філологічні трактати. Суми: СумДУ, 2006. №11. 45-53 с. 3. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя, 1998. 430 с. 4. Клименко О. Л. Поповнення словникового складу англійської мови з нелітературних підсистем. Харків, 2000. 20 с. 5. Кондратюк Т. М. Словник сучасного українського сленгу. Харків: Фолю, 2006. 352 с. 6. Мартос С. А. Молодіжний сленг : комунікативний аспект. Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія : Лінгвістика. 2005. Вип. 2. 199–202 с. 7. Радчук В. А. «Іншомовні слова в українському мовленні». Київ:

Либідь, 1998. 150 с. **8.** Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціально диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с. **9.** Фурса О. С. Український молодіжний сленг як динамічний феномен: Стан та перспективи досліджень, мовні контакти, галузі сленгу. Київ: Альфа друк, 2008. 52 с. **10.** Чорнобай В. Г. Сленг: історія виникнення, визначення поняття. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки. 2014. Вип. 206. 76–81 с. **11.** Dalzell T. Flappers 2 rappers: American Youth Slang. N. Y., 1996. 543 p. **12.** Jespersen O. (1954). Language: Its Nature, Development, and Origin. George Allen & Unwin Ltd., 448 p. **13.** Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oed.com/?tl=true> (дата звернення 08.04.2024). **14.** Partridge E. Slang Today and Yesterday. 4th ed. London: Routledge & Kegan Paul, 1972. 476 p. **15.** Robertson St. The Development of Modern English. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1954. 469 p. **16.** Spears R. Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions. N.Y: McGraw Hill, 2000. 560 p. **17.** The Concise English Dictionary of Annandale. 1910. 498 p. **18.** Thorne T. Dictionary of Contemporary Slang. London: A & C Black Publishers Ltd, 2006. 250 p.

УДК 81'373.6:371.3(075.8) 07

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ ПАРАДИГМІ

Ткач А. В.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Груба Т. Л.,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри української мови та літератури

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

***Анотація.** Реформа освіти в Україні націлена на системне формування глибоких знань та комунікативних навичок учнів. Міжпредметні зв'язки відіграють ключову роль у сприянні інтеграції знань між різними предметами та розвитку критичного мислення учнів. У статті обґрунтовано важливість міжпредметних зв'язків в освітньому процесі, зокрема в контексті вивчення української мови. Висвітлено потребу в проведенні аналізу програм, методів для ефективного впровадження міжпредметних зв'язків у практику викладання української мови у закладах загальної середньої освіти. Рекомендовано ретельне*

вивчення потенціалу міжпредметних зв'язків для досягнення максимальної результативності у формуванні мовної компетентності учнів, а також до подальших наукових досліджень для вдосконалення якості освіти.

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, українська мова, освітній процес, методи викладання, якість освіти, мовна компетентність, комунікативні навички.

Abstract. Education reform in Ukraine is aimed at the systematic formation of in-depth knowledge and communication skills of students. Cross-curricular connections play a key role in promoting the integration of knowledge between different subjects and the development of students' critical thinking. The article substantiates the importance of interdisciplinary connections in the educational process, in particular in the context of studying the Ukrainian language. The need for analysis of programs and teaching methods for the effective implementation of interdisciplinary connections in educational practice is highlighted. It is recommended to carefully study the possibilities of this approach to achieve maximum effectiveness in the formation of language competence of students, as well as to further scientific research to improve the quality of education.

Keywords: interdisciplinary connections, Ukrainian language, educational process, teaching methods, quality of education, language competence, communication skills.

Реформа освіти в Україні спрямована на реалізацію стратегічних завдань, які передбачають системне формування учнями глибоких та стійких знань основних наукових принципів, асиміляцію ключових концепцій навчальних предметів, розвиток комунікативних вмінь і навичок, що сприятимуть створенню гармонійно розвиненої особистості, активного громадянина та патріота нашої держави [9].

У сучасній освітній парадигмі важливу роль відіграють міжпредметні зв'язки, які сприяють інтеграції знань та компетентностей між різними навчальними предметами. Визначаючи стратегії навчання, вчителі враховують не лише внутрішній зміст кожного конкретного предмета, але й можливості його взаємодії з іншими предметами для глибшого розуміння матеріалу, розвитку критичного мислення та формування учнівських навичок і умінь, які можна успішно застосовувати у різних сферах. Такий підхід до навчання відкриває шлях до більш повного розвитку особистості учня, формує глибше розуміння світу та сприяє його успішній адаптації у сучасному суспільстві [2].

Українська мова в освітньому середовищі відіграє ключову роль як засіб комунікації, а також як предмет вивчення. Проте, в контексті сучасних педагогічних та методичних підходів виникає питання про ефективне поєднання української мови з іншими предметами. Аналіз шкільного курсу

української мови вказує на можливості для встановлення зв'язків із усіма іншими навчальними предметами.

Прагнення стимулювати пізнавальну діяльність учнів, сприяти розвитку комунікативної компетентності вимагає чіткого визначення напрямів та форм таких зв'язків, зосереджуючись на обранні тих, що найбільш ефективно сприятимуть освітньому процесу.

Отже, важливо проаналізувати можливість та переваги міжпредметних зв'язків у вивченні української мови, а також розглянути шляхи їх впровадження в освітній процес для досягнення оптимальних результатів у формуванні мовної компетентності учнів.

Проблема міжпредметних зв'язків є актуальною і привертає увагу багатьох вчених. Зокрема, Н. Голуб, Т. Груба, Т. Левченко, Г. Грибан та інші, досліджують міжпредметні зв'язки у викладанні мови та літератури, які слугують засобом активізації сприймання художнього тексту, збагачення словникового запасу власне українською лексикою, синонімічними формами, шляхом розуміння текстів соціокультурного спрямування тощо [3, 4, 5, 8]. Л. Варзацька акцентує на лінгводидактичних засадах інтегрованого заняття [1].

Як бачимо, дослідження зосереджуються на виявленні можливостей для інтеграції різних предметів для досягнення максимального навчального ефекту. Вони розглядають такі аспекти, як взаємозв'язок між предметами, вплив такого підходу на збагачення знань учнів, підвищення їхнього інтересу до навчання та розвиток різноманітних навичок. Деякі публікації також розглядають методи та приклади успішної реалізації міжпредметних зв'язків у практиці навчання. Результати аналізу свідчать про значний потенціал цього підходу для покращення якості освіти та розвитку комплексного мислення учнів.

Однак, детального вивчення потребує визначення конкретних методів і стратегій інтеграції міжпредметних зв'язків в освітній процес. Це і зумовило вибір нашої наукової розвідки

Мета дослідження полягає в аналізі міжпредметних зв'язків у курсі української мови з урахуванням сучасних педагогічних та методичних підходів. Основну увагу акцентуємо на потенціалі цих зв'язків для покращення якості освіти.

Поставлена мета дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати сучасний стан міжпредметних зв'язків в курсі української мови;
- здійснити оцінку потенціалу міжпредметних зв'язків для покращення якості освіти;
- визначити конкретні методи і стратегії інтеграції міжпредметних зв'язків в освітній процес.

Міжпредметні зв'язки в курсі української мови стають актуальною проблемою у зв'язку з потребою впровадження інноваційних методів навчання, які сприяють глибшому розумінню мови та її використанню в різних сферах життя. Кожний розділ української мови містить в собі елементи міжпредметного матеріалу, які допомагають учням краще розуміти мовні явища, розширюють їх світогляд і сприяють розвитку умінь застосовувати знання з інших предметів. Це відкриває широкі перспективи для впровадження інноваційних методів навчання, спрямованих на глибше засвоєння мовних структур та умінь їх використання в практичних ситуаціях [2].

Аналіз сучасного стану міжпредметних зв'язків у курсі української мови свідчить про те, що вони є важливим фактором для підвищення ефективності вивчення мови. Проте, існує певний рівень однобічності у використанні міжпредметних зв'язків, особливо в контексті традиційного формально-граматичного підходу до вивчення мови. Деякі підручники та методичні посібники обмежуються використанням міжпредметних зв'язків лише на рівні граматичних структур та лексичних одиниць, не враховуючи їхній потенціал для розвитку комунікативних навичок учнів та розуміння мовних явищ у реальних ситуаціях. Зокрема, деякі навчальні програми можуть недостатньо акцентувати увагу на міждисциплінарних зв'язках з іншими предметами, які можуть збагатити розуміння мови як засобу вираження різноманітних сфер людської діяльності [6; 7]. Вважаємо, для подальшого розвитку цього напрямку необхідно звернути увагу на розширення погляду на міжпредметні зв'язки, їхнє використання у контексті різних аспектів мови та сприяння розвитку комунікативних навичок та критичного мислення учнів.

На нашу думку, оцінка потенціалу міжпредметних зв'язків для покращення якості освіти вимагає аналізу на кількох рівнях. Зокрема:

- *аналіз програм та навчальних матеріалів*. Це дозволить оцінити, наскільки ефективно і вичерпно використовуються міжпредметні зв'язки для підвищення якості освіти;

- *оцінка впровадження вчителями міжпредметних зв'язків у своїй педагогічній практиці*. Наприклад, аналіз уроків, домашніх завдань, проєктів та інших навчальних заходів, щоб з'ясувати, які конкретні методи використовуються для інтеграції різних предметів;

- *зворотний зв'язок від учнів*. Важливо дізнатися, як вони сприймають інтеграцію різних предметів в освітньому процесі та як це впливає на їхнє розуміння та зацікавленість у навчанні;

- *порівняння з міжнародними стандартами*. Для об'єктивної оцінки потенціалу міжпредметних зв'язків можна порівняти підходи та результати з міжнародними стандартами освіти, які також враховують інтеграцію різних предметів в освітньому процесі.

Перелічені кроки дозволять здійснити об'єктивну оцінку потенціалу міжпредметних зв'язків та визначити шляхи їх подальшого розвитку для покращення якості освіти.

Методи та стратегії інтеграції міжпредметних зв'язків у курсі української мови в освітньому процесі відображають потенціал для створення комплексного освітнього середовища, сприяючи глибшому розумінню мови та покращенню якості навчання.

Пропонуємо використовувати літературно-мовні проекти в яких, вчителі української мови співпрацюють з колегами з літератури. Наприклад, проект «Поетична мова української поезії», де учні аналізують мовні особливості віршів видатних українських поетів.

Метод мовленнєвого аналізу літературних творів допомагає учням розкрити мовленнєві особливості та глибше зрозуміти тексти відомих письменників, що сприяє розвитку літературної грамотності та вмінню аналізувати мову в контексті літературного твору. Наприклад, учні можуть провести мовленнєвий аналіз поезії Тараса Шевченка, досліджуючи особливості вживання мовних засобів у його віршах, можуть аналізувати вибір лексики, ритму, образності та метафор у поезіях, щоб зрозуміти, як мова використовується для вираження почуттів, ідей та соціальних проблем.

Мовно-історичні дослідження дозволяють учням вивчати етимологію слів та їхнє значення в контексті історії та культури, що сприяє формуванню уявлення про мову як складову культурного спадку та розвитку мовознавчої компетентності. Наприклад, дослідження етимології слів, тобто їхнє походження та еволюцію значень з часом.

Створення творчих завдань, які вимагають використання мовленнєвих навичок, сприяє розвитку учнівської творчості та самовираження. Вони можуть включати написання власної поезії, есе або рецензії на тему, пов'язану з іншими предметами.

Мовленнєві вправи в контексті інших предметів допомагають учням застосовувати мовні засоби у різних сферах життя та набувати нових знань через мовленнєву діяльність, що сприяє розвитку комунікативних вмінь та уміння використовувати мову в різних ситуаціях.

Ці методи і стратегії можуть допомогти інтегрувати вивчення української мови з іншими предметами, що сприятиме більш повному розумінню мови та покращить якість навчання.

На основі проведеного аналізу можна зробити кілька висновків:

1. Міжпредметні зв'язки мають великий потенціал для покращення якості освіти, сприяючи інтеграції знань, розвитку комплексного мислення та формуванню різноманітних навичок учнів.

2. Для ефективного використання міжпредметних зв'язків необхідно ретельно проаналізувати навчальні програми, готовність вчителів використовувати найкращий досвід і практики (у т.ч. і міжнародний).

3. Впровадження міжпредметних зв'язків може сприяти більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу та підвищенню мотивації учнів до навчання.

4. Важливою частиною успішної реалізації міжпредметних зв'язків є оцінка їхнього впливу на освітній процес та результати навчання.

Отже, розробка та впровадження ефективних методів і стратегій інтеграції міжпредметних зв'язків є важливим завданням для покращення якості освіти та розвитку комплексної пізнавальної діяльності учнів. Подальші дослідження міжпредметних зв'язків в курсі української мови мають потенціал допомогти виявити оптимальні методи їх впровадження та визначити їх вплив на освітній процес та результативність учнів, що є важливим кроком у вдосконаленні якості освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варзацька Л. Міжпредметна інтеграція в системі особистісно зорієнтованої мовної освіти. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 7. С. 6–9.
2. Гайдаєнко І. В. Міжпредметні зв'язки на уроках української мови. URL: <https://www.bing.com/ck/a?!&&p=7e039e2384e1cce6JmldHM9MTcxMzY1NzYwMCZpZ3VpZD0zOGU3N2ZjNC1lZDgzLTY5ZTktMmE2Zi02Y2ZkZWZWM4MzY4ZTUmaW5zaWQ9NTE5Mg&ptn=3&ver=2&hsh=3&fclid=38e77fc4-ed83-69e9-2a6f-6cfdec8368e5&psq> (дата звернення 21.04.2024).
3. Голуб Н. Б. Збагачення мовлення учнів 5-7 класів власне українською лексикою: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. К., 1997. 229 с.
4. Грибан Г. В. Роль міжпредметних зв'язків у формуванні комунікативної компетенції учнів. *Вісник Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка*. 2010. № 52. С. 44–47.
5. Груба Т. Л. Збагачення мовлення учнів V–VI класів синонімічними формами на міжпредметній основі: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. К., 1998. 179 с.
6. Захарченко А. О. Застосування міжпредметних зв'язків в початковому курсі української мови: магістерська робота. ХДУ, 2020. 85 с.
7. Козіна Н. О. Використання міжпредметних зв'язків на уроках у початковій школі в контексті реформи «Нова українська школа». Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-mizpredmetnih-zvzaktiv-na-urokah-u-pocatkovij-skoli-v-konteksti-reformi-nova-ukrainska-skola-275744.html> (дата звернення 20.04.2024).
8. Левченко Т. М. Збагачення учнів 5-7 класів етнокультурорознавчою лексикою: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. К., 2001. 243 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті : проект. К.: Шкільний світ, 2001. 24 с.

СТОРИТЕЛІНГ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Шевчук І. О.,

*випускниця педагогічного факультету
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
вчитель Бистрицького ліцею Березнівської міської ради
Рівненського району Рівненської області» (с. Бистричі, Україна)*

Науковий керівник: Сойко І. М.,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та
дошкільної освіти, декан педагогічного факультету
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

*«Словесна творчість – це могутній засіб розумового
розвитку людини, перед якою відкривається світ .
З того часу, як слово стає для дитини інструментом,
за допомогою якого твориться нова краса, дитина
піднімається на нову сходинку бачення світу, досягає
якісно нового етапу у своєму, духовному розвитку.
Йй хочеться у слові виразити захоплення, свій подив
перед красою світу».*

Василь Сухомлинський

Про сторітелінг ми всі чули і вже не один раз – це одна з найвідоміших та найдієвіших навчальних технологій, що подобається як учителям, так і їхнім учням. Сторітелінг настільки популярний, що ним користуються буквально всі – від маркетологів до керівників всесвітньовідомих корпорацій. Чому? Бо він дозволяє говорити просто про складне, допомагає зробити будь-яку тему цікавою та надихає слухачів на власні звершення!

Метод сторітелінгу у педагогіці почав використовуватися ще з 90-х років ХХ століття. На той час були відомі в основному закордонні праці, таких науковців як: К. Egan, М. Narrative. В Україні дослідження методу сторітелінгу почали нещодавно і на сьогодні він вважається інновацією в

освіті. З вітчизняних праць можна знайти статті: О. Караманова, М. Василюшиної, К. Симоненка, Н. Гущиної.

Під поняттям сторітелінг (story – істрія; telling – розповідати) варто розуміти метод донесення інформації до аудиторії шляхом розповідання смішних, зворушливих або повчальних історій з реальними або вигаданими персонажами. Даний метод поєднує в собі психологічні, управлінські та інші аспекти і дозволяє не лише ефективно донести інформацію до аудиторії, а й мотивувати її на певні вчинки й отримати максимально високі результати. У 2006 році ця технологія була визнаною, як найкраща бізнес-ідея. Девід Армстронг уперше представив технологію широкому загалу. Він застосував сторітелінг у роботі з показниками покращення успішності та навчанні новачків. Девід Армстронг під час роботи над методом урахував той факт, що історії цікаві, захоплюючі, учні асоціюють із власним досвідом і вони краще запам'ятовуються, ніж правила. Їм надається більше значення, а тому і вплив на поведінку людей сильніший. Використання сторітелінгу сьогодні, не обмежується лише бізнесом, його активно використовують в інших сферах діяльності людини: маркетингу, коучингу, ораторській майстерності та освіти. Метод сторітелінгу має свою особливість, а саме нестандартність його проведення. Сторітелінг можна віднести до зразка інформаційно-ігрового проекту, що сприяє формуванню практичних умінь і навичок.

Завдяки сторітелінгу можна отримати два найважливіших результати: - поживлення атмосфери у класі, створення невимушеної атмосфери та зняття стресу. - сторітелінг є одним з найпростіших методів, який дозволяє встановити прямий контакт між учителем та учнем, а також найкращим засобом привертання та утримання уваги учнів. Сторітелінг дає можливість не тільки накопичувати знання, а й здійснювати безпосередній вплив на емоції та почуття людини. У цьому і полягає секрет методики розповідання історій. Справжня життєва історія здатна викликати такий емоційний стан, при якому інформація запам'ятовується автоматично. Зв'язок з емоціями дозволяє запам'ятати краще, а ніж факти (навіть якісь незвичайні) і цифри (навіть самі значні). Пізніше, свою думку висловили британські педагоги. Вони також підтвердили, що метод розповідання історій стимулює уяву, емоції, спонукає аналізувати ту чи іншу ситуацію подану в контексті, порівнювати її з власним досвідом. Даний метод несе вплив на формування позитивних, ціннісних орієнтирів; учить правильних, моральних відносин в кінцевому підсумку поведінки людини в довкіллі.

Для того, щоб підібрати історію для уроку української мови, потрібно орієнтуватися на аудиторію. Одним до вподоби емоційні історії-казки, іншим – детективні історії тощо. Розповідь – історія будь-якого виду має кілька ключових принципів:

1. Присутній персонаж.
2. Зберігається інтрига.
3. Наявний сюжет історії.

Використання сторітелінгу на уроках української мови – це один з видів інноваційних педагогічних технологій, який допомагає учням засвоїти матеріал, поданий у вигляді цікавої захоплюючої історії, сприяє розвитку його особистісних якостей, демонструє унікальність уяви кожної дитини, дозволяє проявити активність та творчість. До складових історії методу сторітелінгу належать: герой, сюжет, тема та ідея.

Чому ж саме історія?

- Історія доступна: легше сприймається учнями, ніж описи, реалізує принцип доступності навчання, особливо у початковій школі, а потім і у 5-6 класах.

- Викликає емоції: впливає на почуття учнів, а це допомагає підвищити рівень концентрації уваги.

- Динамічна: сучасні учні краще сприймають динамічну історію, ніж текст іншого типу.

- Викликає асоціації: при розповіді використовуємо презентації, малюнки, реалізується принцип наочності.

- Мотивує: в кожній історії є герой, який в процесі боротьби, праці змінюється і мотивує до цього учнів.

Технологія сторітелінгу пов'язана з психологією, педагогікою, ораторською майстерністю, дидактикою і безпосередньо наукою, на уроках якої використовується. Для того, аби історія була успішною, потрібно:

1. сформулювати мету;
2. орієнтуватися на учнів: історія має бути зрозумілою та цікавою;
3. показати учням, у чому цінність теми;
4. використовувати схему «ситуація-проблема-рішення»;
5. комунікувати з аудиторією (за можливістю).

Розповіді можуть бути різними: учительський монолог, текст, комікс, відеоролик, презентація тощо. Але найпростіше це, звісно, просто розповідати.

Науковці виокремлюють активний та пасивний сторітелінг. Під активним сторітелінгом розуміють, що за створення історії та її розповідь відповідає вчитель. У пасивному сторітелінгу вчителю допомагають учні. Використання того чи іншого виду залежить від уроку, теми заняття, а також від особистих побажань педагога. Використання пасивного сторітелінгу оптимально підходить для початку вивчення нової теми. Під час розповіді можна подати нові правила. Активний – варто застосовувати для закріплення знань. Учні будуть створювати історії самостійно, а завдання вчителя – направляти їх вірним шляхом.

Технологія сторітелінгу допомагає отримати такі результати на уроці української мови:

1. Пожвавити атмосферу у класі, зняти напруженість, створити невимушену обстановку.

2. Учні краще запам'ятовують правила чи слова – винятки.

3. Сторітелінг є одним із найбільш простих та швидких шляхів встановлення контакту між вчителем та учнями, засобом привернення та утримання їх уваги. Цікавим є використання технології сторітелінгу під час заучування на уроках української мови словникових слів. Для кращого запам'ятовування ці слова включають у зв'язну розповідь, що супроводжується схематично. Чим кумедніші та простіші ці історії, тим швидше їх запам'ятовують учні, переказуючи їх один одному. Переказ спирається на малюнок, а вже згодом залишаються тільки ті слова, які слід запам'ятати. На уроках української мови використання сторітелінгу можливе майже при вивченні кожної теми. Наприклад, вивчаючи числівники, можна запропонувати учням вигадати та розказати історію, у якій ключову роль мають грати саме цифри. Те саме з частинами мови, розділовими знаками тощо. Історія може бути як у кожного своя, так і колективна – наприклад, коли кожне наступне речення історії вигадує та проговорює новий учень.

Методику сторітелінгу можна використовувати декількома способами:

1. Запропонувати кожному учню скласти розповідь, використовуючи не менше 20 прикметників чи прислівників, в залежності від матеріалу, який на той час вивчається. Такі завдання збільшують запас слів, впливають на мову. Також цей засіб ефективний при закріпленні знань з граматики.

2. Запропонувати дітям обрати одного персонажа з твору, який вони почули, і підготувати невеликий твір-переказ «Який я персонаж?» У розповідь потрібно включити цікаві вчинки, слова, та епохи. Учні більш цілісно уявляють час та простір в переказі чи історії, аналізують та зіставляють факти. Ймовірність того, що діти запам'ятають якийсь конкретний момент, значно зростає. В підсвідомості з'явилася чітка асоціація: знайомих і героїв твору.

3. «Закінчи історію». Зачитати учням початок речення або 2-3 фрази з історії. Завдання учнів: скласти якомога більше незвичайних та оригінальних варіантів для закінчення цієї історії.

4. Запропонувати учням у невеликих групах скласти коротку 10-хвилинну розповідь з теми, яку зараз проходять. Обов'язковою умовою є деталізація. Так учні повністю занурюються в тему, розуміють причини й наслідки подій, створюють особисті асоціації.

5. «Історія наслідування». Прочитати учням невелику історію, створену відомим автором (наприклад, про якийсь хороший вчинок).

Запропонувати їм скласти власну історію з тією ж ідеєю, тільки в іншій локації чи з іншими героями.

Отже, сторітеллінг є хорошим засобом переконання та мотивації учнів. Він надихає їх на прояв ініціативи в освітньому процесі.

"Якщо мені вдавалось домогтись, щоб дитина, в розвитку мислення якої траплялись серйозні затримки, придумала казку, пов'язуючи у своїй уяві декілька предметів оточуючого світу, – значить можна сказати з упевненістю, що дитина навчилася мислити." (В. О. Сухомлинський)

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз методу навчання StoryTelling [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ar25.org/article/storitelling-yakefektivnyyvariant-neformalnogo-navchannya.html> <https://www.ar25.org/article/storitelling-yakefektivnyy-variantneformalnogo-navchannya.html>.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997.
3. Навчальне видання «Формування літературної компетентності учнів початкових класів» / Скоблікова О. В. – Х. : Вид. група «Основа», 2014.
4. Большакова І. Українська мова. Технологія «Сторітелінг» <https://www.youtube.com/watch?v=K2YVwU9B6L4>
5. Сторітеллінг як ефективний варіант неформального навчання <http://www.airo.com.ua/storitelling-yak-efektivniy-variant-neformalnogo-navchannya/>
6. Метод Storytelling: як зацікавити дітей, розповідаючи історії <https://naurok.com.ua/post/metod-storytelling-yak-zacikaviti-ditey-rozpovidayuchi-istori>
7. Сторітеллінг як метод навчання <https://www.creativeschool.com.ua/storytelling/>

РОЗДІЛ 6 РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

УДК 796.332.015.134

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ

Василечко О. М.,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Омелянюк Ю. А.,

*старший викладач кафедри фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті проблема піднімається проблема вдосконалення техніко-тактичної майстерності. Зазначено, що спеціальна працездатність впливає на ефективність техніко-тактичної дій юних футболістів. Інтегральна оцінка техніко-тактичної майстерності складається із суми оцінок спеціалізації та універсалізації. Вказано, що запропонована програма з використанням методів моделювання і послідовністю тренувальних занять покращує показники фізичної та функціональної підготовленості юних футболістів; підвищує рівень техніко-тактичної майстерності та спеціальної підготовленості.

Ключові слова: футбол, техніко-тактична підготовка, юні футболісти, модель.

Abstract. The article raises the problem of improving technical-tactical skill. Special working capacity affects the effectiveness of technical and tactical actions of young football players. The integral evaluation of technical and tactical skill consists of the sum of the evaluations of specialization and universalization. It is indicated that the proposed program with the use of modeling methods and the sequence of training classes improves the indicators of physical and functional fitness of young football players; increases the level of technical and tactical skills and special training.

Keywords: football, technical and tactical training, young football players, model.

Однією з найбільш актуальних проблем спортивного тренування юних футболістів є проблема вдосконалення техніко-тактичної майстерності. За умови рівності сил команд в усіх інших компонентах гри, саме вдало обрана тактика разом із високою виконавською майстерністю, забезпечать перевагу команді, яка добре підготовлена в цьому плані. Оволодіння техніко-тактичними діями і розвиток якостей визначають ефективність ігрової діяльності юних футболістів. Велика роль припадає на організацію і проведення техніко-тактичного тренування, забезпечення техніко-тактичної підготовки.

Техніко-тактична підготовка, як вважають досвідчені практики з футболу, базується на оволодінні юними футболістами арсеналу техніко-тактичних дій, що дозволяє юним футболістам максимально демонструвати у грі свою технічну оснащеність, спеціальні якості і здібності, тактичну майстерність і теоретичні знання. Відповідно до розвитку та удосконалення спеціальних якостей юним футболістам у грі необхідно вводити в програму тренувань вправи на витривалість, швидкість, спритність, силу, гнучкість. Спортивний результат кожного має свої особливості, і залежить від багатьох чинників, зокрема, від амплуа гравця. Оцінити тактичну майстерність можна завдяки виконанню якісно і влучно доцільних тактичних дій. Тактичні дії плануються відповідно до тактичних знань і технічних навичок, рівня розвитку фізичних здібностей і психологічних якостей гравців [1; 3]. Вміння змінювати тактичну схему ведення спортивної боротьби, залежно від особливостей і ходу футбольної гри, є важливим показником тактичної підготовленості юних спортсменів.

Аналіз науково-методичної літератури вказує на те, що процес навчально-тренувальних занять юних футболістів техніко-тактичного спрямування містить наступні методичні положення: вибір методів і засобів відбувається з урахуванням особливостей розвитку дитячого організму, для якого характерною є підвищена лабільність (пластичність) нервової системи; основні завдання техніко-тактичної підготовки дітей молодшого та середнього віку вирішуються за допомогою різноманітних ігор та ігрових вправ переважно техніко- тактичного спрямування; дотримання раціонального співвідношення між різними сторонами підготовки зі зміною різноманітних засобів та їх спрямування у процесі зростання загальної та спеціальної підготовленості юних футболістів [4; 6].

Метою дослідження є процес удосконалення навичок техніко-тактичних дій у юних футболістів.

Здійснення мети роботи передбачало вирішення таких основних завдань:

1. Визначити фактори, які впливають на змагальну діяльність юних футболістів.

2. Розглянути вплив моделі техніко-тактичних дій на змагальну діяльність юних футболістів.

Дослідження базувалось на обґрунтуванні ефективності методів запропонованих провідними тренерами-викладачами з футболу, які спрямовані на вдосконалення колективних наступальних дій юних футболістів. Ефективність впливу засобів техніко-тактичної підготовки юних футболістів визначалася за показниками: результати виступів футболістів в офіційних змаганнях; якість виконання в офіційних іграх різного рівня техніко-тактичних дій (середніх і довгих передач, ведення м'яча та обігравання суперника, завершальних ударів у площину воріт); структура ігрових комбінацій, після яких було зафіксовано взяття воріт суперників (враховувалися напрямок і кількість ходів в організованих футболістами наступальних діях, оптимальна дистанція виконання результативних ударів у площу воріт та зони футбольного майданчика, з яких здійснювалися останні (гольові) передачі м'яча); співвідношення техніко-тактичних дій з м'ячем в залежності від обраної моделі гри (фіксувалися кількість і % браку техніко-тактичних прийомів в умовах відсутності ігрового простору (пресинг на «чужій» половині поля) та наявності ігрового простору (зустрічний відбір, пресинг на «своєї» половині поля); частота участі кожного з футболістів в коаліціях (групах) гравців різних амплуа, які організовували комбінаційні дії; розподіл частоти використання різноманітних техніко-тактичних прийомів футболістами в процесі гри.

Під час дослідження проводився пошук груп оптимальних співвідношень функціональних реакцій організму юних футболістів в залежності від педагогічних завдань з використанням стандартних вправ та однотипних ігрових серій. Спостерігали, що під час багаторазового повторення певних моделей тренувальних впливів відбувалися зміни функціональних можливостей організму спортсменів. Підбір фізичних навантажень у відповідності до поставлених завдань сприяв забезпеченню розвитку швидкісних, координаційних, силових можливостей, в інших – розвитку швидкісної, силової, координаційної витривалості. Були випадки, коли взагалі не відбувалось будь-яких достовірних змін у порівнянні з початковими показниками. Кожна модель тренувальних впливів мала зв'язок з м'язовою працездатністю.

Зазначено, що спеціальна працездатність юних футболістів розвивається за допомогою техніко-тактичних засобів тренування, тому тренерам-викладачам в навчально-тренувальному процесі необхідно звертати увагу для вдосконалення індивідуальної майстерності футболістів.

Існують критерії, за якими можна оцінити спеціальну працездатність юних футболістів. Оцінювання рівня виконання специфічних функцій (спеціалізації) гравцем визначається результатом множення суми

правильно виконаних дій на коефіцієнт значущості прийому. Оцінювання рівня універсалізації футболіста відбувається завдяки множенню суми правильно виконаних дій на коефіцієнт значущості прийому в залежності від місця виконання даної дії. Сума оцінок спеціалізації та універсалізації Інтегральна оцінка техніко-тактичної майстерності складається із суми оцінок спеціалізації та універсалізації [2].

Інтегральна оцінка для кількісного визначення рівня техніко-тактичної майстерності футболістів у конкретній грі підтверджується високою кореляційною залежністю між інтегральною та експертними оцінками за гру. Інтегральна оцінка враховує різноманітні сторони підготовленості футболіста такі, як арсенал техніко-тактичних дій, надійність виконання прийомів, ігрові функції. Таку оцінку потребує розробки для кожного гравця окремо, для гравців певного амплуа, для команди, в цілому.

Кількісна оцінка змагальної діяльності футболістів враховує найкращі модельні показники ігрової активності та надійності виконання техніко-тактичних дій за рахунок виконання прийомів, які не сприяють досягненню переможного результату в ігрових ситуаціях та загостренню гри. Рівень виконання модельних характеристик техніко-тактичної діяльності визначають оцінюванням спеціалізації та інтегральної оцінки техніко-тактичної майстерності футболістів.

Ефективність змагальної діяльності забезпечується факторами підготовленості. Тому вся система вдосконалення окремих компонентів підготовленості повинна пов'язуватися з необхідністю становлення вузлових компонентів змагальної діяльності.

Найефективнішими засобами підвищення техніко-тактичної майстерності футболістів у змагальному періоді можуть бути тренувальні моделі впливів, при яких враховують особливості змагальної діяльності. Нами з урахуванням рівня спеціальної підготовленості спортсмени експериментальної групи були розподілені на чотири підгрупи. Кожна група нараховувала чотири футболісти. При формуванні груп враховувалися результати тестування фізичної та функціональної підготовленості.

Дослідження у змагальному періоді тривало протягом п'яти місяців. Під час експерименту збільшувався загальний обсяг занять техніко-тактичної спрямованості, застосовувалися спеціальні вправи, при підборі яких враховувалися специфічні функції футболістів і рівень спеціальної підготовленості.

У своїх дослідженнях Матлах П. Б. запропонував програму для юних футболістів, яка була спрямована на вдосконалення специфічних техніко-тактичних дій і підвищення рівня спеціальної витривалості. У кожній групі було автором було проведено 95 тренувальних занять, з яких у першій і

третьої групі в режимі вдосконалення техніко-тактичної майстерності та розвитку швидкісних якостей 35 занять (38%); в режимі вдосконалення техніко-тактичної майстерності та розвитку швидкісної витривалості 35 занять (38%), в режимі вдосконалення техніко-тактичної майстерності та розвитку загальної витривалості 25 занять (24%). У другій і четвертій групі в режимі вдосконалення техніко-тактичної майстерності та розвитку швидкісних якостей 41 заняття (44,6%), в режимі вдосконалення техніко-тактичної майстерності та розвитку швидкісної витривалості 54 заняття (55,4%) [5].

Впровадження програми з використанням методів моделювання і послідовністю тренувальних занять вплинули на покращення показників у тестуванні фізичної та функціональної підготовленості більш ніж на 50 % в першій групі, у другій групі понад 70%, в третій групі до 55 %, четвертій групі – 53 %. На кінець дослідження у юних футболістів достовірно підвищилася інтегральна оцінка спеціалізації та універсалізації у грі. Покращилися показники техніко-тактичної діяльності: відбулося збільшення загальної кількості техніко-тактичних дій від 736 до 820 за гру.

Таким чином, застосування методів моделювання у процесі підготовки команд юнаків 14-15 років з футболу сприяє підвищенню рівня їх техніко-тактичної майстерності та спеціальної підготовленості.

Крім цього необхідно звертати увагу на нормування фізичного навантаження. Це також враховувалося нами, а саме інтенсивність та тривалість вправ, кількість повторень, режими чергування навантаження і відпочинку.

Таким чином, вважаємо, що використання методів моделювання з урахуванням особливостей змагальної діяльності в практиці підготовки юнацьких футбольних команд позитивно впливатиме на підвищення техніко-тактичної майстерності та результативності в індивідуальних, групових і командних діях у нападі, дозволить оптимізувати та покращити навчально-тренувальний процес підготовки юних футболістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гакман А., Байдюк М. Особливості фізичної підготовки арбітрів у футболі. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції, 05-06 листопада 2015. Чернівці: Технодрук. С. 201-204.
2. Дублінський А. В. Моделювання тактичних дій у процесі підготовки юнацьких команд з футболу. Київ. 2001. 131 с.
3. Климок, С. Д. Особливості техніко-тактичної підготовки юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки: магістер. робота. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 50 с.
4. Колобич О. Напрямки удосконалення техніко-тактичної підготовки юних футболістів. Молода спортивна наука України. 2011. Т. 1. С. 126-133.
5. Матлах П. Б. Техніко-тактична підготовленість захисників у сучасних оборонних стратегіях гри команд з футболу. 2021. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua> (Дата звернення 30.04.2024).
6. Терзі П. П., Похилик В. А. Особливості техніко-тактичної підготовки

футболістів 13-15 років. Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини : матеріали III міжнар. інтернет-конференції (Одеса, 4-5 листопада 2019 р.). Одеса. 2019. С. 139-144.

УДК 327.8:796.071

СПОРТ І ДИПЛОМАТІЯ У ПОШУКАХ СПІЛЬНОГО

Гаврилюк О. В.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Сотник Ж. Г.,
*кандидат наук з фізичного виховання, доцент,
доцент кафедри фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті пропонується вирішувати конфлікти за допомогою спорту та дипломатії через призму олімпізму. Наводяться приклади протистояти виникненню війн за допомогою налагодження мирних стосунків вєдучих діячів, науковців олімпійського руху, які закликають до миру, участі у спортивних змаганнях. Зазначено цінності, які необхідно формувати у дітей: дружба, повага, досконалість. Значна роль відводиться вчителєм, дорослим, які впроваджують в освітній процес формування моральних цінностей в дусі миру та спорту.

Ключові слова: мир, дипломатія, спорт, цінності олімпізму, підрастаюче покоління.

Abstract. The article proposes to resolve conflicts through sports and diplomacy through the prism of Olympism. Examples are given of how to resist the outbreak of wars by establishing peaceful relations between leading figures and scientists of the Olympic movement who call for peace and participation in sports competitions. The values that need to be fostered in children are specified: friendship, respect, excellence. A significant role is assigned to teachers and adults who introduce the formation of moral values in the spirit of peace and sport into the educational process.

Keywords: peace, diplomacy, sport, values of Olympism, younger generation.

Для України успішна реалізація спортивної дипломатії має величезне значення. У процесі становлення державності, у складних соціально-політичних та економічних умовах державі потрібно використовувати всі наявні інструменти реалізації та захисту своїх зовнішніх інтересів. У цій ситуації не можна недооцінювати ті можливості, які відкриває перед зовнішньополітичними інституціями спортивна дипломатія.

П'єр де Кубертен відмічав: «...Народжуються види спорту з новими характеристиками, вони інтернаціональні й демократичні, а отже, відповідають ідеалам та потреbam нашого часу. Однак за наших днів, як і в минулому, їх вплив може бути і позитивним, і негативним, що залежить від їх використання та напрямів розвитку. Спорт може збуджувати як найбагородніші, так і найбільш низькі почуття. Він може розвивати безкорисливість і зажерливість, може бути великодушним і зрадливим, мужнім і подразливим. Урешті, він може бути використаний для зміцнення миру або для приготувань до війни» [1; с. 10].

Підтвердженням прагнення встановлення миру свідчить 50-та сесія Генеральної асамблеї ООН (1993 р.), на якій прозвучала доповідь Президента МОК Хуана Антоніо Самаранча «За встановлення кращого і міцного миру завдяки спорту й олімпійським ідеалам». Доповідь Хуана Антоніо Самаранча стало поштовхом прийняття резолюції щодо відродження ідеї припинення всіх військових дій під час Олімпійських ігор. Ця резолюція ООН була підтверджена у 1995 та 1997 рр., коли Організація Об'єднаних Націй закликала держави планети дотримуватися перемир'я під час XVIII зимових Олімпійських ігор в Нагано, оскільки у цей період виник гострий міжнародний конфлікт між Іраком та США.

Президент Міжнародного олімпійського комітету Томас Бах у зв'язку з прийняттям резолюції ООН відмітив: «Роль спорту у будівництві мостів, а не у спорудженні стін. Спорт означає діалог і взаєморозуміння, не дивлячись на відмінності. Спорт, і особливо олімпійський рух, розуміють глобальні відмінності культур і розцінюють їх як джерело розмаїття» [3].

Мета дослідження – дослідити шляхи формування дипломатії та вирішення конфліктів через спорт. *Завдання дослідження*:

1. Проаналізувати роль спорту та дипломатії в житті.
2. Визначити засоби для досягнення миру у світі.
3. Охарактеризувати шляхи формування цінностей за допомогою спорту у підростаючого покоління.

Країна – це громадяни, і в побудові країни важливо, якою людиною буде кожен. Виховання підростаючого покоління як громадян миру є важливим для перетворення майбутнього світу на краще. Для того, щоб такі майбутні головні дійові особи народились, ми повинні у школі навчати мирним відносинам, цінностям і досвіду, та виховувати, щоб учні могли це реалізувати на практиці в суспільстві.

«Думки про війну виникають в умах людей, тому в свідомості людей слід вкорінювати ідею захисту миру» – Устав ЮНЕСКО [4].

Роль спорту й олімпійського руху в системі міжнародних відносин за останнє століття значно зросла. Сучасний спорт і Олімпійські ігри, відроджені наприкінці XIX століття виступають як чинник інтеграції, зближення народів, виконуючи функцію «посла миру». Вони допомагають перекинути міст взаєморозуміння, співробітництва і доброї волі, встановити дружні відносини між різними країнами і народами.

Відроджені у 1896 р. сучасні Олімпійські ігри успадкували фундаментальний інститут стародавніх Олімпійських ігор і поклали його в основу сучасних олімпійських принципів. В основному документі сучасного олімпійського руху – Олімпійській хартії – зазначено: «Олімпізм являє собою філософію життя, що звеличує та об'єднує в гармонійне ціле якості тіла, волі й розуму. Поєднуючи спорт з культурою та освітою, прагне до створення способу життя, який базується на radoшах від зусилля, освітній цінності доброго прикладу та повазі до універсальних фундаментальних етичних принципів» [2; с. 291].

Сучасні Олімпійські ігри стали святом миру і дружби, змаганнями, осяяними духом мирного співробітництва народів і чесної спортивної боротьби. Тому більшість спортсменів, готуючись до Ігор, вважають їх найважливішими спортивними змаганнями, що проходять під знаком миру.

У січні 1952 р. французька газета «Се суар» опублікувала лист групи спортсменів Франції: «Кожний знає, що, спортсмени не хочуть більше війни – цього сорому для людства. Ми закликаємо, спортсменів Франції і всього світу, тренерів, суддів, викладачів фізичного виховання, спортивні клуби, союзи і федерації підписати це звернення і звернутися до Міжнародного олімпійського комітету з вимогою, щоб Ігри XV Олімпіади проходили під знаком боротьби за мир». Про значення Олімпійських ігор 1952 р. для збереження миру у світі йшлося і в зверненні Всесвітньої ради миру до всіх прихильників миру: «Всесвітня рада миру безперечно підтримає будь-яку ініціативу і всі зусилля, спрямовані на те, щоб надати Олімпійським іграм характер потужної демонстрації миру».

Найвидатнішим атлетом Ігор XI Олімпіади, що відбулася у Берліні 1936 р. став Джессі Оуенс зі США, який здобув чотири золоті медалі. Проте мало хто знає про дружбу спортсмена з нацистської Німеччини Луза Лонга і американського негра Джессі Оуенса. Під час перших двох спроб у стрибках Джессі не вдалося показати хороший результат. Лонг допоміг Оуенсу встановити олімпійський рекорд, підказавши йому техніку розбігу та відштовхування.

Разом вони йшли по стадіону, руку за руку на очах представників нацистського режиму. «Скільки мужності від нього вимагалось продемонструвати свою дружбу перед Гітлером... Ти можеш здобути усі

медалі і кубки, та вони не варті тієї дружби, яку я відчув у той момент», – сказав Оуенс.

«В один із днів проведення стародавніх Олімпійських ігор старець прийшов на стадіон пізніше звичайного. Блукаючи серед глядачів, він ніяк не міг знайти собі місця. Здавалося, що його зовсім ніхто не помічав, щоб запропонувати місце. Та ось він наблизився до місця, де сиділи спартанці. Раптом усі вони підвелися, щоб поступитися місцем літній людині. Глядачі заплодували спартанцям, а старець промовив: «Усі греки знають правила пристойності, проте дотримуються їх тільки спартанці». «Поводьтеся з іншими так, як ви б хотіли, щоб інші поводитися з вами» Луки 6:31.

На території Міжнародної олімпійської академії, що розташувалася у легендарній Олімпії, знаходиться дивна скульптура: старець, якого бережно підтримують молоді атлети. Як свідчать історичні факти, найвидатнішим кулачним бійцем еллінського світу був Діагор – уродженець острова Родос, олімпійські досягнення якого описав давньогрецький поет Піндар. Свою спортивну кар'єру Діагор розпочав у 18 років. У 464 р. до н. е. став олімпійським чемпіоном. Його стиль боротьби був унікальним: Діагор ніколи не намагався уникнути удару суперника і жодного разу за свою кар'єру не порушив правил чесного поєдинку.

За своє спортивне життя він, окрім тріумфальної перемоги на Олімпійських іграх, чотири рази перемагав на Істмійських і двічі на Немейських іграх з кулачного бою. Діагор – улюбленець публіки, заснував цілу династію олімпіоніків.

Дружба – загальнолюдська й олімпійська цінність, що передбачає розуміння, повагу, підтримку, допомогу, рівність, співчуття. Дружба допомагає досягти бажаної особистої та мети певної групи людей: класу, команди, навіть, різних народів, країн і суспільства в цілому. Друзі – Луз Лонг та Джессі Оуенс.

Повага – одне з важливих вимог моральності. В моральному аспекті суспільства повага передбачає справедливість, рівність прав, увагу до інтересу іншої людини, його переконань, свободу і довіру. Як у випадку старця та спартанців.

Досконалість – спонукає кожного до досконалості своїх знань, умінь і навичок, фізичних якостей і вроджених здібностей. Діагор – улюбленець публіки

Немає прекраснішого місця для життя чим Земля. Однак через людський егоїзм та жадібність багато людей страждають від війни, голоду, розриву між багатими і бідними, та забруднення навколишнього середовища. Реальність, з якою стикається людство, залишається проблемою, яку потрібно вирішити, і вона передається майбутнім поколінням. Ми з вами повинні навчити дітей молодшого віку:

1. Надання комусь допомоги починається з уваги та турботи про іншу людину, а співчуття болю та радості інших людей призводить до єдності у стосунках з усіма людьми.

2. Дати зрозуміти, що життя – це не тільки для себе, але й для інших. Допомогти стати, людьми, які готові жертвувати один для одного, коли інші потребують цього.

3. Навчити прощати інших за їхні провини, визнаючи, що я теж не є ідеальним.

Таким чином, багатьма ученими з різних країн піднімаються питання розвитку миротворчої місії, яка спрямована на впровадження в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів, ставлення до цього процесу державних і громадських організацій, окремих учасників навчально-виховного процесу школярів. Для цього необхідно сформувані у підростаючого покоління людські цінності шляхом миру, любові та взаєморозуміння; набувати таких навичок, як дружба, повага та досконалість в спорті і в цілому. Лозунг «О, спорт! ти – Мир!», показує, що можна будь які конфлікти вирішувати під час змагань і довести свою першість на арені. Коли громадський порядок руйнується, виникають суперечки та конфлікти, соціальна плутанина, безпека не може бути гарантована, і це навіть може загрожувати життю. А порядок людського світу стає рушійною силою для подолання війн та створення миру.

Миротворство – тривалий процес, де спорт є частиною цього процесу. Ми усвідомлюємо обмеження, але хочемо використовувати силу наших цінностей для просування позитивного мирного розвитку світового співтовариства. Ці цінності, так само як і мирні змагання на Олімпійських іграх, повинні надихати людей».

Отже, потрібно зрозуміти, що для досягнення миру суспільство повинно мати принципи або правила, яких слід дотримуватися, і виховувати дух любові та миру; використовувати силу цінностей для просування позитивного мирного розвитку світового співтовариства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмолова В. М. Олімпійська освіта: теорія і практика: навчальний посібник. К. Олімпійська література. 2011. 335 с. 2. Єрмолова В.М. 10 уроків із Пером де Кубертенем : методичний посібник. Київ. 2016. 236 с. 3. Президент МОК Томас Бах: «Роль спорту – будувати мости». URL: <https://noc-ukr.org/news/8908/> (дата доступу 30.04.2024). 4. Статут ЮНЕСКО. URL: <https://quizlet.com/824109476/> (дата доступу 30.04.2024).

ОПТИМІЗАЦІЯ ТЕХНІКИ ВИКОНАННЯ ВПРАВ В СИЛОВОМУ ФІТНЕСІ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ

Гусєва І. Б.,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Коваль В. В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука», (Рівне, Україна)*

Анотація. Розроблено систему удосконалення техніки виконання вправ в силовому фітнесі для чоловіків. Проаналізовано результати опитування, які вказують на те, що в процесі використання вправ з вільною вагою обтяження, нерівномірність розвитку задіяних груп м'язів для стабілізації положення тіла та одночасної протидії зовнішньому опору, підвищує ризик травмування та передчасне виснаження енергоресурсів. Доведено, що тривале виконання ізольованих вправ на тренажерах призведе до недостатнього рівня розвитку груп м'язів стабілізаторів, які вкрай необхідні під час базових вправ. Встановлено, що до основних факторів, які впливають на корекції техніки виконання вправ в силовому фітнесі, відносять траєкторію, амплітуду руху та тривалість їх фаз на тлі зміни положення тіла. Розроблено основні характеристики техніки виконання вправ для чоловіків в процесі занять силовим фітнесом.

Ключові слова: силовий фітнес, техніка, чоловіки, вправи.

Abstract. The system of improving the technique of exercises in strength fitness for men is developed. The results of the survey are analyzed, which indicate that in the process of using exercises with free weight, the uneven development of the involved muscle groups to stabilize the body position and simultaneously counteract external resistance, increases the risk of injury and premature depletion of energy resources. It has been proven that prolonged performance of isolated exercises on simulators will lead to an insufficient level of development of stabilizer muscle groups, which are essential during basic exercises. It has been established that the main factors influencing the correction

of exercise technique in strength fitness include the trajectory, amplitude of movement and duration of their phases against the background of changes in body position. The main characteristics of the technique of exercises for men in the process of strength fitness are developed.

Keywords: *strength fitness, technique, men, exercises.*

Сучасна система підготовки в силових видах спорту передбачає постійне удосконалення не лише структури та змісту тренувального процесу за рахунок розробки інноваційних моделей занять з використанням різноманітних режимів силового навантаження, але й одночасно направлена на розробку інтегральних механізмів корекції та контролю за технікою виконання вправ, варіативності поєднання відповідних методів та принципів тренування, що дозволить більш поглиблено підійти до вирішення проблеми відповідності параметрів зовнішнього подразника індивідуальним функціональним можливостям організму різних вікових груп спортсменів [1; 3; 5; 8].

Використовуючи інтегральний комплекс сучасних методів систематизації, узагальнення та обробки інформації проводили порівняльний аналіз результатів наукових робіт з тематики досліджень. В першу чергу використовувались бази даних Scopus, Web of Science та PubMed за останні 5 років. Було проаналізовано більше 100 наукових робіт з тематики дослідження. В списку літератури представлено 9 основних фундаментальних робіт.

В опитуванні приймали участь 350 тренерів з силового фітнесу та бодібілдингу, які мають тренерський стаж роботи більше 10 років. Онлайн опитування проводилось в 160 фітнес-центрах України, щодо визначення основних проблем в процесі практичної реалізації «базової» техніки виконання силових вправ представниками різних вікових груп.

Мета дослідження: оптимізувати техніку виконання вправ в силовому фітнесі.

Досліджуючи питання щодо визначення основних проблем практичної реалізації «базової» техніки у силовому фітнесі було виявлено, що низка науковців [3; 4; 7; 9] та 87,5% опитуваних нами тренерів вважають, що в першу чергу вони залежать від особливостей використовуваних в процесі тренувань типів силових вправ.

Так, до основних проблем, які знижують ефективність вправ з вільною вагою обтяження за умова використання «базової» техніки їх виконання відносять: високий ризик травмування внаслідок надто великої для активації максимальної кількості м'язових рухових одиниць типу FR та FF під час ексцентричної фази руху швидкість інерційного руху обтяження та нерівномірному розвитку певних груп м'язів одночасно задіяних під час виконання базових вправ; значні енергозатрати внаслідок залучення великої

кількості груп м'язів стабілізаторів для фіксації положення тіла долаючи протидію зовнішньому подразнику.

В процесі дослідження основних причин, які призводять до зниження ефективності реалізації вправ на тренажерах за умов використання «базової» техніки були виділені наступні фактори: відсутність універсальних для людей з різними антропометричними даними (зріст, довжина рук, різний рівень розвитку груп м'язів на правих та лівих кінцівках) тренажерних пристроїв для виконання вправ з заданої траєкторією та амплітудою руху; низький розвиток більшості м'язів стабілізаторів в процесі виконання базових вправ на тренажерах за рахунок постійної фіксації певних частин тіла в блоках.

В процесі вивчення питання пов'язаного з факторами, які впливають на корекцію техніки виконання вправ в силовому фітнесі для удосконалення фізіологічних процесів адаптації нервово-м'язової системи та оптимізації параметрів навантаження, ми використовували результати фундаментальних робіт представлених в сучасній науковій літературі [1; 2; 3; 8; 9] та особистий досвід з науково-дослідної діяльності [3; 5; 6]. В процесі аналізу отриманої інформації було встановлено, що до основних факторів, які впливають на корекцію техніки виконання вправ в силовому фітнесі відносять траєкторію та амплітуду руху, положення тіла та його частин під час виконання силових навантажень, а також тривалість концентричної та ексцентричної фаз руху.

Встановлено, що зміна стандартної траєкторії руху під час виконання силових вправ впливає на кількість одночасно задіяних груп м'язів синергістів та стабілізаторів, а також на активність роботи системи енергозабезпечення та параметри обсягу і інтенсивності навантаження. Незначне (на 10-12% від максимального) зменшення амплітуди руху під час виконання вправ, дозволить вирішити одну із актуальних в фітнесі та бодібілдингу проблем пов'язаних зі зниженням кількості активних рухових м'язових одиниць в пікових точках під час використання повної амплітуди. Збільшення в 2-3 рази тривалості концентричної та ексцентричної фаз руху позитивно вплине на зменшення швидкості інерційного руху обтяження та одночасно дозволить підвищити кількість активних рухових м'язових одиниць типу FR та FF. При цьому, збільшення тривалості фаз руху під час виконання вправи, призведе до зменшення кількості повторень в окремому сеті та параметрів робочої ваги обтяження, але загальний рівень активності задіяних м'язових рухових одиниць типу FF не буде зменшуватись. Зміна кутів між окремими частинами тіла спортсменів, що змінює загальне його положення під час виконання вправи, суттєво вплине за співвідношення залучених м'язів синергістів та стабілізаторів, а також параметри максимальної та робочої ваги обтяження.

Враховуючи фізіологічні особливості процесів адаптації організму підлітків до силових навантажень, в основі запропонованої нами моделі техніки виконання вправ представлено наступні параметри: доцільність використання часткової (90% від максимальної) амплітуди руху без фіксації в верхній піковій точці, що сприятиме зменшенню робочої ваги обтяження при збільшенні кількості активних рухових м'язових одиниць типу FF; підвищення контролю швидкістю інерційного руху обтяження за рахунок збільшення тривалості ексцентричної фази до 2-3 секунд; змінюючи положення окремих частин тіла за рахунок корекції кутів зменшується кількість залучених м'язів стабілізаторів та їх активність, що впливає на процеси економізації системи енергозабезпечення; для більш вираженого навантаження м'язів агоністів змінюється траєкторія руху порівняно зі «стандартною» для силових видів спорту.

Розроблена модель техніки виконання вправ в силовому фітнесі для осіб юнацького віку, враховуючи особливості процесів адаптації їх нерво-м'язової системи до подібних навантажень, мала відповідні характеристики: виконання вправ з повною амплітудою та фіксацією в пікових (нижній та верхній) точках; для збільшення активності та залучення в процесі виконання дії максимальної кількості груп м'язів синергістів та стабілізаторів відбувається суттєва зміна траєкторії руху; стандартне положення тіла зберігається лише під час виконання базових вправ з вільною вагою обтяження; під час виконання ізольованих вправ тривалість концентричної фази руху підвищується в три рази, що максимально підвищить кількість активних м'язових рухових одиниць переважно типу FF.

Запропонована чоловікам зрілого віку як першого так і другого періоду модель техніки виконання вправ в силовому фітнесі, з урахуванням їх рівня резистентності до силових навантажень та фізіологічні адаптаційні резерви організму, мала наступні параметри: використовувалась часткова (зменшена на 10-12%) амплітуда руху, але лише в нижній піковій точці з метою протидії прояву фази розслаблення м'язів, що дозволить зменшити параметри робочої ваги обтяження при ідентичній тривалості м'язового напруження в окремому сеті; збільшено мінімальний період тривалості ексцентричної фази руху до 6 с, що прискорить енергетичне виснаження м'язів агоністів та синергістів незважаючи на те, що загалом функціональний стан залишатиметься стабільним; зміна кутів між окремими частинами тіла дозволить підвищити активність груп м'язів агоністів та синергістів на тлі зменшення рекрутування стабілізаторів; вправи в тренажерах виконуються зі стандартною амплітудою, але за умови часткової фіксації певних частин тіла в блоках.

Для чоловіків літнього віку нами розроблена модель техніки виконання вправ в силовому фітнесі, яка враховує не лише механізми

адаптації організму до стресового подразника, але й можливі прояви активації компенсаторних реакції та процеси реадптації нервово-м'язової та інших систем в умовах даної м'язової діяльності. Дана модель містить наступні характеристики: практично всі вправи виконуються на тренажерних пристроях з метою залучення мінімальної кількості груп м'язів стабілізаторів для зниження енергетичних затрат; використовується часткова (90% від максимальної) амплітуда з фіксацією в пікових точках для додаткового рекрутування синергістів, що дозволить до 30% зменшити параметри робочої ваги обтяження не зважаючи на збільшення кількості активних рухових м'язових одиниць; відбувається практично постійна фіксація в блоках та тренажерах частин тіла, які отримують під час виконання силових вправ максимальне навантаження, що дозволить суттєво підвищити кількість м'язів агоністів та синергістів, а також активність їх рухових м'язових одиниць типу FR та FF.

Висновок. Запропонована нами система удосконалення техніки виконання вправ в силовому фітнесі з урахуванням вікових фізіологічних процесів адаптації нервово-м'язової системи до навантажень, враховуючи результати робіт провідних науковців з силового фітнесу, бодібілдингу та особистий науково-дослідний досвід авторів, можливо є одним із перспективних, безпечних шляхів підвищення їх функціональних можливостей та рівня резистентності організму до подібного стресового подразника з мінімальним ризиком травматизму.

Перспективи подальших досліджень. В подальшому планується проведення експериментальних досліджень щодо практичної реалізації розроблених для чоловіків різних вікових груп моделей техніки виконання вправ в процесі занять силовим фітнесом з метою підвищення адаптаційних резервів їх організму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Balachandran A, Wang Y, Szabo F, Watts-Batthey C, Schoenfeld B, Zenko Z, Quiles N. Comparison of traditional vs. lighter load strength training on fat-free mass, strength, power and affective responses in middle and older-aged adults: A pilot randomized trial. *Exp Gerontol.* 2023; 178:112219. URL: <https://doi.org/10.1016/j.exger.2023.112219>.
2. Chen C, & Nakagawa S. Physical activity for cognitive health promotion: An overview of the underlying neurobiological mechanisms. *Ageing Res. Rev.* 2023; 86:101868. URL:<https://doi.org/10.1016/j.arr.2023.101868>.
3. Chernozub A, Titova H, Dubachinskiy O, Bodnar A, Abramov K, Mینenko A, Chaban I. Integral method of quantitative estimation of load capacity in power fitness depending on the conditions of muscular activity and level of training. *Journal of Physical Education and Sport* . 2018; 18(1):217-221.
4. Chernozub A, Marionda I, Potop V, Syvokhop E, Khoma T, Spivak A, Tvelina A, Voichun H, Kovaleva N. The character of adaptation changes in bodybuilders in conditions of sequential use of isolation and basic exercises. *Journal of Physical Education and Sport.* 2022; 22 (8):1962-1967
5. Chernozub A, Manolachi V, Tsos A, Potop V, Korobeynikov G, Manolachi V, Sherstiuk L, Zhao J, Mihaila I. Adaptive changes in bodybuilders in

conditions of different energy supply modes and intensity of training load regimes using machine and free weight exercises. PeerJ. 2023; 11:e14878. URL: <https://doi.org/10.7717/peerj.14878> **6.** Chernozub A, Hlukhov I, Drobot K, Synytsia A, Rymyk R, Pyatnychuk H, Leshchak O, Malanyuk L, Potop V. Correlation between load volume and indicators of adaptive body changes in untrained young men participating in fitness. Journal of Physical Education and Sport. 2024; 24(2):321-328. URL:<https://doi.org/0.7752/jpes.2024.02038> **7.** Dieckelmann M, González-González AI, Banzer W, Berghold A, Jeitler K, Pantel J, Pregartner G, Schall A, Tesky VA, Siebenhofer A. Effectiveness of exercise interventions to improve long-term outcomes in people living with mild cognitive impairment: A systematic review and meta-analysis. Sci. Rep. 2023; 13:18074. doi: 10.1038/s41598-023-44771-7 **8.** He K, Sun Y, Xiao S, Zhang X, Du Z, Zhang Y. Effects of High-Load Bench Press Training with Different Blood Flow Restriction Pressurization Strategies on the Degree of Muscle Activation in the Upper Limbs of Bodybuilders. Sensors (Basel). 2024; 24(2):605.doi: 10.3390/s24020605. **9.** Latino F, & Tafuri F. Physical Activity and Cognitive Functioning. Medicina (Kaunas). 2024; 60(2):216. URL:<https://doi.org/10.3390/medicina60020216>.

УДК 796.4-058.86

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ДИТЯЧИМ ФІТНЕСОМ НА ФІЗИЧНУ ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Давидова І. І.,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Сніжко Ю. А.,

*викладач кафедри фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглянуто впровадження засобів дитячого фітнесу в різні форми фізкультурно-оздоровчої роботи дітей молодшого шкільного віку для підвищення рівня фізичної підготовленості. Рекомендовано використовувати засоби дитячої хореографії, step-by-step, дитячої йоги, лого-аеробіки, baby-games, «зооаеробіки» при проведенні фізкультурних занять, рухливих ігор на прогулянці, ранкової гімнастики, фізкультурних хвилинок і пауз, гігієнічної гімнастики після денного сну. Виявлено, що застосування дитячого фітнесу дає свою ефективність

завдяки поліпшенню показників у тестах на силу, спритність, гнучкість, швидкісно-силові якості.

Ключові слова: діти молодшого шкільного віку, дитячий фітнес, фізична підготовленість, фізичні якості.

Abstract. *The article deals with introduction of children's fitness means into different forms of physical culture and health-improving work of primary school age children for increasing physical fitness level. It is recommended to use means of children's choreography, step-by-step, children's yoga, logo-aerobics, baby-games, "zoo-aerobics" during physical education classes, outdoor games, morning gymnastics, physical education minutes and pauses, hygienic gymnastics after daytime sleep. It has been found that the use of children's fitness is effective due to the improvement of indicators in tests of strength, agility, flexibility, speed and power qualities.*

Keywords: *primary school children, children's fitness, physical fitness, physical qualities.*

Нині увагу багатьох учених у галузі педагогіки, психології, фізіології, фізичної культури спрямовано на дітей дошкільного віку. Практичний досвід і результат численних досліджень свідчать про існування в цьому періоді онтогенезу людини великих, часто не використаних, психофізіологічних резервів розвитку дитини. На сучасному етапі розвитку освіти особливо необхідно відзначити важливу роль фізкультурної освіти, починаючи з молодшого шкільного віку, адже саме тоді закладаються основи здоров'я, всебічної рухової підготовленості та гармонійного фізичного розвитку. Відповідно до основних вимог фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку метою фізкультурної освіти є формування фізичної та духовної культури особистості, підвищення ресурсів здоров'я як системи цінностей. Тому одним з можливих шляхів оптимізації фізкультурної освіти молодших школярів може бути розробка та застосування інноваційних технологій дитячого фітнесу в різних формах фізичного виховання.

Дитячий фітнес – це унікальна комплексна система різнобічних занять і заходів. Для бажаючих професійно освоїти технічні елементи улюблених видів спорту у багатьох фітнес-клубах працюють секції за видами спорту, таких як: бойові єдиноборства, теніс, спортивна та художня гімнастика.

У працях Беляка Ю. [1] розглядаються сучасні методи запровадження фітнес-технологій на уроках фізичної культури, які сприяють підтриманню та удосконаленню фізичного здоров'я учнів, а також постійний пошук нових шляхів залучення учнів до фізичних вправ в умовах загальноосвітніх навчальних закладів.

Останніми роками у практиці фізичного виховання з'явилися фітнес-технології, які рекомендується застосовувати у фізкультурній освіті дітей молодшого шкільного віку, оскільки вони спрямовані на підвищення рівня фізичної підготовленості, інтересу до занять фізичними вправами, сприяють фізичному розвитку, укріпленню здоров'я, профілактиці різних захворювань, формуванню культури особистості та уявлень про здоровий спосіб життя [1].

Мета дослідження – обґрунтувати програму занять з фітнесу, як вдосконалення фізичної підготовленості дітей дошкільного віку.

Завдання дослідження - вивчити сучасний стан проблеми в наукових джерелах та виявити особливості фізичного розвитку та фізичної підготовленості молодших школярів.

В основі організації дитячого фітнесу лежить раціональне використання засобів фізичної культури і спорту в оздоровленні, що відповідає віковим нормам розвитку дитини. Дитячий фітнес – це можливість проявити себе через призму своїх інтересів та здібностей; самореалізація, втілення своїх бажань, поява нових друзів [2].

Як стверджують вітчизняні й зарубіжні фахівці саме в молодшому шкільному віці закладаються основи здоров'я, усебічна рухова підготовленість та гармонійний фізичний розвиток. Одним з ефективних інноваційних напрямів є активний розвиток дитячого фітнесу й використання його технологій у практиці фізичного виховання дітей. Аспекти теоретичного обґрунтування різних засобів дитячого фітнесу відображаються у роботах вітчизняних і зарубіжних авторів [1;2].

Перевага дитячого фітнесу перед спортивними секціями полягає у гармонійному розвитку дитини, в той час як в спортивних секціях навантаження дають нерівномірно. Заняття дитячим фітнесом дають змогу спробувати велику кількість фізкультурно-оздоровчих напрямів та в результаті обрати той, який найбільш точно відповідає інтересам та можливостям кожної дитини [3].

У програму входять профілактичні та оздоровчі методики, які спрямовані на запобігання функціональних порушень з боку органів і систем організму, профілактику стомлення і нервово-психічного перенапруження. Даються рекомендації батькам щодо оздоровлення дітей у домашніх умовах (самостійні заняття оздоровчою гімнастикою, загартовування, фіто - і вітаміно-профілактика.

Вибір методики проведення заняття, визначення його форми, структури та змісту залежить від особливостей вікового розвитку дітей, становлення їхньої рухової, емоційно-вольової та інтелектуальної сфери.

Зазначено, що переважно дитячі фізкультурно-оздоровчі програми носять комплексний характер і містять вправи, спрямовані на розвиток фізичних якостей і освоєння нових рухових дій. Велике значення в

дитячому фітнесі має ігрова спрямованість занять[2]. Ігри та ігрові завдання можна використовувати в різних частинах заняття. В розминці доцільно проводити ігри на увагу, постановку правильного дихання. В основній частині заняття вони можуть бути спрямовані на вдосконалення або закріплення вже набутих рухових умінь і навичок, у заключній – на релаксацію і відновлення.

Мета дитячого фітнесу – на основі комплексного використання факторів фізичного виховання, закласти фундамент гармонійного фізичного розвитку і всебічного вдосконалення фізичних здібностей дитини в єдності з вихованням його духовних і моральних якостей [3].

Застосування засобів дитячого фітнесу у процесі занять забезпечує підвищення показників функціонального стану організму, а також фізичної підготовленості учнів дозволяє сформуванню стійкого усвідомленого інтересу дітей до фізичного виховання; стимулює засвоєння ними цінностей спорту і фізичної культури та їх застосування для підвищення рівня культури життєдіяльності.

Формування фізичного потенціалу молодших школярів є не тільки способом виховання та підвищення фізичної підготовки, а й чинником збереження та зміцнення здоров'я, що є одним з головних завдань фізичного виховання. Великий потенціал дитячого фітнесу полягає в тому, що він впливає не тільки на рухову сферу людини, а й на духовну, особистісну і соціальні сфери.

Традиційна система фізичного виховання стає менш ефективною у питаннях зміцнення здоров'я, підвищення рівня життєдіяльності молодого покоління і вимагає негайних заходів щодо оновлення її структури та змісту.

Заняття з використанням фітнесу сприяють формуванню психологічної мотивації дітей дошкільного віку до занять фізичною культурою у вільний час.

Із усього різноманіття напрямів дитячого фітнесу виокремили найбільш вагомі заняття, перераховані нижче в порядку їхньої популярності:

1.Ігрові заняття, засновані на рухливих іграх, естафетах і елементах спортивних ігор та сюжетні, з ігровим методом проведення.

2.Танцювальні заняття з використанням елементів хореографії й різних танцювальних напрямів і стилів.

3.Корекційні заняття для профілактики порушень постави, плоскостопості, розвитку дрібної моторики.

4.Заняття із предметами (скакалка, м'яч іта ін.) і на спеціальному обладнанні (степ-плат-форми, фітболи, тренажери).

5. Заняття, що спрямовані на розвиток рухових здібностей (заняття на велотренажерах; «Весела біодинаміка» – заняття спрямоване на розвиток силових здібностей).

6. Програми з елементами східної оздоровчої гімнастики і бойових мистецтв.

Одним із популярних засобів дитячого фітнесу, в основі якого передбачено ігровий метод навчання, є стретчинг – оздоровча методика, заснована на розтягуванні, спрямована на зміцнення хребта й профілактику плоскостопості. Окрім загального оздоровчого ефекту, уміння управляти своїм тілом, запас рухових навичок дає змогу дітям почувати себе сильними, упевненими в собі, гарними, рятує їх від різних комплексів, формує відчуття внутрішньої волі [2].

Порівняно новим видом фітнесу, який нещодавно почали застосовувати в навчальних закладах, є степ-аеробіка. Степ-сходінка (лава, дошка) допомагає координувати рухи, бути спритним та витривалим, сприяє формуванню постави, кістково-м'язового корсету, розвиває координацію рухів, серцево-судинну, дихальні системи, посилює обмін речовин в організмі, розвиває інтерес до занять із фізичної культури, естетичний смак, позитивно впливає на психічний стан дитини.

З інноваційних напрямів, який з'явився відносно нещодавно в нашій країні, є аквааеробіка. Застосування на заняттях вправ з аквааеробіки сприяє оволодінню новими життєво необхідними навичками, а саме: здатність зберігати рівновагу й повертатися в положення рівноваги; вільно рухатися у воді і під водою; утримувати тіло на поверхні води. Розвиток цих навичок сприяє поліпшенню рухових здібностей дітей, що збільшує ефективність занять у воді.

Пропонується вченими використовувати на фізкультурних заняттях з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку дитячий пілатес, спеціально створена програма, в основі якої покладені базові вправи Pilates, адаптовані для дітей різного віку. Заняття проводяться у ігровій формі, вправи виконуються в повільному темпі і потребують повної концентрації уваги, контролю за технікою виконання і правильним диханням [2].

Тривалість занять для учнів молодшого шкільного віку не повинна перевищувати 45 хвилин (одну годину). Починаються заняття з розминки, яка, в свою чергу, і задає ритм для подальшого проведення вправ. На наступному етапі занять, в хід йдуть ті вправи, які зможуть допомогти в розвитку м'язової групи, а також гнучкості, витривалості і рухливості суглобів.

Отже, пошуки сучасних підходів щодо розвитку фізичного виховання засобами дитячого фітнесу дітей молодшого шкільного віку особливо актуальні у теперішній час. Необхідно зазначити, що нові сучасні шляхи удосконалення системи фізичного виховання необхідні для

підвищення ефективності навчально-виховного процесу дітей дошкільного віку. Виявлено протиріччя між щораз більшою потребою у формуванні здорового способу життя в учнів і реальним змістом освіти й виховання; необхідністю запровадження інноваційних технологій для збереження і зміцнення здоров'я дітей та недостатньою кількістю досліджень у цій галузі; популярністю фітнес технологій в системі фізичного виховання та нечисельними науковими обґрунтуваннями застосування засобів фітнесу у навчально-вихованому процесі дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляк Ю. Теоретико-методичні основи оздоровчого фітнесу : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2018. 208 с. 2. Василенко М.М. Професійна підготовка майбутніх фітнес-тренерів у закладах вищої освіти: теорія та методика: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 496 с. 3. Давиденко О.В. Основи програмування фізкультурно-оздоровчих занять з дитячим контингентом: навчальний посібник. Київ: ТОВ "Видавничий дім "АртЕк", 2019. 248 с. 4. Кожокар М.В. Фітнес з методикою викладання: навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький НУ, 2018. 80 с.

УДК 314.615.115

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРАПЕВТИЧНИХ ВПРАВ ПРИ ХРОНІЧНОМУ БРОНХІТІ

Митрик І. М.,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Сірман О. В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини
та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті досліджено вплив терапевтичних вправ при хронічному бронхіті. Розглянуто етіологію, патогенез, клінічну картину даного захворювання. Розкрито вплив терапевтичних вправ на дихальну систему. Запропоновано нову методику терапевтичних вправ при хронічному бронхіті, які базуються на природних засобах відновлення та

підтримання здоров'я з рецидивним бронхітом набуває все більшого значення.

Ключові слова: *хронічний бронхіт, терапевтичні вправи.*

Abstract. *The article examines the effect of therapeutic exercises in chronic bronchitis. The etiology, pathogenesis, clinical picture of this disease are considered. The influence of therapeutic exercises on the respiratory system is revealed. A new method of therapeutic exercises for chronic bronchitis is proposed, which is based on natural means of recovery and health maintenance with recurrent bronchitis is gaining more and more importance.*

Keywords: *chronic bronchitis, therapeutic exercises*

Захворювання органів дихання. Хронічний бронхіт хвороба, що частіше виникає після 40 років. Епідеміологічні дані свідчать про більшу поширеність даного захворювання серед чоловіків. Протягом останніх років в Україні відзначається тенденція до збільшення захворюваності та смертності внаслідок хронічних захворювань легень та хронічного бронхіту, зокрема, що суттєво впливає на соціально-економічні показники в країні, залишаються найбільш розповсюдженими в Україні.

На сьогодні розроблено низку програм з фізичної реабілітації із захворюваннями органів дихання. Частина з яких автори розкривають призначена для хворих на після лікарняному етапі реабілітації, та для тих, що часто та тривало хворіють. Існують також спеціальні програми терапевтичних вправ для пацієнтів із хронічними бронхітами [3]. Проте недостатність інформації спостерігається з точки зору проблем фізичної реабілітації пацієнтів, а також охоплення спеціальними заходами різних етапів фізичної реабілітації у межах однієї програми. [2].

Терапевтичні вправи є багатограним поняттям і передбачає здійснення різноспрямованих форм щодо відновлення порушених функцій організму і працездатності хворих. Терапевтичні вправи мають істотне значення у відновленні функціональних і фізичних можливостей та в підвищенні якості життя хворих на хронічний бронхіт.

Метою статті вивчення ефективності терапевтичних вправ для хворих на хронічний бронхіт.

Хронічний бронхіт ускладнюється тим, що під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів змінився характер перебігу запальних захворювань та зросло число осіб і з підвищеною бронхіальною реактивністю. Для запальних захворювань бронхо-легеневої системи стала більш характерна схильність до затяжного хронічного перебігу, раннє приєднання алергічних ускладнень.

Захворювання має певну періодичність. Періоди загострення змінюються періодами ремісії. Загострення пов'язані з інфекційним фактором. Клінічна картина хронічного бронхіту залежить від того, який

рівень бронхіального дерева переважно втягнутий в патологічний процес [1].

Для хронічного обструктивного бронхіту характерна наявність сухих свистячих хрипів навіть в період ремісії.

Класичними ознаками обструкції є свистячі хрипи при одиночному вдиху, або при форсованому видиху, що вказує на звуження дихальних шляхів. Разом з тим, ці ознаки не відображають важкості захворювання, а їх відсутність не виключає наявність хронічного обструктивного бронхіту у пацієнта.

Лікувальну фізичну культуру (ЛФК) при захворюваннях органів дихання слід застосовувати на всіх етапах ФР. При виборі методики і форм занять ЛФК (визначення режиму рухової активності) потрібно дуже ретельно оцінювати стан органів дихання та системи кровообігу. Слід широко використовувати спеціальні дихальні вправи, вольове кероване статичне, динамічне та локалізоване дихання. Хворих потрібно навчити довільній зміні частоти, глибини та типу дихання, подовженому видиху, який може додатково збільшуватися завдяки промовлянню звуків та їх сполучень. Для виконання спеціальних дихальних вправ слід правильно обирати вихідне положення хворої дитини, що дає змогу посилити вентиляцію в обох чи в одній легені, верхній, нижній або середній її частині.

Перш ніж застосовувати терапевтичні вправи, потрібно поставити завдання. На заняттях потрібно використовувати загальнорозвивальні гімнастичні вправи в різних вихідних положеннях. Фізичні вправи мають виконувати з великою амплітудою. Включаються вправи з предметами. Поступово застосовуються ходьба в середньому та прискореному темпі, біг «підтюпцем» із частими паузами для відпочинку та дихальних вправ.

Спеціальними фізичними вправами після гострої пневмонії є: повороти, нахили, розгинання, обертання тулуба з різними рухами руками та глибокими вдихами і видихами. Дозування вправ 6–12 разів, темп — середній.

Дихальна гімнастика А. Н. Стрельнікової при хронічному бронхіті, призначена для поліпшення евакуації вмісту бронхів, зміцнення дихальної мускулатури. Звукова гімнастика повинна займати 7-10 хвилин в день. Займатися треба в добре провітреній кімнаті або на свіжому повітрі. Звукова гімнастика при хронічному бронхіті грає немало важливу роль в профілактиці загострення захворювання і розвитку ускладнень. Початкове положення для звукової гімнастики може бути будь-яким зручним для вас (сидячи, лежачи, стоячи). Суть такого виду лікувальної фізкультури полягає у вимовленні на глибокому видиху деяких звуків. Усі звукові сигнали повинні вимовляються дуже тихо або пошепки, спокійно, м'яко і без напруг.

Аналіз поглядів на систему терапевтичних вправ при захворюванні на хронічний бронхіт дозволив визначити, що форми та методи терапевтичних вправ є необхідними у відновленні пацієнтів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сабадишин Р.О., Баніт В.М., Григус І.М.; Внутрішні хвороби. Рівне ВАТ «Рівненська друкарня», 2004.544с. 2. Грейда Б.П., Столяр В.А., Валецький Ю.М. Реабілітація хворих засобами лікувальної фізкультури. Луцьк. Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2003. 310с. 3. Івасик Н., Бергтравм В., Бакум І. Характеристика дітей з бронхолегеневою патологією. Молода спортивна наука України. Зб. наук. статей з галузі фіз. культури та спорту. Випуск. 18. Львів, 2014. Т.3. С. 81-85.

УДК 796.355.233.22

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЖІНОК ВІЙСЬКОСЛУЖБОВЦІВ

Отрізна Є. М.,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Кравчук Я. І.,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики
фізичного виховання та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті визначено прикладне значення фізичної підготовки жінок-військовослужбовців. Представлено аналіз фізичної підготовки як складового елементу у структурі системи бойової підготовки збройних сил України. Визначено головні засоби загальної і спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців. З'ясовано особливості проведення занять з фізичної підготовки жінок-військовослужбовців. Окреслено проблеми та шляхи покращення фізичної підготовки жінок-військовослужбовців.

Ключові слова: фізична підготовка, жінки-військовослужбовці, методика.

Abstract. The article defines the applied significance of physical training of women servicewomen. The analysis of physical training as a component in the

structure of the combat training system of the Armed Forces of Ukraine is presented. The main means of general and special physical training of servicewomen are identified. The peculiarities of conducting physical training classes for female servicewomen are clarified. The problems and ways to improve the physical training of women servicewomen are outlined.

Keywords: *physical training, female servicewomen, methodology.*

Сьогодення ведення бойових дій вимагають нових підходів до формування фізичних якостей та функціональних можливостей організму, які в враховували зміну бойових обставин.

У сучасних умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, особлива увага приділяється підготовці особового складу Збройних Сил до виконання своїх обов'язків. Сучасний бій ставить перед військовослужбовцями суворі випробування щодо їх фізичних та психологічних здібностей.

Фізична підготовка жінок в армії має бути розглянута як важлива складова національної безпеки та ефективності військової діяльності. Необхідно приділяти належну увагу цьому питанню та забезпечувати належні умови для розвитку та поліпшення фізичної підготовки жінок-військово-службовців [1].

Останні дослідження та публікації з фізичної підготовки жінок в армії зосереджуються на фізичних здібностях жінок та чоловіків і вплив цих різниці на процес підготовки; на дослідженнях ефективності програм тренувань, які спрямовані на поліпшення фізичної підготовки жінок в армії; психологічних аспектах, такі як мотивація, ставлення співробітників та соціальна підтримка [1; 3; 4].

Представництво жінок у сфері оборони України має тенденцію до зростання. Жінки займають переважно спеціальності: медперсонал, фінансисти, логістика, зв'язок.

Мета дослідження полягає у визначенні прикладного значення фізичної підготовки жінок-військовослужбовців.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати значення фізичної підготовки як складового елементу у структурі системи бойової підготовки збройних сил України.

2. Визначити головні засоби загальної і спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців.

3. З'ясувати особливості проведення занять з фізичної підготовки жінок-військовослужбовців.

Чисельність жінок у Збройних Силах України продовжує збільшуватися. Станом на січень 2024 року в українській армії служать 45 587 військовослужбовиць. Це на 2 108 військову більше ніж у жовтні 2023 року. Про це повідомляє Military Media Center.

Фізична підготовка військовослужбовців є складовим елементом у структурі системи бойової підготовки збройних сил України.

В українській армії скасовані будь-які обмеження щодо призначення та проходження жінками-військовослужбовцями служби на всіх посадах (зокрема бойових) за всіма групами військово-облікових спеціальностей.

Якщо раніше жінки могли проходити службу на посадах переважно медичних спеціальностей, бухгалтерів, зв'язківців, кухарів, діловодів, то зараз таких обмежень немає. Жінка в армії може бути командиром БМП, кулеметником, снайпером, водієм, гранатометником, заступником командира розвідгрупи, ремонтником тощо.

Фізична підготовка – є однією складових бойової підготовки; важливою і невід'ємною частиною військового навчання і виховання особового складу Збройних сил країн.

Завданнями фізичної підготовки, зокрема і жінок військовослужбовців:

- розвиток і постійне вдосконалення витривалості, сили, швидкості і спритності;
- оволодіння навичками в пересуванні пересічною місцевістю в пішому порядку і на лижах, подоланні перешкод, рукопашному бою;
- військово-прикладному плаванню;
- покращення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я і підвищення стійкості організму до дії несприятливих факторів військово- професійної діяльності.

Фізична підготовка у бойовій системі армії здійснюється за наступними принципами:

– принцип застосовності: використання спеціально підібраних фізичних вправ, які спрямовані на розвиток фізичних та спеціальних якостей військовослужбовців, формування та вдосконалення військово-моторних навичок;

– принцип комплексності та всебічного розвитку: використання таких засобів і методів, які б всебічно впливали на особистість воїна та забезпечували її всебічний розвиток;

– обов'язковий і системний принцип: обов'язкова фізична підготовка для всіх категорій військовослужбовців з регулярністю та у формах, визначених Методичними рекомендаціями з фізичної підготовки [3];

– принцип оптимальності: розвиток фізичних якостей військовослужбовців, формування комплексу рухових навичок, а також їх функціональних можливостей до рівня, достатнього для успішного виконання ними своїх військово-професійних функцій;

– принцип відповідності: відповідність фізичної підготовки прогнозованим особливостям військової та професійної діяльності;

– принцип оздоровчої спрямованості: забезпечення зміцнення здоров'я, надійного функціонального рівня всіх органів і систем організму військовослужбовців, біологічної та психологічної стійкості до умов військової служби.

Засобами фізичної підготовки є: фізичні вправи; теоретичні знання; методичні навички проведення фізичної підготовки; засоби стимулювання та мотивації; навчально-спортивна база.

Основним засобом фізичної підготовки є фізичні вправи, які виконуються при дотриманні гігієнічних умов і активному використанні оздоровчих сил природи (загартування сонячними, водними і повітряними процедурами). Фізичні вправи, що входять до програм навчання фізичної підготовки за їх призначенням для підготовки військовослужбовців, мають загальну, спеціальну або військово-прикладну спрямованість.

Проблемами при здійсненні фізичної підготовки жінок, які обрали військову службу є біологічні обмеження, соціальне стереотипування, стандартами фізичної підготовки, у доступі до відповідних тренувальних майданчиків та у постачанні необхідного спортивного обладнання для фізичної підготовки жінок в армії.

Впровадження жінок у військовій структурі було однією з найважливіших змін у сучасних арміях. Однією з найважливіших проблем є питання фізичної підготовки жінок в армії.

Фізична підготовка жінок-військовослужбовців в армії має проблеми [2]:

1. Недостатній рівень фізичної підготовки жінок, здатних до військової служби, що може негативно вплинути на їхню ефективність та безпеку під час виконання військових завдань.

2. Відсутність спеціальних програм та обладнання для жінок. Підготовка жінок за програмами, які орієнтовані на чоловіків, що ускладнює фізичну підготовку жінок-військовослужбовців та збільшує ризик отримання травм.

3. Стереотипні ставлення до жінок в армії; наявність випадків з дискримінацією та негативними стереотипами, що може впливати на зниження у них мотивації та психологічного стану.

4. Недостатнє фінансування на обладнання, програми та тренування.

5. Необхідність поєднання військової служби та материнства, що потребує спеціальної підтримки та уваги з боку військових організацій.

Таким чином, фізична готовність військовослужбовців набувається через прогресивні комплексні фізичні програми навчання. Ефективність військовослужбовців багато в чому залежить від їх фізичного стану. Постійне підвищення вимог до рівня професійної підготовленості особового складу Збройних Сил України, викликає необхідність

забезпечення фізичної готовності військовослужбовців до бойової діяльності.

Ефективне виконання завдань оборони держави залежить не лише від професійної підготовки, а й від фізичної підготовки військовослужбовців сил сектору безпеки і оборони України, яка відіграє вирішальну роль у підготовці військовослужбовців, особливо в разі надмірних фізичних навантажень та нервово-психологічних напружень під час бойових дій та екстремальних ситуацій. Одним з найбільш важливих елементів військово-професійної готовності військовослужбовців є їх фізична готовність. Іноземні фахівці визначають це конкретний фізичний стан, що дає змогу військовослужбовцю відповідати вимогам сучасного бою та забезпечувати виконання військово-професійних завдань відповідно до бойового призначення.

Фізична підготовка жінок в армії є важливою проблемою, яка потребує запровадження спеціальних програм, збільшення кількості жінок-інструкторів, поліпшення медичної підтримки та проведення досліджень щодо ефективності різних методів підготовки забезпечення рівноправності жінок та чоловіків в армії. Фізична підготовка є важливим фактором для успішної військової діяльності, ключовим елементом здоров'я та благополуччя військовослужбовців в цілому.

Отже, покращення фізичної підготовки жінок у Збройних силах України є важливим завданням і потребує комплексного підходу та урахування специфічних потреб та особливостей жіночого організму. Забезпечення належної підтримки та створення рівних умов можуть допомогти жінкам успішно служити у військових силах та забезпечити їх ефективну роль у виконанні завдань, які покладаються на армію. Військова служба стає все більш розвиненою і включає у себе багато спеціальностей та завдань, тому важливо забезпечити різноманітність підходів до підготовки різних категорій військовослужбовців жінок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєва О. В., Черналівська О. А. Удосконалення професійно-прикладної фізичної підготовки жінок-військовослужбовців в умовах воєнного стану. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези VII Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 24 листопада 2023 р.). Національний університет оборони України. Київ : НУОУ, 2023. С. 256. 2. Ковальчук Р. О., Жуча П. І. Фізична підготовка жінок в армії: проблеми та перспективи. Перспективи та інновації науки. (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). № 15. (33) 2023. С. 205-220. 3. Методичні рекомендації. Спеціальні фізичні вправи для військовослужбовців-жінок ЗСУ. 2019. 40 с. 4. Klymovych, V., Oderov, A., Romanchuk, S., Korchagin, M., Zolocheskyi, V., Fedak, S., Gura, I., Nebozhuk, O.,

УДК 796.015.132-053.5

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сирота Т. Ю.,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Романова В. І.,

*кандидат наук з фізичного виховання, доцент, доцент кафедри теорії і
методики фізичного виховання та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті піднімається питання впровадження інноваційних технологій у фізичному вихованні для покращення рівня фізичних якостей, фізичної підготовленості, стану здоров'я учнів молодшого шкільного віку. Проаналізовано дослідження, які спрямовані на покращення рівня викладання фізичного виховання, що впливали на підвищення рівня фізичної підготовленості учнів молодшого шкільного віку. Приріст показників фізичної підготовленості відбувався завдяки виконання учнями спеціально підібраних вправ спорідненої дії для удосконалення технічних і фізичних якостей учнів молодшого шкільного віку.

Ключові слова: фізичні якості, інноваційні технології, фізичне виховання.

Abstract. The article raises the issue of introducing innovative technologies in physical education to improve the level of physical qualities, physical fitness, and health of primary school students. The research aimed at improving the level of physical education teaching, which influenced the improvement of the level of physical fitness of primary school students, is analyzed. The increase in physical fitness indicators was due to the performance of specially selected exercises of related action by pupils to improve the technical and physical qualities of primary school students.

Keywords: physical qualities, innovative technologies, physical education.

Фізичні якості характеризують рівень фізичного стану і рівень фізичної підготовленості. Від розвитку фізичних якостей залежить стан здоров'я та якість життя підростаючого організму дитини. Ефективність застосування програм з виконанням фізичних вправ для дітей молодшого шкільного віку залежить від вирахування стану здоров'я, сенситивних зон, зацікавленості учнів виконувати фізичні навантаження. Застосування інноваційних технологій сприяє покращенню розвитку та удосконаленню фізичних якостей, які в свою чергу покращують рівень фізичного здоров'я дітей. Але на жаль у зв'язку з повномасштабною війною впроваджувати досконало і проводити наукові дослідження вкрай складно.

Дослідження фізичної підготовленості учнів молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану вказують про незадовільний стан рівня фізичної підготовленості як хлопчиків, так і дівчатком [2]. Автори вказують, що зміст і спрямованість фізичного виховання в умовах воєнного стану не забезпечують належного рівня фізичної підготовленості й фізичного здоров'я учням. Це потребує пошуку нових підходів та інноваційних форм організації освітнього процесу з фізичного виховання для підвищення рівня фізичної підготовленості та психоемоційного відновлення учнівської молоді.

Вирішення проблем перед фізичним вихованням вимагає відмовлення від жорсткої регламентації занять, підвищення їх емоційності та пошуку нових форм організації й проведення [3]. Система фізичної підготовки дітей молодшого шкільного віку з використанням ігрового методу дозволяє в сучасних умовах уроку фізичної культури значно підвищувати працездатність дітей віком 6-7 років.

Застосування засобів спортивних ігор у фізичному вихованні учнів початкових класів [1] сприяє формуванню рухів, координаційних здібностей, що в свою чергу впливатиме на покращення рівня фізичної підготовленості та стану здоров'я в цілому.

Велику роль у реалізації занять фізичного виховання належить вчителям фізичної культури, готовність їх до впровадження новітніх технологій, що в свою чергу піднімає емоційність, зацікавленість учнів до занять фізичною культурою і спортом [4].

Мета дослідження полягає у визначенні ефективності впровадженні спеціально підібраних вправ спорідненої дії для покращення рівня фізичної підготовленості учнів молодшого шкільного віку.

Завдання дослідження зосереджуються на описі методики впровадження спеціально підібраних вправ спорідненої дії для удосконалення технічних і фізичних якостей учнів молодшого шкільного віку; аналізу отриманих показників рівня фізичних якостей учнів, які займалися за пропонованою програмою.

Для вирішення поставленої мети і завдань нами визначався вплив спеціально підібраних вправ спорідненої дії, які сприяють удосконаленню техніки бігу і метання м'яча і розвитку фізичних якостей учнів молодшого шкільного віку серед учнів четвертого класу.

Для цього було сформовано дві групи учнів «А» і «Б» за принципом рівноцінних пар.

Учні групи «А», кількість яких складала 10, для навчання і вдосконалення техніки бігу зі старту, стартового розбігу, бігу на дистанції і техніки метання м'яча використовували загальноприйняті вправи.

Діти групи «Б» у кількості 10 осіб для навчання і вдосконалення техніки бігу і метання м'яча і для підвищення рівня розвитку швидкісних та швидкісно-силових здібностей двічі на тиждень (в основній та заключній частинах уроку) виконували комплекси спеціально підібраних вправ спорідненого характеру. Усі вправи і для учнів обох груп підбиралися з урахуванням віку та рівня фізичної підготовки учнів. До вправ було віднесено: різні групові вправи для покращання реакції на сигнал, причому сигнал міг пролунати тихо, голосно та дуже голосно. Сигнал до початку руху давався по-різному: це міг бути оплеск у долоні, удар предметом, предмет, сигнал голосом. Час між командою: «Увага!» та «Руш!» коливався від однієї до 5 с Учителя, який подавав сигнал до початку руху, учні не бачили, щоб виключити елемент підготовки на запропонований сигнал.

Крім групових вправ на місці, виконувалися також вправи в русі: біг із положення лежачи, сидячи, з колін; стрибки на максимальну кількість разів зі скакалкою; біг на місці, біг на місці з упором руками в гімнастичну стінку, робота на частоту рухів одними руками тощо.

Усі вправи були спрямовані на локальний розвиток окремих сторін швидкісних якостей: реакцію учнів на сигнал, частоту одиничного руху та частоту рухів. Учні, які займалися в експериментальній групі, виконували подібні вправи, але у силовому або швидкісно-силовому стилі.

Були підібрані ігрові вправи, рухливі ігри та естафети, на які відводилось 50% часу основної частини уроку, який було відведено на розвиток фізичних якостей та вдосконалення техніки легкоатлетичних вправ.

Для виявлення різноспрямованих вправ на підвищення рівня фізичних якостей учнів з метою підвищення швидкості виконання стартового розбігу і вдосконалення техніки метання м'яча з розбігу нами на початку і наприкінці педагогічного експерименту проводилися контрольні виміри: біг на 20 м з ходу, біг на 20 та 60 м з низького старту, теппінг-тест, стрибок у довжину з місця і метання м'яча.

Результати випробувань учнів двох груп представлені у таблицях 1, 2.

Аналізуючи зміни показників фізичної підготовленості школярів за час педагогічного експерименту, доцільно вказати на те, що зміни відбулись

за всіма показниками. У тих, хто займається, контрольної групи статистично достовірні зміни відбулись у трьох показниках із шести: стрибку у довжину з місця, бігові на 60 м і метанні м'яча (t-у межах 2,18 -3,44). У тих, хто займається, експериментальної групи статистично достовірні зміни показників фізичного розвитку за час педагогічного експерименту відбулись у п'яти із шести контрольних вправ: бігові на 20 м з ходу, на 20 та 60 м зі старту, стрибку у довжину з місця, метанні м'яча вагою 150 г і у метанні набивного м'яча (t-у межах 2,61 – 4,09).

Таблиця 1

Динаміка контрольних випробувань в учнів групи «А»

№.	Контрольні вправи	Вихідні дані		Кінцеві дані		Приріст	t (критерій Стьюдента)
		$x \pm m$		$x \pm m$			
1.	Біг на 20 м. з ходу, с.	4,01 ± 0,04	0,23	3,88 ± 0,03	0,27	0,13	1,66
2.	Біг на 20 м. з низького старту, с.	4,13 ± 0,11	0,31	3,95 ± 0,09	0,21	0,18	1,81
3.	Біг на 60 м. з низького старту,с.	9,96 ± 0,18	0,32	9,7 ± 0,18	0,26	0,26	2,59
4.	Стрибок у довжину з місця, см.	128,3 ± 3,2	0,14	149,4 ± 2,9	0,015	21,1	3,17
5.	Частота рухів рукою за показниками теплінг-тесту	40,18 ± 1,02	0,30	42,00± 1,03	0,63	1,82	1,49
6.	Метання малого м'яча з розбігу на дальність	21,0 ± 2,18	0,24	23,0 ± 0,28	0,44	2,0	2,18

Примітка: при n=10 будуть достовірні з вірогідністю $p = 0,05$ усі значення $t > 2,04$.

Аналізуючи зміни показників фізичної підготовленості школярів за час педагогічного експерименту, доцільно вказати на те, що зміни відбулись за всіма показниками.

У тих, хто займається, контрольної групи статистично достовірні зміни відбулись у трьох показниках із шести: стрибку у довжину з місця, бігові на 60 м і метанні м'яча (t-у межах 2,18 -3,44).

У тих, хто займається, експериментальної групи статистично достовірні зміни показників фізичного розвитку за час педагогічного

експерименту відбулись у п'яти із шести контрольних вправ: бігові на 20 м з ходу, на 20 та 60 м зі старту, стрибку у довжину з місця, метанні м'яча вагою 150 г і у метанні набивного м'яча (t-у межах 2,61 – 4,09).

Таблиця 2

Зміна показників рівня розвитку швидкісних якостей учнів групи «Б»

№	Контрольні вправи	Вихідні дані		Кінцеві дані		Приріст	t (критерій Стьюдента)
		$x \pm m$		$x \pm m$			
1.	Біг на 20 м. з ходу, с.	3,84 ± 0,08	0,29	3,64 ± 0,17	0,91	0,18	2,92
2.	Біг на 20 м. з низького старту, с.	3,98 ± 0,09	0,41	3,72 ± 0,09	0,39	0,26	2,61
3.	Біг на 60 м. з низького старту, с.	9,79 ± 0,29	0,3214	9,41 ± 0,38	0,71	0,38	3,11
4.	Стрибок у довжину з місця, см.	129,2 ± 3,2	0,02	153,6 ± 4,9	0,019	25,4	3,39
5.	Частота рухів рукою за показниками теплінг-тесту	42,8 ± 1,01	0,38	42,6 ± 2,04	0,29	0,2	0,18
6.	Метання м'яча на дальність	22,0 ± 3,1	0,29	27,0 ± 2,18	0,68	5,0	4,09

Примітка: при n = 10 будуть достовірні з вірогідністю $p = 0,05$ усі значення $t > 2,04$.

Найбільш суттєві зміни показників рівня фізичного розвитку в експериментальній групі порівняно з контрольною відбулись у бігові на 20 м з ходу і зі старту та в метанні м'яча. Якщо у тих, хто займається, контрольної групи покращання результатів у бігові на 20 і 60 м відбулись на 0,13 і 0,26 с, то у тих, хто займається, експериментальної групи поліпшення із цих видів становило відповідно 0,26 і 0,38. У стрибках у довжину покращання показників становило у школярів контрольної групи 21,1 см, а у школярів експериментальної групи – 25,4. У метанні м'яча вагою 150 г покращання у школярів контрольної групи становило 2 м, а поліпшення із цих видів у тих, хто займається, експериментальної групи відповідно 5 м.

Таким чином, порівнюючи дані приросту в показниках контрольних вправ, що характеризують рівень фізичної підготовленості школярів на початку і в кінці педагогічного експерименту, можемо свідчити, що найбільший приріст показників у більшості контрольних вправ у тих, хто займається, за запропованою програмою порівняно з контрольною. Приріст показників відбувся за рахунок використання в підготовчій і в основній

частинах уроку фізичних вправ для вдосконалення техніки бігу і метання м'яча, а також для розвитку швидкісних і швидкісно-силових якостей у молодших школярів групи «В» вправ спорідненого характеру, які у цьому віковому періоді виявилися більш ефективними порівняно із загальноприйнятими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голод Ю. М., Пасічник В. М., Пітин М. П. Перспективи комплексного використання засобів спортивних ігор у фізичному вихованні учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти. *Олімпійський і професійний спорт*. Випуск 1. 2024. С. 49-55. 2. Марченко О. Ю., Холодова О. С. Дослідження фізичної підготовленості учнів молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*. № 1. 2023. С. 70-74. 3. Москаленко А, Дорофєєва Т. Підвищення рівня фізичної підготовленості дітей молодшого шкільного віку шляхом комплексної спортивноігрової організації занять з фізичної культури. *Problems and prospects of the development of sports games and martial arts in higher educational institutions*. Т. II. 2018 р. Харків; 2018. С. 48-54. 4. Шевчук І. В. Підготовка майбутніх вчителів до використання інноваційних технологій у процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. *Академічні візії*. Випуск 19. 2023.

УДК 796.015.572-058.86

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ СТЕП-АЕРОБІКИ НА РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тихомирова Л. Ю.,

*здобувачка першого(бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Тхорева І. В.,

*викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання
та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. Дослідження приділено розробці організаційно-методичного вдосконалення уроків фізичної культури засобами степ-аеробіки. В роботі розроблено і впроваджено організаційно-методичну модель застосування степ-аеробіки у навчально-виховному процесі учнів

початкової школи. Визначено вплив застосування степ-аеробіки на зміни фізичного розвитку і функціональної підготовленості дітей та доведено ефективність впровадження застосування степ-аеробіки в уроки фізичної культури молодших школярів.

Ключові слова: засоби степ-аеробіки, фізичний розвиток, фізична підготовленість, молодші школярі.

Abstract. *The research is devoted to the development of organizational and methodological improvement of physical culture lessons by means of step aerobics. The paper develops and implements an organizational and methodological model of step aerobics application in the educational process of primary school pupils. The influence of step aerobics application on changes in physical development and functional fitness of children is determined and the effectiveness of introducing step aerobics application into physical education lessons of primary school pupils is proved.*

Keywords: *means of step aerobics, physical development, physical fitness, junior schoolchildren.*

Аналіз розвитку сучасної системи шкільної освіти в Україні показує, що незважаючи на різноманітні інновації в системі навчання та виховання, саме галузі фізичного виховання вони мало стосуються. Навчально-виховний процес загальноосвітньої школи все більше переважанається предметами, які розвивають тільки розумові здібності, і при цьому зовсім не враховується зниження рівня фізичного розвитку сучасних дітей, стає погіршення стану їхнього здоров'я. У той же час відхилення в шкільній практиці від мети фізичного виховання і зведення його до суто нормативного підходу, що спостерігається в останні роки, не тільки суперечить ідеї формування гармонійно розвиненої особистості, але й підсилює і без того критичний стан здоров'я школярів [2].

Особливе місце в системі шкільного навчання займає молодший шкільний вік, тому що він виступає основним періодом набуття соціального досвіду, зокрема, інтенсивно формуються інтереси, потреби, збільшуються пізнавальні здібності дитини. Тому заняття з фізичної культури потрібно організовувати так, щоб вирішувати як завдання розвитку рухових вмінь, навичок і якостей, так і формування ціннісних орієнтацій на здоровий спосіб життя.

Розв'язання проблеми збереження здоров'я та забезпечення гармонійного розвитку особистості в навчальних закладах є досить актуальною проблемою і має великий практичний інтерес. Тому перед фізичною культурою як основою забезпечення зміцнення здоров'я дітей висувуються нові завдання, які потребують розробки сучасних педагогічних технологій щодо організації системи фізичного виховання в загальноосвітніх школах [1].

У науковій літературі існує низка наукових досліджень, присвячених проблемі оптимізації процесу фізичного виховання школярів. Однак, в цих

роботах, недостатньо висвітлені питання застосування степ-аеробіки в навчальному процесі школярів молодшої школи.

Метою дослідження було оптимізувати уроки фізичної культури дітей молодшого шкільного віку засобами степ-аеробіки та здійснити перевірку ефективності експериментальної методики.

Відповідно до мети, передбачалося виконання наступних завдань: визначити вплив застосування степ-аеробіки на зміни фізичного розвитку і функціональної підготовленості дітей, виявити зміни у розвитку фізичних якостей дітей контрольної та експериментальної груп, перевірити достовірність отриманих даних.

Відповідно до поставлених завдань були використані наступні методи дослідження: антропометричні методи дослідження, фізіологічні методи дослідження, оцінка рівня фізичної підготовленості, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Дослідження проводилось на базі Рівненської гімназії № 20, серед учнів 2 класів.

Згідно результатів обстеження функціональних можливостей молодших школярів та їхнього фізичного стану, зроблено висновок, що учні класів «А» та «Б» за рівнем фізичного здоров'я є однорідними, в обох класах є приблизно однакова кількість дітей як з середнім рівнем здоров'я так і з високим, є й декілька учнів із низьким. Тому всіх дітей було поділено на контрольну (група «А») та експериментальну група «Б». Заняття в цих групах проводились в однакових умовах та з однаковою кількістю годин.

У групі «А» уроки фізичної культури проводились за навчальною програмою. В групі «Б» уроки проводились із застосуванням засобів степ-аеробіки.

Обстеження проводилось безпосередньо перед експериментом та по його завершенні. Вивченню підлягали: показники рівня фізичного здоров'я дітей, саме статистичні показники (зріст, вага, окружність грудної клітки); дослідження рівня фізичного розвитку дітей.

При проведенні наукових досліджень нами отримано наступні результати: (Примітка. Відмінності між показниками здоров'я до та після експерименту вірогідні при: ** – $p < 0,01$.)

Показники зросту, маси тіла, окружності грудної клітки та динамометрії як хлопчиків, так і дівчат знаходяться у межах норми, тобто відповідають восьмирічному віку, данні показники є дещо нижчими в дівчаток, ніж у хлопчиків 7-8 років, що є природнім. Порівняння середньостатистичних значень антропометричних параметрів виявило, що і хлопчики і дівчата других класів мають середній рівень фізичного розвитку за індексом Кетле. Результати фізіологічних тестувань показують незначну

перевагу хлопчиків над дівчатами практично за всіма морфо-фізіологічними показниками. Зазначені показники висвітлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Показники фізичного розвитку учнів групи «А» та «Б» (у %)

Показники	Рівні	Група «А»		Група «Б»	
		До	Після	До	Після
Показники фізичного розвитку дітей за індексом Кетле, %	Н	15	14	20	10
	С	65	64	65	60
	В	20	22	15	30

Як видно з таблиці 1, після експерименту спостерігалось покращення показників фізичного розвитку дітей за індексом Кетле у дітей контрольної та експериментальної груп, що є природнім, оскільки всі діти відвідували уроки фізичної культури. Однак, у дітей експериментальної групи відзначалось суттєве покращення результатів фізичного розвитку до експерименту та після нього.

Аналізуючи результати рівня фізичного стану після педагогічного експерименту, звертає на себе увагу різна динаміка змін співвідношення показників в кожній з груп (Рис.1).

Так, групу «Б» відрізняє поліпшення співвідношення різних рівнів фізичного стану, а саме: у експериментальній групі підвищився відсоток дітей з високим рівнем (з 8% до 38%), ($p < 0,05$), дещо знизився відсоток дітей з середнім рівнем здоров'я (з 65% до 58%), дітей з низьким рівнем здоров'я в групі немає. У контрольній групі (після експерименту) кількість дітей з високим та середнім рівнем не змінилася, а кількість дітей з низьким рівнем зменшилася на 10%.

Нами було оцінено показники проби Руф'є. Так згідно таблиці 2, варто зазначити, що покращилися результати проби Руф'є у дітей обох груп, обумовлено не лише фізіологічним розвитком дитячого організму, а й додатковими ігровими, дихальними і фізичними вправами дозованого об'єму та інтенсивності, які вони отримували на уроках із застосуванням елементів степ-аеробіки.

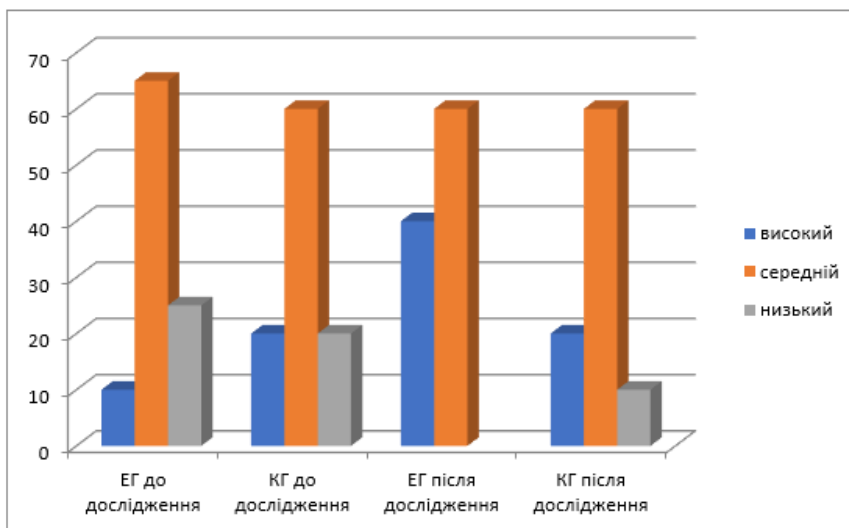

Рис. 1 Динаміка змін рівня фізичного стану учнів молодших класів.

Таблиця 2.

Показники проби Руф'є учнів контрольної та експериментальної груп

Показники	Рівні	Група «А»		Група «Б»	
		До	Після	До	після
Результати проби Руф'є (%)	Н	65	60	70	55
	С	35	40	30	40
	В	-	-	-	5

До проведення експерименту середнє значення Індексу Руф'є – 11, що свідчить про середній ступінь функціональних резервів серця. Показники коливаються в межах 6-15.

Після проведення експерименту середнє значення Індексу Руф'є – 10,3 що свідчить про середній ступінь функціональних резервів серця, але через три місяці тренувань є позитивні зміни у функціональних резервах серця. Показники коливаються в межах 6-14.

У результаті проведених досліджень була визначена ефективність застосування елементів степ-аеробіки на уроках фізичної культури другокласників.

Порівняльний аналіз динаміки фізичної підготовленості учнів 2-х класів експериментальної і контрольної груп, дозволив визначити високий

рівень статистичної вірогідності поліпшення результатів у діапазоні від $P < 0,05$ до $0,001$ в залежності від тестової вправи (табл. 2).

Нами було проведена оцінка динаміки, яка зазначена в таблиці 3. Можна відмітити, що найбільший приріст результатів відбувся у дітей у розвитку гнучкості, що характеризується тестовою вправою – «нахил тулуба» та координації – «ластівка». Даний факт підтверджений попередніми дослідженнями вчених [1].

Аналіз отриманих результатів проведених досліджень дозволив встановити, що зміна координаційних показників та гнучкості учнів групи «Б», по відношенню до учнів групи «А», характеризується високим рівнем статистичної вірогідності ($P < 0,05$), що підтверджує попередні дослідження вчених про сенситивний період розвитку даних якостей у дітей 7-10 років і обумовлює необхідність додаткового спрямування зусиль на розвиток важливих, життєво необхідних рухливих якостей молодших школярів [4].

Аналізуючи результати досліджень, необхідно відзначити, що за всіма показниками фізичної підготовленості відбулися позитивні зміни. Проте виявлені різні величини приросту показників різних контрольних вправ. В експериментальній та контрольній групах найбільші зміни відбулися у розвитку таких фізичних якостей, як координаційні здібності, гнучкість.

Таблиця 3.

Порівняльна оцінка динаміки фізичної підготовленості молодших школярів контрольної та експериментальної груп

№	Показники	Контрольна група			Експериментальна група		
		До	Після	P	До	Після	P
1.	Нахил тулуба см.	7	9	$P \leq 0,05$	6	12	$P \leq 0,05$
2.	Піднімання ноги см. права	89,5	91,2	$P > 0,05$	90,7	98,7	$P \leq 0,01$
	ліва	90,1	92,2	$P > 0,05$	87,1	95,3	$P \leq 0,05$
3.	Шпагат (відстань до підлоги) см.	23,0	22,5	$P > 0,05$	22,6	18,8	$P \leq 0,05$
4.	Ластівка	10	14	$P \leq 0,05$	10	20	$P \leq 0,01$

У контрольній групі величини приросту результатів тестування фізичної підготовленості школярів 7 років були значно нижчими.

Значного приросту результатів дістали учні контрольного та експериментального класів у розвитку м'язів тулуба, що характеризувалося тестовою вправою – нахил тулуба вперед та ластівка. Цей факт обумовлений, на наш погляд, тим, що дані вправи входять до шкільної

програми з фізичного виховання, як обов'язкові завдання, і вчителі початкових класів приділяють їм належну увагу на уроках фізичної культури та в домашніх завданнях.

Однак, учні експериментальних класів не тільки отримували задоволення від впровадження елементів степ-аеробіки, але і розвиток фізичних якостей у них відбувався більш інтенсивно, що підтверджує достовірність розбіжності результатів контрольної і експериментальної груп та відповідає t-критерію Ст'юдента $P < 0,05$.

Так, розвиток гнучкості в контрольних класах відбувався традиційно за допомогою підвідних вправ, а також вправ притаманних аеробіці шпагат. Між тим в експериментальних класах запроваджували різноманітні базові кроки та вправи, що сприяло прискореному розвитку гнучкості і відобразилося у тестовій вправі.

Варто зазначити, що при нахилі тулуба у контрольних класах збільшився 2 см., а в експериментальних класах на – 6 см. Піднімання ноги також збільшилось у дітей контрольної групи на 1,7 см права, 2,1 см ліва нога, а в експериментальній групі – на 8,0 см права і ліва на – 8,2 см..

Таке поліпшення результатів позитивно вплинуло на розвиток задіяних груп м'язів, що сприяло поліпшенню постави школярів експериментального класу, підвищило впевненість дітей у своїх силах, допомагало долати труднощі в різних життєвих ситуаціях, що вимагали прояву силових якостей.

Збільшення результатів відбулося також при виконанні шпагату, який вимірювався у відстані від підлоги, в учнів контрольного класу ця відстань зменшилась на 0,5 см а в експериментальному класі на 3,8 см.

Отже, внаслідок запровадженого нами експерименту спостерігалось покращення показників фізичного розвитку дітей за індексом Кетле, у дітей контрольної та експериментальної груп, що є природнім, оскільки всі діти відвідували уроки фізичної культури. Однак, у дітей експериментальної групи спостерігалось суттєве покращення результатів фізичного розвитку до експерименту та після нього. Варто зазначити, що покращилися результати проби Руф'є у дітей як експериментального, так і контрольного класів, що обумовлено не лише фізіологічним розвитком дитячого організму, а й додатковими ігровими, дихальними і фізичними вправами дозованого об'єму та інтенсивності, які вони отримували на уроках із застосуванням елементів степ-аеробіки. Порівняльний аналіз динаміки фізичної підготовленості учнів 2-х класів експериментальної і контрольної груп, дозволив визначити високий рівень статистичної вірогідності поліпшення результатів у діапазоні від $P < 0,05$ до 0,001 в залежності від тестової вправи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубинська О., Петренко Н. Сучасні-фітнес технології у фізичному вихованні учнівської і студентської молоді: проектування, розробка, специфічні особливості: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 566 с.
2. Москаленко Н. В. Інноваційна діяльність у фізичному вихованні загальноосвітніх навчальних закладів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2019. № 4. С. 35–38.
3. Степанова І. Фітнес-технології у фізичному вихованні дітей. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2013. № 2. С. 142 – 144
4. Теорія й методика викладання фітнесу : методичні рекомендації до проведення практичних занять для студентів напряму підготовки 01 – Освіта / Педагогіка спеціальності 017 – Фізична культура і спорт / уклад. Пастушкова Н. А. – Краматорськ : ДДМА, 2020. – 87 с.

РОЗДІЛ 7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

УДК 331

ІННОВАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Антонюк В. В.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Наукові керівники: Коваль Л. А.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,*

Далюк Н. Я.,

Старший викладач кафедри менеджменту

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. В статті розглядаються процеси функціонування, регулювання та розвитку інновацій у сфері зайнятості в умовах війни. Доведено вплив зростання інтелектуального капіталу на виникнення інноваційних форм зайнятості в умовах війни. З'ясовано, що в сучасних умовах обмеженості усіх ресурсів (капіталу, майнових, трудових) вітчизняний ринок праці звужує умови прикладання праці, потребує поступової адаптації до нових економічних умов функціонування. Доведено, що саме інноваційне середовище ринку праці сприятиме зниженню його напруженості. Завдяки новітнім технологіям доцільно формувати нові форми взаємодії на ринку праці, модифікувати інноваційні види зайнятості, прискорювати якісні зміни методів праці.

Ключові слова: ринок праці, інноваційні форми зайнятості, гнучка зайнятість, безробіття.

Abstract. The article examines the processes of functioning, regulation and development of innovations in the field of employment in wartime conditions. The influence of the growth of intellectual capital on the emergence of innovative forms of employment in the conditions of war is proven. It has been found out that

in modern conditions of limitation of all resources (capital, property, labor) the domestic labor market narrows the conditions of employment and requires gradual adaptation to new economic conditions of functioning. It has been proven that the innovative environment of the labor market will contribute to reducing its tension. Thanks to the latest technologies, it is expedient to form new forms of interaction on the labor market, to modify innovative types of employment, to accelerate qualitative changes in work methods.

Keywords: labor market, innovative forms of employment, flexible employment, unemployment.

У сучасних умовах на більшості національних ринках праці проходить докорінна трансформація змісту, основних форм та видів зайнятості населення, що неухильно веде до запозичення загальносвітових тенденцій. Принциповим інноваціям піддається сфера зайнятості, а також нової якості набуває зміст і структура соціально-трудових відносин. Особливого значення тема наукового дослідження набуває внаслідок зростання впливу інтелектуального капіталу на виникнення інноваційних форм зайнятості в умовах війни. З урахуванням зазначеного актуальність обраної тематики є важливою для української практики, особливо в регіональному аспекті.

Війна суттєво впливає на вітчизняний ринок праці, де спостерігаються значні коливання та зміни. Виклики невизначеності в умовах війни, звуження поля прикладання праці, його структурні та якісні зміни, масштабні потоки вимушених переселенців і мобілізація поглибили проблеми у сфері зайнятості. Попри поступову адаптацію економіки до нових умов функціонування, в Україні зберігається високий рівень безробіття.[10]

Проблеми використання робочої сили загострюються в умовах поглиблення сформованих дисбалансів на ринку праці. Станом на 1 січня 2024 р. загальна чисельність безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості (ДСЗ), становила 96,1 тис. осіб (серед них понад 40 % мають вищу освіту) за наявності 40,2 тис. одиниць вакансій. Протягом 2023 р. мали статус безробітних 483,2 тис. осіб проти 867,6 тис. осіб – у 2022 р., з них у 2023 р. працевлаштовано 160,1 тис. осіб та пройшли професійне навчання 32,9 тис. осіб, у 2022 р. відповідно – 248,8 тис. осіб та 46,6 тис. осіб[1].

В сучасних умовах диспропорцій зайнятості ринок праці гостро потребує активного регулювання та миттєвого реагування на виклики суспільства. Вбачаємо, що саме в інноваційній економіці з високою інформаційною та інтелектуальною складовою, з інноваційним типом зайнятості можлива реалізація багатьох проблемних питань щодо

корегування безробіття, гнучкої зайнятості, використання освітнього і творчого потенціалу населення у сфері праці.

Інноваційних форми зайнятості з'явилися з появою використання інноваційних технологій у виробництві товарів і послуг.

Сфера зайнятості зазнає значних змін в умовах воєнного стану, саме звуження географії праці та способів її використання. Завдяки новітнім технологіям доцільно формувати нові форми взаємодії на ринку праці, модифікувати інноваційні види зайнятості, прискорювати якісні зміни методів праці.

Подальший розвиток сформованого нового для нашої країни типу соціально-трудова відносин – інноваційної зайнятості – передбачає з одного боку, якісні зміни у професійно-кваліфікаційній структурі робочої сили підприємств та організацій, а з іншого – конструювання та функціонування повноцінного механізму соціального партнерства між державою, бізнесом, громадянами в сфері зайнятості.

Метою роботи є дослідження сучасних форм трансформації зайнятості в умовах воєнного стану, сприяння, пропагування поширення її нестандартних форм на сучасному етапі постійного удосконалення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та суспільного переходу до економіки знань, а також обґрунтування оптимальних механізмів регулювання таких форм зайнятості в Україні.

Проблеми трансформації змісту та характеру праці внаслідок посилення інтелектуалізації та інноваційності праці, інформатизації та автоматизації виробничих процесів досліджувалися такими зарубіжними науковцями, як П. Дракер, А. Маслоу, А. Тофлер. Також значний внесок у розвиток економічної науки, збільшення ролі інноваційних чинників розвитку сфери зайнятості внесли вітчизняні науковці В. М. Геєць, О. О. Герасименко, Л. М. Ємельяненко, А. М. Колот, Е. М. Лібанова, Л. С. Лісогор, В. В. Онікієнко, І. Л. Петрова, В. П. Семиноженко, В. М. Петюх, І. Ф. Гнибіденко та інші. Науковці зосереджували свою увагу на процесах запровадження інновацій, поступовій трансформації характеру праці під впливом процесів автоматизації та інформатизації. Вони надавали перевагу пріоритетному значенню інноваційних чинників для формування економіки знань.

Переважає більшість наукових публікацій, присвячених проблемі інноваційного середовища ринку праці, торкається лише питань, які виникали у довоєнний період, не пов'язані з сучасними особливостями сфери зайнятості. Але, коригування та адаптація традиційних механізмів сприяння інноваційній зайнятості до умов воєнного стану дозволить пришвидшити цей процес. Адже, без державного сприяння формування гнучкості трудової сфери та забезпечення зайнятості ринок праці може стати некеруваним. Тому, важливо ретроспективно вивчати питання

інноваційного середовища ринку праці, щоб адаптувати і доповнювати рекомендації результатами сучасних досліджень.

Особливість погляду на проблему висловлює Л. М. Ємельяненко, вважає, що найбільш суттєвими характеристиками трудових відносин в умовах нової економіки постають кількісна гнучкість (змінюється або чисельність зайнятих, або оплата їх праці), функціональна гнучкість (використовується наявний контингент, фірма змінює кількість робочих годин, перенавчає персонал, змінює для нього робочі місця), просторово-часова гнучкість (використання нестандартних, гнучких форм зайнятості та організації трудової діяльності, впровадження гнучких режимів праці, диференційованих форм найму та звільнення). Сьогодні виграє той, хто швидше адаптується до запитів і вимог економічної сфери, яка динамічно змінюється та в якій постійно оновлюються технології, йде прискорене освоєння інновацій і формуються нові форми використання трудових ресурсів. Подібні аспекти проявляються у виникненні нових форм взаємовідносин у суб'єктів трудових відносин, у використанні нестандартних форм зайнятості: запозичена праця, тимчасова зайнятість, дистанційна зайнятість, телеробота та ін.[4].

Л. С. Лісогор та Ю. Білявська доводять, що створення можливостей для модернізації економіки та суспільства формує підґрунтя для забезпечення збалансованого розвитку ринку праці на основі використання інноваційних форм зайнятості. Обґрунтовано необхідність посилення інноваційних засад формування економіки знань, що передбачає здійснення модернізаційних змін в економіці та суспільстві, запровадження технологічних нововведень та інновацій, посилення творчого характеру праці як передумови виникнення та поширення інноваційної зайнятості [2,6].

Е. М. Лібанова та А. М. Колот аргументують необхідність забезпечення інтелектуалізації праці; динамічної секторальної, галузевої та внутрішньогалузевої реструктуризації зайнятості; підвищення освітнього та кваліфікаційного рівня робочої сили; створення нових типів праці та «оновлення» цілих сфер професій і компетенцій; розвиток самозайнятості нового типу; становлення «гуманної» зайнятості; посилення гнучкості ринку праці [5,7].

Л. Яценко зазначає, що питання задоволення потреб економіки в робочій силі та адаптації сфери зайнятості до умов війни набуває дедалі більшої актуальності з плином часу, оскільки затяжна війна вносить суттєві зміни у функціонування економічної системи в цілому та ринку праці зокрема. Заходи державної політики в період військової агресії РФ спрямовуються на формування гнучкості трудової сфери та забезпечення зайнятості, що виявляється в поступових позитивних зрушеннях.[10]

Формування гнучкості трудової сфери та забезпечення зайнятості – основні пріоритети державної політики зайнятості у підтримці підприємств, громадян України. Підприємства перебувають у стані постійної адаптації, вибудовуючи нові стратегії найму, орієнтовані на гнучкість і швидку реакцію на ситуацію. Проте тривалість періоду руйнації, невизначеність та поширення загрозливих тенденцій в умовах війни унеможливають їх нормальне функціонування. Такі позитивні зрушення представлені наступними програмами державної підтримки зайнятості:

- удосконалено механізм надання компенсацій роботодавцям за працевлаштування окремих категорій безробітних, а також працевлаштування безробітних на нові робочі місця в суб'єктах малого підприємництва,

- надання мікрогрантів на заснування та розвиток бізнесу,

- у рамках проекту «єРобота» у квітні 2023 р. запроваджено грантову програму на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей, тощо [10].

Згідно із даними сервісу «Opendatabot», в Україні стає більш поширеною самозайнятість. Так, у 2023 р. було відкрито понад 300 тис. нових ФОПів (кількість нових бізнесів перевищила показники 2021 р. на 7 %), тоді як нових компаній відкрито на третину менше, ніж у 2021 р. Але заснування нових бізнесів все ж сприяло збільшенню робочих місць [8].

Гальмують процеси відновлення регіональних ринків праці: прифронтові регіони потерпають від фізичної руйнації та скорочення населення; регіони відновлення – від руйнації та отриманих збитків бізнесу від війни, відтоку населення та падіння споживчого попиту; так звані допоміжні регіони – через втрату доступу до морського експорту, погіршення логістичних ланцюгів та вимушену економічну переорієнтацію; віддалені регіони – через брак інформації про можливості розвитку, дефіцит кадрів та освітньо-кваліфікаційні диспропорції на ринку праці, слабкість системи перекваліфікації шукачів роботи [9].

Аналіз стану сфери зайнятості та передумов формування її нового типу дозволяє зробити висновок про те, що наявний високий інтелектуальний потенціал може бути задіяний для цілей інноваційного та сталого розвитку, використовується не завжди ефективно.

Однак дотепер окремі аспекти дослідження проблем формування інноваційних засад розвитку сфери праці, специфіки взаємодії процесів створення інновацій та еволюційних змін характеру зайнятості в умовах війни, залишаються недостатньо дослідженими. Це обумовлює необхідність визначення специфіки становлення інноваційного середовища розвитку сфери зайнятості в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/view>.
2. Білявська Ю., Варавя В. Фахівець епохи інновацій: сценарії розвитку ринку праці - Foreign trade: Economics ..., 2022 - URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar>.
3. Гетьман О.О. Інноваційний механізм регулювання ринку праці: монографія- 2018 - 212.1.86.13 URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?start=20&q>.
4. Ємельяненко Л.М. Формування та регулювання новітніх форм зайнятості в Україні / Л.М. Ємельяненко // Український соціум. – 2015. – №1 (52). – С. 82-89.
5. Колот А.М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А. Колот // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 4. – С. 4–9.
6. Лісогор Л.С. Трансформація ринку праці: можливості реалізації інноваційних змін в сучасних умовах - Вісник Прикарпатського університету. Серія, 2015 - URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/https://scholar.google.com.ua/scholar?start=20&q>.
7. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : кол. моногр. / НАН України ; Інститут демографії та соціальних досліджень / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соц. досліджень, 2008. – 316 с.
8. Опендатабот. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/foronomics-2023-12>.
9. Регіональний бізнес в Україні: досвід, можливості та перешкоди. Київстар Бізнес. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/regionalnij-biznes-v-ukrayini-dosvid-mozhливosti-ta-pereshkodi>.
10. Яценко Л. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-03/az_regrinkipraci_04032024.pdf

УДК 338.33

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА, ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Бойко Р. В.,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Гончаров Ю. В.,

*доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

***Анотація.** У статті досліджено поняття диверсифікації, як збільшення видів діяльності на певних напрямках, що стає одним з інструментів соціально економічного розвитку країни і регіонів.*

Розглянуто процес реструктуризації підприємства на основі формування стратегії диверсифікації. Така реструктуризація проводиться на тих підприємствах, які опинилися в кризовій ситуації та їм необхідне коригування стратегії.

Ключові слова: диверсифікація, стратегія, кризовий стан, інновації, бізнес-процеси, реструктуризація.

Abstract. *The article examines the concept of diversification as an increase in activities in certain areas, which is becoming one of the instruments of socio-economic development of the country and regions. The article considers the process of enterprise restructuring on the basis of formation of the diversification strategy. Such restructuring is carried out at those enterprises that are in a crisis situation and need to adjust their strategy.*

Keywords: *diversification, strategy, crisis, innovation, business processes, restructuring.*

Постановка проблеми. Розвиток української економіки характеризується активізацією економічних відносин в країні та регіонах. Вона проявляється у розширенні програмних заходів щодо розвитку галузей сільського господарства, у розробці підходів до визначення бюджетних коштів та кредитних ресурсів, що одержують різні категорії сільськогосподарських товаровиробників. Під впливом змін у сільському господарстві розвиваються процеси диверсифікації, що супроводжуються розширенням і зміною внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв'язків. Диверсифікація стає для багатьох регіонів одним із інструментів соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні аспекти процесу диверсифікації виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств розглянуті у працях, як у вітчизняних так і зарубіжних авторів: Вітковського О.С., Германюк Н.В., Данкевич В.С., Зінчук Т.О., Корінько М.Д., Ткачука В. І. та багатьох інших.

Мета та завдання дослідження. Основною метою дослідження, є розкриття суті реструктуризації підприємства, як процесу підвищення конкурентоспроможності продукції, якісне поліпшення бізнес-процесів підприємства, зниження витрат, підвищення економічної ефективності функціонування всіх виробничо-господарських підрозділів підприємства.

Результати досліджень. За умови кризового стану економіки в економічно нестійких сільськогосподарських організаціях кризові, складні ситуації йдуть одна за одною. Для вирішення проблем відновлення стійкості потрібно змінити стиль керівництва та розробку регулюючих впливів (рішень, вказівок, розпоряджень).

Зміна господарських механізмів пов'язана із запровадженням нових регламентів (нових правил гри), делегуванням повноважень, зміною бізнес-

процесів, реінжинірингом (повним перепрофілюванням виробництва), покращенням координації та співробітництва. Це радикальні зміни, тут необхідна ефективна система мотивації співробітників до змін [1].

Управління інтелектуальними активами пов'язане із застосуванням інноваційної моделі господарювання, зі зростанням кваліфікації працівників (в організаціях із нормальною стійкістю) або вкладенням коштів у підготовку кадрів певної спеціалізації в умовах диверсифікації виробництва (при переході від нормальної до абсолютної стійкості).

В управлінні змінами використовуються два підходи: еволюційний (головним є зміна працівників, їх поглядів, ціннісних уявлень, моделей поведінки) та революційний (реінжиніринг та інновації). Основними видами технологій управління змінами є: цільове управління змінами, проектна технологія, реформування окремих ділянок та введення паралельної структури.

Цільове управління здійснюється у самостійних підприємствах та інтегрованих структурах, що приєднують до себе підприємства з нормальною організаційною стійкістю. Інтегровані підприємства що приєднують себе кризове підприємство, зазвичай, використовують проектні технології, введення паралельної структури. Таким чином, оздоровлення підприємства проводиться насамперед його реструктуризацією, що відрізняється залежно від типу кризи його масштабів.

Процес реструктуризації передбачає послідовну реалізацію наступних основних етапів:

- аналіз усіх напрямків виробничо-господарської діяльності підприємства з погляду реалізації його стратегії;
- вибір та обґрунтування стратегії розвитку підприємства на 10-20 років (можливо більш довгострокову перспективу);
- прогноз основних економічних показників із розбивкою по п'ятирічках;
- формування плану (алгоритму) реалізації стратегії підприємства на весь період бізнес-плану на 3-5 років;
- реалізація обраної стратегії.

Реструктуризація підприємства передбачає кілька концептуальних підходів до цього процесу: покращення бізнес-процесів; перебудова бізнес-процесів; реінжиніринг бізнес-процесів [2].

Поліпшення бізнес-процесів передбачає, перш за все, вдосконалення взаємовідносин з покупцями, який включає процеси від вивчення продовольчого ринку до формування ефективних каналів товароруку. Така реструктуризація передбачає створення служби маркетингу, а також відділу чи тимчасового творчого колективу щодо здійснення інновацій, вона запобігає виникненню кризи результатів. Потрібно створення фінансового відділу з метою професійного управління грошовими потоками. У малих

підприємствах навичками управління грошовими потоками, управління доходами та витратами має опанувати сам керівник. Можна використовувати з цією метою консультаційні служби, але, по-перше, фінансові консультації не є дешевими послугами, по-друге, при цьому знижується оперативність та ефективність прийнятих рішень, і по-третє, відбувається витік конфіденційної фінансової інформації.

Така реструктуризація є доцільною для тих аграрних підприємств, які випускають конкурентоспроможну продукцію за сучасними технологіями (де відпрацьовано товарну стратегію). Створює нові служби керівництво тих підприємств, які планують своє економічне зростання та запобігають появі кризових ситуацій [2].

Розбудова бізнес-процесів. У разі застосування цього виду реструктуризації відбувається виявлення надлишкових та малоефективних процесів та розробляється програма зі звільнення від них. Скорочуються ті підрозділи та служби, без яких можна обійтись. На наявних площах та потужностях освоюють нові види продукції. Така реструктуризація проводиться на тих підприємствах, які опинилися в кризовій ситуації та їм необхідне коригування стратегії. Вони звільняються від «баласту», і розвивають лише прибуткові види діяльності, виробляють лише продукцію, що користується на споживчому ринку. Багато підприємств побачили як баласт на початку реформ галузі тваринництва. Але при цьому настала структурна криза, сівозміни деформовані, підвищився рівень деградації земель, знижується родючість, фуражне зерно не знаходить збуту. Тому перетворення технологічних процесів у бізнес-процеси мають бути науково обґрунтованими.

Реінжиніринг бізнес-процесів. Даний вид реструктуризації має найбільш революційний характер, що передбачає зміни в існуючих технологіях та організаційних структурах, повне перепрофілювання виробництва. Застосовується для запобігання структурній кризі. Цей шлях вимагає великих капітальних вкладень, отже обов'язкового залучення інвестицій. Але саме такий шлях є єдиним можливим для виживання багатьох підприємств. Реструктуризація на таких підприємствах має мати інноваційний характер [3].

Пропонується такий вибір стратегії інноваційної модифікації реструктуризації, яка здійснюється у наступній послідовності:

1. Проводиться аналіз безпосереднього оточення (вивчається попит, наявність постачальників). Цим займається служба маркетингу, створення якої є необхідною усім підприємствах агропромислового комплексу. Реалізація виробленої продукції без посередників дозволяє збільшити прибутки підприємств на 25-40%.

2. Проводиться аналіз макрооточення (соціально-економічний розвиток, правове регулювання, рівень розвитку технології у галузі тощо).

Результати аналізу дають змогу правильно визначити види продукції, встановити ціни, відкоригувати договори з контрагентами.

3. Проводиться комплексний аналіз підприємства (аналіз забезпеченості ресурсами, випуску продукції та рівня використання виробничого потенціалу, рівня застосовуваної технології та конкурентоспроможності своєї продукції). Робиться висновок про необхідність вибору більш ефективних для обробітку культур, обсягу та якості продукції, що виробляється, відповідно до ринкового попиту та наявності конкурентів.

4. Здійснюється вибір технології та визначається необхідність придбання ресурсів відповідно до обраної технології. Здійснюється вибір постачальників сировини та матеріалів.

5. Визначається концепція розвитку підприємства. При цьому встановлюються пріоритети та стратегія розвитку підприємства, умови взаємин із постачальниками та покупцями, вибір конкурентних стратегій. Перевага віддається наступаючим стратегіям, а не оборонним. Яка з стратегій, що наступають (атака сильних сторін конкурента, атака слабких сторін конкурента, випереджувальні удари та ін.) буде обрана, залежить від фінансових ресурсів підприємства.

6. Складається інноваційний бізнес-план, у якому передбачається не лише впровадження нових сортів культур чи порід тварин, нових технологій, а й обов'язково прораховується ефективність цих впроваджень, а також джерела фінансування інновацій. Складання бізнес-плану необхідне при отриманні інвестиційного субсидованого кредиту за участю організації реалізації цільової програми.

7. Вибір фінансової стратегії та залучення інвесторів. При цьому прораховується співвідношення та рівень власних та залучених фінансових ресурсів, які забезпечать максимальне отримання прибутку за збереження фінансової стійкості підприємства [4].

При цьому пропонується виділити такі групи інноваційних стратегій:

- товарна інноваційна стратегія, що є системою інноваційних стратегічних рішень, визначальних номенклатуру, обсяг і якість своєї продукції. У сільському господарстві при визначенні товарної стратегії важливо враховувати не лише ринковий попит на окремі види продукції, а й те, як зберегти наукову систему сівозмін сільськогосподарських культур та оборотів стада сільськогосподарських тварин, а також передбачити повне та раціональне використання наявного земельного, трудового, фінансового, інформаційного потенціалу, забезпечуючи у своїй природоохоронні заходи.

- ринкова інноваційна стратегія, що є системою інноваційних стратегічних рішень, визначальних способи поведінки підприємства на товарному ринку (враховується вплив як вітчизняних конкурентів, а й інтервенція зарубіжних постачальників продовольства);

- ресурсна інноваційна стратегія, що є системою інноваційних стратегічних рішень, визначальних методик управління ресурсами підприємства;

- технологічна інноваційна стратегія, що є системою інноваційних стратегічних рішень, визначальних динаміку розвитку технології підприємства. Вибір технології обов'язково забезпечується забезпеченням збалансованих ресурсів;

- інвестиційно-фінансова інноваційна стратегія, яка є системою інноваційних стратегічних рішень, що визначають тип і структуру залучення, накопичення та витрат фінансових ресурсів;

- соціальна інноваційна стратегія, що є системою інноваційних стратегічних рішень, що визначають тип та структуру колективу працівників підприємства, і навіть управлінську структуру та взаємовідносини окремих служб і підрозділів;

- інноваційна стратегія управління, що є системою інноваційних стратегічних рішень, що визначають характер управління підприємством при реалізації обраної інноваційної стратегії.

Дані інноваційні стратегії можна застосовувати як для окремих підприємств різних галузей, а й цілих систем підприємств, таких, наприклад, як агрохолдинги, до складу яких сільськогосподарські підприємства входять як дочірні структури.

Висновки. Реструктуризація в аграрному секторі, заснована на раціоналізації структури виробництва, забезпечує його стійкість, дозволяє покращити екологічну обстановку, наситити ринок товарами, послугами, подолати локальний монополізм переробних підприємств, задовольнити потреби населення різних соціальних груп із диференційованим рівнем доходів, формує здорове конкурентне середовище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономаренко В. С., Тридід О. М., Кизим М. О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : моногр. Х.: Видавничий дім «ІНЖЕК», 2018. 328 с. 2. Кривицька Н. Ю., Громова А. С. Стратегія диверсифікації виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/354/343> (Дата звернення: 10.04.2024). 3. Скоробогатов М. М., Куцерубова О. І. Диверсифікація як один із шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств в сучасних умовах. URL: http://www.evd-journal.org/download/2011/2011-3/Ek_visnyk_3_2011-18-21.pdf (Дата звернення: 10.04.2024). 4. Травіна Т. Диверсифікація діяльності сільськогосподарських підприємств. *Вісник Львів. держ.ун-ту: Економіка АПК*. 2010. № 2. 689 с.

ПРОГНОЗУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ООНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Борак В. П.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Князевич А. О.,

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті досліджуються перспективи технологічного оновлення підприємств в умовах динамічного розвитку технологій. Розглядаються ключові фактори, що впливають на процес оновлення, та пропонуються методи прогнозування його перспектив.

Ключові слова: технологічне оновлення, підприємства, прогнозування, інновації, конкурентоспроможність.

Abstract. The article explores the prospects of technological modernization of enterprises in the context of dynamic technological development. The key factors influencing the modernization process are considered and methods for predicting its prospects are proposed.

Keywords: technological modernization, enterprises, forecasting, innovation, competitiveness.

Складні цивілізаційні процеси постійно представляють перед підприємствами нові завдання, а тому для успішного функціонування важливо своєчасно вносити необхідні зміни у напрямки їх розвитку з метою відображення в їх розвитку досягнень науково-технічного прогресу та вимог середовища функціонування. За умов швидких змін на ринках набувають завдання радикальної переорієнтації діяльності підприємств на потреби споживачів із врахуванням сучасних суспільних вимог. Однак на сьогодні сучасні вітчизняні підприємства мало уваги акцентують на пошуку інноваційних напрямів діяльності, технологічного оновлення, що в кінцевому випадку призводить до погіршення виробництва, втрати ринків збуту, не вчасній реакції на суспільні виклики в економіці, соціальній та екологічній сфері.

В умовах стрімкого розвитку технологій та глобалізації економіки технологічне оновлення підприємств стає не просто необхідністю, а й ключовим фактором їх виживання та успішного функціонування. Оновлення технологій дозволяє підприємствам:

- підвищувати свою ефективність: завдяки впровадженню нових технологій можна знизити витрати, підвищити продуктивність праці та якість продукції.

- випускати нову продукцію та послуги: Нові технології відкривають можливості для створення нових продуктів та послуг, які відповідають потребам ринку.

- зміцнювати свої конкурентні позиції. Підприємства, які постійно оновлюють свої технології, мають перевагу перед конкурентами та можуть утримувати свої позиції на ринку.

Питанням технологічного оновлення підприємств присвячено значну кількість наукових досліджень. Однак, незважаючи на значні досягнення в теорії та практиці інвестиційного забезпечення технологічного оновлення підприємств, є частина питань, які залишаються актуальними й сьогодні. Зокрема, недостатньо дослідженими залишились методи оцінювання інвестиційного забезпечення технологічного оновлення підприємств, способи вибору найкращого проекту інвестиційного забезпечення, фактори, які впливають на технологічне оновлення підприємств [1, 4].

На процес технологічного оновлення підприємств впливає безліч факторів, які можна розділити на дві групи: внутрішні та зовнішні.

Внутрішні фактори:

Фінансові ресурси: Оновлення технологій потребує значних фінансових витрат, які не всі підприємства можуть собі дозволити.

Людські ресурси: Впровадження нових технологій потребує кваліфікованих кадрів, які можуть їх обслуговувати та використовувати.

Інноваційна культура: Підприємства, які мають розвинену інноваційну культуру, більш схильні до впровадження нових технологій.

Стратегія розвитку: Підприємства, які мають чітку стратегію розвитку, можуть краще спланувати процес технологічного оновлення.

Зовнішні фактори:

Рівень розвитку технологій: Швидкість розвитку технологій визначає доступність нових рішень для підприємств та можливість їх впровадження.

Економічні умови: Економічна ситуація в країні та в світі може впливати на можливості підприємств інвестувати в оновлення технологій.

Державна політика: Державна підтримка інновацій та технологічного оновлення може стимулювати цей процес.

Конкуренція: Рівень конкуренції на ринку може змушувати підприємства оновлювати свої технології, щоб зберегти конкурентні переваги.

Обираючи напрями інноваційного розвитку підприємства у багатьох випадках враховується те, що може відбутися у майбутньому. Вибір інноваційного напрямку розвитку передбачає моделювання поточної ситуації та уявлення про можливі зміни. Точність управлінського вибору у передбаченні зовнішніх та внутрішніх умов майбутнього забезпечує високу ймовірність досягнення запланованих цілей. Прогнозування є основним інструментом проведення ефективної стратегічної політики інноваційного розвитку в майбутньому. Прогнозування – процес передбачення майбутнього стану, перспектив змін певного явища чи процесу [3].

Застосування результатів прогнозування оновлення є у багатьох сферах діяльності підприємства, до них можна віднести: маркетинг, збут, інвестиції, фінанси; які дуже тісно поєднані на підприємстві в рамках розгортання інноваційної діяльності. Оскільки будь-яка інноваційна діяльність за своєю суттю орієнтована на майбутнє, то прогнозування створює фундаментальну основу вибору напрямку інноваційної діяльності підприємства. Прогнозування є комплексним процесом, який може одночасно відбуватися на основі різних методів, що поєднують як кількісні дані, так і предметну інформацію.

На даний час для прогнозування перспектив оновлення підприємств можна використовувати різні методи, такі як:

Метод експортних оцінок: Цей метод ґрунтується на опитуванні експертів, які можуть оцінити перспективи розвитку технологій та їх вплив на підприємства.

Метод моделювання: Цей метод передбачає розробку математичних моделей, які дозволяють прогнозувати вплив різних факторів на процес технологічного оновлення.

Метод аналізу тенденцій: Цей метод ґрунтується на аналізі тенденцій розвитку технологій та ринку, що дозволяє прогнозувати потребу в оновленні технологій підприємств.

При виборі методу прогнозування повинно бути враховано: характерні риси та особливості інноваційної діяльності підприємства, а саме: використання інтелектуальних та технологічних можливостей досягнень науки та техніки; високий рівень реалізації технічних та економічних можливостей організації виробництва та збуту; значний вплив зовнішнього середовища (макро- та мікрооточення); можливість створення та реалізації нововведень на всіх етапах виробничого циклу, а також врахування життєвого циклу підприємства та готової продукції; врахування витрат таким чином, що дозволяє використовувати ціни, сумісні з купівельною спроможністю споживачів; можливість просування товарів та послуг на ринку за допомогою більш ефективного, ніж у конкурентів способу та ін.

На основі таких особливостей можна сформулювати фактори вибору

методу прогнозування інноваційного розвитку підприємства. Метод прогнозування напрямів інноваційного розвитку повинен: спиратися на ґрунтовні дослідження, бути змістовним та конструктивним, здійснювати прогноз на основі кількісних даних, аналізувати якісні характеристики діяльності підприємства та інноваційних зрушень, враховувати неточну інформацію щодо сучасного та перспективного розвитку подій, аналізувати тренди та тенденції сьогодення, явні та приховані споживацькі запити, ринкові можливості тощо [2].

Прогнозування перспектив технологічного оновлення підприємств є складним завданням, яке потребує врахування багатьох факторів. Однак можна виділити деякі загальні тенденції, які будуть визначати розвиток цього процесу в найближчі роки:

Швидке розвиток технологій: Очікується, що швидкість розвитку технологій буде зростати, що призведе до появи нових технологій, які будуть мати значний вплив на підприємства.

Зростання конкуренції: Рівень конкуренції на ринку буде зростати, що змушуватиме підприємства оновлювати свої технології, щоб зберігати конкурентні переваги.

Збільшення доступності фінансування: Очікується, що доступність фінансування для оновлення технологій буде зростати, що дозволить більшій кількості підприємств інвестувати в цей процес.

Зростання ролі державної підтримки: Держава буде відігравати все більшу роль в підтримці інновацій та технологічного оновлення підприємств.

Під час формування рішення про оновлення підприємства слід виконати два важливих аналітичних завдання – оцінити потребу підприємства у інвестиційних ресурсах та оцінити фактичний рівень інвестиційного забезпечення підприємства. Отже, виробничому процесу повинно передувати інвестування, яке відбувається тоді, коли виробництво, як об'єкт інвестування характеризується глибоким аналізом перспектив забезпечення його економічної ефективності [5].

В сучасному світі, який відзначається динамізмом та постійними змінами, технологічне оновлення стає не просто одним з багатьох важливих аспектів діяльності підприємства, а перетворюється на життєву необхідність для тих, хто прагне до успіху. Оновлення технологій відкриває перед підприємствами широкий спектр можливостей для підвищення ефективності роботи, розширення асортименту продуктів та послуг, а також для зміцнення своїх конкурентних переваг. Прогнозування перспектив оновлення дозволяє підприємствам краще спланувати свою інвестиційну діяльність та підготуватися до змін на ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк, О. В. Інноваційні стратегії розвитку підприємств: теорія та практика: монографія / О. В. Антонюк. - К.: КНЕУ, 2016. - 448 с. 2. Гриньова, М. М., Іванова, О. М., Корнеєва, Л. М. та ін. Інноваційний менеджмент: теорія та практика: Навч. посіб. / За ред. М. М. Гриньової. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 488 с. 3. Мазаракі, А. А. Прогнозування та планування інноваційного розвитку підприємства / А. А. Мазаракі. - К.: КНЕУ, 2008. - 344 с. 4. Петруня, Ю. Є. (ред.) Прийняття управлінських рішень. Навч. посіб./ за ред. Ю. Є. Петруні. - 2-ге вид. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 216 с. 5. Семененко, А. П. Стратегічне управління інноваціями: Навч. посіб. / А. П. Семененко. - К.: КНЕУ, 2007. - 344 с.

УДК 338.108

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ

Величко О. П.,

*здобувач третього рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Аргюшок В. С.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

***Анотація.** В даній статті наведено основні проблеми управління розвитком персоналу. Наголошено на вагомості «універсальної підготовки» кадрів. Виділено актуальний інструментарій управління розвитком персоналу підприємства. Науково-практичним завданням роботи є вивчити та довести вагомість вирішення сучасної проблематики у сфері управління розвитком персоналу. Було підсумовано, що в нашій країні більша частина підприємств керуються застарілою системою управління розвитком персоналу, а головним важелем є матеріальне заохочення розвитку. Натомість же доведено необхідність єдиної інноваційної системи управління розвитком персоналу.*

***Ключові слова:** розвиток персоналу, системи управління персоналом, мотивація, закони управління, інноваційні інструменти.*

***Abstract.** This article presents the main problems of personnel development management. Attention is focused on the importance of "universal training" of personnel. The relevant toolkit for managing the development of the company's personnel is highlighted. The scientific and practical task of this work was to study and prove the importance of solving modern problems in the field of personnel development management. It was concluded that in our country, the majority of enterprises are managed by an outdated system of personnel development management, and the main lever is material encouragement of development. Instead, the need for a single innovative personnel development management system was proven.*

***Keywords:** personnel development, personnel management systems, motivation, management laws, innovative tools.*

Управління розвитком персоналу стає фактором забезпечення економічної стабільності та підвищення конкурентоспроможності, тому потребує підвищеної уваги та залишається актуальним для всіх господарських формувань. Вимоги сучасної економіки орієнтовані на ефективну реалізацію кадрового потенціалу. Таким чином, людські ресурси та супутні служби повинні виконувати такі завдання, як покращення стандартизації та організації праці та управління людськими ресурсами.

Ефективне функціонування компаній безпосередньо залежить від забезпечення високої якості кадрового потенціалу та відповідності роботи з персоналом сучасним вимогам, які існують на сьогодні [7, с.206].

Питання вирішення проблематики у сфері управління розвитком персоналу неодноразово потрапляло під призму низки українських та іноземних дослідників. Зокрема, в межах даної публікації були враховані наукові доробки таких авторів: Барбашин С., Вороніна В. Л., Гавкалова Н. Л., Ковальська К. В., Партика І. В., Серняк І., Терещенко Т.Є., Шостак Л. В.

Метою даного дослідження є виділення актуальних пропозицій та заходів для вирішення сучасної проблематики у сфері управління розвитком персоналу.

Відповідно до мети даної статті завданнями було: дослідження сучасної проблематики управління розвитком навчання персоналу, інноваційних методів управління розвитком персоналу, їх особливостей, можливості упровадження у вітчизняну практику та доцільності їх комплексного використання задля підвищення результативності управління розвитком персоналу.

Мотивація розвитку працівників не повинна обмежуватися тільки заходами матеріальної винагороди. Вона повинна бути спрямована на вдосконалення особистості працівника, формування в ньому зацікавленості в успіху організації в цілому, і має включати в себе також інші форми, такі як: соціальні пільги, моральні заохочення, гуманітарні стимули до праці і т. д.

Високий рівень системи мотивації праці працівників сприяє збільшенню ефективності виробництва, що надалі веде за собою отримання прибутку. Тому для кінцевого успіху велике значення має збіг цілей працівника та підприємства.

Значною проблемою ефективного здійснення управління персоналом є недостатня організація внутрішнього контролю в діяльності підприємств. Не менш важливою проблемою є відсутність чіткого розмежування контрольних функцій бухгалтерської, економічної та аудиторської служб, що спростило б контроль господарських процесів, що відбуваються на підприємстві. З метою забезпечення посилення контрольних функцій особливу увагу слід приділяти перевірці прибутковості не лише окремих компаній, а й компанії в цілому. Зрештою, логічно дійти висновку про необхідність активізації внутрішнього контролю працівників бухгалтерії, що передбачено нормативно-правовими актами, зокрема Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1].

Багато сучасних досліджень доводять, що лише мала частина успіху компанії залежить від її технічного потенціалу. Велика ж складова успішності бізнесу – якість і кваліфікація робочої сили, оскільки саме від людей, їх знань, умінь і навичок залежить те, як саме буде використовуватися наявний технічний потенціал і якість продукції, що випускається. Персонал є ключовою перевагою компанії, оскільки людина – не тільки носій знань, а й їх виробник і споживач.

Інтегрована система навчання повинна стати невіддільною частиною загальної системи управління персоналом та корпоративного управління в цілому. Навчання орієнтоване на розкриття та розвиток професійних компетенцій, стимулювання пізнавальної активності, готовності до управління та вирішення розбіжностей у розумінні важливості навчання та практичного використання знань у сфері професійного менеджменту.

Новаторським та високоефективним методом розвитку кадрів є впровадження тренінгових заходів. Ці тренінги відкривають нові перспективи, сприяють зміні поведінки, вирішенню нетипових ситуацій та засвоєнню нових професійних вмінь. Важливо враховувати, що активні методи навчання набагато ефективніше застосовуються порівняно з традиційними підходами. Програми навчання повинні містити компоненти, які сприяють нестандартному, інноваційному та креативному мисленню та рішенням завдань.

Сучасний арсенал навчальних технологій розмаїтий, пропонуючи ефективні інструменти для розвитку різних навичок і компетентностей, як особистісних, так і професійних. Загалом, всі навчальні програми можна умовно розділити на три ключові групи: тренінги для особистісного зростання; програми навчання спілкуванню; бізнес-тренінги [3, с.135].

Освітні ініціативи, додаткова підготовка персоналу та перепідготовка працівників – всі ці завдання стають перед відділом персоналу новими, складними викликами. Щоб впоратися з ними, необхідно розробляти та впроваджувати новаторські підходи до підготовки кадрів, які відповідають потребам конкурентоспроможного персоналу.

Отже, забезпечення процесу вдосконалення системи оцінки є основою ефективного управління. Погляд на співробітників як основну цінність підприємств, створення умов для залучення і утримання кращих, своєчасна підготовка персоналу до потреб підприємств формує міцну основу розвитку професійної компетентності персоналу.

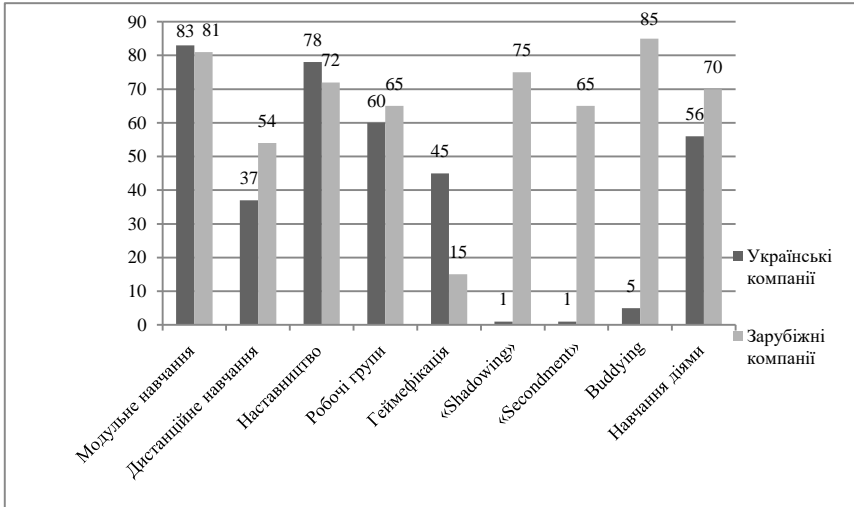
Найчастіше навчанням персоналу займаються відділи професійного навчання організації. Так, наприклад, великі західні компанії витрачають на цілі навчання до 10% фонду заробітної плати. На жаль, в Україні цей показник в 3-4 рази нижче. Ці кошти розглядаються як інвестиції, які в майбутньому принесуть компанії прибуток. А розвиток і навчання персоналу набуває стратегічного значення [4, с.151].

Одним з найбільш ефективних методів інноваційного навчання є, метод case-study, або метод конкретних ситуацій. Ключовим поняттям даного методу є ситуація як набір обставин або умов, що створюють ту чи іншу ситуацію, вибір будь-яких з них буде впливати на кінцевий результат.

В останні роки крім case-study в українську бізнес-практику почали активно входити та інші нові методики навчання персоналу, які активно використовуються в зарубіжних країнах. Статистика поширення різних технологій навчання персоналу в Україні і за кордоном представлена на рис.1.

Метод «Shadowing» найчастіше застосовується для навчання молодих фахівців без досвіду роботи, а також студентів вишів і стажистів. Схема навчання максимально проста: стажеру дається можливість день або два «побути тінню» фахівця, який представляє спеціальність, за якою учень передбачає працювати в майбутньому в даній організації. Як свідчить статистика, після такого навчання 50% випускників починають більш реально оцінювати свою професійну придатність, перестають будувати ілюзії про те, які вони цінні фахівці. Відзначимо, що цей спосіб відносно недорогий, водночас значно підвищує ймовірність того, що компанія отримає в особі учня нового мотивованого співробітника.

Наступний, гідний уваги метод навчання «Secondment» не має точного аналога перекладу на російську мову, але в змістовному плані метод можна визначити як «прикомандирування», що являє собою обмін співробітниками як різновид їх ротації.

Рис. 1. Український і зарубіжний досвід поширення методів навчання персоналу

Джерело: сформовано автором

Такий обмін персоналом відрізняється від звичайного переміщення тим, що воно може бути не тільки внутрішнім в рамках однієї компанії, але і зовнішнім, коли співробітниками обмінюються різні компанії, причому належать до різних сфер діяльності. Обмін може бути тривалим (до 1 року) або короткостроковим (до 100 робочих годин) [5, с.155].

Метод заснований на наданні об'єктивного зворотного зв'язку, але перш ніж давати зворотний зв'язок, учасників навчають, як коректно і неупереджено це робити, проводяться тренінги, консультації.

Дистанційне навчання – ще один досить активно впроваджуваний метод, який дозволяє забезпечити, по-перше, економію часу, територіальну доступність, коли нема потреби витратити час і гроші на транспорт до місця навчання, по-друге, значно знижуються витрати, пов'язані з орендою приміщення, є можливість одночасно навчатися великій кількості людей.

Завдяки новим ІТ-розробкам підвищується якість навчання, в електронний курс можна оперативно вносити зміни і доопрацювання, широкий вибір навчальних програм, швидкий доступ до електронних бібліотек з об'ємною інформаційною базою, відсутність необхідності у великому штаті лекторів або тренерів, легкість проведення контролю.

Гейміфікація або ігрофікація – це системний, штучно створений інструмент, завдяки використанню ігрових технологій та інших, які залучають учасників виконувати дії і приймати рішення. Суть гейміфікації ґрунтується на принципі дроблення великої мети на безліч маленьких, а в процесі навчання здійснюється миттєвий зворотний зв'язок, завдяки якій людина помічає свій навіть самий незначний прогрес. Якщо працівник бере участь у процесі та самостійно в ньому бере участь, то може засвоїтися до 90% інформації, тому ігрові методики вкрай важливі в процесі навчання.

Для навчання також необхідно впроваджувати і використовувати сучасні канали комунікації, якими користуються зараз всі соціально активні люди: YouTube, наприклад, для проведення прямих трансляцій, подкасти, блоги.

В сучасній практичній діяльності використовується такий інноваційний інструментарій для управління персоналом: аутстафінг, менторство, мотивація та впровадження віртуального офісу.

При аутстафінгу одні компанії надають співробітників іншим для здійснення робіт, у тому числі на певний термін, тобто передбачено передання фахівців, а не кінцевого результату. По договору аутстафінгу компанією-аутстафером надаються її кваліфіковані співробітники у тимчасове користування компанії замовника. Такі працівники можуть бути підпорядковані трудовому розкладу замовника, мати свої робочі місця на території замовника, але одержують щомісячну зарплату від компанії аутстаферу. Іноді стається таке, коли замовником звільняються його працівники, а аутстафером вони зараховуються до його штату, тож працівники продовжуватимуть виконувати свої звичайні обов'язки, але будуть числитися в штаті компанії аутстафера [2, с.48].

Компанія, що користується послугами компанії-аутстафера: тимчасово по договору одержує кваліфіковані кадри; уникає ризиків тимчасового працевлаштування; позбавляється від відповідальності за кадрове забезпечення; зменшує витрати по створенню робочих місць; економить на податках; знижує витрати на організацію робочого простору. Наставництво – один з найефективніших методів адаптування. Наставником спрямовуються дії нового співробітника в певній галузі, реалізується принцип «Роби, як я!». Наставництво – це навчання на особистому прикладі, практичне передання професійних та інших навичок і знань від старших до молодших, від більш досвідчених менш досвідченим.

Розвиток наставництва буде ефективним у тих організаціях, де: на роботу приймають співробітників, які потребують навчання; є складнощі у здійсненні роботи; має місце інтенсивне зростання.

Проте наставництву характерні і деякі недоліки: зокрема вагоме значення належить людському фактору, коли велика відповідальність у навчанні покладена на одну людину, то вона також може припуститися

помилку. До того ж при тісному зв'язку із наставником працівники можуть переймати деякі шкідливі професійні звички. Отже, підбір наставника являється доволі відповідальною задачею. Від вибору людини на посаду наставника залежатиме результативність даного процесу[6, с.81].

Ще одним із чинників ефективної роботи системи управління є мотивація. Мотивація відноситься до числа проблем, вирішенню яких у світовій практиці завжди приділялась велика увага. Українська теорія та практика частіше усього обмежені оплатою праці, основною та фіксованою тарифними ставками й посадовими окладами, які є малорезультативними. Більшою мірою у вітчизняних організаціях використовуються тільки фінансові та економічні стимули, а такі як трудові та професійні не застосовуються взагалі. Відмінно від іноземних компаній, де теорія мотивації вже десятиліттями не лише вивчається і поглиблюється, але й втілюється практично. Наявна достатня чисельність теорій та концепцій, які кожною країною використовується для досягнення найліпшого результату. Закордонний досвід може послужити основною базою для розробки власних способів та інструментів мотивування персоналу.

В загальному головним складовим мотивації праці в країнах з розвинутою ринковою економікою характерні наступні загальні принципи та особливості: самостійність працівників, певна свобода дій економістів і менеджерів в межах виконуваних ними обов'язків; кожен працівник має острах втрати свого джерела доходу, тому як правило, ніхто не намагається «з'їсти» все дозволене, навпаки, усі бажають більше вкладати у нові технології, в підвищення кваліфікації, у науку; повсюдне застосування систем стимулювання як інструментарію диференціювання оплати праці залежно від складності умов праці, важливості роботи в різноманітних її модифікаціях; переважне використання погодинної форми заробітної плати в різних її модифікаціях згідно із контрактною формою трудової діяльності; доволі серйозне відношення до нормування праці як вагомому інструменту її організації; погодинна форма оплати праці як основна в зарубіжній практиці та відрядна, що є другорядною, мають багато найрізноманітніших методів використання [1].

Таким чином, при розробці програм навчання персоналу, необхідно активно впроваджувати інноваційні методи, використовувати всі доступні технічні можливості та модернізувати свою освітню базу. Розвиток трудового потенціалу працівників – важлива складова успіху всієї компанії, оскільки саме персонал виробляє продукцію і надає послуги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барбашин С. Аутсорсинг та аутстафінг: користь чи шкода URL: <http://blog.liga.net/user/sbarbashin/article/22054.aspx> 2. Вороніна В. Л. Стратегія розвитку персоналу в системі стратегічного менеджменту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2021. Випуск 36. С. 46-50 3. Гавкалова Н. Л. Управління розвитком персоналу на підприємстві. *Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»*. 2020. Вип 58. Ч. 2. С. 133 – 137 4. Ковальська К. В. Організаційно-методичні аспекти реалізації стратегії розвитку персоналу підприємства. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 150–154 5. Партика І. В. Сучасні аспекти професійного розвитку персоналу організації. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №2 (68). С. 154 – 157. 6. Серняк І. Роль соціальних інструментів управління персоналом у розвитку людських ресурсів організації. *Галицький економічний вісник ТНТУ*, 2019. Том 59. № 4. С. 75–83. 7. Терещенко Т.Є. Управління розвитком персоналу як запорука конкурентоздатності страхової компанії. *Економічні студії*. 2019. № 2 (24). – С. 205-209 8. Шостак Л. В. Зарубіжний досвід управління персоналом. *Призовський економічний вісник*. 2018. Вип. 3(08). С. 94-99

УДК 946.91(477.83/.85)"16"(093.3)

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ КОМУНАЛЬНОГО НЕКОМЕРЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА НЕТІШИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ «СПЕЦІАЛІЗОВАНА МЕДИКО-САНІТАРНА ЧАСТИНА МІСТА НЕТІШИН»

Войтко І. В.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

*Науковий керівник: Коробович Л. П.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

***Анотація.** Досліджено теоретичні основи мотивації персоналу закладів охорони здоров'я та особливості мотивації працівників медичних установ. Проведено аналіз організаційної структури Комунального некомерційного підприємства Нетішинської міської ради «Спеціалізована*

медико – санітарна частина міста Нетішин» та надана детальна характеристика кадрового складу. Проаналізовано рівень мотивації медичного персоналу та виявлено необхідність його підвищення. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення існуючих заходів мотивації працівників КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин».

Ключові слова: «СМСЧ м.Нетішин», підприємство, працівники, персонал, дохід, структура.

Abstract. *The theoretical foundations of the motivation of the personnel of health care institutions and the specifics of the motivation of the employees of medical institutions have been studied. An analysis of the organizational structure of the Communal noncommercial enterprise of the Netishyn city council "Specialized medical and sanitary part of the city of Netishyn" was carried out and a detailed description of the staff was provided. The level of motivation of the medical staff was analyzed and the need to increase it was revealed. Recommendations have been developed to improve the existing measures of motivation for employees of the CNE NCC "SMSP of Netishyn".*

Keywords: *"SMSP of Netishyn", company, employees, personnel, revenue, structure.*

Актуальність проблеми мотивування працівників медичних закладів впливає з її прямою впливу на якість наданих медичних послуг громадянам. Для вирішення проблем, що існують у цій сфері, необхідно застосовувати різні методи стимулювання трудової діяльності, спрямовані на підняття результативності праці та раціональне використання ресурсів. Ефективно розроблена система стимулювання дозволить медичним установам мобілізувати людський потенціал, створити зацікавленість працівників у досягненні високих результатів та розкрити їх творчий потенціал [7].

Однією з основних проблем охорони здоров'я України сьогодні є недостатня матеріально-технічна база медичних установ від сучасних вимог. Крім очевидних проблем також існує низька якість надання медичної допомоги, це призводить до зниження престижу медичної професії, до недостатнього використання мотиваційного потенціалу і потреби в самоудосконаленні.

Працівникам дуже важливо розуміти, як їх особистий успіх пов'язаний з успіхом колективу, і те, що додаткові витрати енергії, яку вони добровільно вкладають в роботу, знайдуть відображення в тій винагороді, яку вони отримують від адміністрації.

За певний період часу на основі досліджень багатьох вчених з'явилися фундаментальні мотиваційні теорії, які постійно розвиваються та доповнюються, пов'язані з різними етапами історичного розвитку, які вимагають нові механізми мотивування персоналу. Це обумовлено тим, що

постійно змінюються потреби та соціальні відносини, наявні зміни в процесі праці та функціях, які виконують працівники, удосконалюється комплекс мотивування персоналу. Аспекти досліджень щодо стимулювання праці і функціонування сфери охорони здоров'я відображені у наукових роботах вітчизняних вчених В. Асеева, С. Бандури, Д. Богині, В. Вілюнаса, Л. Вигатського, Т. Заяць, Є. Ільїна, В. Козака, Г. Кулікової, В. Лагутіної, О. Макарової, В. Онікієнко, Р. Немової, М. Семикіної, А. Чухно та інших фахівців. Питання щодо організації праці та її оплати медичним працівникам охорони здоров'я досліджувалося такими вченими, як Ю. Вороненко, О. Герасименко, Т. Камінською, В. Лехан, В. Москаленко та іншими. Вивчення сутності ефективності праці медичних працівників відображено у наукових роботах М. Волгіна, Г. Гендлера, Ф. Кадірова та багатьох інших, та у 12 роботах науковців дальнього зарубіжжя, таких як Н. Барр, Дж. Бухан, Р. Салтман, Т. Шульц [3]. Проте, незважаючи на велику кількість досліджень в цьому напрямку, проблема мотивації медичних працівників на сьогодні не вирішена в Україні. Не зважаючи на очевидну економічну, соціальну, організаційну доцільність, проблема мотивації залишається першочерговим завданням держави для подолання кризи в галузі охорони здоров'я [2]. Основним завданням сучасних лікувальних закладів України є заохочення медичного персоналу до підвищення продуктивної праці, а творчий потенціал, наявність специфічних якостей, життєвих установок, професійної підготовки має стати найважливішою характеристикою їх роботи. Формування системи мотивації медичного персоналу лікувального закладу відбувається в тісному взаємозв'язку з формуванням його особистості, яке є безперервним та цілісним процесом розвитку і обумовлюється його соціалізацією, вихованням та самовихованням [2].

Аналіз чинної системи мотивування працівників КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин» свідчить, що підприємством застосовується матеріальна мотивація, яка характеризується низкою видів [4]:

1.Основна заробітна плата:

1.1. посадовий оклад (тарифна ставка) – встановлений працівникам відповідно до тарифного розряду.

2.Додаткова заробітна плата:

2.1. надбавки, доплати, гарантійні, стимулювальні і компенсаційні виплати за:

- суміщення професій(посад);

- виконання обов'язків тимчасово відсутніх працівників;

- інтенсивність праці, розширення зони обслуговування або збільшення обсягу робіт – у розмірі до 50% посадового окладу;

- голові ЛКК - 20% до посадового окладу;

- керівникам структурних підрозділів – лікарям, професіоналам з вищою немедичною освітою, що допущені до медичної діяльності від 5% до 20% окладу за тарифним розрядом працівника в залежності від об'єму роботи;

- керівникам структурних підрозділів – головній медичній сестрі – 15% окладу за тарифним розрядом працівника; старшим сестрам медичним, фельдшерам, акушеркам та іншим фахівцям з базовою та неповною вищою медичною освітою – від 5% до 15% окладу за тарифним розрядом працівника;

- високу професійну майстерність – у розмірі до 50% посадового окладу;

- високі досягнення у праці – у розмірі до 50% посадового окладу;

- за роботу у важких і шкідливих умовах праці, за роботу у нічний час;

- виплати стимулювального характеру.

3. Премії та винагороди, що мають систематичний характер і пов'язані з виконанням виробничих завдань (посадових обов'язків) – за окремим положенням про преміювання.

4. Допомога на оздоровлення медичним і фармацевтичним працівникам у розмірі посадового окладу під час надання основної щорічної відпустки.

5. Оплата роботи в надурочний час і у святкові та неробочі дні – у розмірах, установлених чинним законодавством [4].

При вивченні звітної документації було виявлено, що матеріальна система мотивації є достатньо розгалуженою, проте все одно є недостатньою з точки зору працівників.

Метою дослідження є аналіз мотивації медичного персоналу на прикладі Комунального некомерційного підприємства Нетішинської міської ради «Спеціалізована медико-санітарна частина м.Нетішин», визначення основних засад системи мотивування персоналу комунальних некомерційних підприємств у сфері охорони здоров'я в сучасних умовах та надання рекомендацій для її покращення.

Відповідно до мети були поставлені такі завдання:

– дослідити теоретичні основи мотивації праці;

– проаналізувати рівень мотивування персоналу медичного закладу в умовах реформування, нестабільності та воєнного стану;

– дослідити чинну систему мотивування працівників медичної установи;

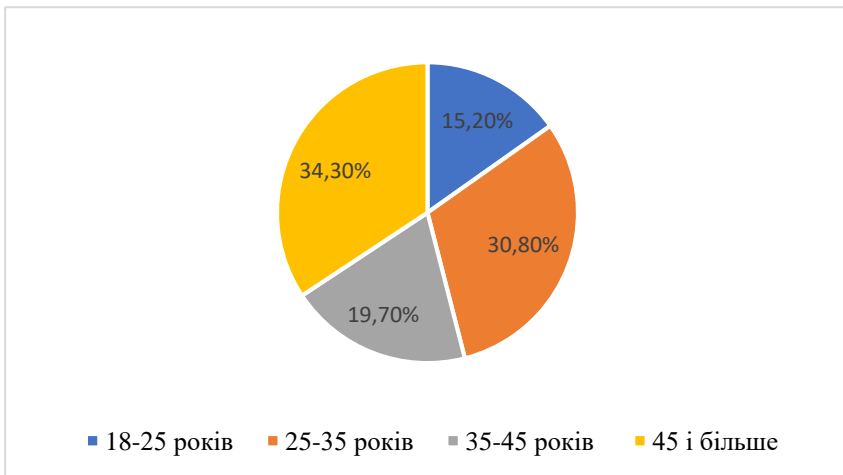
– визначити соціально-психологічні фактори, які впливають на ефективність роботи медичних працівників;

– розробити пропозиції щодо удосконалення системи мотивування персоналу.

При дослідженні системи мотивації КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин» я застосувала соціологічний метод (анкетування) – щоб краще зрозуміти основні аспекти мотивації працівників в КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин». Метою даного опитування було проаналізувати потреби та стимули працівників КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин». Це повинно допомогти правильно визначити ефективність мотивації та окреслити певні її проблеми. Мною була розроблена анкета, яка складається з 10 запитань. Опитування проводилося дистанційно з допомогою платформи Viber - анкета була розіслана в усі виробничі чати працівників КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин», після чого кожен охочий отримав можливість взяти участь в опитуванні для оцінки рівня мотивації. Було опитано працівників різних вікових категорій та різної кваліфікації, що дозволило скласти максимально об'єктивну картину рівня мотивації персоналу лікувального закладу. В анкетуванні взяли участь 68 респондентів з різних відділень. Серед опитаних найбільша кількість працівників мають вік від 35 років і більше, це вказує нам про вагомий відсоток осіб з досвідом роботи більше 15 років(рис. 1).

До якої вікової категорії Ви належите?

Рис. 3.3 Вікова структура опитаних працівників КНП НМР «СМСЧ м. Нетішин» (розроблено автором)

В опитуванні найбільше серед усіх працівників взяв участь середній медичний персонал – 50 %, лікарів – 30,40 % . Отже, бачимо, що чисельність лікарів істотно менша ніж кількість сестринського мед персоналу (рис. 3.4).

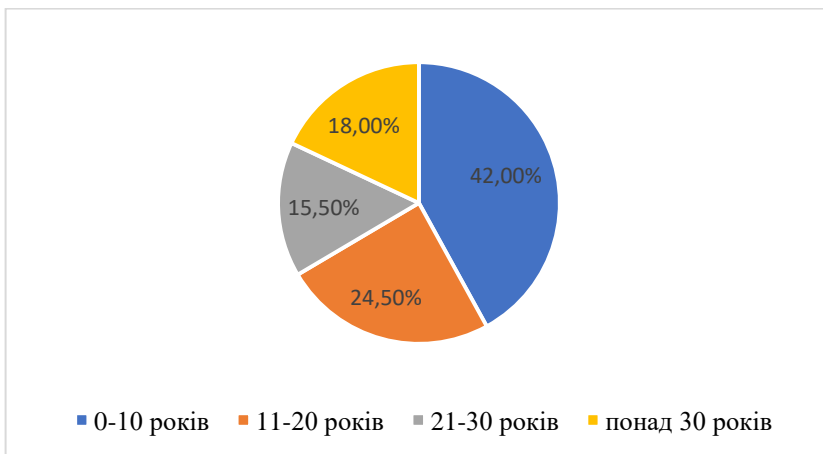
Яку посаду Ви займаєте у КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин»?

Рис. 3.4. Фахова структура персоналу, яка взяла участь в опитуванні (розроблено автором)

Серед опитаних найбільший відсоток персоналу має стаж роботи від 0 до 10 років, адже велика кількість респондентів належали до вікової категорії 25-35 років (рис. 3.5).

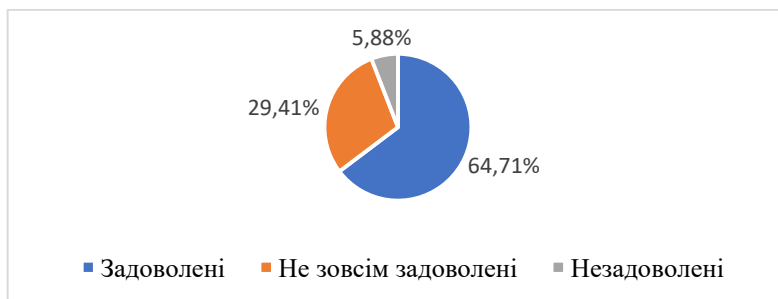
Який стаж роботи Ви маєте у КНП НМР «СМСЧ м. Нетішин»?

**Рис. 3.5. Стаж роботи опитаних респондентів
КНП НМР «СМСЧ м. Нетішин» (розроблено автором)**

Важливим показником у роботі працівників підприємства є задоволеність роботою. На запитання: «Чи задоволені Ви роботою в КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин» 44 опитаних працівники відповіли, що вони задоволені роботою в медичному закладі, 20 працівників не повністю задоволені і 4 працівники не задоволені (рис. 3.6).

Чи задоволені Ви роботою в КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин»?

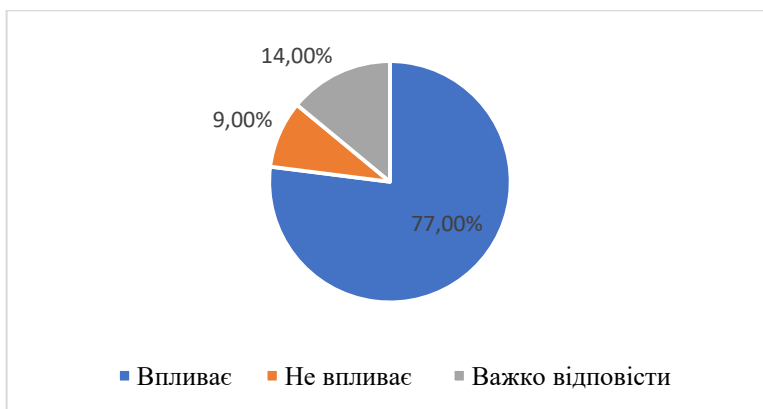

**Рис. 3.6. Задоволеність роботою персоналу в КНП НМР
«СМСЧ м. Нетішин» (розроблено автором)**

Наступним питанням було: «Чи впливає система мотивації на Вашу роботу в КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин» 73,9% опитаних респондентів відповіли, що впливає і 13% опитаних відповіли, що не впливає і важко відповісти (рис. 3.7).

Мотивація є важливим фактором у роботі працівників медичного закладу. Тому важливо знати, що саме їх мотивує. Отже, найбільша кількість опитаних нами людей обрала заробітну плату, як мотивуючий фактор, також однакову кількість відсотків набрали такі фактори, як колектив та гідні умови праці.

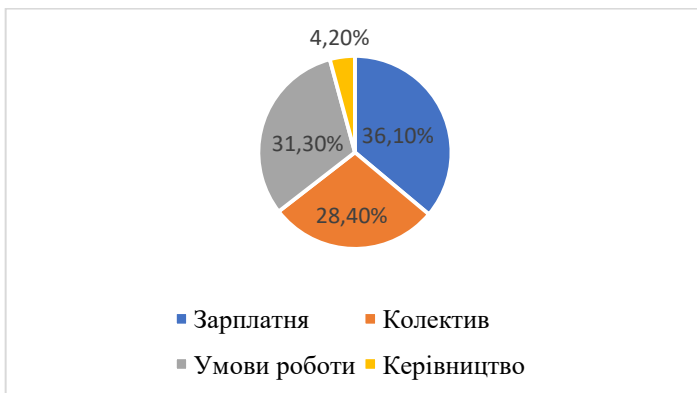
Чи впливає система мотивації на Вашу роботу в КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин»?

Рис. 3.7. Вплив мотивації на роботу фахівців КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин» (розроблено автором)

Можна підсумувати, що працівників найбільше мотивує заробітна плата, тобто їх приваблює матеріальна мотивація (рис. 3.6 та 3.7).

Що Вас найбільше мотивує працювати в КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин»?

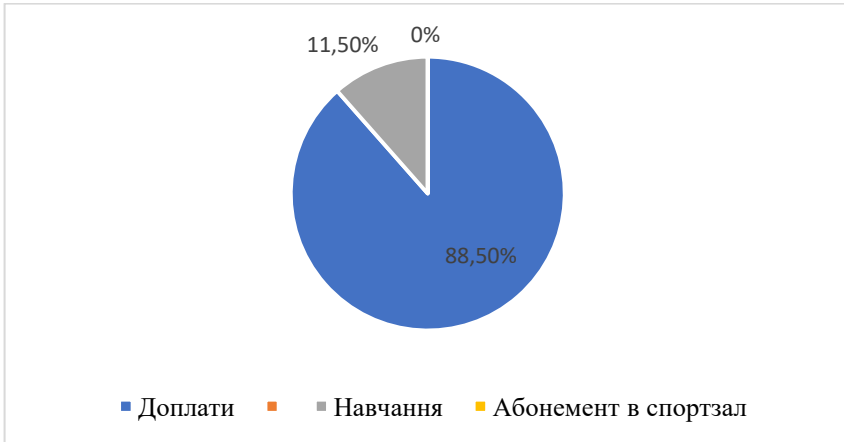
Рис. 3.8. Мотиваційні фактори працівників КНП НМР «СМСЧ м. Нетішин» (розроблено автором)

Якій формі мотивації Ви надаєте перевагу?

Рис. 3.9. Форми мотивації працівників КНП НМР «СМСЧ м. Нетішин» (розроблено автором)

Наступним питанням для оцінки мотивації працівників *КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин»* було: «Які форми матеріального заохочення Ви б хотіли бачити у *КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин»*? Найбільше опитаних надало перевагу доплатам – 88.5% , друге місце посідає навчання – 11.5%. (рис. 3.10). Зацікавленості в оплаті абонементів у спортзал ніхто не виявив.

Рис. 3.10. Форми матеріального заохочення працівників *КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин»* (розроблено автором)

Також в опитуванні були присутні два розгорнуті запитання: «Що Вас найбільше приваблює в роботі?» і «Які зміни Ви б хотіли запропонувати для діяльності *КНП НМР «СМСЧ м.Нетішин»*»

Отже, що ж найбільше подобається в роботі працівникам *КНП НМР «СМСЧ м. Нетішин»*? Це такі фактори як: колектив; можливість навчання; можливість проявити себе; стабільність; кар’єрне зростання; займатися справою яка подобається; допомога пацієнтам; мотивація; робота з людьми; заробітна платня.

Що до питання: «Які зміни Ви б хотіли запропонувати для діяльності *КНП НМР «СМСЧ м. Нетішин»*», то отримала такі відповіді:

- враховувати стаж роботи при розрахунку заробітної плати
- більше приділяти уваги ментальному здоров’ю своїх співробітників
  - дослухатись до своїх співробітників
  - удосконалити систему стимулювання
  - не знаю.

У такій важкій для нашої держави час, всім важко працювати та залишатись непохитними у психологічному плані, тому важливим етапом у покращенні системи стимулювання є наявність позитивного соціально-психологічного клімату. Адже у медичному колективі він сприяє виникненню почуття задоволеності в кожного працівника від участі в спільній роботі, що у свою чергу стимулює бажання працювати. Це впливає на підвищення ефективності праці і, відповідно, створює сприятливу атмосферу для пацієнтів. Наступним етапом може стати розвиток соціальних пільг, підприємство може створити можливості для пільгового проїзду до роботи працівникам які проживають в сусідніх містах, абонементи в спортивно-оздоровчі установи. Також при можливості потрібно відправляти лікарів на навчання за кордон для отримання практики та знань вітчизняних медиків. Одним із способів навчання персоналу є відвідування тренінгів та семінарів, тож варто відправляти лікарів для власної викладацької діяльності та для можливого досвіду у цій сфері.

Не варто забувати і про розвиток нематеріальної форми мотивування персоналу. Нефінансові заохочення для працівників мають бути побудовані на їх емоційних потребах, щоб вони почували себе цінними та визнаними. Вкладання в робочу силу і виявлення творчої вдячності є одним з найкращих способів зберегти талановитих працівників та розвивати стійку корпоративну культуру [1]. Також керівництво лікарні може створити дошку пошани, на якій будуть зображені найкращі працівники місяця. Це може стимулювати їхню мотивацію, підвищувати самооцінку та підтримувати почуття задоволеності від виконаної роботи. Керівництво повинно розглянути можливість використання практики мотивації персоналу за допомогою подарунків. Ця практика широко застосовується в багатьох організаціях і установах.

Для стимулювання медичного персоналу до праці та розвитку творчого підходу варто розглянути наступні підходи:

1. Пропаганда етичних принципів медичної справи: акцентувати на важливості етики та моральних цінностей в медичній практиці. Регулярно проводити тренінги та семінари з етики, де обговорювати ситуації, з якими можуть зіштовхнутися медичні працівники та встановлювати принципи правильної поведінки [6].

2. Створення сприятливих умов роботи: забезпечити персонал необхідними ресурсами для ефективної роботи. Це можуть бути сучасне обладнання та інструменти, комп'ютеризація робочих місць, витратні матеріали, які необхідні для роботи. [5].

3. Розвиток творчого підходу: створити стимулююче середовище для розкриття творчого потенціалу працівників. Заохочувати їх, пропонувати нові ідеї, методи та підходи до вирішення проблем. Організовувати групові

сесії, де співробітники зможуть ділитися своїми ідеями та співпрацювати над новими проектами.

4. Також потрібно подбати про температуру у приміщеннях лікарні. У літній період та при сонячній погоді в приміщеннях стаціонарів дуже спекотно, що негативно впливає як на медичний персонал, так і на пацієнтів, які перебувають на лікуванні. Встановлення кондиціонерів є однією з невідкладних пріоритетних задач, оскільки створення комфортної обстановки значно підвищить продуктивність та задоволення від роботи медичного персоналу.

5. Профілактика стресу медичних працівників, адже кожен день вони стикаються із важкими життєвими ситуаціями пацієнтів і мають комунікацію з різними людьми. Потрібно розробити програми та заходи для підтримки психологічного та емоційного благополуччя персоналу лікарні. Включити в них тренінги зі стресового управління, психологічну підтримку, можливості для відпочинку та відновлення сил.

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, можна стверджувати, що найважливішими цінностями стають професійні компетенції та позитивний психологічний клімат у колективі. Тому основним завданням сучасного лікувального закладу має стати заохочення медичного персоналу до підвищення продуктивної праці, а творчий потенціал, наявність специфічних якостей, життєвих установок, професійної підготовки є найважливішою характеристикою. Досвід сучасного управління в галузі медицини свідчить, що традиційні методи системи оцінки мотиваційної спрямованості медичного персоналу вже не задовольняють потреби апарату управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградова О. В., Пілігрим К. І. Сутність мотивації персоналу як основи розвитку підприємства. БІЗНЕСІНФОРМ. 2013. № 12. URL: www.business-inform.net. 2. Довгопол М. Мотивація персоналу медзакладу: оплата праці за нових умов. Місцеве самоврядування. 2019. № 1. URL: <http://i.factor.ua>. 3. Кизима І.С. Стимулювання ефективної праці медичного персоналу: автореф. дис. к. екон. н.: [спец.] 08.00.07 «демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. Київ, 2007. 22с. 4. Колективний договір Комунального некомерційного підприємства Нетішинської міської ради «Спеціалізована медико-санітарна частина м.Нетішин» <http://smschnetishyn.ho.ua/index.html> 5. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 років. URL: <http://moz.gov.ua>. 6. Носуліч Т.М. Кадровий потенціал системи охорони здоров'я: проблеми та перспективи розвитку. Демографія та соціальна економіка. 2006. № 1/2006. С. 173-179. 8. Ровенська В. В., Федічева В.В. Застосування статистичної оцінки при розрахунку ефективності управління персоналом. *Вісник Приазовського державного технічного університету*: зб. наукових праць. 2014. Вип. 28. С. 176-181.

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СТРАТЕГІЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Грушевський М. М.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Кушнірук О. Ю.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Яковчук А. М.,

*кандидат економічних наук, викладач кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. *Актуальність глобальної тенденції цифровізації управлінських процесів у дотичності до засад сталого розвитку зумовлює необхідність перегляду та оптимізації підходів до стратегічного менеджменту. У ході роботи досліджено роль цифрових технологій та інформаційних систем у формуванні стратегічних переваг управлінської парадигми. Розроблено універсальну модель інноваційної стратегічної концепції, прогнозовано її результативність в економічних реаліях сьогодення. Практична значущість результатів дослідження полягає в доцільності їх використання в системі стратегічного управління на підприємстві, для досягнення цілей підвищення ефективності його фінансово-господарської діяльності у концепті діджиталізації.*

Ключові слова: *управлінська парадигма, стратегічна модель, цифровізація, концепція, конкурентна перевага.*

Abstract. *The relevance of the global trend of digitalization of management processes in relation to the principles of sustainable development necessitates the revision and optimization of approaches to strategic management. In the course of the study, the role of digital technologies and information systems in shaping the strategic advantages of the management paradigm is investigated. A universal model of an innovative strategic concept*

has been developed, and its effectiveness in today's economic realities has been predicted. The practical significance of the research results lies in the expediency of their use in the system of strategic management at the enterprise, in order to achieve the goals of improving the efficiency of its financial and economic activities in the concept of digitalization.

Keywords: *management paradigm, strategic model, digitalization, concept, competitive advantage.*

Парадигма стратегічного менеджменту у сучасному концепті позиціонується як складне явище, що вимагає низки кількісних та якісних трансформацій. Від рівня налагодженості системи стратегічного менеджменту безпосередньо залежать доцільність, оперативність та обґрунтованість управлінських рішень. Глобальна діджиталізація суспільно-економічних процесів зумовлює необхідність цифрової оптимізації підходів до управління. Досить ґрунтовно загальні проблеми діджитал-контексту трансформації стратегічних управлінських моделей досліджені у наукових напрацюваннях сучасних вчених, зокрема, С. Коломієць [1], І. Свидрук [3], А. Митянська [2]. Певні питання проблематики та ризиків, що супроводжують процес цифровізації управлінського процесу, відображені в публікаціях дослідників В. Томах [4], U. Awan, R. Sroufe, M. Shahbaz [5].

Теоретично-методологічна база дослідження сформована результатами як фундаментальних, так і аналітично-узагальнюючих наукових пошуків в міждисциплінарній концепції. Цікавий аналіз концепцій цифрової оптимізації управлінських процесів проводять науковці G. Fuertes, M. Alfaro та ін. [9], котрі розглядають питання розвитку стратегічного менеджменту і цифрових технологій розглядаються в аспекті ефективної конвергенції. Вдалим прикладом практичної спрямованості наукових розробок у досліджуваній сфері можна вважати матеріали досліджень вчених M. Barbosa, J. Castañeda-Ayarza, D. Ferreira [6], де розвивається концепція стратегічного аналізу ланцюга поетапної діджиталізації стратегій управління. Розглядаючи сутність інноваційних підходів до менеджменту, сучасні дослідники D. Globocnik, R. Faullant, Z. Parastuty [8] вивчають потенціал цифровізації в концепті підвищення точності, якості та швидкості управлінських операцій. Ряд досліджень сучасних науковців, зокрема, M. Rusch [10], C. Tavera Romero [11] та S. Denicolaі та ін. [7] присвячено проблематиці ризиків досліджуваної концепції. Попри значний обсяг результатів наукових пошуків, залишається нерозкритим ряд питань щодо формування ефективної концепції імплементації інформаційних систем та цифрових технологій як основи інноваційної моделі стратегічного управління. Проте, при цьому відсутній

єдиний концептуальний підхід до формування універсальної моделі діджитал-оптимізації системи стратегічного менеджменту.

Метою роботи стало формування управлінської стратегічної парадигми на засадах імплементації цифрових технологій та інформаційних систем, що може позиціонуватись як універсальна для більшості учасників економічних процесів.

Явище диверсифікації традиційної управлінської парадигми сприяє формуванню концепції діджиталізації управлінських процесів як основи інноваційної моделі стратегічного менеджменту. Остання має позиціонувати управлінську парадигму як своєрідний хаб взаємопов'язаних принципів та важелів, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності ринкових формацій, виділяючи при цьому системність, ефективність, гнучкість, збалансованість та мінімізацію ризиків [5]. Впровадження інструментів і методів на основі штучного інтелекту в систему стратегічного управління на сьогодні позиціонуються не лише як актуальна стратегія, а як вимушена необхідність. Таку тенденцію підтверджують статистичні дані, які свідчать про те, що до 2025 року 63% управлінських організацій у Європі планують інтегрувати штучний інтелект [10]. Ріст значущості штучного інтелекту в стратегії управління свідчить про його значний потенціал в оптимізації процесу виявлення загроз в цифровізованому середовищі документообігу. На сьогодні інструментарій, що функціонує на основі штучного інтелекту, широко застосовується для ідентифікації, моніторингу та ефективного реагування на кібератаки, при цьому відзначаючись значними рівнями швидкості та точності дій. Рішення у сфері кіберзахисту з застосуванням можливостей штучного інтелекту дають можливість ідентифікувати аномальну активність та інші підозрілі дії, з відповідним сповіщенням управлінської системи. Окрім того, штучний інтелект доцільно застосовувати з метою аналітики веб-трафіків щодо фіксації зловмисних дій, що запобігає проникненню шкідливого коду в інформаційну систему, виявляє та блокує ідентифіковані зловмисні запити [7]. За посередництвом штучного інтелекту створюються надійні паролі та ключі шифрування, фіксується підозріла активність учасників управлінського процесу. Залучення можливостей штучного інтелекту до процесу управління дає змогу оптимально контролювати та керувати доступом користувачів до інформативно-ресурсної бази, що гарантує селективний доступ до конфіденційних даних. Додатковим позитивним бонусом є оптимізація рівнів безпекового контролю та ефективна ідентифікація потенційних проблем у цьому напрямку, що створює можливість для хмарних провайдерів оперативно виявляти й усувати потенційні загрози, мінімізуючи ризики екстракції інформації. На сьогодні існує необхідність у розробці досконалого продукту цифровізації, що зможе гарантувати зручніший та безпечніший формат комунікації в різних сферах

публічного управління. Питання є надзвичайно актуальним та потребує першочергової уваги, адже від цифрової трансформації залежить на сьогодні широкий спектр комунікацій, а також процес впровадження ефективних фінансових та адміністративних моделей у соціально-економічні процеси життєдіяльності суспільства. Потреба у трансформації парадигми стратегічного менеджменту в напрямку залучення цифрових технологій та інноваційних можливостей зумовлена викликами сьогодення щодо відкритості даних, доступу до процедур прийняття рішень та контролю за їх виконанням, варіативності коригувального впливу та ефективної аналітики результативності. В сукупності, така динаміка дасть можливість забезпечити високі показники якості управлінської стратегії, а також суттєво оптимізувати й розвинути систему менеджменту (рис. 1). Ефективний підхід до стратегічного управління в умовах глобальної цифровізації та стрімкого розвитку інноваційних технологій дозволить забезпечити успішну адаптацію суспільства до необхідних соціально-економічних перетворень [8]. В його основі має лежати реалізація стратегії розвитку, сформована на основі принципу безперешкодного доступу до інформації у зручному форматі.

Рисунок 1. Оптимізація стратегічного менеджменту на основі цифрових технологій та інформаційних систем

Джерело – розроблено авторами

Наразі вбачається пріоритетним пошук найефективнішої моделі практичної реалізації стратегії публічного управління в умовах сталого

розвитку з залученням широких можливостей цифрового інструментарію, що дозволить максимально підвищити ефективність та доступність інформаційних ресурсів, укріпити статус пріоритетності трансформацій на засадах сталого розвитку у всіх сферах соціально-економічної життєдіяльності. Подальші дослідження в заданій тематиці мають бути спрямовані на детальну ідентифікацію умов системної інтеграції засобів цифровізації, з врахуванням актуальних можливостей наявної електронно-комунікативної бази управлінських систем.

У ході дослідження проаналізовано багатофакторність впливу цифрових технологій на вдосконалення системи стратегічного менеджменту з метою виявлення їх синергетичного контексту, виділення дотичних ризиків та оптимізації превентивних заходів. Оперативна та інформативна аналітика синергетичних ефектів цифровізації позиціонується пріоритетним напрямом розвитку системи стратегічного управління. На основі окресленого підходу у дослідженні розроблена універсальна модель інноваційної цифрової оптимізації стратегічного менеджменту. Реалізуючи дослідження, вдалося проаналізувати роль концепції синергізму у формуванні векторів цифрової оптимізації управлінської парадигми, що проявляється у результативній взаємодії суб'єктів економіки із зовнішнім середовищем, а також створенні ефективних взаємозв'язків всередині них. На основі пріоритетних підходів до стратегічного менеджменту з позицій діджиталізації прогнозовано результативність останньої в економічних реаліях сьогодення. Такі заходи, в сукупності, дадуть можливість вирішити існуючі складні ситуації в управлінській сфері та ідентифікувати резерви для підвищення рівня ефективності її діяльності, з врахуванням сукупності факторів впливу внутрішнього та зовнішнього середовища. Ефективна управлінська система на сьогодні повинна мати в основі реалізацію стратегії розвитку, сформованої на основі засад сталої цифрової економіки. Вбачається необхідність у подальшому практичному дослідженні ризиків та викликів, що дотичні до моделі цифровізованого стратегічного управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коломієць С. В. Зміна парадигми управління: нелінійний підхід. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 2 (68). С. 204–209. <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/4005>
2. Митяньська А. Особливості стратегічного планування діяльності підприємств в умовах цифровізації. *Матеріали конференції МНЛ*. 2022. С. 61–63. <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/182>
3. Свидрук І. Передумови стратегічного планування інноваційного розвитку підприємств. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. №2. С. 24–35. <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/38458>
4. Томах В. Цифрова трансформація управління підприємствами України у контексті сталого розвитку: інноваційні

рішення, креативні технології. *Академічні візії*. 2023. №18. <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29339> **5.** Awan U., Sroufe R., Shahbaz M. Industry 4.0 and the circular economy: A literature review and recommendations for future research. *Business Strategy and the Environment*. 2021. №30(4). Pp. 2038–2060. <https://doi.org/10.1002/bse.2731> **6.** Barbosa M., Castañeda-Ayarza J. A., Ferreira D. H. L. Sustainable strategic management (GES): Sustainability in small business. *Journal of cleaner production*. 2020. №258. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.120880> **7.** Denicolai S., Zucchella A., Magnani G. Internationalization, digitalization, and sustainability: Are SMEs ready? A survey on synergies and substituting effects among growth paths. *Technological Forecasting and Social Change*. 2021. №166. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120650> **8.** Globocnik D., Faullant R., Parastuty Z. Bridging strategic planning and business model management – A formal control framework to manage business model portfolios and dynamics. *European Management Journal*. 2020. №38(2). Pp. 231–243. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2019.08.005> **9.** Fuertes G., Alfaro M., Vargas M., Gutierrez S., Ternero R., Sabattin J. Conceptual framework for the strategic management: a literature review –descriptive. *Journal of Engineering*. 2020. Pp. 1–21. <https://www.hindawi.com/journals/je/2020/6253013/> **10.** Rusch M. Application of digital technologies for sustainable product management in a circular economy: A review. *Business strategy and the environment*. 2023. №32(3). Pp. 1159–1174. <https://doi.org/10.1002/bse.3099> **11.** Tavera Romero C. A., Castro D. F., Ortiz J. H., Khalaf O. I., Vargas M. A. Synergy between Circular Economy and Industry 4.0: A Literature Review. *Sustainability*. 2021. №13. <https://doi.org/10.3390/su13084331>

УДК 339.137.2:334.716:005.73

ІМІДЖ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

Єфімчук В. П.,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

*«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Артюшок В. С.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту

Приватного вищого навчального закладу

*«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті досліджено поняття іміджу організації та його вплив на конкурентоспроможність у сучасних ринкових умовах. Розглянуто основні чинники формування іміджу та їхнє значення для досягнення стратегічних цілей компанії. Детально проаналізовано роль іміджу в привертанні клієнтів, укріпленні відносин з партнерами та

підвищенні статусу компанії на ринку. Визначено, як імідж сприяє підвищенню ефективності діяльності та зміцненню конкурентних переваг підприємства.

Ключові слова: імідж організації, конкурентоспроможність, конкурентоспроможний імідж, управління конкурентним іміджем, формування іміджу.

Abstract. The article examines the concept of an organization's image and its impact on competitiveness in modern market conditions. The main factors of image formation and their importance for achieving the company's strategic goals are considered. The role of image in attracting customers, strengthening relations with partners and increasing the company's status on the market is analyzed in detail. It is determined how the image helps to increase the efficiency of the activity and strengthen the competitive advantages of the enterprise.

Key words: organizational image, competitiveness, competitive image, competitive image management, image formation.

Імідж організації є важливим елементом її конкурентоспроможності у сучасному ринковому середовищі. Постановка проблеми полягає у необхідності розуміння та управління іміджем для досягнення стійких переваг перед конкурентами. Імідж впливає на сприйняття компанії споживачами, партнерами і іншими стейкхолдерами, що безпосередньо визначає її успіх на ринку.

Аналіз останніх досліджень. Питанням формування та управління іміджем організації присвячено багато наукових праць. Прийоми ефективного управління корпоративним іміджем організації, нерозривно пов'язані з видами маркетингових комунікацій, описали Пітере Т. і Уотермен Р. Досвід американських корпорацій досліджували Блек С., Данієлс Д., Друкер П., Котлер Ф., Коно Т., Роджерс Е., Фостер Р., Якокка Л. Дослідженням проблем формування, оцінювання іміджу організації займалися також такі відомі вчені як Л. Браун, В. О. Данчук, Ян.Х. Гордон, Г. Падафет, Погосян, К.В., Є. Ромат, С. М. Синиця, М. Спіллейн, А.К. Семенова, В.О. Сизоненко, О.В. Согачова, І.М. Томілової, С. Ксьондза, І.Химича, В.Д. Шкардун, О.В. Шумкова та ін. Їх роботи слугували основою для проведення теоретичних і практичних досліджень.

Визначення мети та завдань дослідження. Метою роботи є дослідження іміджу в умовах сьогодношньої конкуренції на ринку та визначення його впливу на конкурентоспроможність організації.

Основними завданнями дослідження є:

1. Оцінка впливу іміджу на конкурентоспроможність організації.
2. Розкриття сутності конкурентного іміджу організації
3. Визначення ключових чинників формування іміджу.
4. Аналіз впливу іміджу на привабливість для потенційних інвесторів

та споживачів

Результати досліджень. Одним з ключових аспектів загального сприйняття та оцінки організації є її імідж. Незалежно від бажань самої організації та спеціалістів зі зв'язків із громадськістю, імідж є об'єктивним фактором, який суттєво впливає на оцінку конкурентоспроможності підприємства. Недостатня увага до його формування та підтримання значно обмежує можливості вітчизняних товаровиробників. Імідж - це концепція, що створюється в уяві громадськості через рекламу та інші засоби комунікації. Створення іміджу є важливим завданням для будь якого підприємства. Сильний імідж свідчить про унікальні ділові здібності, що дозволяють підвищити цінність товарів і послуг для споживачів.

Зростання масштабів міжнародної торгівлі та посилення конкуренції на міжнародних ринках товарів і послуг призвели до посилення ролі формування іміджу компанії як чинника конкурентоспроможності на зовнішніх ринках та перспективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства [1, с. 147].

Стратегічний підхід до управління сприяє створенню його конкурентних переваг, що забезпечує успішне існування і розвиток підприємства у довгостроковій перспективі [2, с. 368].

Ці переваги можуть бути пов'язані як з характеристиками вироблюваних товарів і послуг, так і з характеристиками самого підприємства і його положенням на ринку. Це розуміння і є основою для розробки унікальної споживчої цінності та фірмового стилю підприємства як складових його конкурентного іміджу [2, с. 368].

Імідж підприємства – це його зовнішній образ, який формується в свідомості цільових аудиторій. Він відіграє ключову роль у конкурентоспроможності організації, оскільки визначає її успіх на ринку.

Формування позитивного іміджу є важливим завданням для будь-якої організації, яка прагне бути успішною в конкурентному середовищі. Для цього організація повинна вести свою діяльність таким чином, щоб відповідати очікуванням споживачів, партнерів та інших зацікавлених груп. В умовах поглиблення ринкових відносин, глобалізації ринків, інтеграції України в міжнародні торговельно-економічні зв'язки розвиток внутрішньої торгівлі все більше базується на засадах конкуренції [3, с. 440].

Серед безлічі економічних, технологічних, соціальних та інших чинників, здатних сформувані стійкі та довгострокові конкурентні переваги торговельного підприємства, особливе місце належить сформованому позитивному іміджу [3, с. 440].

Позитивний імідж суттєво сприяє у встановленні та зміцненні відносин з партнерами, оскільки вони мають більшу схильність співпрацювати з організацією, яка має добру репутацію. Позитивне сприйняття компанії також може збільшити продажі, оскільки споживачі

відають перевагу придбанню товарів або послуг у компанії, якій вони довіряють. Гарний імідж створює відчуття надійності, етичності та якості, що позитивно впливає на сприйняття як потенційними інвесторами, так і клієнтами.

Складовими іміджу є продукт і його якість, усе, що супроводжує продукт на ринку, реклама, спосіб пропонування, зовнішній вигляд персоналу та об'єктів підприємства. Формування іміджу, що активно сповіщає ринок про продуцента, підкреслюючи унікальність пропозиції, наголошує на відмінності її від пропозицій конкурентів, створює емоційну залежність між фірмою і споживачами її продукції [4, с. 37].

Усі складові іміджу спрямовані на досягнення трьох основних цілей: досягнення високого рівня компетентності та ефективності в роботі з клієнтами підприємства; створення і підтримка такого позитивного іміджу, який, безумовно, змушує споживачів довіряти підприємству; встановлення емоційного зв'язку з покупцем і суспільством [5].

«Імідж організації» є дуже широким поняттям, яке включає все: дизайн візиток, дрес-код, стиль, поведінка керівництва та багато іншого. Значну роль у створенні іміджу організації відіграє її девіз та PR-місія. Формування успішного іміджу організації пов'язано з таким поняттям, як PR, оскільки фахівці цієї галузі формують і транлюють образ організації, її раціональні та емоційні цінності [6, с. 259].

Імідж організації має важливий вплив на її конкурентоспроможність. Він може **приваблювати** клієнтів, партнерів, інвесторів та талановитих співробітників, а також **утримувати** їх.

Підвищення конкурентоспроможності шляхом поліпшення іміджу компанії є комплексним рішенням для створення довгострокових конкурентних переваг підприємства. Заходи щодо поліпшення іміджу можуть мати досить високі витрати, результат яких буде відчутним не відразу. Для сприйняття іміджу зовнішнім оточенням необхідний час, тому керівництву підприємства необхідно заздалегідь продумати те, як сформований ним імідж впливатиме на діяльність підприємства через деякий період, ураховуючи при цьому вплив решти зовнішніх та внутрішніх чинників на функціонування підприємства [7, с. 25].

Створення позитивного іміджу – щось більше, ніж просто хороша рекламна кампанія, це – складний і багатосторонній план, всі частини якого взаємопов'язані і взаємозалежні. Засоби формування іміджу підприємства найбільш ефективні тоді, коли всі його складові частини працюють разом [8, с. 56].

Дослідження показує, що успішний імідж організації формується завдяки комплексній роботі над всіма аспектами її діяльності, які впливають на сприйняття в зовнішньому середовищі. Компанії, що ефективно управляють своїм іміджем, можуть привертати більше клієнтів та партнерів, що сприяє підвищенню їхньої конкурентоспроможності.

Імідж компанії визначає, як її сприймають у громадськості та всі зацікавлені сторони, такі як клієнти, партнери, інвестори і потенційні співробітники. Позитивний імідж сприяє покращенню відносин з партнерами, збільшує продажі і залучає інвестиції, оскільки створює враження надійності, етичності та високої якості серед споживачів. Формування і підтримка сильного іміджу потребує комплексного управлінського підходу, включаючи ретельне планування комунікаційних стратегій і впровадження ефективних PR-кампаній. У кінцевому підсумку, імідж є ключовим аспектом конкурентоспроможності компанії, який впливає на її здатність досягати успіху і зберігати лідерство на ринку в умовах інтенсивної конкуренції та глобалізації.

Висновки. Висновки з цього дослідження свідчать про те, що успішне формування позитивного іміджу організації є ключовим чинником її конкурентоспроможності. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку полягають у дослідженні нових аспектів формування іміджу, а також у розробці рекомендацій для різних галузей бізнесу. Створення і підтримка позитивного іміджу є критично важливим для успіху будь-якої організації у сучасних умовах. Ефективне управління іміджем потребує постійного аналізу та гнучкого реагування на зміни в зовнішньому середовищі. Для подальшого розвитку в цій сфері необхідно працювати над розробкою нових стратегій управління іміджем, що враховують особливості ринкових умов та індустріальних секторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Синиця С. М., Вакун О. В., Фурса Т. П. Особливості формування іміджу підприємства як чинник конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. *Причорноморські економічні студії*. 2019. 38 (1) С. 147-151
2. Согачева О. В., Симоненко Е. С. Імідж організації як фактор та індикатор її конкурентоспроможності. *Молодий вчений*. 2014. № 19. С. 367-369.
3. Шимко О. В. Імідж як інструмент досягнення конкурентних переваг торговельного підприємства. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 440–446.
4. В. О. Данчук Ресурси побудови іміджу організації. *Корпоративна культура: журнал* № 4 Львів, 2016. С. 36–41
5. Головні елементи іміджу підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kazedu.kz/referat/110557/1>
6. Савіна Г. Г. Сутність управління іміджем організації в сучасних умовах / Г. Г. Савіна, Д. С. Макарчук. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. № 1. С. 257–263. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtu_2021_1_35.
7. Погосян, К. В., Литвиненко К. О. *Корпоративний імідж як фактор конкурентоспроможності компанії 2020*. С. 24–28
8. Андрущенко Н. О. Формування іміджу підприємства як елемента конкурентоспроможності. *Серія Економічні науки*. 2015. № 10. ч. 1. С. 54–58.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Камінська Д. О.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Яроменко О. В.

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії і турзму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті визначено поняття «екстремальний туризм». Проаналізовано основні види та підвиди екстремального туризму. Охарактеризовано ринок екстремального туризму як туристичного продукту на прикладі України. Встановлено слабкі та сильні сторони організації екстремального туризму. Прогнозовано розвиток сегменту ринку туристичних послуг екстремального туризму.

Ключові слова: екстремальний туризм, туристична послуга, тур продукт, ринок, Україна.

Abstract. The article defines the concept of «extreme tourism». The main types and subtypes of extreme tourism are analyzed. The market of extreme tourism as a tourist product is characterized using the example of Ukraine. Weaknesses and strengths of the organization of extreme tourism have been established. The development of the market segment of extreme tourism tourist services is predicted.

Key words: extreme tourism, tourist service, tour product, market, Ukraine.

Поряд з традиційними видами організації туристичної діяльності за останні десятиліття в сфері туризму з'явилося багато нових варіантів використання вільного часу. Поява феномену екстремального туризму є результатом зміни загальної туристичної концепції активності та новітнім трендом – досвідом якісно іншого відпочинку. Актуальність дослідження визначається необхідністю формування конкурентоспроможного туристичного продукту екстремального туризму в Україні та світі.

Різновид туризму, який пов'язаний із певним ступенем ризику або з позамежними фізичними чи психічними навантаженнями в надважких умовах називається «екстремальний туризм». «Екстремальний туризм» – це форма туризму, спрямована на задоволення пошуку нових вражень та випробування власних меж, яка часто пов'язана з пригодами та ризиком [2]. Даний вид туризм почав розвиватися з початку ХХ століття, коли набули поширення рафтинг, стрибки з парашутом, альпінізм і багато інших видів небезпечних розваг.

Екстремальний туризм поділяють на декілька видів: повітряний, наземний, водний та екзотичний, але бувають випадки, коли важко визначити, до якого виду належить та чи інша подорож. З кожним роком прослідковується поява усе нових видів, що визначає специфіку розвитку екстремального продукту як інноваційного напрямку (табл. 1).

Таблиця 1

Види екстремального туризму [1-4]

Назва	Характеристика
<i>Повітряні види</i>	
Банджі-джампінг	екстремальний вид спорту, у якому екстремал, прив'язаний страхувальним еластичним канатом до бази, стрибає з висоти кількох десятків метрів і певний час знаходиться у вільному падінні
Роуп-джампінг	відносно молодий напрям екстремального спорту, який полягає в здійсненні стрибка з висотних об'єктів природного та антропогенного походження з використанням професійного альпіністського спорядження
Вінгсют	це вид екстремального туризму, у якому для збільшення площі поверхні людини, що дозволяє їй планувати в повітрі, використовується комбінезон-крило
Дельтапланеризм	парашутист рухається вперед і вниз. За 1 метр польоту вниз деякі спортсмени пролітають до 3 метрів вперед. Швидкість польоту може досягати 200 км/год. Для приземлення використовується парашут.
Парапланеризм (параглайдінг)	вид, у якому змагання проводять із використанням параплана (надлегкого (5–7 кг) безмоторного літального апарату
<i>Наземні види</i>	
Альпінізм	вид спорту та активного відпочинку, що має на меті сходження на вершини гір із наступним спуском

	шляхом підйому або іншим шляхом. Сьогодні альпінізм являє собою цілу індустрію, яка рівномірно розвивається та популяризується
Скелелазіння	вид спорту, який полягає у вільному лазінні (найчастіше – сходженню) по природному (скелі) або штучному (скалодром) рельєфу
Гірські лижі	є один із найстаріших видів активного відпочинку. Майже в будь-якому гірськолижному курорті є спуски як для професіоналів, так і для новачків, яких завжди можуть навчити правильно кататися місцеві інструктори
Сноубордінг	спуск по снігу з гірських схилів на спеціально обладнаній дошці
Кайтінг	вид активного відпочинку, суть якого полягає в тому, що людина розганяється за допомогою повітряного змія, мотузку від якого знаходиться в її руках
Маунтинбайкінг	це екстремальний вид наземного туризму, що передбачає їзду на гірському велосипеді на різного роду височинах. Маунтінборд використовують як літню заміну сноуборду
Спелеотуризм	вид подорожей, основним місцем зосередження яких є печери
<i>Водні види</i>	
Вейкбордінг	є комбінацією водних лиж, сноуборду, скейта й серфінгу. Катер буксирує райдера, який стоїть на короткій, широкій дошці.
Віндсерфінг	вид вітрильного спорту й водних розваг, в основі якого лежить майстерність управління на водній поверхні легкою дошкою невеликого розміру з встановленим на ній вітрилом
Дайвінг	це підводне плавання зі спеціальним спорядженням
Каякінг	вид спорту й також дозвілля, який полягає в плаванні на воді у вузьких довгих човнах (каяках), середньою довжиною від 2,7 до 5 метрів та середньою шириною від 50 до 80 см. Цей вид спорту розрахований на одну людину
Рафтинг	сплав групи людей бурхливою річкою на спеціальному надувному судні, яке називається «рафт», байдарці або каное
Серфінг	водний вид спорту, у якому спортсмен повинен піймати хвилю, що йде до берега, і проїхати на її гре-

	бені на спеціальній плоскій дошці з невеликим кілем (лежачи або стоячи).
Флайбордінг	це вид розваг на воді, який являє собою процес руху в повітрі на дошці
<i>Екзотичні види</i>	
Джайлоо туризм	джайлоо-тури влаштовуються в населені корінними народами важкодоступні місця, яких цивілізація практично не торкнулася. Завдяки цьому мешканці міст мають можливість деякий час пожити в середньовічних або навіть первісних умовах
Космічний туризм	найдорожчий і найекзотичніший вид екстремального туризму – подорож на орбіту Землі. Туризм на Північному і Південному полюсах; круїзи до Арктики й Антарктики

Подані вище види екстремального відпочинку, приваблюють різні групи споживачів, що робить екстремальний туризм масовим явищем. Як і в інших видах туризму, до складу основних послуг включають: проживання, харчування, транспортне перевезення. Однак для учасників екстремальних турів передбачене специфічне транспортне обслуговування, залежно від виду екстремального туризму і відповідного спорядження. Соціальні мережі та Інтернет-технології сприяють швидкому забезпеченню закладами ночівлі та харчування. Проте, передусім, програми екстремального туризму побудовані так, щоб максимально відчувати активний відпочинок.

Екстремальний туризм користується великою популярністю, представляє в собі оздоровчу, освітню і виховну цінність [6]:

- оздоровча цінність екстремального туризму полягає у тому, що туристична діяльність пов’язана зі зміною місцевості, організовується при будь-якій погоді й ставить людині різноманітні вимоги і завдання;

- освітня (пізнавальна) цінність екстремального туризму полягає у тому, що під час подорожей і походів як в межах своєї країни, так і в інших, туристи знайомляться з країною, її населенням, їх життям і національною культурою. Правильно організована подорож або похід вносить важливий внесок в розвиток загальноосвітньої підготовки. Завдяки постійному переміщенню по місцевості, вмінню користуватися картою і компасом, активній участі в різного роду іграх на місцевості й туристичних змаганнях розширюють кругозір кожного учасника змагань, походів тощо;

- виховна цінність екстремального туризму зумовлена тим, що такий вид діяльності надає велику допомогу у вивченні історії та формуванні світогляду, веде до поваги і активного захисту природних багатств. Успіх

виховання залежить від того, наскільки глибоко було переживання і настільки велика ступінь складності в даному туристичному поході [6].

Ринок екстремальних туристичних послуг – це сфера задоволення потреб населення у послугах, пов'язаних з екстремальним відпочинком, змістовним проведенням дозвілля чи оздоровленням. На світовому ринку туристичних послуг екстремальний туризм користується великим попитом, крім того, для свого розвитку він потребує значних пропозицій відпочинку, пов'язаного з активними подорожами. Даний спосіб відпочинку останніми роками набуває популярності не тільки за кордоном, але й в Україні, яка має значний потенціал для розвитку даного виду туризму. Деякі зарубіжні фахівці пояснюють феномен екстремального туризму зміною моралі та смаків, які сталися на Заході за останні роки. Сучасна людина, що звикла до стабільного способу життя і технічному прогресу, відчуває потреби в адреналіновому сплеску [5;6].

Головне в екстремальному туризмі – наявність природних умов для обраного виду відпочинку й досвідчених організаторів. Усі маршрути екстремального туризму мають різні категорії складності. Більшість не вимагають багаторічного досвіду і ретельних підготовки і, як правило, вони під силу будь-якій здоровій активній людині.

Коротко охарактеризуємо ринок екстремального туризму як туристичного продукту на прикладі України.

Популярним видом екстремального туризму в Україні, вважається, водний туризм. Річки височин нашої держави – це полігон для набуття водними туристами базової тактичної й технічної підготовки з метою участі у змаганнях. На багатьох таких річках організуються навчально-тренувальні бази і проводяться всеукраїнські та міжнародні змагання. Змагання з техніки водного туризму проводяться на річці Південний Буг. До екстремальних водних видів туризму відносять сплави гірськими річками Карпат, які належать до третьої категорії складності. Найбільш освоєні туристами праві притоки Дністра: Черемош, Білий Черемош, Чорний Черемош, Стрий у Передкарпатті й Тиса з притоками на Закарпатті. Розвиток техніки водного туризму і збільшення її масштабів привели до освоєння приток Черемошу, Бистриці, Пруту [6].

Зауважимо, що водний туризм в Україні завойовує все більшу популярність, з кожним роком з'являються нові маршрути сплавів. Але, незважаючи на цю тенденцію, ще є більші можливості для росту. Проте, існуючий природний потенціал використовується максимум на 10%. Водний туризм потребує дещо менших інвестицій, ніж інші екстремальні види.

Окрім того, в Україні є широкі можливості для заняття такими видами екстремального відпочинку, як гірськолижний та лижний. В останні роки кількість охочих покататися на гірських лижах не зменшується, а збільшується. Водночас зростає якість гірськолижного сервісу. Майже в

будь-якому гірськолижному курорті є спуски, як для професіоналів, так і для новачків. Доступними є послуги інструкторів.

Наземний вид екстремального туризму не потребує настільки дорогого спорядження, є найменш ризикованим з-поміж усіх видів екстремального туризму, тому він є найбільш привабливим для усіх вікових категорій населення. На даний час туристам пропонується велика кількість пішохідних туристичних маршрутів різної складності, такі маршрути можуть пропонуватися як туристичними фірмами, так і організовуватися самостійно за допомогою карт місцевості і комп'ютерних програм. В Україні, зокрема в Карпатах такі походи є досить популярними.

Щоб займатися спелеотуризмом, необхідно мати високу фізичну, технічну, а також психологічну підготовку. Так як більшість карстових печер України не є туристично облаштованими, окрім печер: Кришталева, Вертеба, Мармурова. І для розвитку вільного туристичного повітроплавання в Україні є всі необхідні передумови, насамперед природні. Перспективними вважаються такі місця, як, Карпати, міста Кам'янець-Подільський, Київ, Львів, які є вражаючими історичними місцями [6].

Стрибки з парашутом, включає два напрямки розвитку парашутного туризму – стрибки для спортсменів і стрибки для аматорів (туристів). Для тих і для інших (особливо іноземців) пропозиція такої послуги в Україні буде дуже привабливою внаслідок конкурентної ціни в порівнянні із західноєвропейськими країнами. Найголовнішими місцями цього виду туризму є Київ, Дніпро, у Львівській області є м. Городок і м. Цунів [6].

Невід'ємним атрибутом екстремального туризму є спорядження, спецодяг та належне взуття, які роблять екстремальний туризм дорогим і від них значною мірою залежить життя туриста. Організацією екстремальних турів займаються приватні підприємці, спортивні федерації, а їхніми агентами, що працюють безпосередньо із клієнтами є туристичні фірми, готелі, приватні підприємці. Саме так організований цей бізнес у світі. В Україні туроператорам важко залучати закордонних туристів через недоліки в роботі готелів, ресторанів і організації системи розваг, що залишається однією із головних проблемою.

У загальній структурі туристичного попиту відбуваються зміщення пріоритету зі «стандартних турів», це можна трактувати як новий туристичний тренд. Тому, на сьогодні екстремальний вид туризму є одним із найперспективніших у світі та розвивається швидкими темпами. Оскільки усе більше людей надають перевагу активному відпочинку, що передбачає подолання труднощів та небезпек. Причому це стосується не тільки професіональних туристів, для яких ризик – це стиль життя, а й для простих людей. Екстремальний туризм – різновид, який пов'язаний із певним ступенем ризику, подолання себе, своїх комплексів, фізична напруга і безліч

неповторних відчуттів. Відомо, що багато сучасних туристів люблять подорожі з елементами екстриму.

Попит на даний туристичний продукт, можна пояснити багатьма причинами:

- суспільство йде вслід за модою, шукають нові шляхи самовираження, прагнуть позбутись щоденних навантажень його одержати свою дозу адреналіну;

- будь-який вид діяльності, не звичний для людини, відмінний від звичайного способу життя, такий, що викликає сплеск емоцій, своєрідний позитивний стрес (для певних категорій людей екстремальними є навіть поїздки верхи на конях або польоти на аеропланах чи малих літаках);

- відкриває найпрекрасніші куточки світу;

- пропонує неймовірні можливості, але завжди пов'язаний з небезпекою, тому вимагає хорошої фізичної та психологічної підготовки.

Екстремальний туризм постійно перебуває у розвитку, як в світі, так і в Україні. Увесь час з'являються його нові різновиди, що підвищує ефективність екстремального туризму. Так відносно недавно з'явився космічний туризм, і цілком можливо, що через 10 – 15 років він буде більш доступним, ніж зараз.

Аналіз ринку екстремальних і екзотичних туристичних турів засвідчує, що діяльність фірм орієнтована на молодіжний сектор туристів, а також на професіоналів туристів-екстремалів. Більшість експертів відзначають значне зростання попиту на послуги активного та екстремального туризму в останні роки. Поліпшується якість обслуговування, розробляються нові маршрути турів. Все більше відкривається підприємств, які пропонують екстремальний вид діяльності.

Ринок екстремального туризму в Україні має величезні перспективи. І сьогодні туроператори можуть запропонувати практично всі види активного та екстремального відпочинку. При цьому все більшою популярністю користуються екзотичні напрямки. Причиною є те, що курорти Туреччини і Єгипту, які відносять до категорії масового туризму, вже не можуть повністю задовольнити інтерес клієнтів.

Основними проблемами розвитку екстремального туризму ряду країн (в тому числі і в Україні) є недостатньо розвинена інфраструктура та реклама екстремального продукту, що гальмує його розвиток. На жаль, за якістю обладнання та обслуговування наша країна поки що відстає від своїх європейських колег. Впливає на розвиток і недостатня інформаційна підтримка яка є значним стримуючим фактором. Ринок екстремальних туристичних потребує значної підтримки з боку державних та приватних структур. Серйозним лімітуючим чинником є досить невисокий середній рівень добробуту населення в Україні. Багато ж потенційні споживачі з

задоволенням хотіли б стати учасниками заходів з активного відпочинку, але не можуть собі це дозволити.

Потреби в екстремальному відпочинку існували в Україні давно, але оформилися в пропозиції туристичних компаній 7- 10 років тому, оскільки людей дуже складно організувати, до того ж потрібна додаткова підготовка до подібних турам, створення інфраструктури. При належній рекламі, інвестиціях і підтримці держави екстремальний туризм зможе розвиватися ефективніше.

Організація екстремального туризму [3]:

– вибір маршруту: маршрут повинен відповідати досвіду та фізичній підготовці учасників;

– підготовка спорядження: спорядження повинне бути якісним та відповідати виду екстремального туризму;

– страхування: учасники екстремального туризму повинні мати страховку;

– інструктаж: перед початком екстремального туризму учасники повинні пройти інструктаж з техніки безпеки;

– наявність кваліфікованого гіда: гід повинен мати досвід у даному виді екстремального туризму.

Отже, екстремальний туризм дуже цікавий, захоплюючий вид відпочинку і з кожним роком стає все більш популярним серед різних верств населення, незважаючи на високу вартість надання послуг. Екстремальний туризм включає різноманітні активності, такі як скелелазіння, бейсджампінг, спелеологія, сходження на вершини гір, водні види спорту (наприклад, раптові сплави на каяках або веслування по стрімким річкам), снігові види спорту (наприклад, сноубординг, катання на лижах поза трасою), та багато інших. Вважаємо, що для подальшого розвитку екстремального туристичного продукту необхідно здійснювати ґрунтовні дослідження у цій сфері, а саме планування та прогнозування розвитку сегменту ринку туристичних послуг екстремального туризму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беднарський В.Д. Екстремальний туризм: тенденції розвитку. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/18.-suchasni-formy-j-vydy-turyzmu.pdf>. 2. Екстремальний туризм. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>. 3. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). 3-ті вид., перероб. я допов. К.: Альтерпрес, 2005. 436 с. 4. Мальська М.П. Навчально-методичні вказівки з курсу «Екстремальні види туризму» для студентів напряму підготовки «Туризм». Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 50 с. 5. Наукова бібліотека «Буковина» – Підручники/Туризм /Проблеми географії та менеджменту /Розвиток екстремальних різновидів спортивно оздоровчого туризму. URL:http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,9999999/catid,240/id,10628. 6. Ховалко А., Лех-Дебера А. Екстремальні види туризму на ринку

туристичних послуг України. Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід/матеріали ювілейної х міжнародної наукової конференції. Львів, 2016. 476 с.

УДК 658

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ВИВИЦЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Мазур О. Г.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Гончаров Ю. В.,

доктор економічних наук, професор

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Київ, Україна)

Анотація. У статті визначено зміст процесу діджиталізації антикризового управління в умовах війни в Україні. Цифрову трансформацію визначено як ключ до підвищення стійкості підприємств та чинник підвищення ефективності реагування на вплив зовнішнього середовища. Встановлено, що для підвищення конкурентоспроможності підприємств необхідний новий підхід, що ґрунтується на широкому застосуванні цифрових технологій. Доведено, що впровадження інформаційних технологій загалом та технології блокчейн зокрема, в умовах війни в Україні, здатне підвищити ефективність діяльності підприємств.

Ключові слова: інформаційні технології, цифровізація, антикризовий менеджмент, цифрова трансформація, блокчейн, ланцюжок поставок.

Abstract. The article defines the content of the digitalization process of anti-crisis management in the context of the war in Ukraine. Digital transformation is defined as the key to increasing the resilience of enterprises and a factor in increasing the efficiency of responding to the impact of the external environment. It is established that a new approach based on the widespread use of digital technologies is needed to improve the competitiveness of enterprises.

The key aspects of the implementation of information technologies in general and blockchain technology in particular in the context of the war in Ukraine are discussed.

Keywords: *information technologies, digitalization, anti-crisis management, digital transformation, blockchain, supply chain.*

Постановка проблеми. Збройна агресія Російської Федерації проти України актуалізує питання інноваційних шляхів підвищення конкурентоспроможності підприємств, що є важливим для ефективної післявоєнної відбудови та більш інтенсивних процесів економічного розвитку.

Відбудова промисловості України є одним з ключових завдань для забезпечення економічного зростання країни та підвищення рівня життя населення.

Сучасні інформаційні технології відіграють ключову роль у формуванні інноваційних пріоритетів в управлінні сучасним виробництвом. Це пов'язано з тим, що цифрові технології дозволяють організаціям оптимізувати процеси, зменшити витрати та підвищити ефективність. Цифровізація також пропонує нові можливості для інновацій, такі як розробка нових продуктів і послуг, вихід на нові ринки та створення нових бізнес-моделей.

Підвищити конкурентоздатність та забезпечити ефективне функціонування підприємства у тяжких економічних умовах здатне запровадження передових цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту, інтернету речей та блокчейн технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти цифровізації управління підприємствами лежать в основі досліджень багатьох вітчизняних та закордонних науковців, зокрема ґрунтовні дослідження у цьому напрямку здійснюють І. Єпіфанова, В. Масалигіна, Є. Морозов, Н. Оранська, О. Сова, М. Устенко, О. Стешенко, Б. Москвін та інші.

Мета статті. Дослідити практичні засади антикризового управління підприємством в умовах збройної агресії проти України.

Виклад основного матеріалу. Збройна агресія Російської Федерації проти України завдала величезних збитків, призвела до гуманітарної катастрофи, а також до глобальних соціально-економічних потрясінь, тривалість і масштаби яких є непередбачуваними.

Війна є руйнівним явищем для економіки. Логістичні ланцюги, виробничі потужності та інфраструктура зруйновані, що значно ускладнює загальне функціонування бізнесу. Як наслідок, багато підприємств змушені скорочувати чи закриватися, що призводить до падіння ВВП, зростання безробіття та бідності.

Така ситуація ставить питання про інноваційні шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств, що є життєво важливим для ефективної післявоєнної відбудови та більш інтенсивних процесів економічного розвитку.

Відбудова української промисловості є одним з ключових завдань для забезпечення економічного зростання країни та підвищення рівня життя населення.

Основним завданням розвитку економіки воєнного часу є оздоровлення та налагодження всіх видів бізнесу. З цією метою необхідно забезпечити безперебійну роботу підприємств у воєнний час. Комплексний механізм антикризового управління підприємством, адаптований до умов війни, може подолати непередбачувані ситуації та забезпечити ефективну роботу підприємств у складних економічних ситуаціях. Основою цього механізму має стати низка взаємопов'язаних дій, спрямованих на адаптацію підприємств до умов війни, налагодження безперебійної роботи, забезпечення ефективного функціонування та запобігання виникненню нових кризових явищ.

Для того, щоб ефективно реагувати на ці виклики, необхідно виявити типові кризові ситуації, проаналізувати фактори, що їх спричиняють, та зрозуміти послідовність їх виникнення і розвитку.

Інтенсивне впровадження сучасних інформаційних технологій у бізнес-процеси на всіх рівнях в умовах формування глобальної цифрової економіки відображає загальну тенденцію розвитку країни в довоєнний період [1]. Це пов'язано з тим, що сучасні інформаційні та цифрові технології дозволяють організаціям оптимізувати свої процеси, знизити витрати і підвищити ефективність; створюють нові можливості для інновацій, такі як розробка нових технологічних продуктів і послуг, доступ до нових ринків і розробка нових бізнес-моделей на регіональному та національному рівнях. Дослідження в цій галузі є не тільки питанням досліджень і розробок, а й питанням економічного і технологічного розвитку країни, оскільки забезпечать перехід від аграрно-сировинної економіки до економіки, що охоплює ключові сфери науки і техніки, такі як оборона і безпека, розвиток нових технологій [2, 3]. Тому дослідження в цій сфері мають велике значення для наукової спільноти для визначення шляхів подолання негативних наслідків війни в Україні.

Інновації є одним з ключових елементів успіху бізнесу в цифровому світі. Визначення інноваційних пріоритетів стало критично важливим для компаній, оскільки дозволяє їм визначити напрямки розвитку, які дадуть їм конкурентну перевагу на ринку. При цьому, інноваційні пріоритети в системах управління виробництвом повинні формуватися відповідно до стратегічних цілей і завдань організації. Ці пріоритети повинні бути узгоджені зі стратегією цифровізації та галузевими тенденціями.

Першим кроком у визначенні інноваційних пріоритетів є оцінка інноваційних можливостей організації (наприклад, людські ресурси, технологічна інфраструктура, інноваційна культура). На основі цієї оцінки можна визначити сильні та слабкі сторони організації та розробити дорожню карту інновацій.

Другим кроком є визначення інноваційних можливостей та загроз у секторі та на ринку. Цей аналіз повинен включати аналіз останніх технологічних тенденцій, діяльності конкурентів та потреб клієнтів.

Третім кроком є визначення пріоритетності інноваційних ініціатив відповідно до їхнього потенційного впливу на стратегічні цілі та завдання організації.

Організації повинні враховувати очікувану віддачу від інвестицій, час, необхідний для реалізації, і рівень ризику, пов'язаний з кожною ініціативою. Вони також повинні враховувати потенційні вигоди від співпраці із зовнішніми партнерами, такими як стартапи, дослідницькі установи та інші організації.

Загалом, трансформація систем управління в контексті цифрових інновацій є складним процесом, який вимагає відповідної підготовки та організації, комплексного підходу та врахування багатьох факторів [4].

Ми вважаємо, що цифрове антикризове управління дозволить краще оптимізувати перебіг кризових ситуацій у майбутньому та прискорити обмін інформацією між підрозділами, залученими до антикризового управління, такими як команди антикризового управління, ситуаційні центри, кризові комунікації, управління в надзвичайних ситуаціях, групи підтримки дій та підрозділи цільових груп.

На нашу думку, кризовий менеджмент має базуватися на останніх досягненнях науки і техніки. В даному випадку, такими перспективними напрямками є штучний інтелект (AI), машинне навчання (ML), технологія блокчейн, великі дані, інтернет речей (IoT) та аналітика даних, доповнена та віртуальна реальність, автоматизація та робототехніка, хмарні технології, космічні технології, відновлювана енергетика (наприклад, інновації у сфері ресурсів) [2].

Стратегія діджиталізації сучасного промислового сектору повинна бути інтегрована в загальну інноваційну стратегію виробничої організації.

Організації повинні визначити цифрові технології, які найкраще підходять для їхньої галузі та стратегічних цілей. Вони також повинні враховувати потенційні ризики, пов'язані з діджиталізацією, такі як загрози кібербезпеці та питання конфіденційності даних.

Однією з передових інноваційних технологій є блокчейн технологія.

Під технологією блокчейну фактично розуміється розподілений реєстр, тобто технологічний протокол, що дає змогу обмінюватися даними безпосередньо між різними сторонами в мережі, не потребуючи

посередників [5]. Учасники мережі зв'язуються із зашифрованими ідентифікаторами (анонімно), а потім кожна транзакція додається до незмінного ланцюга транзакцій і розподіляється по всіх мережевих вузлах. Технологія блокчейн забезпечує середовище для управління інформацією та, що більш важливо, рух цінності за цифровими каналами.

Наступною віхою розвитку блокчейн-технологій стали smart-contracts, які вперше були реалізовані в блокчейні Ethereum. «Розумний контракт» – це договір між двома сторонами, що зберігається в блокчейні. Такі договори можуть укладатися між двома людьми, (P2P), людиною та організацією (P2O), людиною та машиною (P2M). «Розумні контракти» дають змогу автоматизувати виплати та перекази валют чи інших активів відповідно до встановлених умов. Як тільки умова, зазначена у смарт-договорі, виконується, договір укладається автоматично, відбувається обмін активами (готівкою, цифровою валютою, правом власності) між сторонами, які домовляються. Потім транзакція записується та виконується при настанні передбачених у ній умов поза волевиявленням сторін смарт-контракту. «Розумні контракти» дають змогу обмінятися активами, що відкриває можливість створення нової форми віртуального контракту. Смарт-контракти фактично можуть конкурувати зі звичайними договорами/контрактами [6].

Смарт-контракти мають великий потенціал для спрощення взаємодії між партнерами в системі B2B, зокрема щоб удосконалити такі процеси, як виставлення рахунків, їх звіряння, сплату та бухгалтерський облік.

У ґрунтовному дослідженні науковців Сегеди І.В., Локотарева Є.О., Шаповала В.О. щодо використання блокчейну в енергетичній сфері [7] доведено, що поєднання усіх споживачів в одну мережу, тобто децентралізовану систему за допомогою «розумних контрактів» дозволить спростити наявну багаторівневу систему, що складається з виробників електроенергії, постачальників газу/води, операторів розподільної мережі, операторів-постачальників, постачальників платіжних послуг банківських послуг, споживачів та трейдерів. Усі транзакції щодо отримання та оплати здійснюватимуться безпосередньо в мережі, об'єднуючи рівних учасників, тобто споживачів та постачальників, що дозволить значно знизити вартість для кінцевого споживача.

У разі включення до смарт-контрактів відповідних умов списання вартості спожитих послуг/придбаних товарів буде здійснюватися автоматично. При цьому, інформація про факт (подію) постачання/придбання товару/споживання послуги може бути отримана від контролерів (IoT), які теж можуть працювати автономно та децентралізовано, без єдиної точки відмови.

Широкое застосування блокчейн-технології можуть знайти в галузі перевезень. Так, ефективна і надійна ідентифікація пасажирів зменшує

ймовірність учинення шахрайства, адже після перевірки в блокчейні видати себе за іншу особу буде незмірно складніше внаслідок використання принципово нового рівня обробки біометричної інформації, яка стає доступною уповноваженим органам під час проходження контролю [8].

Перспективним є випуск власних токенів компаніями, які зможуть використовувати їх як складову програм лояльності, надання переваг для VIP клієнтів. Наприклад, клієнт, який володіє певною кількістю токенів компанії зможе отримувати переваги та привілеї. Такими токенами (альтернативною валютою) пасажери зможуть оплачувати товари й послуги без зборів за обробку кредитних карт, безпечно та швидко. Пропонується, наприклад, надання змоги клієнтам не лише накопичувати токени, а й купувати їх або акумулювати для придбання послуг.

Блокчейн технології мають потенціал модернізувати традиційні підходи в управлінні ланцюгами поставок, забезпечивши надійний обмін інформацією в режимі реального часу, безпеку, відстежуваність та захист від втручання в інформацію [9].

Висновки. Розвиток та ефективне управління інноваційною діяльністю є необхідною умовою перспективного розвитку інноваційних підприємств, особливо в умовах війни та після її завершення. Сучасні інформаційні та цифрові технології дозволяють організаціям оптимізувати свої процеси, зменшити витрати та підвищити ефективність; створюють нові можливості для інновацій, таких як розробка нових технологічних продуктів і послуг, вихід на нові ринки, розроблення нових бізнес-моделей на регіональному рівні та в масштабі країни. Вважаємо, що проблематика досліджень в даному напрямку є актуальною для наукової спільноти з метою визначення шляхів підвищення конкурентоздатності підприємств.

Використання сучасних інформаційних технологій, таких як автоматизація, штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей, хмарні обчислення та аналітика великих даних, є нагальною потребою для оптимізації управління підприємствами. Разом ці технології можуть допомогти галузям розвинути прозору та надійну інноваційну екосистему, яка може вирішити операційні проблеми та покращити фінансові показники.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзямулич М. І., Шматковська Т. О. Вплив сучасних інформаційних систем і технологій на формування цифрової економіки. *Економічний форум*. 2022. № 2. С. 3–8.
2. Чеботарьов О. О. Формування інноваційних пріоритетів в системі виробничого менеджменту в умовах цифровізації. *Ефективна економіка*. 2023. № 3. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1316/1326> (дата звернення: 03.05.2024).
3. Поплюйко А. М. Повосне відновлення економіки України: досвід країн, на території яких відбувалися військові дії. *Ефективна економіка*. 2023. № 3. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1285/1295>. (дата звернення:

03.05.2024). 4. Лозовський О. М. Шляхи оптимізації системи менеджменту підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/48.pdf. 5. Deep Shift – Technology Tipping Points and Societal Impact (2015) / World Economic Forum Survey Report. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC15_Technological_Tipping_Points_report_2015.pdf#page=24 (дата звернення: 10.05.2024). 6. Tar A. Smart Contracts, Explained. Cointelegraph. 2017. URL: <https://cointelegraph.com/explained/smart-contractsexplained> (дата звернення: 10.05.2024). 7. Сегеда І. В., Локотарев Є. О., Шаповал В. О. Реалізація використання блокчейн-технології в енергетичному секторі. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-51> (дата звернення: 14.05.2024). 8. Командровська В. Є. Використання інноваційних блокчейн технологій у комерційній діяльності авіакомпаній. <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/5699/1/Komandrovska.pdf> (дата звернення: 10.05.2024). 9. Раджа Санті, А., Мутусамі, П. Вплив технологія блокчейн на виробничий ланцюг поставок і логістику. *Логістика* 2022, 6, 15, Доступно онлайн: <https://doi.org/10.3390/logistics6010015>. (дата звернення: 30.04.2024)

УДК 504:630*6/630*9

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Мушняк О. Г.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Сербай Т. М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Сенюк В. М.,

*здобувач першого (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: **Демидюк С. М.**,
кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. У статті досліджуються окремі проблеми еколого-економічного регулювання підприємництва у лісовому господарстві України. Дано визначення поняттю «еколого-економічне регулювання підприємницької діяльності у лісовому господарстві». Визначено недоліки системи українського лісогосподарювання та дано пропозиції щодо їх усунення.

Ключові слова: лісове господарство, підприємницька діяльність, еколого-економічне регулювання.

Abstract. The article examines some problems of environmental and economic regulation in the forestry business in Ukraine. Given a definition of "environmental and economic regulation of business activities in forestry." Detected deficiencies in Ukrainian forestry and given suggestions for their elimination.

Keywords: forestry, entrepreneurship, environmental and economic regulation.

Лісове господарство України є тією сферою економічної діяльності, яка за період існування незалежності не змінила суттєво своєї форми, зберігши при цьому основні риси радянської системи господарювання. Наслідком цього є те, що лісогосподарська діяльність жорстко регламентується різноманітними правилами та інструкціями, що в свою чергу призводить до неможливості втілення на рівні лісгоспу так званих місцевих інновацій (незначних вдосконалень та покращень роботи, що підвищує її ефективність), ігнорування позитивного іноземного досвіду ведення лісового господарства та регулювання підприємництва в цій сфері діяльності, що негативно відображається екологічному стані українських лісів.

Перелічені вище проблеми досліджуються такими українськими вченими як О. Голуб, С. Кирилюк, Я. Коваль, Л. Полякова, М. Попков, П. Попович, М. Савушик, В. Сторожук, І. Юхновський та іншими. Крім того, ці проблеми вивчалися в ході проведення українсько-шведського лісового проекту «Підтримка програми реформ лісового сектора України» в період з 1998 по 2008 роки, а також в рамках впровадження програми «Удосконалення систем правозастосування та управління в лісовому секторі в країнах-учасниках Європейської політики добросусідства» (ENPI-FLEG).

В даній статті акцентується увага на необхідності імплементації в практику регулювання підприємницької діяльності в лісовому господарстві України інструментів ринкового саморегулювання та доцільності запозичення іноземного досвіду використання перспективних екологічних методів лісокористування.

При дослідженні проблем еколого-економічного регулювання підприємництва у лісовому господарстві варто спочатку дослідити суть та дати наукове визначення цього процесу.

Так згідно статті 63 Лісового кодексу України ведення лісового господарства полягає у здійсненні комплексу заходів з охорони, захисту, раціонального використання та розширеного відтворення лісів [1].

Основним завданням державного регулювання та управління у сфері лісових відносин згідно статті 25 Лісового кодексу України є забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів. Державне регулювання та управління у сфері лісових відносин здійснюється шляхом:

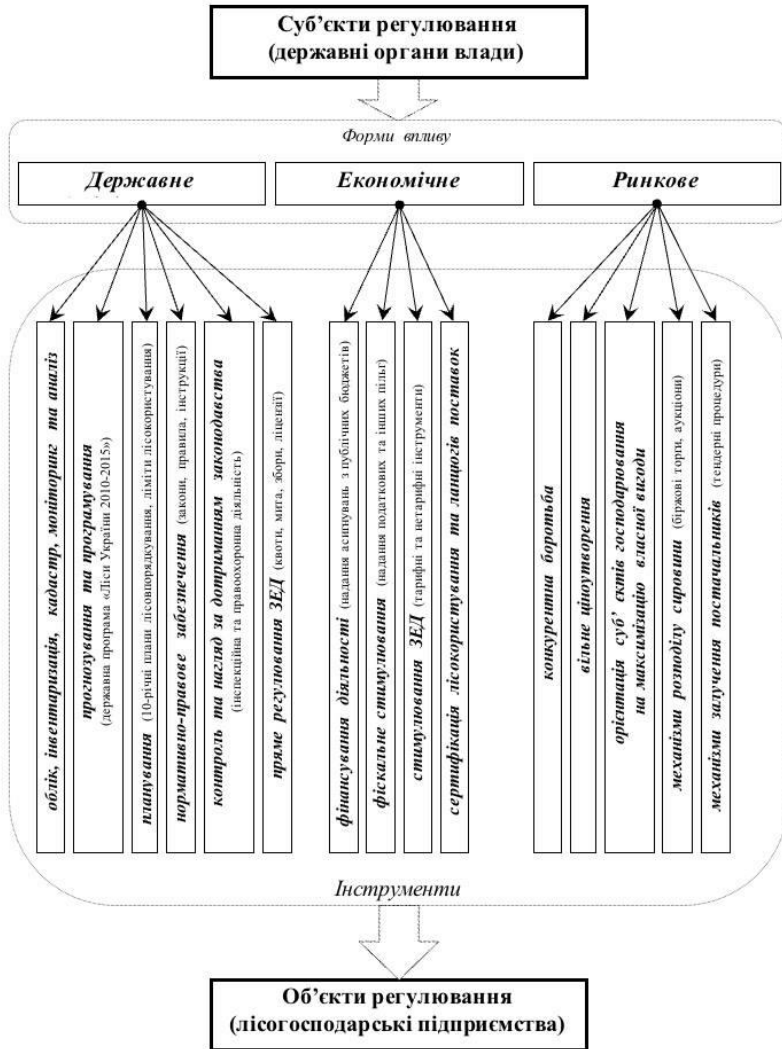
- 1) формування та визначення основних напрямів державної політики у сфері лісових відносин;
- 2) визначення законом повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- 3) установа відповідно до закону порядку і правил у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів;
- 4) здійснення державного контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів [1].

Виходячи з цього, можна дійти висновку, що еколого-економічне регулювання підприємницької діяльності у лісовому господарстві – це вплив державних органів влади на діяльність лісогосподарських підприємств з метою забезпечення ними економічно ефективного та екологічно безпечного і сталого ведення лісового господарства, а також недопущення їх збитковості та попередження виникнення екологічних відхилень.

Державний вплив на ефективність лісогосподарської діяльності здійснюється переважно за допомогою загального законодавчого регулювання діяльності і створення стимулів. Як правило, найбільш суттєві державні стимули прописані в законодавчих актах, що мають відношення не лише до лісового господарства (Лісовий кодекс і підзаконні акти), а й до усієї економіки вцілому. Прикладом цього може бути надання пільг з оподаткування окремій групі суб'єктів господарювання. Фінансову підтримку держави можна класифікувати як пряму і непрямую. До прямої підтримки держави відноситься надання асигнувань на ведення лісового господарства, субсидій, компенсацій, технічної допомоги і податкових пільг, а до непрямой – повне або часткове фінансування складання планів

лісовпорядкування та проведення наукових досліджень. При цьому фінансова підтримка лісового господарства може здійснюватись або безпосередньо з державного бюджету через профільне міністерство або через спеціалізовані фонди [2].

Варто також відмітити, що втручання державних органів влади у діяльність лісогосподарських підприємств може здійснюватися у трьох формах: прямого державного втручання (або як ще його називають безпосереднім державним адмініструванням); непрямого економічного стимулювання, яке здійснюється у формі створення стимулів (через надання різноманітних податкових, митних та інших пільг та привілеїв) та фінансуванні лісогосподарської діяльності; ринковому саморегулюванню, яке полягає в створенні конкурентних рівних умов для усіх суб'єктів лісогосподарювання та використання таких ринкових механізмів як вільне ціноутворення, біржова торгівля, залучення сторонніх суб'єктів господарювання на виконання визначеного кола лісогосподарських робіт (рис. 1). На даний час регуляторна політика в сфері лісового господарства в Україні спирається більше на використання інструментів прямого державного втручання (адміністрування) та частково на економічне стимулювання невиснажливого лісокористування. При цьому недооцінюється ефективність використання в практиці лісогосподарювання інструментів ринкового саморегулювання.

Рис. 1. Система еколого-економічного регулювання підприємницької діяльності в лісовому господарстві

Хоча як показує досвід останніх років (2015–2023 рр.) впровадження в практику ринкових механізмів саморегулювання призводить до зростання доходів лісогосподарських підприємств та підвищенню ефективності їх діяльності. Так, наприклад, реалізація необробленої деревини через аукціони на біржах призвела до зростання цін на лісоматеріали, що дозволило лісокористувачам отримувати додаткові доходи. А залучення сторонніх суб'єктів господарювання до виконання лісозаготівельних робіт призвело до зниження собівартості заготівлі одного кубометра деревини. А суттєве зниження собівартості робіт дозволяє отримувати лісогосподарським підприємствам додатковий прибуток.

Варто також враховувати те, що регулювання є однією з складових політики (діяльності спрямованої на зміну або підтримання заданого стану системи). Однак, за станом на 01.05.2024 року не було розроблено та законодавчо схвалено Національної лісової політики України, наслідком чого є відсутність цілісного бачення напряму розвитку лісового господарства України в довгостроковій перспективі. Це в свою чергу призводить до несистемності та неузгодженості регуляторних дій з боку держаних органів.

Тому пропонується при здійсненні регулювання підприємницької діяльності в лісовому господарстві України змістити акценти з використання інструментів державного адміністрування на використання інструментів та механізмів ринкового саморегулювання.

Причина ж більшості екологічних проблем лісового господарства України полягає у наданні переваги плантаційному лісорозведенню, тобто створенню лісових культур, замість використання природного лісовідновлення.

Хоча створення лісових плантацій (з однопородними та одновіковими культурами) з економічної точки зору є більш виправданим, оскільки такі ліси мають більшу віддачу, але варто враховувати також і інші (не ресурсні) функції лісу.

Так, згідно статті 39 Лісового кодексу України ліси України за екологічним і соціально-економічним значенням та залежно від основних виконуваних ними функцій поділяються на такі категорії:

- 1) захисні ліси (виконують переважно водоохоронні, ґрунтозахисні та інші захисні функції);
- 2) рекреаційно-оздоровчі ліси (виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції);
- 3) ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення (виконують особливі природоохоронні, естетичні, наукові функції тощо);
- 4) експлуатаційні ліси [1].

При цьому експлуатаційне значення українських лісів применшується, а декларується, що ліси України мають переважне екологічне та водозахисне призначення.

Внаслідок цього виникає парадоксальна ситуація, коли за кошти Державного бюджету України здійснюється посадка одновікових однопородних плантацій лісу (зазвичай основною культурою яких є сосна), на яких потім забороняється проведення рубок головного користування (основної мети створення лісових плантацій) і дозволено лише проведення санітарних та лісовідновних рубок. Монокультури лісу зазвичай є менш біологічно- та пожежостійкими порівняно з природними та напівприродними лісами, внаслідок чого виникають хвороби та дуже часто ліс згорає від пожеж. Лісокористувач в такому випадку отримує лише низькоякісну деревину (зазвичай це технологічні та паливні дрова) і в довгостроковому періоді несе лише збитки. Варто також врахувати, що в південних областях України схожість шпилькових порід є досить низькою, внаслідок чого її посадка в степових умовах є досить затратною, оскільки доводиться пересаджувати значну частку площ (в окремих випадках до 80%). Тому потрібно відмовитись від такої практики. Варто також взяти за основу міжнародну класифікацію охоронних об'єктів за категоріями Міжнародного товариства охорони природи (*IUCN*) та переглянути доцільність поширення режиму заборони рубок лісу на окремі лісові земельні ділянки, зменшивши при цьому їх площу до 5–10% від загальної площі лісового фонду України та дозволивши обмежену господарську діяльність на них.

Підсумовуючи викладене вище, можна дійти висновку, що лісове господарство України перебуває в доволі поганому стані, що підтверджується відсутністю стимулів щодо впровадження інновацій та проведення реформ цієї галузі, негативними тенденціями в екологічному стані лісів України тощо. Основною причиною цього можна назвати неефективну систему регулювання лісогосподарської діяльності. Наслідком чого є вилучення з господарського використання значних площ лісів; нераціонального присвоєння ним режимів охоронності, що негативно впливає як на економічну ефективність функціонування лісогосподарських підприємств, так і на екологічний стан лісів; непряме демотивування впровадження інновацій лісоводами шляхом детальної регламентації їх діяльності; гальмування поширення ринкових методів господарювання та ринкових відносин у цю сферу національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісовий кодекс України: за станом на 01.01.2011 р. / Верховна Рада України // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – С. 347. 2. Економічні механізми регулювання невиснажливого ведення лісового господарства / Л. Полякова,

УДК 332.12

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО
ОЦІНЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ
ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СОЦІО-ЕКОНОМІЧНІЙ
СИСТЕМІ**

Панчук О. В.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Коваль Л. А.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглянуті теоретичні підходи до розкриття сутності поняття «податковий потенціал регіону». Проаналізовано фактори, які впливають на управління податковим потенціалом в сучасних умовах. Запропоновано авторське визначення категорії «податковий потенціал регіону». Сформульовані основні напрями подальших наукових досліджень стратегії управління податкоспроможністю та напрямів ефективного використання податкового потенціалу території.

Ключові слова. податковий потенціал регіону, податкове навантаження, податкоспроможність регіону, політики соціально-економічного розвитку регіонів.

Abstract. The article examines theoretical approaches to revealing the essence of the concept of «tax potential of the region». The structure and methods of assessing the tax potential of the region are studied and analyzed. The dependence of the indicators of the volume of tax revenues of the region for a certain period on the total taxable resources, the gross regional product and the average income of the population was established.

Keywords. *Tax potential of the region, tax burden, tax capacity of the region, policies of socio-economic development of regions.*

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що в умовах економічної нестабільності воєнного стану особливого значення набуває ефективна податкова політика, яка повинна забезпечувати динаміку процесу економічного виживання та зростання ролі регіонів, підтримувати економічну безпеку держави. Невідповідність податкового навантаження рівню та завданням щодо економічного розвитку регіонів, обсягам їх податкового потенціалу загострюють протиріччя його формування. Також, поглиблення суперечностей між підвищенням транзакційних витрат оподаткування та зниженням обсягів податкового потенціалу регіонів через тінізацію доходів потребують удосконалення та розширення податкових інструментів управління.

Стратегія управління податкоспроможністю та напрями ефективного використання податкового потенціалу території є предметом вивчення та аналізу багатьох науковців таких, як Коломієць А. Л., Калустян Я. В., Цимбалюк І. О., Редько І. М., Сітшаєва Л. З., Супруненко С. А., Тарангул Л. Л., Борщ А. Г. Каламбет С. В., Гавриленко Н. В., Паска І. М., Демиденко С. Л., Меламед М. Я. та ін.

Однак, існуючі дослідження ґрунтуються на характерних класичних підходах до оцінювання та розкриття цих проблемних питань. В сучасних умовах, зумовлених впливом воєнного стану в країні, при розробці програм соціально-економічного розвитку регіонів виникають нові питання з формування податкоспроможності та оцінки податкового потенціалу різних регіонів.

Також, дискусійність даних питань та відсутність єдиного науково-методичного підходу до визначення сутності та кількісної оцінки податкоспроможності і податкового потенціалу регіону потребує ґрунтовних досліджень.

Подальше дослідження теоретичних і методологічних проблем впливу податкової політики на регіональний розвиток в умовах воєнного стану, пошук нових стимуляторів нарощування податкового потенціалу територій є важливим та перспективним завданням.

Мета статті полягає в узагальненні точок зору на визначення поняття «податковий потенціал регіону» у розвитку теорії та обґрунтуванні методології оцінки факторів його нарощування, розробці рекомендацій щодо практичної реалізації механізму його комплексного оцінювання, окресленні на цій основі пропозицій щодо створення концепції фінансового вирівнювання територій як стратегічного податкового управління.

Податки є інституціолізованим регулятором соціально-економічного розвитку, а ефективність функціонування податкової системи – прямим

індикатором рівня розвитку суспільства. Глобалізаційні процеси можуть спричиняти як позитивний, так і негативний вплив на податкову сферу[7].

Різний зміст поняття «податковий потенціал» обумовлений різними цілями, завданнями дослідження та розумінням суті економічних процесів. Тракткування поняття «податковий потенціал» знаходиться у прямій залежності від самої методики оцінки потенціалу

Дефініція «податковий потенціал регіону» не має трактування в чинних законодавчих та нормативних актах з питань оподаткування, фінансової і регіональної політики. Тому, необхідно на основі існуючих теоретичних підходів узагальнити сутність цієї економічної категорії та конкретизувати його складові.

Досліджуючи трактування поняття «податковий потенціал регіону» різними авторами, виявлено наступні наукові підходи щодо його визначення: системний характер стягнення податків; відтворювальний характер податкових надходжень у бюджетну систему; акумулювання та мобілізація ресурсів.[6].

У вітчизняній літературі головний внесок у розвиток теорії податкового потенціалу було зроблено С. В. Каламбет, яка визначає податковий потенціал – «як реальний національний дохід, зменшений на суму витрат для відтворення життєво необхідних потреб громадян і капіталу, спрямованого на інвестиційні потреби» [9].

Тарангул Л. Л. зазначає, що «на сучасному етапі забезпечення економічного зростання України та для підвищення ролі регіонів у цьому процесі важливою є оцінка та перспективи використання інтегрального потенціалу території», який поєднує всі ресурси регіону, що використовуються для потреб регіонального розвитку (природні, трудові, виробничі, фінансові, наукові, інтелектуальні та інформаційні), і саму територію як поле взаємодії суспільно-природних компонентів [11].

На думку Тарангул Л. Л., у широкому розумінні податковий потенціал регіону – це обсяг реальних і потенційних податкових ресурсів регіону, які можуть бути об'єктом оподаткування при розширенні його податкової бази. У більш вузькому розумінні податковий потенціал регіону – це фактичний обсяг податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які акумулюються регіоном при використанні своїх ресурсів за умов чинного податкового законодавства [12, с. 11].

Горський Н. В. розглядає податковий потенціал, який складається з потенціалів окремих податків (наприклад, податковий потенціал регіону включає податки Державного та місцевих бюджетів)[6].

На думку Меламед М. Я. «податковий потенціал – сума податків, яку можна зібрати, не позбавляючи господарюючих суб'єктів стимулів для подальшого розвитку» [5].

Тракування Примостки Л. А, характеризує податковий потенціал як «максимальну величину податків та обов'язкових платежів, які можуть бути зібрані на території даної країни або її регіону, від сфери економічної діяльності або з конкретного підприємства за конкретний період часу при оптимальному використанні всіх наявних ресурсів (фінансових, економічних, трудових, природних та ін)»[9].

Усков І. В. розглядає податковий потенціал як «максимальний обсяг фінансових ресурсів, який акумулюється місцевими органами влади за певний період часу з місцевих джерел». При цьому рівень податкового потенціалу безпосередньо залежить від показника податкових зусиль місцевих органів влади. Податкові зусилля – показник, що характеризує ефективність і результативність органів місцевої влади з мобілізації податкових і неподаткових надходжень [9].

У зарубіжній економічній літературі податковий потенціал розрізняються як за рівнем дослідження, джерелами формування (фіскальний, ресурсний, структурний, системний), так і основними методологічними підходами до визначення. Науковці пропонують досить детально розкриті теоретико-методологічні аспекти визначення «податкового потенціалу» й проблеми його оптимізації для різних об'єктів дослідження – рівнів економічної системи, її окремих галузей, підприємств тощо.

Таким чином, на основі попереднього теоретичного аналізу проблеми, можна сформулювати авторське визначення дефініції «податковий потенціал регіону» – як максимальний обсяг податкових ресурсів, що акумулюються в певному регіоні з різних джерел в межах чинного законодавства, мають територіальну та часову визначеність, ефективно використовуються для збільшення доходів бюджету, будуть спрямовані на соціально-економічні розвиток регіону.

На формування податкового потенціалу території впливає ряд факторів об'єктивного характеру, які змінюють і структуру ресурсів, і величину ефективної ставки оподаткування. Серед основних факторів можна виділити: географічні та природно-ресурсні фактори, соціально-демографічні фактори, політичні фактори.

До макроекономічних факторів, які впливають на рівень податкового потенціалу через коливання податкової бази та приплив податкових доходів до бюджетної системи, відносять показник валового внутрішнього продукту, рівень інфляції, показник дебіторської заборгованості підприємств перед бюджетом постачальниками, банками, працівниками самого підприємства та інвестиційний клімат. На нашу думку, одним з важливих факторів можна вважати і рівень безробіття в регіоні, який впливає на появу та формування трудодепресивних територій, особливо в умовах воєнного стану.

Оскільки податковий потенціал території формується під впливом розширення бази оподаткування, тому удосконалення системи податкового адміністрування повинно стати основою стратегії управління податкоспроможністю та напрямом ефективного використання податкового потенціалу регіону.

Висновки та пропозиції. Проведені дослідження показали, що для формування ефективної політики соціально-економічного розвитку регіонів важливе значення має моніторинг та системне оцінювання податкового потенціалу регіону, а за його результатами – формування заходів, спрямованих на розширення та покращення структури податкової бази регіону, що визначають його величину. На основі проведеного дослідження визначені фактори, що здійснюють вплив на формування та зростання податкового потенціалу регіону, а також окреслені основні шляхи збільшення податкової бази регіону для підвищення його реальних і потенційних податкових ресурсів, стимулювання ефективності господарювання для розширенню податкової бази регіону; розвиток та зміцнення малого бізнесу; оптимізація діючого податкового законодавств; формування податкової культури; соціальна відповідальність фіскальних органів як сервісної служби. Економічне та соціальне зростання сприятиме розширенню податкової бази регіону та підвищення його податкового потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриленко Н. В. Актуалізація податкового потенціалу великих платників податків// Економіка та суспільство,- Випуск № 30 / 2021.
2. Іванов Ю. Б. Регулятивний потенціал податкової системи України. Монографія / За заг. ред. докт. екон. наук, професора Ю. Б. Іванова. – Харків: ХНЕУ, 2009. – 400 с. (Укр. Мов).
3. Калустян Я. В. Теоретичні підходи до визначення податкового потенціалу регіону. Економіка будівництва і міського господарства. 2011, Т. 7. № 3. С. 183–190.
4. Коломієць Т. В. Податкова спроможність як показник рівня фінансової автономії територіальної громади// URL:file:///C:/Users/Admin/Downloads/sepspu_2015_4_5%20(1).pdf (дата доступу: 01.05.2024).
5. Меламед М.Я. Валовий внутрішній продукт України та його податковий потенціал / М. Меламед // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 5. – С. 26.
6. Міщенко Д. А., Перетяцько А. В. , Податковий потенціал як основна складова бюджетних можливостей регіону //http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5924// (дата доступу: 01.05.2024).
7. Олексій М.Ф., Варцаба В.І. Формування податкового потенціалу: теоретичний та практичний аспект. URL: http://visnyk-econcult.uzhnu.edu.ua/article/view/279257/273810 (дата доступу: 06.05.2024).
8. Паска І. М, Горська Е, Драган О. О., Понедільчук Т. В. Регіональні асиметрії податкоспроможності об'єднаних територіальних громад С. 239-247// URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/5284/1/regionalni_asymetriyi.pdf (дата доступу: 06.05.2024).
9. Сітшаєва Л. З. Економічна сутність категорії «податковий потенціал». Культура народів Причорномор'я. 2012. № 244. С. 184–188.
- 10.

Супруненко С. А. Податковий потенціал в стратегічному податковому плануванні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Вип. 13. С. 225–229. **11.** Тарангул Л. Л. Горленко І. О., Скоромцова Т. О. Методологічні засади податкового планування у розрізі регіонів. Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2009. № 3 (46). С. 85–91. **12.** Тарангул Л. Л. Податкова політика та економічний розвиток регіонів: теорія, методологія, практика: автореф. дис. д-ра екон. наук. НАН України. Ін-т екон. прогнозів. Київ, 2003. 32 с. **13.** Цимбалюк І. О., Лущик В. Д. Податкове навантаження як визначальний чинник розвитку бізнесу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Лютий. (Вип. 9). С. 5–10. URL: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016/17-vipusk-9-lyutij-2016/1795-tsimbalyuk-i-o-lushchik-v-d-podatkove-navantazheniya-yak-viznachalniy-chinnik-rozvitku-biznesu>. (дата доступу: 06.05.2024). **14.** Цимбалюк І. О., Редько І. М. Формування та оцінка податкового потенціалу регіонів України. Економічний вісник університету: збірник наукових праць учених та аспірантів. Переяслав-Хмельницький : Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2013. Вип. 20/2. С. 216–221.

УДК 355.018:355.48(477)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Пелех А. О.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука» (м. Рівне, Україна)*

**Науковий керівник: Гончаров Ю. В.,
професор, доктор економічних наук**

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука» (м. Рівне, Україна)*

***Анотація.** Метою роботи є теоретичне обґрунтування соціально-економічних та гуманітарних наслідків російської агресії для українського народу. Завданням роботи є розглянути характеристики впливу російсько-української війни на економіку України і дослідити соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії проти України. У результаті проведено аналіз соціально-економічних наслідків російської війни проти України і здійснено аналіз гуманітарних наслідків російської агресії.*

Ключові слова: російська агресія, український народ, соціально-економічні наслідки, гуманітарні наслідки.

Abstract. *The purpose of the study is to provide a theoretical substantiation of the socio-economic and humanitarian consequences of Russian aggression for the Ukrainian people. The task of the study is to examine the characteristics of the impact of the Russian-Ukrainian war on the economy of Ukraine and to investigate the socio-economic and humanitarian consequences of Russian aggression against Ukraine. As a result, the author analyses the socio-economic consequences of the Russian war against Ukraine and analyses the humanitarian consequences of Russian aggression.*

Keywords: *Russian aggression, Ukrainian people, socio-economic consequences, humanitarian consequences.*

Російське вторгнення в Україну призвело до великої кількості жертв, значного руйнування житла та іншої інфраструктури, а також до масштабної гуманітарної кризи, яка мала руйнівні фінансові та соціальні наслідки. Допомоги потребує велика кількість осіб, як на окупованих територіях, так і на територіях, які були звільнені від окупантів, а також на не окупованих територіях, всі ці території зазнають артилерійських та бомбових ударів, а також громадяни, які емігрували в інші країни. потрібна допомога. Орієнтовна кількість жертв обчислюється мільйонами [1].

Російське вторгнення в Україну стало найбільшою економічною та соціальною катастрофою з часів Другої світової війни. Масштаби конфлікту з фінансової точки зору призведуть до довгострокового зменшення кількості продовольства, яке експортується з України, це призведе до зростання цін і значного збільшення кількості людей, які страждатимуть від голоду. Тому надзвичайно важливо зосередитися на основних напрямках можливої економічної та соціальної політики, включаючи подолання криз та підтримку соціальної стабільності.

У рамках ведення війни агресивні ракетно-артилерійські обстріли міст призводять до знищення більшості міського житла, зокрема поблизу лінії фронту чи внаслідок атаки. Станом на середину червня 2022 року більше половини всього житлового фонду постраждало у 23 містах. Це викличе необхідність не тільки реконструкції окремих будівель, але і реконструкції міст. В основному постраждав житловий фонд у таких містах, як Маріуполь, Харків, Чернігів та інших. Експерти вважають, що більша частина житлового фонду Северодонецька була зруйнована. Крім того, через продовження активного конфлікту на території Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей щодня зростає кількість пошкоджених будівель. Так, приблизно 10 мільйонів будинків були пошкоджені або зруйновані. Попередня вартість прямих збитків становить 36,8 млрд доларів. Міграція, за даними

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, з 24 лютого 2022 року з України мігрувало 4 215 047 осіб. До цього, 21-23 лютого, з Донецької та Луганської областей РФ виїхали 113 тис. осіб. Внутрішня міграція відіграє значну роль у розвитку капітальних ресурсів і може бути важливою частиною розподілу ресурсів між державними кордонами [2].

Розслідування внутрішньої міграції в Україні, яке відбулося з 9 по 16 березня, показало, що конфлікт переміщив приблизно 6,48 мільйона людей - вважаються переміщеними особами - більшість з них покинули свої домівки до початку конфлікту або під час його досяг місця призначення. Тривалість активного конфлікту визначає результати внутрішніх і зовнішніх трансформацій. Переміщені особи мають проблеми з житлом і не мають роботи [3]. Що стосується економіки, то половина валового внутрішнього продукту країни витрачається на території, де відбуваються конфлікти. За прогнозом Міністерства економіки України, цей показник становить 40%. Найбільше постраждали галузі, які не дозволяють працювати віддалено (авіація, суднобудування та споживчий сектор) [4].

Демографічною вразливістю України, окрім зменшення чисельності населення, є статеві-віковий склад її населення. Дітей і підлітків у нас менше порівняно зі старшим поколінням. Це означає, що кількість жінок, які досягнуть репродуктивного віку в найближчі кілька років, буде меншою. Цей елемент матиме проблеми з демографічним відновленням після конфлікту. Навіть за незмінної середньої кількості дітей кількість жінок репродуктивного віку зменшуватиметься, що призведе до меншої народжуваності в сьогоденні та майбутньому. Наслідком цього є зменшення чисельності населення.

Зараз громадян України стало ще менше. Держава має всі компоненти, необхідні для демографічної катастрофи: додаткову смертність, викликану війною, значну внутрішню міграцію, збільшення еміграції (біженців), зниження народжуваності та потенційну втрату території. Особливо суттєвим буде зниження для дітей та населення працездатного віку.

Дослідження Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України свідчать про те, що народжуваність в Україні в майбутньому значно знизиться. Очікується, що станом на 1 січня 2023 року чисельність населення України складала лише 28-34 мільйони, тоді як станом на 1 січня 2022 року в Україні проживало 34,5 мільйона громадян, а майже лише 30 років тому, станом на 1 січня 1993 року, нас було 52,2 мільйона. За оцінками міжнародних організацій, як-от Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, в європейських країнах зареєстровано близько 5 мільйонів українців, у Росії – 2,9 мільйона (деякі були депортовані добровільно, інші – примусово) [5].

Тобто приблизно 8 мільйонів біженців перебувають за кордоном (фактично, це число перевищує 20% населення, яке виїхало). Такої хвилі міграції в Європі не було з часів Другої світової війни. Більшість виїхали люди працездатного віку (30-49 років), які виїхали за кордон. Згідно з даними соціологічного дослідження, 30% українських біженців мають високу освіту, 12% є кваліфікованими робітниками, 14% є підприємцями. І повернути їх буде вкрай складно, тому що західні партнери, які сьогодні нас дуже підтримали, після завершення конфлікту будуть конкурувати з Україною за українців. У статті Анастасії Зануди «Як українська економіка пережила 2022» йдеться про економічний стан країни [6].

Ще у вересні 2022 року втрати української економіки прогнозувалися на рівні понад 30%. Центр економічної стратегії (CES) підрахував, що це падіння є найбільшим щорічним падінням за всю історію незалежності України. Загалом Київська школа економіки підрахувала, що лише прямі збитки, пов'язані з російським вторгненням – житлові будинки, промислові підприємства та інфраструктура – становлять приблизно 136 мільярдів доларів. Розглядається руйнація металургії – одного з найважливіших рушіїв української економіки та головного споживача української продукції. Галузь втратила від однієї до двох третин своїх активів, виробництво металургії скоротилося на 70%, оскільки через східне та південне розташування країни більшість металургійних підприємств України розташовані саме в цих регіонах. Важливо нагадати про єдине пошкодження та втрату двох важливих суден металургійної галузі: «Азовсталі» та ММК Ілліча в Маріуполі.

Наслідками бомбардування енергетичної інфраструктури, яке розпочалося восени, стали відключення електроенергії, 65-відсоткове зростання цін, вихід з ладу до 50% високовольтних потужностей, а також зміна роботи графік роботи підприємств (66%), зниження виробництва (40%), часткове закриття потужностей (12%) і втрата доходу (65%). Сама енергетика швидко адаптувалася до російських атак на НПЗ – нафтовий бізнес вдалося переорієнтувати на альтернативні джерела постачання нафти до Росії та Білорусі. Зміни в структурі «експорт-імпорт» України пояснюються традиційним характером економіки країни. У результаті за перше півріччя 2022 року обсяг українського експорту становив лише дві третини від довоєнного (67,7%). Найважливішими експортними продуктами, які становлять близько 13 відсотків від загального обсягу, є соняшникова олія та кукурудза, остання з яких екпортується морем у рамках зернової угоди [8].

Після перемоги України її головною метою є відновлення підприємств, інфраструктури та робочих місць, а також повернення додому близько 4 мільйонів переміщених осіб. Широкомасштабна кампанія допомоги у відбудові України повинна бути розпочата одразу після

завершення війни, це не дасть Україні чекати завершення процесу захоплення активів у Росії [7].

Конфлікт в Україні вплинув на близько 25% світових поставок зерна, що призвело до зростання світових цін і, як наслідок, продовольчої інфляції та зменшення доступу до продовольства в країнах-імпортерах України та Росії. Це складна ситуація, яка залучає кілька сторін, у результаті весь світ зацікавлений у вирішенні проблеми. Постачання пшениці з України становить 10% від загального споживання пшениці в світі. Наприклад, Єгипет закуповує приблизно 80% своєї пшениці з Росії та України, а також 28% з Індонезії та 21% з Бангладеш. Ці країни на кордоні, такі як Румунія, Словаччина, Угорщина, вирішили питання, як експортувати зерно з України в інші країни, вони або спростили процес оформлення вантажоперевезень, або активно ним займаються [7].

Конфлікт в Україні має значний вплив на економіку світу в цілому та призвів до найбільших страждань людства. Багато проблем існує щодо первинних ринків продовольства та палива. Україна та Росія є глобальними учасниками ринків сільськогосподарської продукції, вони поділяють контроль над 53 відсотками світової торгівлі соняшниковою олією та насінням, а також 27 відсотками світових поставок пшениці. Ця ситуація, що розвивається, викликає велике занепокоєння в країнах, що розвиваються. Щонайменше 25 африканських країн, у тому числі багато з найбідніших країн, забирають більше третини своєї пшениці у двох конкуруючих країн. Для 15 із групи цей відсоток перевищує 50%. Збільшення вартості продуктів харчування та палива найбільше вплине на вразливі верстви населення в країнах, що розвиваються, ці витрати перекладаються на найбідніші домогосподарства, які витрачають більшу частину своїх доходів на їжу, що призведе до труднощів і голоду для найбідніших домогосподарств [9].

У зв'язку з цим можемо зробити висновки, що російсько-українська війна має значний вплив на економіку України. По-перше, війна призводить до серйозного зниження інвестиційного клімату в країні. Нестабільність, загроза війни та територіальні проблеми створили невизначеність для бізнесу, що призвело до зменшення обсягів інвестицій та втрати довіри з боку іноземних інвесторів. Друге, соціально-економічні наслідки війни включають велику кількість внутрішньо переміщених осіб, що призвело до загострення проблеми безпритульності та соціальної напруженості.

Щодо економічного впливу, важливо врахувати також втрати в експортних можливостях та збільшення вартості імпорту. Внаслідок війни з Росією, Україна втратила значний ринок збуту для своїх товарів та послуг, а також змушена звертатися до інших ринків, що може призвести до зростання вартості зовнішньої торгівлі. Це може негативно вплинути на торговельний баланс та валютну стабільність країни. Щодо соціально-

економічних наслідків, важливо відзначити зростання безробіття та зменшення рівня доходів населення. Зниження економічних можливостей та погіршення умов життя може призвести до зростання напруги в суспільстві та зменшення довіри до влади.

Щодо гуманітарних наслідків, важливо врахувати психологічний вплив війни на населення. Люди, які пережили війну, можуть потребувати психологічної допомоги та реабілітації, щоб подолати травми та відновити своє психічне здоров'я. Отже, враховуючи нову інформацію, можна зробити висновок, що російсько-українська війна має комплексний вплив на економіку, соціум та гуманітарну ситуацію в Україні. Для подолання цих викликів необхідні не лише економічні та політичні заходи, але й глибокі соціальні та психологічні програми, спрямовані на підтримку та відновлення суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нетреба М. М. Діяльність прес-служби банківської установи в умовах інформаційної війни : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.06; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. Київ, 2014. 16 с. 2. Проект Плану відновлення України. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/audit-of-war-damage.pdf> (дата звернення: 04.05.2024). 3. Вплив російсько-українського конфлікту на світову продовольчу безпеку і пов'язані з цим питання в межах мандату Організації Об'єднаних Націй Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО). URL: <https://www.fao.org/3/nj164fr/nj164fr.pdf> (дата звернення: 04.05.2024). 4. Гібридна війна: in verbo et in praxi : [колект. монографія] / О. Базалук, В. Білецький, В. Гуржи, Р. О. Додонов, В. Додонова ; ред.: Р. О. Додонов. Вінниця : Нілан, 2017. 411 с. 5. Вплив російсько-українського конфлікту на світову продовольчу безпеку і пов'язані з цим питання в межах мандату Організації Об'єднаних Націй Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО). URL: <https://www.fao.org/3/nj164fr/nj164fr.pdf> (дата звернення: 04.05.2024). 6. Як війна в Україні впливає на весь світ? URL: <https://www.imf.org/fr/Blogs/Articles/2022/03/15/blog-howwar-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions-031522> (дата звернення: 04.05.2024). 7. Чалюк Ю. О. Глобальні соціально-економічні наслідки російськоукраїнської війни. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1224/1179> (дата звернення: 04.05.2024). 8. Центр Разумкова. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. 2022. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf (дата звернення: 04.05.2024). 9. Які економічні наслідки війни в Україні? URL: <https://www.institutmontaigne.org/analyses/quel-impacteconomique-de-la-guerre-en-ukraine> (дата звернення: 04.05.2024).

**ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОДНА ІЗ ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ**

Пономаренко М. В.,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Гончаров Ю. В.,

*доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті обґрунтовано теоретичні засади з розробки практичних рекомендацій зі стратегічного управління бізнес-процесами аграрного підприємства за умов використання та впровадження в його діяльність нових інноваційних технологій.

Ключові слова: бізнес-процес, стратегічне управління, інноваційна стратегія, стратегічні інструменти, інновації.

Abstract. The article substantiates the theoretical foundations for developing practical recommendations for the strategic management of business processes of an agricultural enterprise in terms of using and implementing new innovative technologies in its activities.

Keywords: business process, strategic management, innovation strategy, strategic tools, innovations.

Постановка проблеми. Бізнес-моделювання є одним із ефективних інструментів забезпечення динамічного розвитку підприємства агропродовольчої сфери. Досвід найуспішніших суб'єктів господарювання показує, що процес формування бізнес-моделі є безперервним. Оскільки спочатку створена бізнес-модель буде проаналізована, скоригована та вдосконалена в майбутньому, чим і пояснюється актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень. Різноманітними аспектами формування бізнес-моделей, управління стратегіями присвячені праці низки вчених, зокрема: В. Василенка, Л. Довгань, О. Онищенко, В. Немцова, А. Міщенко, В. Пономаренка, М. Портера, О. Скібіцького, З. Шершньової та багатьох інших.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є узагальнення теоретичних засад щодо стратегічного управління бізнес-процесами за умов конкурентного середовища.

Результати досліджень. Розробка бізнес-стратегії організації лежить у площині менеджменту як механізму забезпечення успішного розвитку суб'єкта. Стратегія бізнесу – це комплексний план управління, спрямований на забезпечення власної конкурентоспроможності компанії та розвитку глобального суспільства шляхом зміцнення позицій компанії на ринку, залучення ресурсів та координації зусиль для найкращого задоволення потреб споживачів. Таким чином, стратегія визначає вибір суб'єктів господарювання щодо векторів їх розвитку, ринків збуту, методів конкуренції та ведення бізнесу в цілому.

На сучасному етапі конкурентний ринок характеризується швидким зростанням споживчого попиту, загостренням конкуренції, зміцненням позицій конкурентів. Конкуренція змушує учасників ринку постійно контролювати дії конкурентів, долати негативні наслідки конкурентного тиску та приймати рішення, що сприяють стабільному розвитку підприємства.

Метою стратегічного управління підприємством є створення динамічної системи, здатної своєчасно реалізувати цілі та стратегії, і на цій основі розробка системи планування як інструменту реалізації стратегічних орієнтирів для вдосконалення підприємства та його складових. Стратегічне управління агропромисловими підприємствами є ефективним способом планування довгострокового розвитку. Однак через особливості управління агропромисловим виробництвом, небагато підприємств використовують стратегічний менеджмент. Більшість компаній віддають перевагу ситуаційному менеджменту. Діяльність сучасних підприємств має певні особливості, але найголовнішою є те, що вони включені в глобалізацію. У цій ситуації вітчизняні компанії поступаються іноземним. Останній виходить на український ринок більш масштабно і водночас є технічно потужнішим і, тому конкурентоспроможнішим. Актуальним завданням сьогодення є формулювання концепції комплексного підходу до підвищення конкурентоспроможності підприємств [1].

Конкурентоспроможність компанії постійно пов'язана з такими атрибутами, як її вплив на конкуруючі продукти та послуги, її здатність функціонувати продуктивно та ефективно й її здатність задовольняти потреби споживачів краще, ніж її основні конкуренти.

Конкурентоспроможність формується через такі показники, як якість, швидкість прийняття рішень, технічні характеристики, послуги та варіанти продукції. Зміцнення конкурентоспроможності підприємства досягається за рахунок орієнтації на споживача, підвищення якості продукції, застосування інноваційної політики, поліпшення умов праці та

багатьох інших факторів. Тому особливий акцент слід робити на людських ресурсах, які є ключовим елементом продуктивності та конкурентоспроможності [2].

Конкурентоспроможність підприємства визначається як його здатність виробляти і продавати свою продукцію (роботи, послуги) за умови, що її цінова і нецінові якості є привабливішими, ніж у конкурентів. У цьому контексті це означає, що продукція певних регіонів є більш привабливою для вітчизняного та іноземного покупця за якістю та ціною, ніж продукція інших виробників [3].

Основними складовими, які впливають на формування конкурентоспроможності підприємства, є стратегія, наявність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, інноваційний потенціал, наявна частка ринку, ефективність управління та виробництво конкурентоспроможної продукції.

Швидкість, ефективність, орієнтація на потреби споживачів, якість і продуктивність – це те, що забезпечує компаніям найвигіднішу конкурентну позицію, в тому числі в глобальній економічній системі. Як зазначає дослідник, у сучасних умовах це поняття можна також визначити як здатність країни, регіону, економіки протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку та на ринках «третіх країн» [3].

Тактичні дії виробників мають бути пов'язані з реформуванням системи управління мотивацією праці, реструктуризація систем економічного аналізу; використання всіх методів, щоб отримати інформацію швидше; уміння знаходити можливості для захисту рішень, важливих для обраного сектору виробництва (що може підвищити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств на зовнішніх ринках, збільшити експортний потенціал країни, зміцнити співпрацю з міжурядовими організаціями) тощо [4].

Тому зрозуміло, що вибір оптимальної конкурентної стратегії залежить від сфери бізнесу, в якій працює виробник. При багатосерійному виробництві простих і поширених видів продукції основна увага приділяється зниженню собівартості одиниці продукції, тобто використовується стратегія масового збуту. Низькі питомі витрати забезпечують конкурентну перевагу, визначаючи низький рівень цін на продукцію.

Ефективна конкурентна стратегія, що враховує переваги суб'єкта господарювання, включаючи потенційні конкурентні можливості, довгострокові програми, що враховують потенційні сфери діяльності, спрямована на ефективну реалізацію, здатність забезпечити успіх на ринку та переваги перед конкурентами.

Останніми роками стратегічне управління все більше доповнюється функціями, які забезпечують основу для аргументації змін. Правильність

вибору конкурентної стратегії та ефективність її реалізації залежать, перш за все, від потенціалу підприємства, від рівня його конкурентного потенціалу (ефективності використання), від частки ринку, яку займає підприємство, а його конкурентна позиція – позиція лідера, сильного, слабого чи аутсайдера та цілі, які ставить перед собою підприємство [5].

Ринок стає все більш конкурентним, і між виробниками йде конкуренція за сприятливіші умови виробництва та збуту своєї продукції, найбільший прибуток та інші переваги. Іншими словами, конкуренція відбувається багатьма різними способами і може набувати різних форм й проявів.

Корпоративну конкурентоспроможність слід визначити як властивість виробничо-економічних систем, які адаптуються до впливів зовнішнього середовища. Конкурентоспроможність організації правильно визначається як її здатність краще забезпечувати постачання товарів або послуг, ніж її конкуренти, пропонуючи товари або послуги з диференційованими характеристиками, за умови, що учасники ринку відповідають стандартам якості.

Тому в умовах загострення конкуренції на вітчизняному агропродовольчому ринку непрофесійний менеджмент може призвести до великих збитків, а у випадку банкрутства агроформування поступово вступають в епоху інтуїтивного прийняття рішень на основі суб'єктивного вибору та суджень.

Лідери галузі постійно шукають нові джерела конкурентних переваг, розробляючи та впроваджуючи різноманітні стратегії. Незважаючи на різні пріоритети та стратегії розвитку, ефективність стратегічного управління є дуже важливою. Системи управління бізнес-процесами аграрного підприємства в умовах ведення діяльності під час військового стану та змін світового ринку аграрної продукції потребує розробок щодо нових стратегічних напрямків та стратегічної політики на підприємстві, які будуть спрямовані на усунення проблем та недоліків в діяльності досліджуваного підприємства.

Відтак, головною концепцією удосконалення системи управління бізнес-процесами аграрного підприємства повинна стати розроблена та впроваджена нова стратегічна програма розвитку на підприємстві, яка може допомогти йому усунути недосконале використання вже наявного потенціалу існуючих високотехнологічних можливостей, які було б можливим використати для спрощення бізнес-процесів на підприємстві, або задля мінімізації витрат.

Система управління бізнес-процесами агропродовольчої сфери, діяльність якого здійснюється в умовах воєнного стану та змін на світовому аграрному ринку, потребує стратегічної розробки щодо нових перспективних напрямків та діяльності досліджуваного підприємства.

Разом з тим, концепцією удосконалення системи управління бізнес-процесами суб'єкта господарювання має стати розроблена та впроваджена нова стратегічна програма розвитку в аграрному підприємстві, що може допомогти нівелювати негативні прояви використання наявного потенціалу існуючих можливостей, які було б можливим використати для спрощення бізнес-процесів, або задля мінімізації витрат тощо.

Висновки. Бізнес-модель є абстрактним відображенням певних аспектів стратегії бізнесу. Вона містить важливі деталі, необхідні для розуміння того, які суб'єкти господарювання можуть успішно приносити користь своїм споживачам і власникам (інвесторам). Необхідність поєднання переваг усіх існуючих підходів у розробці та впровадженні конкурентоспроможних бізнес-моделей реалізувала інноваційно-інвестиційний характер управлінських рішень і виступає важливим маркетинговим чинником у формуванні бізнес-стратегій у сучасному світі за динамічних умов бізнес-середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винниченко Н. В., Семенець І. О. Стратегічний аналіз розвитку сільськогосподарських підприємств. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2017. № 1. С. 35–38. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1_\(2\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1_(2)_10) (дата звернення: 16.03.2023).
2. Гончаров В. Менеджмент : навч. посіб. Місанта, 2015. 624 с.
3. Єрмакова О. Стратегічне управління підприємством: сутність та особливості. Науковий вісник Полісся. 2016. № 4. С. 92–96.
4. Зоря О. П. Теоретико-методологічні засади формування стратегії розвитку аграрних підприємств. Інфраструктура ринку. 2019. № 33. С. 171–177. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastructure33-25> (дата звернення: 13.03.2023).
5. Ковальська Л., Речун О. Ю. Бізнес-модель стратегічного розвитку підприємства: сутнісна характеристика та методика оцінки. Економічний форум. 2018. № 4. С. 169–176.

УДК 946.91(477.83/.85)"16"(093.3)

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ

Януш Н. М.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: **Князевич А. О.**,
професор, доктор економічних наук
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація: дана робота досліджує вплив організаційних факторів на управління інноваціями в підприємствах. Зокрема, аналізуються такі аспекти, як структура організації, корпоративна культура, система управління знаннями та інші аспекти, що можуть впливати на процес впровадження інновацій. Дослідження показало, що ефективне управління інноваціями в значній мірі залежить від внутрішньої організаційної структури підприємства. Ключові фактори, що впливають на цей процес, включають наявність відповідної культури інновацій, гнучкість управлінських процесів, належну комунікацію та сприятливі умови для розвитку та впровадження новаторських ідей. Робота розглядає конкретні стратегії та методи, які можуть бути використані організаціями для підтримки інноваційного процесу та досягнення конкурентних переваг на ринку.

Ключові слова: Інновації, управління, організаційні фактори, ефективність, культура, структура організації, конкурентні переваги.

Abstract: This study explores the impact of organizational factors on innovation management in enterprises. Specifically, aspects such as organizational structure, corporate culture, knowledge management system, and other factors influencing the innovation implementation process are analyzed. The research has shown that effective innovation management largely depends on the internal organizational structure of the enterprise. Key factors affecting this process include the presence of a conducive innovation culture, flexibility in management processes, proper communication, and favorable conditions for the development and implementation of innovative ideas. The paper examines specific strategies and methods that organizations can employ to support the innovation process and achieve competitive advantages in the market.

Keywords: Innovation, management, organizational factors, efficiency, culture, organizational structure, competitive advantages.

У сучасному світі інновації визнаються ключовим фактором успіху для підприємств у будь-якій галузі. Швидкі зміни у технологічному ландшафті, зростаюча конкуренція та вимоги споживачів ставлять перед компаніями необхідність постійного удосконалення та впровадження новаторських ідей. Однак, процес управління інноваціями вимагає ретельного аналізу і розуміння організаційних факторів, що впливають на його ефективність.

Постановка проблеми у загальному вигляді полягає в тому, щоб з'ясувати, як організаційна структура, корпоративна культура та інші фактори впливають на процес управління інноваціями в підприємствах. Розуміння цього зв'язку має важливе наукове та практичне значення, оскільки допомагає розробити ефективні стратегії управління, сприяє створенню сприятливого інноваційного середовища у підприємстві та забезпечує досягнення конкурентних переваг на ринку.

Численні наукові статті, як вітчизняні, так і міжнародні, заглиблюються в тонкощі сприяння інноваціям на підприємствах. Наприклад, у дослідженні Білика О.С. розглядається важливість управління інноваційною діяльністю для підприємств, зокрема з точки зору організаційних аспектів [1]. Чорна М.В. присвятила свою монографію оцінці ефективності інноваційної діяльності підприємств, що є важливим аспектом управління інноваціями.

Науковці Науменко С.В., Міщенко С.В. зосередили увагу на ринку фінансових послуг, а Бондаркова В.М. розглядає теоретичні основи інноваційного забезпечення підприємств. Також, важливим аспектом є дослідження інтелектуальної власності, як основи інноваційної діяльності, що представлено у роботі Волікова В.В.

Манойленко О.В., Строков Є.М., Ткаченко М.О. пропонують методичний підхід до подолання бар'єрів розвитку управління інноваційними процесами [2]. Овчаренко Т.С. аналізує проблеми інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств. Проте комплексне дослідження того, як організаційні фактори впливають на управління інноваціями в підприємствах, залишається відсутнім.

Тому мета статті полягає в дослідженні впливу організаційних факторів на управління інноваціями в підприємствах та виявленні їхнього зв'язку з ефективністю інноваційних процесів. Для досягнення цієї мети визначені наступні завдання:

1. Аналіз організаційної структури підприємства та визначення її впливу на процес управління інноваціями.
2. Вивчення впливу корпоративної культури на стимулювання інноваційних ідей та їхнє впровадження.
3. Дослідження ролі системи управління знаннями у підтримці інноваційного процесу.
4. Аналіз інших організаційних факторів, таких як комунікація та гнучкість управлінських процесів, у сприянні інноваційному розвитку.
5. Визначення конкретних стратегій та методів, які можуть бути використані підприємствами для підтримки інноваційного процесу та забезпечення досягнення конкурентних переваг на ринку.

Аналіз організаційної структури підприємства має вирішальне значення для розуміння її впливу на процес управління інноваціями.

Структура організації, включаючи її ієрархічні рівні, канали зв'язку та механізми прийняття рішень, суттєво визначає спосіб заохочення та управління інноваціями в компанії.

Плоска організаційна структура, наприклад, з мінімальними рівнями ієрархії та децентралізованим прийняттям рішень, часто сприяє створенню більш гнучкого та інноваційного середовища. У таких структурах співробітники мають більшу автономію, їх заохочують ризикувати, експериментувати та пропонувати нові ідеї. З іншого боку, високоієрархічна організація може швидко адаптуватися до змін і може пригнічувати творчість та інновації через бюрократичні процеси та жорсткі робочі процеси [2 с. 142].

Важливе значення має узгодження організаційної структури з інноваційною стратегією компанії. Якщо інновації є пріоритетом, структура повинна підтримувати це, надаючи ресурси, стимули та чіткі комунікаційні канали для генерації та реалізації ідей. І навпаки, якщо інновації децентралізовані та заохочуються на всіх рівнях, структура повинна сприяти міжфункціональній співпраці та обміну знаннями.

Корпоративна культура охоплює цінності, переконання, норми та поведінку, які поділяють працівники, формуючи спосіб, у який вони сприймають інновації та підходять до них. Культура, яка цінує експерименти, ризик і безперервне навчання, як правило, створює середовище, де працівники відчують себе уповноваженими генерувати та досліджувати нові ідеї. І навпаки, культура, яка надає пріоритет конформізму, уникненню ризику або пригнічує інакомислення, може перешкоджати появі та реалізації інноваційних концепцій.

Узгодження корпоративної культури з інноваційними цілями є важливим. Коли інновації сприймаються як основна цінність і вбудовуються в структуру організації, співробітники, швидше за все, відчують мотивацію та підтримку у внесенні своїх ідей і зусиль в інновації. Лідери відіграють ключову роль у формуванні та зміцненні бажаної культури, відстоюючи інновації, визнаючи та винагороджуючи інноваційну поведінку, а також надаючи ресурси та підтримку інноваційним проектам [3].

Крім того, те, як ідеї сприймаються та реалізуються в організації, залежить від її культурних атрибутів. Культура, яка приймає експерименти та терпить невдачі як частину навчального процесу, швидше за все, сприятиме культурі інновацій, де ідеї перевіряються, вдосконалюються та впроваджуються неодноразово. І навпаки, культура, яка боїться невдач або наголошує на короткострокових результатах, може пригнічувати креативність і перешкоджати реалізації інноваційних ідей.

Система управління знаннями служить основою для збору, організації, обміну та застосування знань у всій організації. Забезпечуючи

централізоване сховище для зберігання як явних (задокументованих), так і неявних (на основі досвіду) знань, такі системи сприяють поширенню найкращих практик, отриманих уроків та інноваційних ідей у всій організації.

Однією з ключових ролей системи управління знаннями в інноваціях є сприяння співпраці та обміну знаннями між співробітниками. Прибираючи роз'єднаності та забезпечуючи безперервну комунікацію та співпрацю між відділами, ці системи сприяють перехресному обміну ідеями та досвідом, що призводить до появи нових рішень і підходів до викликів [1 с. 7].

Системи управління знаннями теж відіграють роль у прискоренні інноваційного процесу, надаючи швидкий і легкий доступ до відповідної інформації та досвіду. За допомогою таких функцій, як функції пошуку, довідники експертів і спільноти практиків, співробітники можуть швидко знаходити знання та ресурси, необхідні для стимулювання своїх інноваційних зусиль, зменшуючи дублювання зусиль і прискорюючи час виходу на ринок нових продуктів або послуг.

Ці системи підтримують процес інновацій, сприяючи постійному навчанню та вдосконаленню. Збираючи та аналізуючи дані про минулі ініціативи, отримані уроки та історії успіху, організації можуть визначити закономірності, тенденції та області для вдосконалення, дозволяючи їм удосконаливати свої інноваційні стратегії та процеси з часом.

Гнучкість процесів управління також важлива для розвитку інновацій. Жорсткість системи прийняття рішень або бюрократичні процедури можуть перешкоджати гнучкості, необхідної для швидкого реагування на зміни ринкових умов або використання нових можливостей. Розвиваючи культуру адаптивності та експериментування, організації можуть надати співробітникам можливість приймати прораховані ризики, досліджувати нові ідеї та адаптуватися до обставин, що змінюються, тим самим сприяючи інноваційному розвитку.

Наділення співробітників автономією сприяє розвитку почуття відповідальності, мотивуючи їх активно брати участь в інноваціях. Гнучкі процеси управління, які дозволяють децентралізоване прийняття рішень і дають можливість співробітникам впроваджувати інноваційні рішення, можуть розкрити творчий потенціал усієї робочої сили.

Однією з ефективних стратегій є сприяння культурі інновацій у всій організації. Це передбачає створення середовища, в якому співробітників заохочують генерувати та експериментувати з новими ідеями, приймати прораховані ризики та вчитися на невдачах. Лідерство відіграє вирішальну роль у просуванні інновацій, постановці чітких цілей, забезпеченні ресурсами та підтримці інноваційних ініціатив.

Інша стратегія полягає в тому, щоб інвестувати в дослідження та розробки (НДДКР) для стимулювання безперервних інновацій. Це може

включати виділення коштів на вивчення нових технологій, проведення маркетингових досліджень для виявлення нових тенденцій і потреб клієнтів, а також співпрацю із зовнішніми партнерами, такими як дослідницькі установи або стартапи, щоб отримати доступ до передового досвіду та можливостей [4 с. 35-38].

Організації можуть використовувати відкриті інноваційні підходи, щоб отримати доступ до зовнішніх джерел ідей, досвіду та ресурсів. Це може включати партнерство з постачальниками, клієнтами або конкурентами для спільного створення інноваційних рішень, участь у галузевих консорціумах чи інноваційних мережах або краудсорсинг ідей від ширшої спільноти зацікавлених сторін.

Впровадження гнучких і ітеративних процесів розробки може прискорити інновації, дозволяючи експериментувати, швидко створювати прототипи та ітераційне вдосконалення ідей. Застосовуючи такі методології, як дизайн-мислення або принципи економічного стартапу, підприємства можуть скоротити час виходу нових продуктів або послуг на ринок і збільшити свою здатність реагувати на зміну динаміки ринку [5].

Сприяння співпраці та міжфункціональній командній роботі може посилити інновації, об'єднавши різноманітні точки зору та набори навичок для вирішення складних завдань. Заохочення міждисциплінарного співробітництва, усунення відокремленості між відділами та створення платформ для обміну знаннями та співпраці можуть підштовхнути креативність і спонукати до проривних інновацій.

У підсумку, аналіз організаційної структури підприємства показав, що ефективне управління інноваціями значною мірою залежить від внутрішньої організаційної структури. Підприємства з гнучкими та адаптивними структурами мають більші можливості для інтеграції новаторських ідей та швидкого реагування на зміни на ринку.

Вивчення впливу корпоративної культури показало, що підтримка інноваційного середовища та стимулювання творчості серед співробітників є важливими складовими успішного впровадження інноваційних ідей. Культура, що сприяє відкритому спілкуванню та вільному обміну ідеями, сприяє інноваційному розвитку підприємства.

Дослідження ролі системи управління знаннями підтвердило, що ефективне управління знаннями є важливим чинником у сприянні інноваційному процесу. Системи збору, аналізу та розподілу знань допомагають виробляти нові ідеї та впроваджувати їх на практиці.

Визначення конкретних стратегій та методів підтвердило необхідність інтеграції інновацій у стратегічне планування підприємства. Розробка гнучких стратегій та використання інноваційних методів дозволяють підприємствам забезпечити конкурентні переваги на ринку та забезпечити стійкий розвиток у майбутньому.

Для подальших досліджень в галузі управління інноваціями є кілька перспективних напрямків. По-перше, можна глибше вивчити організаційні фактори, такі як структура підприємства, корпоративна культура та системи управління знаннями, щоб зрозуміти, як вони впливають на процеси впровадження інновацій.

По-друге, важливо розвивати нові моделі управління інноваціями, які б допомогли оптимізувати цей процес та сприяли б пошуку новаторських рішень.

Нарешті, для комплексного розуміння впливу інновацій можна дослідити їхнє взаємодія з екологічними та соціальними факторами, що також мають значний вплив на бізнес-процеси та стратегії підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик О. С. Управління інноваційною діяльністю підприємства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/6_2020/103.pdf (дата звернення: 03.05. 2024)
2. Манойленко О. В., Строков Є. М., Ткаченко М. О. Управління інноваційними процесами: формування методичного підходу до подолання бар'єрів розвитку. *CORE*. 2016. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50587587.pdf> (дата звернення: 03.05. 2024)
3. Підкамінний І.М., Ціпуринда В.С. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства. *Ефективна економіка*. 2011. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=480> (дата звернення: 03.05. 2024)
4. Станкевич І. В., Гавриленко Т. В. Конспект лекцій з дисципліни «Управління інноваціями»: [для здобувачів вищої освіти зі спеціальності 073 - Менеджмент]. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2020. 69 с.
5. Управління інноваціями (Програма, курс лекцій, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні завдання, тести). Навч.-метод. посібник. / І.І. Стойко /. – Тернопіль, ТНТУ імені Івана Пулюя, 2016. 200 с.

Наукове видання

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ
ПРИВАТНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА
СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»**

ВИПУСК 1

Наукові статті надруковано в авторській редакції.
Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність
за підбір, точність наведених фактів, цитат та інших відомостей.

Підп. до др. 04.07.2024 р. Формат 60x84 ¹/₈. Папір офсет. Друк цифр.
Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 19,9. Обл. вид. арк. 19,9. Тираж 20 прим.

Зверстано в редакційно-видавничому центрі
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
33027, м. Рівне, вул. ім. академіка Степана Дем'янчука,
4 mail@megu.edu.ua
Технічний редактор: Руслана Грицун

Видавець: Олег Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
вул. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022,
тел. 068 025 067 4, olegzen@ukr.net

Друк: ФОП Гоцалюк Дмитро Олександрович
вул. Відінська, 35а/77, м.Рівне, 33018
+380673623536